

REVISTĂ DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

secolul20

@Asociația Ziaristilor Independenți din România

Secolul 20

revistă de literatură
universală

Editată de

UNIUNEA SCRITORILOR DIN RPR

București, Redacția: Casa Scriitorilor,

Calea Victoriei, 115, tel. 16.79.22

Ad-ția: Șos. Kiseleff, 10, tel. 18.63.99

Apare lunar

Colegiul redacțional:

MARIA BANUȘ, MIHAI BENIUC,

SAVIN BRATU (Red. șef adjunct),

MARCEL BRESLAȘU (Redactor șef),

PAUL GEORGESCU, MIHNEA

GHEORGHIU (Red. șef adjunct),

EUGEN JEBELEANU, MIHAI

NOVICOV, ZAHARIA STANCU,

TUDOR VIANU

Coperta noastră

SUMAR

Nr. 6 — Iunie 1961

Pag.

ABDARRAHMAN AȘ ȘARKAUI

(R.A.U.): *Pământul*, roman, în

românește de I. Frunzetti

4

DENNIS CHUKUDE OSADEBAY

(Nigeria): *Cel ce-mi cumpără*

gîndurile, versuri, în romî-

nește de Maria Banuș

38

AHMED AKKAȘ (Algeria): *Celula*

nr. 7 nu mai răspunde, în

romînește de Argintescu Amza

39

CINGHIZ AITMATOV (U.R.S.S.):

Ochi de cămilă, în romînește

de O. Păscăluță

42

HIDEO OGUMA (Japonia): *Cîn-*

tecul meu de vînturi purtat,

versuri, și

FAIZ AHMAD FAIZ (Pakistan):

Cugetare, versuri, în romînește

de C. Nisipeanu

67

	<u>Pag.</u>
ACHIDAT KARTA MIHARDJA (Indonezia): <i>Senzație în vârful unui cocotier</i> , în românește de Simona Drăghici	71
VAN VEN-ȘI (R. P. Chineză): <i>Meșterul țimplar</i>	81
ISSAM HAMMAD (Irak): <i>Așa-i vorbea poetului natura</i> , versuri, în românește de Ilie Constantin	91
KESRAI (Iran): <i>Te visez, primăvară!</i> versuri, în românește de George Dan	94
SUAT DERVIȘ (Turcia): <i>Înmormîntarea</i> , în românește de V. Szekely	96

De vorbă cu :

W. FAULKNER, NGUYEN KONG HOANG și K. PAUSTOVSKI	105
---	-----

Sinteze

K. ZELINSKI: <i>Harta literară a lumii</i>	130
--	-----

Perspective afro-asiatice

M. ROȘCA: <i>Unitatea culturii negre</i>	141
VIORICA DINESCU: <i>Orientări în proza japoneză actuală</i>	146

Profiluri

RICHARD WRIGHT de Nestor Roua	153
-------------------------------	-----

Imaginea prezentului în lume

Lenin și literatura — materiale noi (Zvezda); Cartea gheșurilor; Maiakovski și Esenin (Voprosi literaturi); Un roman al oieșii Uzbekistanului; Intre tată și fiu (Octiabr); Marele învâșător Birman; Ruine și speranțe; Antiromanul lui Claude Simon; Mărturisiri și mărturii; Scriitori morți în război; Priviri în trecut; În adâncul ei zace mînia; Un roman despre Africa de Sud; Documentar despre dramaturgia actuală a Indiei; Însemnări despre literatura Indoneziei

158

GRAVURĂ ÎN LEMN (Bengali) Artă populară

de ABDARRAHMAN AȘ-ȘARKAUI

Abdarrahman aș-Șarkauî s-a născut în noiembrie 1920 în satul Dalaton din Egiptul de Jos (Delta Nilului). Își începe de tânăr activitatea literară, scriind versuri. Primul poem îi apare în ziarul Al-Balagh (1938), apoi în revista Al-Sakaf. În anul 1943 publică prima nuvelă, căreia, la scurt interval, îi urmează altele publicate de revistele și ziarele vremii. În 1953 îi apare o culegere de nuvele intitulată sugestiv *Pămîntul luptei*, urmată, în 1955, de o alta, *Visuri de copil*.

Romanul său *Pămîntul* — operă realistă, cu ample rezonanțe antimonarhice și antifeudale — care marchează un succes atît în cariera de scriitor a lui Abdarrahman aș-Șarkauî, cît și în literatura progresistă a Egiptului contemporan — a fost publicată în 1954, în limba arabă, concomitent, la două edituri.

— SĂ mergem la roata de apă a vărului tău Abdul Hadi, propuse Uasifa. Acolo ne putem juca la umbra sicomorului.

Am fost cu toții de acord. Uasifa ajunsese la roată prima și se rezemă de trunchiul arborelui care o umbrea. Alături era un loc de rugăciune cu îngrăditură scundă de lut. Ne-am așezat toți în cerc în jurul Uasifei, nerăbdători să vedem ce joc avea să născocască. Ceva mai încolo, Abdul Hadi, încovoiat pe țarină, prășea. Uasifa trase cu ochiul spre el și ne șopti:

— Slavă Domnului, nu ne vede, lucrează!

Apoi îi întrebă pe băieți unde era Kadra. Unul din ei răspunse că era dusă, cu alți copii, la moșia lui Mahmud Bey, unde curăța bumbacul de omizi. Uasifa oftă și se uită la noi, care așteptam doar să ne spună de-a ce să ne jucăm, căci ea știa multe jocuri. De data asta nu ne propuse însă nimic, ci începu să ne povestească cele văzute în ajun, la nunta surorii sale.

Sora ei luase ieri de bărbat un flăcău din sat care se mutase la oraș mai de mult și care purta acum pe cap tarbuș, iar peste gallabya¹ purta surtuc. Ne povesti cum, după ce văzuseră că sora ei și moașa intraseră în iatac, ea și Kadra se furigaseră înăuntru, așteptând împreună cu ele să vină mirele. Acesta sosisse în cele din urmă, îmbrăcat într-un anteriu de mătase și pe cap cu tarbușul, de un roșu strălucitor, tras în față, pe frunte. Dar n-avea batista albă pe care, ca mire, s-ar fi convenit s-o aibă. S-a infuriat când a văzut că în odaie, pe lângă mireasă, mai erau mama ei, moașa și fetele, și le-a dat pe toate afară, urlându-le să-l lase singur cu cea care avea să-i fie nevastă. La asta, moașa a țîșnit afară din odaie, dîndu-și cu pumnii în cap și s-a dus să-l întrebe pe tatăl miresei dacă ăsta e soiul nou de nuntă la modă pe la oraș. Abu Suveilim s-a năpustit atunci și i-a tras mirelui o pereche de palme, apoi i-a poruncit să facă bine să vie cu batistă la fiica lui, așa cum făceau toți mirii din sat, cînd luau de neveste fete cinstite! Să respecte tradiția în totul! Așa că, după un timp, moașa satului și-a reluat iar locul în iatac, mirele și-a înfășurat o batistă albă pe deget, iar cele două fete s-au strecurat iarăși în odaie.

Stam și ascultam, numai ochi și urechi, la ce ne spunea Uasifa; inimile ne zvicneau tare în piept, și strîngeam tot mai aproape de ea cercul. Ea povestea cu încintare. Îi străluceau ochii și rămînea cu buzele întredeschise. Noi ne dam coate unul altuia și, nerăbdători să auzim mai departe, o îndemnam să ne spună pînă la capăt pățania soră-si, cu mirele și cu batista albă.

Uasifa ne-a povestit tot, de-a-fir a păr, din clipa în care soră-sa țipase scurt, pînă în clipa în care strigăte vesele au întîmpinat batista albă, pătată de sînge, azvîrlită de mire mulțimii celor ce așteptau afară. Bărbații își pusese rădăcină în virful bastonului cite o batistă și umblau pe ulițele satului strîgînd: «E un voinic de nădejde!», pe cînd femeile țopăiau pe urma lor un dans, plesnind din palme pe deasupra creștetului și cîntînd cu exaltare:

«Dacă-i e foame, socrul n-are decît să mănînce, că toate-s la locul lor:

Fata lui dragă nu ne-a făcut decît cinste în noaptea nunții!»

Uasifa n-a lăsat deoparte nici un amănunt.

Cînd a terminat, n-am spus nici unul o vorbă. Dintre noi, unii începură să-și caute locuri mai la umbră, sub copac.

Uasifa întoarse fără veste capul spre locul de rugăciune.

¹ Anteriu lung de pînă ori mătase, veșmîntul principal al Arabilor.

— Ce-ar fi să ne jucăm de-a mirele și mireasa?

A împărțit rolurile: mireasa urma să fie chiar ea; avea nevoie de o fată care să facă pe moașa; păcat că prietena ei Kadra era dusă la curățatul bumbacului de omizi și nu putea să fie cu noi! O fetiță mai mică avea să-i joace rolul. Drept mire m-a ales pe mine, pentru că aveam legături cu orașul: toți frații mei erau la școală la Cairo, unde urma să plec și eu în curînd. Ca iatac, Uasifa alege locul de rugăciune. A intrat mai întîi ea, pe urmă moașa, și abia după aceea eu. Ceilalți copii au rămas în afara îngrăditurii de lut, fetele scoțînd tradiționalele chiote de bucurie, în vreme ce băieții așteptau, fiecare cu cîte un băț în mînă.

Dar jocul n-a apucat să ajungă la punctul lui culminant, oricît eu, ca mire, mă simțeam gata de orice, pentru că în clipa decisivă a apărut Șeih Șinaui. Șeihul era mufti-ul nostru, predicatorul de la moschee, cel care dăscălea copiii satului și dădea sfaturi celor bătrîni. Înalt, bine legat, cu grumaz de taur și cu burduhan, era mare amator de ospete și-i plăceau în general ocaziile în care se minca bine. Noi, copiii, credeam că, dacă ar vroi, ar putea înghiți și un bou întreg. Era om popular, și puteai glumi cu el în voie, cu toate că aproape nu rămăsese unul care să nu fi mincat bătaie de la dînsul, în școală. Așa că, dintre zidurile « iatacului » nostru, auzirăm deodată cum cîntecele copiilor de afară amuțesc și cum la strigătele lor de spaimă se adaugă zgomotul pașilor grăbiți, ca și cum ar fi luat-o la fugă cu toții.

— Păzea! Șeih Șinaui! Dracu ne-a luat! Fugiți, să nu vă prindă!

Auzirăm totodată glasul autoritar al Șeihului. Glasul ne aduse aminte cum intona el versetele din Coran, cînd scriam noi cîte un precept din el pe tăblițe, la școală. Îi auzeam bine vocea (era acum chiar pe malul fluviului, lîngă sicomor): auzirăm cum le striga copiilor să plece, să se depărteze de locul de rugăciune și să nu-l pîngărescă.

Vocile copiilor se stingeau în depărtare. Stăruia doar clinchetul mătîniilor lui Șeih Șinaui și glasul lui, intonînd versete din Coran.

Își suflă zgomotos nasul, scuipă în direcția în care fugiseră copiii, își scoase încălțămîntea și intră în îngrăditura locului de rugăciune.

Noi, parc-am fi fost loviți de trăsnet, Uasifa, moașa și cu mine. Ne-am chincit jos, aproape intrînd în peretele de trestie și lut, căuțînd să ne facem una cu rogojinile. Degeaba! Șeihul ne-a văzut, înmărmurînd de uimire. A holbat ochii la noi și s-a făcut galben la față. Am tras cu coada ochiului la el și l-am văzut dîndu-se cu un pas înapoi și bolborosînd ceva ce n-am deslușit. Și-a ațintit privirea la trupul pe jumătate dezgolit al Uasifei, și a exclamat:

— Ferește-mă, Doamne, de păcat și de spurcăciune! Ocrotește-mă, Doamne, Dumnezeu, de Satana! Afurisit să fie! Doamne! Dumnezeu! Ființe omenеști văd cu ochii, sau diavoli? Zic: Să mă păzească Domnul Dumnezeu! Răsăritului de Ziuă de tot răul pe care, din mare mila lui, l-a creat!

Mie mi s-a uscat de spaimă gîtlejul; m-am îndesat în Uasifa, iar moașa s-a înghesuit în noi. Uasifa a sărit cu gura:

— Nu-s eu de vină, zău, să mă bată Dumnezeu și Profetul! Iartă-mă! Lui i-a venit cheful să ne jucăm de-a mirele și mireasa, n-a fost ideea mea!...

Șeihul parcă-și revenise din sperieți. Vocea lui prînse a tuna:

— Va să zică voi erați, porcilor, făpturi scîrnavе!... Și chiar în lăcașul de rugăciune! Pe Allah, dacă nu vă azvîrl pe toți trei în Nil!

Noi tremuram ca varga. Șeihul, știam că putea face tot ce voia, își putea duce la capăt orice amenințare, îndreptățindu-și tot ce făcea prin spusele Profetului. M-am lipit cu desnadejde de Uasifa iar ea, la fel de îngrozită, de mine; micuța

moașă s-a azvirlit și ea peste noi. Eram toți despuiați, cum cerea jocul. Șeihul s-a năpustit asupra noastră agitându-și mâinile lui uriașe.

— Tot asta faceți? În fața mea?! În fața mea, vă-ntindeți unul peste altul? Spurcați sfântul lăcaș! Afară cu voi! Ieșiți afară!

Își frîngea mâinile.

— Ce s-a întîmplat oare cu satul ăsta? Totul e în el doar scîrnăvie, de la un cap la altul. Abdul Hadi, vino-ncoace! Abdul Hadi!

Abdul Hadi prăsea înainte, lingă roata de apă; dar, auzind strigătele Șeihului, a venit în fugă. Groaza noastră sporea pe măsură ce Șeihul își urma predica:

— De ce nu dorm copiii ăștia în toiu amiezii?... Se duc la apă cînd soarele te izbește mai tare în creștet! Nici de Djin-ul fluviului nu vă mai temeți? Dare-ar Dumnezeu să vă ia o dată iazmele sau Djinul! Mai bine-ar fi de voi, decît să creșteți așa, în păcat!

Mamele noastre ne povestiseră de Djin-ul fluviului, spiritul rău care avea obiceiul să iasă din apele Nilului la vremea amiazii, și să înhațe cu degetele impurificate de sînge orice copil pe care-l găsea pe aproape. Dacă vedea un băiețaș umblind singur, îl ademenea făcîndu-i semn din degete: «Vino să-ți dau curmale, băiete!» Iar dacă băiatul se lua după el, Djinul îl trăgea la fund, în bulboane, și nimeni nu-l mai scotea vreodată la lumină. Dar nu de poveștile astea eram noi îngroziți acum: ceca ce ne vîra spaima în oase era Șeihul, care se uita țintă la trupul gol al Uasifei.

— Rea streche te-a ciupit, copilă hăi! Și doar ești aproape fată de măritat!...

Mutîndu-și apoi privirea spre mine, care mă lipisem strîns de Uasifa, a zberlat iarăși:

— Ieșiți afară toți, părăsiți numaidecît lăcașul ăsta sfînt pe care-l spurcați! Și apoi către Uasifa: — Cine-i tat' tu?

— Șeful străzii, zise ea plîngînd.

— Muhamed Abu Suveilim? Deci și lumina poate zămisli întuneric!

Abdul Hadi își șterse sudoarea de pe frunte.

— Ce-i toată zarva asta?

Pînă să-i răspundă Șeihul, Abdul Hadi mă recunosc:

— Tu ești? Păcatele mele! zise el, gîfîind de repede ce venise și răsufîind greu.

Șeihul îi depănă lui Abdul Hadi toată povestea. Cuvintele lui mă rușinată și mă îngroziră, dar Abdul Hadi izbucni în rîs și mă apucă de păr:

— Mic, da' hitru! Ia uite colo la el! Ai și găsit răspuns la întrebări, bobocule!

Șeihul însă nu găsea nimic de rîs, și îl certă pe Abdul Hadi. Pentru prima dată auzirăm din gura Șeihului cuvinte îngrozitoare ca «fornicație», sau și mai rău: «adulterul care strică oamenilor casele».

Abdul Hadi luă de pe jos un băț și începu să-i tragă Uasifei unde apuca:

— Băiatul e-un copil încă; prea e mic ca să știe singur ce-i rușinea, dar tu, lepădătură, tu ești fată mare, de măritat... Numai jocul ăsta nerușinat îl știi, altceva nu găsești?

Și pe cînd Uasifa zbiera sub lovituri, micuța moașă o luă la picior. Abdul Hadi azvirlit după ea cu bulgări de pămînt:

— Stai pe loc, trăznite-ar lingoarea!

Dar fata n-a stat de fel, iar Uasifa și cu mine am șters-o și noi pe urmele ei. Cînd ne-am văzut ajuns destul de departe ca să ne credem în siguranță, Uasifa s-a întors repede spre cei doi și le-a strigat:

— Vedea-te-aș biciuit așa într-o bună zi, Abdul Hadi, și pe tine la fel, Șeih Șinaui!

În ce mă privește, eu n-am mai putut să-l uit niciodată pe Șeihul furios care, cu fața îmbujorată de minie, ne învinuia de fornicăție, de adulter și de distrugerea căminurilor oamenilor. Așa de nemotivate păreau toate astea!

Ne jucasem așa de bine, fusesem așa de fericiți: copiii cântau, noi rideam; eu fusese nimic în ceea ce făceam care să fi meritat cuvinte atât de grele, și nimic anume care să atragă focul veșnic. Tata îmi spunea o dată: «Nu minți, căci pe cei care mint îi arde focul veșnic!» De atunci n-am mai mințit, deși pe mulți mincinoși i-am văzut arzându-i pe alții cu focul minciunilor lor! Dar nimeni nu-mi spusese vreodată că jocurile de copii pot și ele duce la osînda focului veșnic.

Numai că, în seara aceea, cînd Șeih Șinaui ne-a făcut o vizită și i-a șoptit ceva la ureche tatei — pentru ca, pe urmă, dintr-o dată, ca dintr-o explozie, să înceapă a vorbi cu vocea îngroșată despre un praznic pe care tata s-ar cuveni să-l dea spre slava lui Dumnezeu — tata m-a chemat și mi-a tras o bătaie. Și cu toate că nu mi-a spus de ce, eu am înțeles care-i pricina, și niciodată nu m-am mai jucat de-a mirele și mireasa, pentru că aflasem că jocul ăsta, ca și minciuna, te poate arzi în focul Gheenei. Nu l-am întrebat pe tata de ce stau așa lucrurile. Vroiam s-o întreb pe urmă pe Uasifa. Dar n-am mai putut-o vedea. De atunci n-a mai venit niciodată la iazul roșii, înainte de amiază, și nici n-a mai ieșit în pragul casei seara ca să mai bată, cum bătea de obicei, ritmuri de cîntec pe fundul unei țigări răsturnate, în timp ce noi, copiii, îi țineam isonul, cîntînd în cor ceea ce cîntase și ea. Am auzit că în aceeași seară părinții au bîcuiuit-o și pe ea și i-au poruncit să nu se mai joace cu noi, iar tatăl ei i-a spus lui Abdul Hadî să mai înalțe îngrăditura locului de rugăciune și să-i facă o porțiță care să se poată zăvorî, ferindu-l de năvala copiilor. Iar anul următor eu am plecat la Cairo, unde am tras la frații mei mai mari ca să mă pregătesc pentru intrarea în școală. Cînd m-am întors în sat, vara, am aflat că Uasifa plecase la sora ei care locuia în capitala regiunii. Bărbatul surorii sale lucra din cînd în cînd la școala de agricultură, plătit cu ziua.

Trecuseră patru-cinci ani. . . Terminasem școala elementară și venisem înapoi în sat pentru răstimpul vacanței de vară, împovărat de vrafuri de cărți și nutrirind visuri de licean: să port pantaloni lungi, surtuc cu buzunar interior, în căpșușală, cravată care să fluture în vînt, ghetă de Oxford și ceas la mînă.

Dar, mai presus de orice, voiam să iau parte la demonstrații. Atîta îi auzisem pe frații mei vorbind de isprăvile lor de la universitate, unde demonstrau în semn de protest împotriva destinului lui Taha Hussein. Căci pe atunci numele lui Taha Hussein, cel mai celebru scriitor al nostru, stîmnea o uriașă admirație în rândurile studenților.

Aceste visuri au îndepărtat-o pe Uasifa din gândurile mele. Băieții îi tot pomenau numele cînd eram eu de față, dar eu n-aveam chef să vorbesc decît despre Cairo, unde văzusem lucruri uluitoare de noi pentru mine.

Căci, pe vremea aceea, Cairo era într-o stare de veșnică frămîntare. Din ce-și spuneau frații mei vorbind între ei, ca și din zăre, aflasem și eu că un oarecare Sidki trecea Egiptul prin foc și sabie, guvernîndu-l după ce mai întîi suspendase Constituția, cum cereau interesele englezilor. Și mi-a fost dat să văd cum a slobozit soldații englezi cu fețele roze pe străzile Caioului, ca să-i impună autoritatea.

Pe atunci eram elev la școala elementară islamică, și nu trecea zi în care să nu aud mitralierele. Cît timp mergeam de la școală pînă acasă, în tot orașul răbuf-

neau focuri de armă și, în ciuda lor, zi de zi, în fiecare dimineață alți muncitori declarau din nou grevă, iar studenții ieșeau pe străzi să demonstreze.

Eleviu liceului Khedivial, înundau în fiecare dimineață străzile orașului strigând: «Trăiască Constituția! Libertate! Independență! Jos cu Sidki și cu patronii lui englezi!»

Într-o dimineață de martie ei au invadat școala, spre marea consternare a directorului nostru. Dar noi ne-am alăturat băieților mai mari ca vîrstă, încințați că fuseserăm chemați de ei. Ne-am luat locul într-un șir uriaș ca de procesiune, parcurgînd străzile din Helmia Gedida și strigînd cu însuflețire aceleași lozinci, uniți, cu inimile și cu vocile înfrînte, simțind cum ni se aprinde singele în vine cînd de prin balcoane femeile ne priveau aprobativ, și chiar fetele, de obicei ascunse după obloanele etajului, ieșeau la geamuri să ne aplaude. Dar ne-am pomenit deodată față în față cu un șir de soldați englezi, roșii la obraji, cu puștile îndreptate spre noi. Țipete la balcoane. Unul din noi a strigat: «Totală independență sau moarte imediată!» Femeile ne implorau să batem în retragere. Ne-am retras. Am dat însă din nou de un șir de soldați egipteni care ne înfruntau; aveau chipurile brune ca oamenii din satul meu și se strigau unul pe altul cu același nume pe care le purtau oamenii de la mine de-acasă. Numai că aceștia aveau ciomege, care răpăiau pe pămînt și pe capetele noastre.

Le-am povestit prietenilor mei toate acestea, tot ce-mi aduceam aminte de la Cairo; le-am spus de visurile mele, de demonstrații, de pantalonii lungi, de Englezi, de Sidki, de ceasul-brărară. Ei ascultau, dar aduceau tot mereu vorba de Uasifa.

Întoarcerea Uasifei în sat i-a făcut pe toți cei de-aici să nu se mai gîndească la altceva. Mai întîi pentru că ea singură, dintre toate femeile satului, nu numai că purta o rochie țipător colorată — în locul obișnuitei rochii negre — dar o mai purta și fașis, fără să ia în seamă ce spunea lumea, care era împărțită: unii ziceau că tatăl ei, de cînd nu mai era șeful străzii, nu-și putea permite să-i mai facă altă rochie; alții ziceau că, după ce o lipsise de viața plăcută de la oraș ca să-i fie lui de ajutor la munca cîmpului, nu mai vroia s-o lipsească și de plăcerea unei rochii colorate. Dar erau cu toții de aceeași părere într-o privință, și anume că sub noua înfățișare Uasifa era nespus de frumoasă, avînd un aer ca de domnișoară de la oraș. Totuși, cînd Muhamed Efendi, învățătorul nostru din sat, cu o leafă de patru lire pe lună, a cerut mîna Uasifei, Abu Suveylim l-a refuzat, spunînd că vrea să-și mărite fata cu cineva care să nu fie din sat. Lumea scosese zvonul că Abdul Hadi își făcuse obiceiul să-l viziteze pe vechiul său prieten, cumnatul Uasifei, și să rostească rugăciunea de început din Koran, în tovărășia lui.

Multe povești despre Uasifa am mai auzit în primele zile ale vacanței aceleia de vară! Una era mai ales în legătură cu Aluani, un tînăr beduin născut în satul nostru. Într-o seară, Aluani, care păzea o bostînărie cu harbuji, o văzuse pe Uasifa ducîndu-se la apă singură tocmai la vremea cînd încep să se lase întiile picle ale nopții peste case, peste cîmp și peste fluviu. Cum a văzut-o, a bătut bucuros din palme și i-a strigat vesel: «Bine-ai venit! Bine-ai venit! Stai o clipă...!» Nu se vedea picior de om prin preajmă; țărani îi minaseră cu toții vitele spre staul. Asta îi dăduse curaj lui Aluani, care alesese un pepene frumuseț, spunînd: «Eu lucrez la stăpîni, le sînt slugă supusă! Ia pepenele ăsta: chiar și Profetul mai primea cîte un dar! Ia pepenele dulce, cu inima de zabăr: are să-ți mai răcorească sufletul, pe zăduful ăsta!»

Uasifa îi răspunsese furioasă: «Plezni-ți-ar inima, derbedeule! Ce te crezi că ești, beduin-bun-de-nimica? Nemernicule! Te mîndrești că lucrezi la stăpîni, și le furi pepenii!»

La asta, Aluani doar risese: « Numai pe ăsta, unul singur, te rog ! »
Furia Uasifei crescuse: « Îmi bat joc și de tine și de stăpînii tăi; fi-ți-ar bles-
temată boția ! Lasă-mă să trec ! »

Dar Aluani îi aținea într-una calea, întinzîndu-i pepelele: « Ocărăște-mă cît
ai poftă, numai primește-mi darul ! Nu uita că sînt un Șeih arab, Uasifa ! Pri-
mește-mi darul, fato ! »

Cuvîntul « fato » o făcuse pe Uasifa să turbeze: « Mușca-ți-ai limba ! „Fato”
ai zis ? Mîncă-te-ar ciurma cu tot neamul tău ! Mă scoți din răbdări și-mi amărăști
viața, odraslă a deșertului ce ești ! Auzi colo : „Fato” ! Ai îndrăznit să-mi spui
„fato” ? Eu îți sînt stăpînă, și-s stăpîna stăpînilor tăi ! Pe tine te știu eu bine
cine-mi ești ! »

« Prea bine, Stăpînă, primește-mi darul, chiar de n-ar fi decît ca să facem
pace, cum e datina la arabi ».

Deodată Uasifa își pusese jos ulciorul : « Bine, dă-mi-l ! » Și, luînd pepelele,
îl aruncase cu toată puterea în obrazul lui Aluani. Iar după ce făcuse asta, își
văzuse de drum, ducîndu-se la apă.

Povestea asta făcuse înconjurul satului, și nici unul din flăcăii care o aflaseră
nu mai îndrăzneau să se poarte necuviincios cu Uasifa.

Toate aceste zvonuri făceau să mi se învîrte gîndurile ca un vîrtej în jurul
Uasifei.

Cum stăteam așa de vorbă cu prietenii, pe ulița cea mare a satului apăru
dintr-o dată un șir de fete venind cu ulcioarele de la apă. Erau toate îmbrăcate
în obișnuitele rochii negre, în afară de una; vocea i se distingea de asemenea de
vocea și de risul suratelor ei. Mai înaltă decît ele, își ducea ulciorul plin cu apă
pe cap, ca toate celelalte, dar cu un gest parcă mai atrăgător. Purta un vâl negru
străveziiu peste basmăna de un roșu aprins care-i acoperea aproape tot părul.

— Asta-i Uasifa, asta e ! zise unul din băieți. Nu-ți mai aduci aminte de ea ?

Fetele se apropiară. Auzii vocea Uasifei :

— Sît ! Kadra, am intrat în sat, fi ! la locul tău ! . . .

Procesiunea defilă prin fața mea, și eu mă minunai că sătucul în care mă năs-
cusem, cu casele lui scunde și prăfuite, putuse da naștere unei fete atît de incîn-
tătoare ca Uasifa. Avea gîtul plin și neted, trupul bine legat, sînii proeminenți.
În toate se deosebea de celelalte fete: de la brățile albastre de sticlă pe care le
purta la încheieturile mîinii ridicate în unghi de-asupra capului, pînă la papucii
din picioare. Nu că ar fi fost cine știe ce de frumoasă, dar era peste măsură de
atrăgătoare, cu pielea de culoarea mierei și cu obraji strălucitori de viață. Părul
negru și bogat i se scurgea în şuvițe frumos împletite, de sub năframa roșie, pe
piept; nasul îi era mic și bine format, și, dincolo de toate aceste trăsături de fru-
musețe fizică, avea o eleganță care o făcea să se deosebească de celelalte fete.

— Uasifa, o strigai cu cînd fetele trecuseră.

Băieții rămăseră ca de piatră, de uimire, fiindcă nici unul nu îndrăznise
încă să-i spună ceva de față cu lumea. Un băiat mi-a șoptit că, nu mai încăpea
nici o îndoială, avea să-mi verse în cap tot ulciorul cu apă, drept pedeapsă. Dar
eu m-am dus la ea, m-am prezentat și i-am făcut complimentul că se dezvoltase
minunat, la care ea (care era mai înaltă decît mine), și-a coborît privirile spre
mine, iar eu mi-am îngăduit să mi le ridic spre ea, ca apoi să am dreptul să mi
le cobor de-a lungul trupului ei, din creștet pînă-n tălpi.

Deodată, Kadra m-a recunoscut.

— Te-ai întors, te-ai întors ! Cum a fost la Cairo ? Slavă Domnului, văd că
ești bine, sănătos !

Iar Uasifa mi-a zîmbit și mi-a urat bun venit cu aceeași căldură.

— Ah! Tu ești! Doamne, ce bucurie! Ce mai faci? Mult ai mai lipsit...
Și zîmbetul i-a luminat toată fața, iar ochii i-au strălucit. Și din felul cum a zîmbit și cum i-au făcut obraji gropițe, mi-am dat seama că și ea își petrecuse anii din urmă tot la oraș.

— Mi-ai adus ceva draguț de la Cairo?

N-aveam ce să-i răspund. Nici măcar o singură dată, amintirea ei nu-mi trecuse prin minte, cit am stat la Cairo.

★

Într-o după amiază, Abdul Hadi veni la noi acasă și mă ceru de la părinți ca să-l însoțesc la o nuntă mare la care se ducea în noaptea aceea. Purta un anteriu de cașmir albastru. Luase drept tolag de drum o bită impunătoare, cu care-și câștigase faimă în tot satul nostru și în cele vecine.

Se lăsă noaptea și muzica satului începu să răsunie în fruntea convoiului nupțial. Eu pășeam lângă Abdul Hadi. Chiotele de veselie ale femeilor erau nelipsite, pe lângă fel de fel de cîntece; eram mîndru că sînt cu dinsul. Convoiul s-a oprit deodată pe un maidan întins, bărbații au făcut roată împrejur, și Abdul Hadi a prins a-și încrușișă, cu un bărbat din satul vecin, renumit în jocul acesta, bastoanele. Mai întîi și-a înșipt tolagul în pămînt, apoi l-a învîrtit pedeeasupra capului și, la fiecare mișcare a lui, celălalt a făcut întocmai la fel. Abdul Hadi a trecut apoi la un șir de mișcări complicate, ridicînd bastonul, aplecîndu-se la pămînt, învîrtîndu-se, și fiecărei figuri îi răspundea întru totul figura executată de celălalt jucător. La urmă, Abdul Hadi a dat una cu tolagul său în bastonul celui alt, și toți cei ce priveau au început să strige:

— Bravo! Ura! Trăiască viteazul Abdul Hadi! Întru mulți ani!...

Dar Abdul Hadi nu s-a folosit de avantajul pe care-l câștigase, ca să-și bată adversarul cî, dimpotrivă, l-a îmbrățișat, spre marea uimire a celui alt, care n-a putut să-i răspundă nici el altfel la acest gest cavaleresc. Pe urmă iarăși muzica a început să cînte, și procesiunea s-a urnit din loc. Abdul Hadi s-a mai oprit încă o dată și a repetat aceeași pantomimă ca mai înainte, iar țipetele vesele ale femeilor îl aclamau cu urale la fiecare performanță; la coada convoiului, copiii făceau și ei ca Abdul Hadi, încrușișînd niulele de dud.

Mai tîrziu, cînd noaptea era în toi, Abdul Hadi a venit să mă ia și m-a dus s-o auzim pe Uasifa cîntînd. Într-o mîna își ținea bastonul cel înalt, iar cu cealaltă mă ținea de mîna. Am luat-o în jos de-a lungul unei ulicioare pînă am ajuns la o casă care avea în față bănci, pe care ședeau o mulțime de bărbați. Multe fete și femei se așezaseră pe lângă ei, pe jos. Noi am luat loc pe cea din urmă bancă, lângă fete. Uasifa era așezată pe locul de onoare. Abdul Hadi mi-a spus că mirele era văr cu Uasifa, și că lucra la Cairo. Dinaintea ei era o tobă mică. Cînd am sosit noi, dansa Kadra spre marea stinghereală și jenă a unor fete mai mici, care păreau foarte rușinoase. Apoi fu rîndul Uasifei să cînte. Își ținea capul plecat pe-un umăr, și fața îi era visătoare; părea absorbită de cîntecul ei, și zîmbea vag înspre mine și Abdul Hadi. Cînta din inimă, răpită de vrajă, ca și cum așa avea să tot cînte o veșnicie întreagă și nu mai exista nimic altceva pe lume, afară de cîntecul ei; în jurul gîtului avea o năframă, și în mîini o daira în care bătea tactul. Nici cînd i se lua toba din mîini pentru a-i mai încălzi burduful la foc, nu se oprea din cîntat. Cînd s-a oprit în cele din urmă, și-a pieptănat părul, și-a șters cu poala rochiei fața și a lăsat-o pe Kadra în locul ei, ca să cînte din nou cu vocea ei îmbibată de sensualitate, cîntece lumești.

Uasifa s-a așezat pe jos lângă noi, netezindu-și fruntea cu mîna.

— Ei, ți-a plăcut cîntarea mea? mă întrebă ea. Aici în sat nu prea știm mare lucru de cîntecele voastre de la oraș!

Îmi ardea în piept inima, și i-am spus pe șoptite:

— Nu m-ai întrebat ce dar ți-am adus din Cairo: ți-am adus o sticlură cu parfüm.

Abdul Hadi vorbea în spatele nostru cu cineva și nu ne auzea. Ea mi-a răspuns tot în șoaptă, foarte însuflețită:

— Zău? Mi-ai adus un dar? Parfüm! Unde e?

— Vino cu mine la roata de apă a lui Abdul Hadi. Am să ți-l dau acolo.

— Bine, vin! Dar mai întii mă schimb și-mi pun o rochie neagră. Numai că trebuie să ne întoarcem repede, să auzim cîntecele.

Ea a plecat cea dintii, și pe urmă am plecat și eu, avînd grijă s-o șterg fără să mă vadă Abdul Hadi.

Mergeam pe drumul plin de praf spre fluviu... Era noapte și eram singur. Văzduhul păstra încă zădăful zilei de arșiță, iar drumul părea lung și neumblat, fără lumină de lună și fără nici o adiere de vînt dinspre cîmpie. Numai stelele luceau deasupra creștelui, ca niște ochi de demoni. La capătul drumului prăfuit mă așlam pe malul fluviului, unde ici-colo creștea cîte o tufă. Îmi treceau prin minte basmele cu zîne pe care le ascultasem cîndva, și mai ales unul, cu zîna nopții care ieșea din Nil și stătea pe mal, prefăcută într-o țărancă tinăre care avea de umplut un ulcior. Dar dacă vreunul din cei pe care-i chema să-i dea ajutor la umplutul ulciorului se încumeta să se apropie de ea, îl trăgea la adînc de unde nu mai ieșea niciodată. Mă cutremuram amintindu-mi basmul, deși nu-mi aduceam aminte să fi pierit vreodată cineva în felul acesta. Pe urmă mi-au venit în minte toți cei care se înecaseră în fluviu cînd eram eu mic, sau înainte de a mă fi născut: ăsta era, desigur, ceasul cînd duhurile lor bîntuiau prin preajmă. Gîndul mi-a fugit numaidecît, de la legendele satului, la mumii și la Frankenstein, așa cum văzusem pe ecranele cinematografelor din Cairo. Atît de îngrozit eram încît numai cit nu urlam, și aș fi urlat dacă propria mea voce nu m-ar fi putut îngrozi și mai mult și dacă n-aș fi ajuns chiar atunci la sicomorul lui Abdul Hadi. Pînă și arborele părea spectral cu frunzișul lui misterios. Și printre umbrele ramurilor deslușii obrazul palid al Uasifei, vag profilat în beznă, dar strălucitor. Și mă miram că ei nu-i era frică, și-mi era rușine de mine și de svîcnetele inimii. Mi se întîmpla întii oară în viață să fiu singur cu Uasifa. Cîtă vreme ne jucasem împreună, în copilărie, nu fusesem singuri; întotdeauna mai fuseseră și alți copii cu noi, căci mai marii noștri și în special Șeih Șinaui ne învățaseră că dracul își viră coada negreșit orîdecîteori un băiat și o fată se aflau singuri laolaltă, și de aceea noi trebuie să ne jucăm totdeauna în grup. Nici măcar cînd ne jucasem de-a mirele și mireasa nu fusesem singuri.

Dar acum eu eram băiețandru de doisprezece ani și nu un copil de opt, și eram inițiat în toate misterele celor ce se întîmplă între băieți și fete. Și mă așlam, acum și aici, pentru întii oară singur cu o fată, mai frumoasă decît oricare alta. O fată al cărui trup îl cunoșteam în toate amănuntele, din explorările mele de copil, așa cum și ea cunoștea fiecare amănunt al trupului meu.

Uasifa mi-a vorbit cu o simplitate plină de încredere.

— Ce stai și te holbezi așa? Te-am speriat?... Vino, șezi alături de mine!

Noaptea-și întinsese întunericul albastru peste toate, peste locul de rugăciune, peste sicomor, peste roata de apă, peste ogoare. Fluviul curgea liniștit și pe cîmp era tăcere. Doar din cînd în cînd, cîte un pește mai sălta deasupra apei, iar uneori se mai auzea și strigătul alab al vreunei păsări, sau lătratul depărtat al cîinilor din sat.

Mi-am ridicat poalele anteriorului și m-am așezat lingă fată, pe o creangă a copacului ce se întindea spre noi. Și-a apropiat obrazul de al meu și i-am simțit respirația peste fața mea; am auzit-o murmurându-mi cu vocea puțin răgușită:

— Îți mai aduci aminte de ultima noastră întâlnire, aici, pe locul de rugăciune?

M-am făcut că rid, și a ris și ea, amintindu-și-l pe Șeih Șinaui și felul cum intrase el în locul sfânt tocmai când ajunseserăm noi la clipa decisivă. Ea vorbea de toate acestea fără nici o umbră de stinghercală, povestind liniștit și la largul ei, cu o voce în care am remarcat o dată mai mult urme de accent orășenesc. Eu n-am mai spus nimic. Mi-am simțit brațul ușor atins: ea-mi propunea să plecăm de pe malul apei, locul fiind mai degrabă public, și să mergem mai bine în locul de rugăciune. Eram ca beat. Ne-am depărtat de fluviu. Pe apa neagră se vedeau licărind câteva lumini, în depărtare.

În minte mi se revărsau ca un potop toate scenele de dragoste câte le citisem, oricât se străduiau frații mei să mă împiedice, în magazinele ilustrate de la Cairo, Se amestecau toate cu filmele de dragoste văzute vreodată și cu titlurile scrise în limba arabă pe care le citisem sub imaginile filmelor străine. Și pe acelea le văzusem tot fără știrca fraților mei mai mari, care pe atunci boicotaу orice import străin inclusiv filmele americane.

Luminile din depărtare se măreau, apropiindu-se. Cu capul împuiat de filme și de povestiri de dragoste, mi-am zis că ar trebui s-o iau pe Uasifa în brațe și să ne tot spunem la cuvinte înflăcărâte până-n zori! Dar când a fost la o adică, i-am petrecut doar brațul pe după mijloc. « Ei — mi-am spus eu ca o consolare, — acum, restul depinde de ea l. . . » Era rolul ei acum să spună: « Tu ești lumea mea », așa cum ar fi spus una din femeile povestirilor citite în magazinele ilustrate, una la fel de coaptă pentru dragoste cum era Uasifa, una de aceeași frumusețe, de prințesă indiană, cum era ea. Acum gândurile mele zburau la cavalerii medievale și la mindrele lor. Așadar, i-am strâns mijlocul cu putere și am izbutit să scot câteva cuvinte care m-au uimit și pe mine cât de surd și de răgușit răsunau:

— *Darling*, te iubesc!

La asta Uasifa s-a ridicat brusc:

— Ce înseamnă asta? Nu poți vorbi ca oamenii? Ce te-a apucat!

Cu mare greutate am reușit să mai spun o dată ce spusese, ceva mai tare de data aceasta. Mă așteptam acum la o grandioasă scenă de iubire: să-și dea ochii peste cap, în extaz, să-mi șoptească vorbe de dragoste cu buzele tremurătoare care te îmbie să le săruți, să-i salte pieptul în suspine și să-mi spună fără încetare: « *Darling! Darling!* », și să ne pierdem amândoi în adorare reciprocă, până în zorii zilei următoare.

Dar nu s-a întâmplat nimic din ce-mi închipuiam. Căci Uasifa și-a suflat nasul, și-a șters fruntea și obrații cu dosul palmei, și-a zis:

— Mie îmi îndrugi toate prostiile astea?

Apoi a zis că poate spusese, tot ce spusese, vorbind pe englezește, și de aceea nu înțelesese nimic! Asta m-a redus la tăcere. Ea s-a ridicat, s-a dus lingă apă, a scuipat în ea și, stînd cu spatele la mine, m-a chemat să vin lingă dînsa. Așezată pe roata de apă, a început să cînte.

Vocea i s-a schimbat deodată, risipind vraja care mă cuprinsese, și am auzit-o întrebîndu-mă:

— Unde-i sticluta cu parfum?

Nu știam ce să-i răspund. Mă uitam țintă la luminile care înaintau încet-încet pe apă. Am simțit cum mi se contractă beregata și credeam că am să mor pe loc de rușine; cu mare greu am putut în cele din urmă să-i mărturisesc că, de

fapt, nu-i adusesem nici un parfum, dar că aveam la mine o monedă de doi şilingi, cu care putea să-i cumpere singură sticluţa de parfum când se va mai duce la oraş să-şi vadă sora. Uasifa a înhăţat repede banul din mîna mea, ca şi cum s-ar fi temut să nu zboare. Ținîndu-l în mîini, a început să danseze, cu ochii aprinşi de bucurie. În întuneric s-a împiedicat iar eu am sărit să-i dau ajutor, ceea ce ne-a făcut să cădem amîndoi lingă puţul roşii de apă. Ea m-a sărutat, rîzînd. Ne-am ridicat şi mi-am scuturat anteriorul de praf, în timp ce ea ţinea banul în dreptul ochilor şi spunea:

— Ce minunat! Un fiorin, un fiorin, întreg, numai pentru mine!

S-a rezemat de îngrăditura locului de rugăciune, şi desfăcîndu-şi cu grijă rochia, şi-a pus banul binişor între sîni. I-am văzut pielea sînilor luminoasă în contrast cu rochia neagră. Apoi m-a luat de mîină şi s-a uitat spre lăcaşul sfînt:

— Îţi aminteşti cînd ne-am jucat ultima dată aici? Îţi aminteşti cît de mici eram pe atunci? Şi acum, cînd va fi să ne jucăm pentru înfrîia oară unul cu celălalt, tot aici avem să ne jucăm.

I-am spus că zidul îngrăditurii s-a înălţat — de cînd ne jucasem noi ultima dată aici...

— Şi noi ne-am făcut mai mari, răspunse ea. Iar după o tăcere de o clipă, adăugă rîzînd: — De data asta, Şeih Şinaui n-are să se mai poată opune.

Şi începu să danseze în jurul îngrăditurii, în ochi cu o sclipire necunoscută, care mă făcu să mă simt cu adevărat bărbat în lege, chiar dacă vîrsta mea oficială era doar de doisprezece ani.

Dansa ca şi cum ar fi vrut să-l sfideze pe Şeih Şinaui şi să-şi bată joc de el nu numai prin cuvinte ci şi prin atitudinile corpului ei, tînar dar copt, scofîndu-şi în evidenţă sîni, ca pentru a-şi rîde de învăţăturile lui şi ale tuturor Şeihilor din lume.

Dar eu n-aveam încă arma cu care să sfidez lumea... Şi doar la auzul numelui lui Şeih Şinaui îmi veneau în minte focul veşnic, adulterul, distrugerea cămine-lor; imaginea din minte mi-o atrase şi pe a tatei: cine ştie dacă n-o fi trimis pe cineva după mine la nuntă, ca să vadă unde mă aflu, şi eu n-am să fiu acolo. Mi-am reprezentat furia cu care s-ar năpusti el între mine şi Uasifa.

— Uasifa, zisei. Ascultă... eu, acum trebuie să mă duc!

— De ce ţi-e teamă? Eu ar trebui să mă tem mai curînd decît tine. Tu, la urma urmei, eşti băiat... Nimeni din sat n-are să vină noaptea la apă. Sînt duşi cu toţii la nuntă. Noaptea e neagră ca smoala. Nu-ţi fie frică, dragule! Pînă şi Alusani, care-şi pierde toată noaptea pe malul rîului ca să păzească pepenii lui stăpînu-su, pînă şi el a tulit-o la nuntă. N-ai de ce te teme, îţi spun eu, n-ai a te teme de nimic!

Curajul ei, felul sfidător de a se purta, îmi aprinse în sînge dorinţa de a o îmbrăţişa şi de a o săruta toată, de la buzele ei pline şi calde pînă la sîni întrezăriţi cînd îşi ascunsese la piept moneda. Ea începu să-mi pună totuşi întrebări despre fetele din Cairo: cum arătau şi ce făceau cu ele? N-am răspuns o vorbă, pentru că nu-i puteam spune despre acest subiect nimica: n-aveam ce.

— Fetele alea din capitală... cum se îmbracă? Şi cum mînîncă? Ştii să te ia? Cum se poartă cu tine? E adevărat că fac baie în apă cu parfum? Or fi chel-tuind adică, oare, cite un fiorin în fiecare zi? Aici, în satul nostru, nimenia, nici măcar noul şef al străzii, n-are un fiorin întreg numai pentru cheltuielile lui!

La toate întrebările acestea nu puteam da răspunsuri cum se cade. Auzisem eu de la fraţii mei că în lumea întreagă era stare de criză, că America arunca grîul şi cafeaua în ocean, în timp ce milioane de oameni mureau în China de foame. De la tatăl meu mai auzisem şi că aici în Egipt, bumbacul se vindea pe nimica

toată, că fermierii erau datori-vânduți cămătarilor, că guvernul vira în temniță pe toți cei care nu-și puteau plăti impozitele.

Pe cînd eram în școală, văzusem cu însumi cum cei mai mulți copii veneau la cursuri cu ghețele rupte; își lăsau ciorapii să atîrne pe deasupra încălțărilor ca să nu se vadă în ce hal de rupte erau și umblau cu mare grijă, să nu li se bage de seamă petecele din turul pantalonilor. Chiar tatăl meu, la începutul fiecărui nou an școlar, nu-mi putea da decît vreun costum de haine rămas mic fraților mei care crescuseră. Nici unul din noi nu știam, sau prea puțini poate, cum e să porți haine cu adevărat noi. I-am vorbit Uasifei de toate astea, de tristețea și apăsarea întipărită pe fețele atîtor oameni din Cairo, de umbletul lor cu umerii cocîrjați; de femeile care poartă vâluri pe față, dar ale căror rochii sînt atît de zdrențuite încît li se vedea pielea pulpelor prin rupturi. Vorbele mele au întristat-o și a scos un oftat lung, din adînc. Și cum priveam pieptul ei plin, săltat ușor de suspinul durerii altora, pe care o împărțăsea, mă gîndeam ce greu am putut eu încropi un fiorin... Cu cîtă trudă! Ori de cîte ori îi ceream mamei bani, ea îmi spunea: « La ce-ți trebuiești ție banii? De mîncat, de băut și de dormit, ai acasă: ce-ți mai trebuie? » Dacă îmi mai trebuia ceva, începeau certuri care numai cît nu ridicau în aer toată casa. Ciudat cît de ușor putusem înstrăina, dîndu-l din mîină, fără să mă gîndesc cîtuși de puțin cît preț avea, fiorinul pe care-l obținusem cu atîta greutate! Îl azvîrlisem, fără ezitare. Și totuși, nu regretam de fel că i-l dădusem fetei; dimpotrivă, eram fericit!

M-am depărtat puțin de Uasifa și am stat așa pe malul fluviului, uitîndu-mă la luminile îndepărtate, care licăreau deasupra apei. Voci de bărbați și de femei veneau dinspre larg: era un vaporeș și Uasifa a venit lîngă mine să-l urmărească din ochi.

— Oare se duce la Cairo, vaporeșul ăsta? întrebă ea.

— Aș vrea să mă ia de aici, chiar acum, și să mă ducă undeva departe, departe! — zisei eu.

Ea a oftat. O clipă am tăcut amîndoi. Pe urmă m-a strîns în brațe cu putere și a rostit:

— La Cairo, fetele nu fac așa?

În loc să simt vre-o mulțumire, m-a cuprins dintr-o dată o furie împotriva mea. N-ar fi trebuit niciodată să-i dau Uasifei moneda de doi șilingi. Era ca și cum aș fi încercat să-mi cumpăr de la ea clipele acestea de plăcere; eram la fel de ticălos ca oricare din bărbații aceia care ademeneau fete sărace în povestirile de prin revistele ilustrate. Mi-era rușine de mine!

Să nu-i fi făgăduit sticlău de parfum, n-ar fi venit ea la sicomor în toilul nopții, și să nu-i fi dat fiorinul, nu m-ar fi îmbrățișat! Uasifei nici prin gînd nu-i trecea ce simțeam și la ce mă gîndeam eu acum.

— Nu fii așa de sfios, zise ea rîzînd de mîutra mea solemnă. Haidel... Și mă trase cu forța pe porțița din îngrăditura locului de rugăciune, unde mă puse la pămînt. Dar eu mă simțeam copleșit de rușine și de remușcări; și nu mă mai puteam gîndi decît la păcat și la seducție, pînă într-atîta încît și Uasifa și-a dat seama de lucrul acesta și mi-a dat drumul din îmbrățișare, dîndu-se cîțiva pași mai încolo, cu o expresie la fel de nenorocită ca a mea.

— Drăguțule, ești tot copil! De ce mă chemi noaptea la rîu, amăgindu-mă cu vorbe goale? Papă-lapte cu caș la gură!

Am încercat să-i explic că-i vorba de păcat, de rușine, de remușcări, dar a fost de-asurda. În ciuda tuturor discursurilor mele, ea a izbucnit:

— Pe Profet, îți jur că nu pricep nimic din tot ce-mi îndrugi. Poate oi fi fiind eu o proastă, o neînvățată, și nu pot înțelege ce spun domni.

Țesătură populară indiană

MAKOTO UENO (JAPONIA)

Hiroşima

A zbughit-o din sanctuar și a stat un timp înciudată, singură, pe malul apei. Pe urmă s-a întors la mine, cu o mlădiere nouă în glas:

— Ascultă, te rog, ceva de mare însemnătate: pe tot ce ți-e drag, te conjur să nu suflî nimănui un cuvînt despre toate astea! Nici o vorbă, mă rog ție! Satul ăsta e plin de oameni care poartă vorbe. Dacă apuci să le spui... Te rog, te rog mult!... N-am mai făcut niciodată asta pînă acum... niciodată...

Și m-a sărutat duios pe creștet, m-a luat pe după gît spunîndu-mi cît de sinceri trebuie să fim și de loiali unul față de celălalt. Mă apucase o grozavă milă de ea și aș fi vrut să fiu bogat dintr-o dată, ca prin farmec, și să-i pot oferi tot ce-i dorea inima. Cum stăteam așa tăcuți, pe mal, am auzit un fluierat ascuțit care părea că vine nu prea de departe, din spatele nostru de undeva. Ea începuse să tremure, și o cuprinsese o clipă panica. Ne-am dat însă repede seama că fluieratul venea dintr-o corabie, nu dinspre cîmp. Uasifa a trecut repede de la spaimă la entuziasm.

A coborît grăbită malul pînă la marginea apei, dornică să înceapă un schimb de strigături glumețe cu cei de pe vas: era un obicei la sate, și oamenii de pe mal se apucau să strige uneori lucruri de-a dreptul deșuchiate, iar cei de pe vase le răspundeau în același diapazon, fără să țină seama de nimic. Dar eu am oprit-o, și vaporul trecu liniștit. O voce bărbătească, aspră, cînta pe punte:

*Trece-un vas cu mindre fete,
înspre-un port din Răsărit.
Dacă le-ndrăgești, băiete,
moartea grabnic ți-ai găsit...*

Vorbele aspre ale cîntecului m-au însufleșit și mi-au dat dintr-o dată sentimentul că aș fi un bărbat adevărat, și aș putea înfăptui orice. Am sărutat-o pe Uasifa, hotărît, puternic, pe obraz. Ea mi-a zîmbit încetișor, în vreme ce cîntecul se depărta, auzindu-se mai stins, tot mai stins, pînă ce s-a pierdut în întunericul nopții. Uasifa se întoarse atunci spre mine și-mi spuse cu tristețe:

— Ce bine-ar fi dacă ne-am petrece toată viața în cîntece și dansuri, mîncînd și bînd — ce bine-ar fi să trăim fără griji și necazuri, toate zilele cîte le avem de trăit!...

O clipă a rămas tăcută, apoi și-a azvîrlit sandalele și și-a muiat picioarele în apă. Se formau cerculețe mărunte sub tălpile ei.

— Bine-ar fi să mă trezesc așa, într-o dimineată, și să găsesc la capul patului o oală plină cu florini!

Pe urmă s-a ridicat, și-a șters picioarele cu poalele rochiei, și mi-a dat un sărut de adio. Trebuia să plece.

Așa a luat sfîrșit întîlnirea noastră, și eu în noaptea aceea n-am mai putut închide ochii gîndindu-mă la Uasifa. Aș fi vrut să fiu în stare s-o ajut, sau să mă văd mai repede ajuns bărbat în lege, ca s-o pot lua de nevastă.

A fost ultima întîlnire a eroului cu Uasifa, căci Abdul Hadi, care n-o slăbea din ochi, a început să intre la bănuiele, iar părinții adolescentului de asemenea au început să-l supravegheze îndeaproape.

Într-o seară Abdul Hadi, chinuit de ideea că Uasifa ar putea avea o întîlnire pe malul fluviului, s-a dus să-l caute pe Aluani la bostană ca să afle dacă nu cumva Uasifa trecuse pe acolo. Dar Aluani nu văzuse nimic.

Tocmai cînd Abdul Hadi se ridica să plece Aluani rămase incremenit: auzise zgomot de voci, oameni care veneau spre ei:

— Ți-ai adus pistolul? șopti el, punînd mina pe pușcă. (Totodată mai culese de pe jos și citeva pietre.) Încarc-o, și hai să ne ascundem îndărătul malului.

— Dar de ce, pentru Alah!

— Vin niște oameni spre sat... și n-au de ce să vină!

Abdul Hadi ridică vocea:

— Oameni? Ce fel de oameni? Și pentru ce vin, așa, în faptul nopții? Ce au ei cu satul nostru?

Rumoarca se apropia, zgomotele de voci deveneau cuvinte și fraze lămurite, spuse cu alt accent decît al oamenilor din sat, și în cele din urmă doi bărbați pe biciclete își făcură apariția.

— Oamenii care se aud în noapte vin la noi călări pe măgari de oțel... și vorbesc cu accent străin... or fi fiind poate din Londra!...

Riseră amîndoi, iar Aluani își lăsă deoparte pușca de îndată ce îi văzu pe străini că se îndreaptă spre ei. Unul din ei purta haine europene și pe cap tarbuș iar celălalt anterior de mătase, surtuc alb și o bonetă de lină. Se opriră drept în fața lui Aluani și a lui Abdul Hadi. Cel cu anterior descălecă primul de pe bicicletă, ținîndu-i apoi celui cu tarbuș ghidonul.

Acesta le strigă celor doi:

— Salaam Alekum!...

Abdul Hadi și Aluani ieșiră pe loc dîndărătul malului, și Aluani începu să le dea binețe în felul beduinilor.

— Bun sosit, o, arabilor! Bun sosit! Poftiți, îngăduiți-ne să vă pregătim un ceai, să întindem un ospăț, să jertfim o oaie! Bine ați venit, o, arabilor!

Omul cu anterior i-o tăie scurt:

— Ascultați aici, voi amîndoi: care-i ăla de-și pune azi în mișcare roata de apă?

— Aștia-s de la irigație, șopti Aluani. Apoi răspunse cu glas tare: Nimeni nu-și mișcă azi roata de apă aici!

Abdul Hadi se cunoștea cu toți cei de la Serviciul de Irigație al provinciei, de la inginerul șef pînă la ultimul muncitor. Dar figura inginerului acestuia era nouă pentru dînsul. Cel pe care-l cunoștea el nu umbla pe bicicletă. Îl recunoscuse însă, pe omul îmbrăcat în anterior. Individul avea obiceiul ca, de îndată ce inginerul sau asistentul lui opreau vreo roată de apă, să se întoarcă în sat și să-i dea din nou drumul, pentru un bacșiș de patru șilingi. Dar anul ăsta, nu era om în sat care să poată pune la bătaie o sumă așa de mare! Abdul Hadi îi spuse omului:

— Nu te poți uita singur să vezi dacă umblă vreo roată sau nu?...

Asta l-a scos din pepeni pe inginer.

— Las' că vă știm noi, felahilor, cunoaștem noi șiretlicurile voastre. Le-a mers vestea. Nu mai umblați cu giumbușlucuri. Vrem un răspuns limpede! Aluani, fără să mai folosească felul de a vorbi al beduinilor, spuse în grai firesc, cu o mie de expresii servile, de respect exagerat și de lingușire, adresîndu-se inginerului cu «domnule inginer șef», că pe viața, pe cîntea și pe dumnezeul său, atît el cît și Abdul Hadi stăteau doar așa, pe malul fluviului, și jură că nici gînd n-avuseseră să pornească roata de apă!

— Atunci, spuneți-ne — întrebă omul cu anterior — cine era fata pe care am văzut-o noi, acum o oră, trecînd pe aici? Cine era? A cui roată o învîrte?

— O fată?... O fată să învîrte roata de apă? Singură, fără vite?

— Ați văzut-o cu vre-o vită? Ce sînteți nebuni?

— Ține-ți fleoanca ! se răsti la el inginerul.

Dar Abdul Hadi mormăi ca pentru sine:

— O fată ! . . Și unde-o fi acum ?

Inginerul, fără să-l audă, vorbea mai departe:

— Ați fi vrind să stăm aici toată noaptea, să vă pîndim roțile de apă. Băgați de seamă să nu vi le facem fărime !

Abdul Hadi răspunse supărat:

— Să le faceți fărime ? . . De ce să le faceți fărime ? Chiar dacă le-ați găsi mergînd ! Mai avem încă cinci zile, cinci zile în care să lucrăm cu ele și să le folosim cît ne place și cum ne place. Sau vi s-a făcut iar dor de un bacșiș de patru șilingi ?

Tonul lui Abdul Hadi îl făcu să turbeze pe inginer, care se întoarse furios spre cel cu anterior și-l întrebă ce însemna asta. Omul îi răspunse prosteste că era pe aici obiceiul pămîntului să mai iei cite-un bacșiș — acolo, doi șilingi de cap de om, ca să închizi ochii; dar că, în împrejurarea de față, ar trebui să-l urce la cel puțin zece șilingi. Noul inginer îl amenință că va fi aspru pedepsit cînd se vor întoarce la Serviciul Irigației.

Aluani scoase o exclamație de triumf:

— Ura ! Guvernul e învîrăbit împotriva lui însuși !

Dar Abdul Hadi făcuse să-i sară țîfna inginerului, care scrișnea din dinți:

— Asta-i situația: în loc de zece zile, aveți acum dreptul doar la cinci zile pe lună. Ordinul oficial a fost trimis acum cîteva zile, lui Omda¹ al vostru.

— Lui Omda ? Nu-mi pasă mie ce ordin a primit sau n-a primit Omda ! Eu am de gînd să-mi pun roata în mișcare poimîine, și dacă se încumetă careva să mă oprească, îl vîr sub roată, în adîncul puțului.

Funcționarul cu anterior zise micros:

— Știm cu toții că ești om drept și cinstit, cu care te poți înțelege; e ordin de la stăpînire. Ordinul guvernului ! Irigația s-a redus, de la zece zile, la cinci, de-acum înainte. Pe viitor n-aveți voie să folosiți roțile de apă și canalurile mai mult de cinci zile pe lună. Astea sînt dispozițiile, așa că nu mai face atîta tărăboi !

— Nu, domnule, nu ! N-am să fac de el tărăboi, ferească sfîntul: am să-mi las frumușel porumbul să se usuce de sete ! și așa vor face și ceilalți, că nici ei nu și-au irigat încă lanurile, care crapă de secetă !

Aluani se vîrî în vorbă, ca să-l potolească:

— Abdul Hadi, astea-s ordinele guvernului, n-ai ce le face !

Dar singurul răspuns al lui Abdul Hadi fu să-și izbească toiaagul de pămînt și să strige din toate puterile:

— Care guvern ? Tu spui că asta-i guvern ? Un guvern care ne fură jumătate din apă ! ? Și în folosul cui, Aluani ? Știi foarte bine, cum știi și eu. Pentru Pașa, Pașa care și-a cumpărat nu de mult un teren nou, un pămînt care nu-i bun de nimica, și vrea să-l facă roditor, furîndu-ne nouă apa ! Minunat, minunat lucru guvernul ăsta al nostru ! Ne oprește roțile, ne închide canalurile, ne ia apa. Dar să știi că o să curgă sînge în loc de apă ! . .

Și ridicîndu-și toiaagul, amenințător, o porni ca o furtună pe drum, spre sat, silîndu-l pe inginer și pe omul lui să se dea la o parte și să-l lase să treacă. Pe urmă, tăcuți, cei doi funcționari ai guvernului au făcut calea-ntoarsă, spre oraș.

¹ Omda — este cel mai înalt funcționar din sat, îndeplinind rolul de primar și judecător.

Veștile aduse de Abdul Hadi pun pe săteni în stare de alarmă. Nu mai vorbește nimeni decât de reducerea zilelor de irigație. După ce se sfătuesc vreme îndelungată, sătenii cad de acord să facă o petiție în care să protesteze împotriva acestei nedreptăți.

Se împlinise o săptămână de când scriseseră petiția. Satul aștepta. Într-o vinere, după rugăciunile de prinz, Șeih Șinaui, stînd lingă mihrabul moscheii care era orientată spre Mecca, se aplecă și ridică de pe jos cartea veche, cu filele îngălbenite, din care citea cite o predică în fiecare săptămînă, și-o puse în buzunar și le spuse oamenilor să nu plece. Apoi, cu pași majestuoși, mîngîindu-și din mers burdăhanul rotund și recitînd, gîfîit și cu jumătate voce, rugăciuni, se urcă în amvonul din care se citește Coranul și stătu așa în fața credincioșilor, strălucitor în anteriorul său de sărbătoare. Oamenii își scărpinau un picior de altul, ori se uitau la Șeih, așteptînd.

— Dă-ne, doamne, ploaie din cer ca să ni se învioreze ogoarele pustiite de secetă!

Plugarii stăteau tăcuți. Unul spuse:

— Iată că am tot așteptat atita vreme să vedem apa binecuvîntată dînd viață ogoarelor însetoșate. Dar n-a venit nimic, n-am văzut nimic: nici o decizie nouă a guvernului, nici o minune cerească!

— Pricina e că Allah pedepsește răutățile oamenilor și blestemul lui cade pe capul celor ce nu-i păzesc poruncile... așa cum a trimis în vechime blestem pe capul lui Aad și Thamud!

Credincioșii stau și ascultau silabă cu silabă, tot ce ieșea din gura onctuoasă a Șeihului, dar gîndul le era la ogoarele lor pustiite. N-au mai putut răbda asemenea predică, și au început să-și șoptească între ei că decizia guvernului n-avea nimic de-a face cu Aad și Thamud.

Iar un flăcău, din fund, de lingă ușa moscheii, izbucni:

— Ce prostie mai e și asta?! Vrei să spui că o să ne dea Allah ploaie, ca să ne udăm ogoarele vara? Vrei să spui că tot Allah e cel care ne-a trimis pe cap pacostea asta? Dar de ce adică să ne pedepsească tocmai pe noi? Om fi noi singurul sat de păcătoși, cumva?

Scos din fire, Șeihul întindea mîinile în vînt, ca și cum ar fi dat să-și apuce bastonul... dar și-l lăsase afară! Îl afurisi pe flăcău ca pe unul care hulește împotriva lui Allah, un apostat, un posedat de Satana. Însăși prezența lui în lăcașul sfînt era o profanare! Să iasă afară, să fie dat numaidecît afară de către felahii dreptcredincioși! Dar unul nu s-a mișcat, din toți, în afară de însuși flăcăul, care s-a ridicat de bună voie, calm și foarte bine dispus:

— Binecuvîntat să vă fie lăcașul sfînt! Eu mi-am rupt din timp ca să vin tocmai de la livada lui Mahmud Bey, să mă închin; și-acuma, că m-am închinat, plec! Tot am eu de lucru!

Plecarea lui nu-l domoli însă pe Șeih. Începu să rostească rugăciuni pentru ca o lipsă de evlavie ca aceea a tînărului să atragă chinurile iadului, recitînd versete din Coran și din Învățăturile Profetului, tot maxime în care era vorba de osînda veșnică și de iad. Lucru curios, nu le recita în limba clasică în care erau scrise, ci în vorbirea de toate zilele, în jargonul sătenilor, pentru ca poveștile despre Moise și Faraon, Aad și Thamud, să le pară mai apropiate, mai familiare, ca și cum toate s-ar fi petrecut mai ieri, în vreunul din satele vecine.

Lui Abdul Hadi i-a fost dat să mai audă o dată aceeași predică, aceleași versete amenințătoare din Coran, în aceeași seară, după rugăciunile de vecernie, la ușa casei lui Abu Suveilim. Și nici de data asta n-a răspuns nimica, ci le-a ascultat cu toată cuviința. Pentru că, ce-i drept, era el obsedat de problema apei, dar îl mai munceau acum și alte gânduri. Începuse să bage de seamă că prea des venea Kadra în casa lui Abu Suveilim. Kadra, fata asta fără familie, fără rude, fără pământ, dezonorată, o ființă cu purtări stricate și fără friu la limbă, era prea des în tovărășia Uasifei. Cei care ședeau în fața casei puteau să-i audă vocea, rîzînd și glumind cu Uasifa. Asta nu era bine. Abdul Hadi știa că de mai multe ori Kadra îi înlesnise lui Muhamed Efendi întîlniri cu anume fete din sat, și chiar cu unele femei vrednice de cinste. Asta era periculos! Uasifa își arătase interesul pentru Muhamed Efendi, prin faptul că, ori de cîte ori era și el de față, venise chiar ca să-i aducă pe tavă cafeaua. Cînd nu era el, o lăsa pe Kadra să aducă filigencele.

Dar vocea lui Șeih Șinaui, predicînd într-una despre Iad și osîndă, îi suna mereu în urechi și făcea ecou gîndurilor lui Abdul Hadi, așa că fu nevoit să-i dea ascultare și să se gîndească la ce spunea el. Lipsa de apă era deci o pedeapsă dumnezeiască, pentru că satul era păcătos? Atunci pedeapsa satului era o răsplătă pentru Pașă. Dar Pașa nu era păcătos? Șeihul zicea că Pașa dădea pomeni, iar sătenii nu. Dar ce pomeni puteau să dea sătenii? N-aveau de unde: ei, cel puțin, își spuneau rugăciunile. Abdul Hadi se gîndi apoi la alte sate, îndepărtate, despre care auzise el, unde marii proprietari stăpîneau totul și felahii n-aveau nimica și erau siliți să-și vîndă munca. Iar moșierilor acestora putrezi de bogați numai la rugăciuni nu le era gîndul și nu dădeau un ban de pomană; și cu toate astea urgia lui Allah nu se abătuse asupra lor. Apa curgea zglobie prin canalurile de pe moșia lor și livezile le erau încărcate de roade. Moșierii de felul lor aveau obiceiul să bea alcool în luna sfîntă a Ramadanului, și seduceau orice fată de țăran care le era pe plac. Și totuși, minia lui Allah nu-i lovea și nici guvernul nu le lua apa din scocuri.

Poate că dacă Șeihul ar fi avut și el pământ, dacă și-ar fi amestecat vreodată sudoarea cu țăranimea și dacă ar fi văzut firele plîpînde de porumb ofilindu-se ca niște prunci ce se sting de foame, poate că atunci ar fi înțeles și el, și ar fi tăcut din gură. Să fi avut măcar un strat de legume la el acasă pe care să-l fi săpat și să-l fi însămîntat singur, n-ar mai fi spus atunci că decizia guvernului e tot una cu minia lui Allah. Dar Șeihul nu era felah. Era, cu predicile lui, mai degrabă asemenea unui negustor, care nu caută decît să-și vîndă marfa, și încolo n-avea decît să piară lumea! Cei care lucrau pe ogoare răbdau soarele în creștetul capului zi după zi, pe arșița verii, dar oameni ca Șeihul și Kadra stăteau la umbră!

Asta era în gîndul lui Abdul Hadi cît timp Șeihul își depăna brașoavele despre Iad, despre rugăciune, răsplătă și osîndă, despre blesteme, pomeni și prăpădul pămîntului.

Apoi gîndurile îi alunecară din nou spre Uasifa. Era oare cu puțință să fi avut ea vreo întîlnire cu Muhamed Efendi? Era oare cu puțință ca mîinile lui uscate și scorțoase să se fi desfătăt, lunecînd, în alintări, pe carnea ci netedă și feciorelnică? Abdul Hadi simți dintr-o dată că dorește ca orice bărbat care atinge o femeie să-i facă urme pe piele, ca să-i rămîna o cicatrice hidoasă, pe care s-o poată vedea oricine. Să se cunoască! De ce n-a lăsat Allah să fie așa, în loc să îngăduie să li se ia sătenilor apa?

Petiția felabilor n-a mai ajuns la destinație. Mubamed Efend a socotit că e bine să i-o arate și lui Omda înainte de a o preda lui Mahmud Bey, moșierul, care — credeau ei — o va înmîna direct ministrului. Mahmud Bey însă, a rupt petiția, socotind-o impertinentă. Într-adevăr, ce-ar fi zis unchiul său, Pașa, dacă l-ar fi văzut venind cu o asemenea petiție?! Problema irigației a fost foarte simplu rezolvată pentru cei bogați; Șeib-el-Balad, proprietarul pepenăriei, i-a poruncit servitorului său Aluani să se furișeze noaptea, să dea drumul canalului închis de ingineri și să ude terenurile sale, ale lui Omda și ale Beyului. Aceștia trei, avînd veșnic vreo ambiție sau vreun interes personal de realizat, căutau întotdeauna să fie pe placul celui mai puternic. Astfel, Omda chemă într-o zi pe toți sătenii la reședința sa, ca să semneze o nouă petiție, « cu mult mai bună decît prima ». Aceștia, plini de speranța că noua petiție va ajunge în mîna ministrului, și înșlărit nedreptatea zilelor de irigație va fi înlăturată, își pun bucurii semnăturile. Unii săteni au vrut totuși să li se citească și lor petiția, după ce au semnat-o. Omda, cu ajutorul lui Șeib Șinani, li încredințează că nu e nevoie. Mubamed Efendi, dornic să-și ajute consătenii, pleacă la Cairo, împreună cu Beyul, pentru a înainta petiția la minister.

Purpura zorilor încă nu se arătase deasupra zării, totul era scăldat într-o lumină palidă și vocea lui Șeih Șinani se auzea din minaret, sacadată, somnolentă și tristă. Pe cîmpuri, răsadurile crude, verzi și pline de rouă, tremurau de adierea lină care mîngîia pămîntul. Văzduhul era limpede și liniștit; cerul, fluviul, arborii, totul părea creat din nou și văzut pentru prima dată. Binișor înainte de răsăritul soarelui, Abdul Hadi intrase desculț în canalul care aducea apa de la fluviu, și-și făcuse un șanț, scoțînd din el lostopane de mîl gros, ca să-ndrepte apa din canal spre ogorul lui. Își înjugase vaca la învîrtitul roții, și alături de vacă pășea un băiețuș somnoros, frecîndu-se la ochi. Nu departe de el era alt bărbat care își săpa de asemenea șanț pentru apă, cocîrjat deasupra săpăligiei. Era Diab, fratele lui Mubamed Efendi, și tot lungul malului era plin de oameni, pe jumătate goi, care-și croiau cu sapa făgaș prin care să le ajungă apa la ogoarele lor însetate. Doar Aluani, care păzise toată noaptea pepenii stăpînului, se pregătea să se ducă la culcare.

Abdul Hadi băgă de seamă de la un timp că apa scade mereu. Fără să se îndrepte de mijloc, ridică doar capul. Roata se învîrtea. Se ridică atunci, trase aer în piept, își propti mîinile pline de noroi pe șolduri și se uită împrejur. Pe cer, cele din urmă fișii de întineric se trăsese ră spre zarea de apus. Păsările începușă să se agite zgomotos, părăsindu-și cuiburile de prin copaci, frumoașele păsări albe, cu ciocuri lungi... Zburau în stoluri ca niște vîrtej și se lăsau apoi pe apă, ciugulind fără teamă ici-colo, și zbenguindu-se.

Abdul Hadi se apropie de malul fluviului. Soarele zvîntase iarăși roua de pe frunze, și fluviul își urma liniștit cursul, fără zgomot. Oglinda lui răsfrîngea culorile de pe cer. Ceața dimineții se risipise de arșița zilei.

De-a lungul malului răsunau frînturi de vorbe și de strigăte, și zgomotele glasurilor se uneau cu scîrțîitul, ca un vaiet melancolic, al roților greoaie de apă. De lingă roată, de unde era, Abdul Hadi putea vedea, hăt departe, un om aplecîndu-se deasupra apei din canalul cel mare, peste turbină. De bună

seamă apa curgea normal în canalul cel mare. Asta era încurajător. Apoi Abdul Hadi se uită la roată, examinând fiecare ciatură care scotea apă din puț. Toate erau în bună stare. Și canalul cel mic, care aducea apa fluviului spre roată, era în bună stare; alimenta din plin șanțul ce ducea la ogorul său. Abdul Hadi se luă după firul apei care uda ogorul vecinului său, până ce descoperi dintr-o dată că nu mai era decât o șuviță anemică de tot, care se micșora șerpuind mereu, tirindu-se ca un bețiv. Peretele canalului era spart în mai multe locuri. Apa se scurgea prin spărturile acestea pe ogorul unde săpa Diab. Se infurie că Diab îndrăznise să-l prade în felul ăsta, luându-i apa de la roată înainte de a fi ajuns să-i ude tot ogorul. Avea Diab chef să se poarte cu el cum se purta Pașa cu satul? Căci moșia Pașei era tot pe malul fluviului, ceea ce — credea el — îi dădea dreptul să ia pentru sine jumătate din apa satului. Dar Pașa... era un Pașă. În spatele lui erau cei de la orașul vecin, care puteau să te vire la închisoare. Dacă s-ar fi gândit careva din ei să-l bată pe Pașă, aceștia l-ar fi înhățat și l-ar fi ciomăgit pe felah până l-ar fi lăsat lat. Dar cum de-i fura apa Diab, întocmai ca Pașa? Cu ce drept? Cu voia cui?

Răspunsul pe care-l primi din partea lui Diab fu lipsit de bunăcuviință.

— Allah face, Allah știe!... Vezi-ți de drum, Abdul Hadi. Și se întoarse la săpăliga lui, scurmînd mai departe pămîntul, cu picioarele în apă. Abdul Hadi îi porunci să se ducă să astupe numaidecît spărturile pe care le făcuse în canal și apoi să plece acasă în sat, lăsînd oamenii să-și vadă de treburile lor, care cum s-or pricepe.

Arătîndu-i amenințător pumnul, Diab începu să spună că tot satul îl pismuiește pe el și pe fratele lui, Muhamed Efendi. Abdul Hadi, văzînd așa, se duse la malul apei și scoase chiar el, cu mina lui, o grămadă mare de nămol; veni cu ea și astupă gaura canalului prin care apa se scurgea spre ogorul lui Diab. Cu inima împăcată, se întoarse apoi la munca lui.

Cum firul de apă ce uda ogorul lui Diab și al vecinului său, Massud, era tăiat, cei doi se uitară unul la altul, plescăind minios din limbă:

— Ce s-a apucat să facă bruta asta de Abdul Hadi? Dar ce-și inchipuie că e el? Guvernul?... Să facă tot ce-i place, pe spinarea noastră? Mîine-poimîine te trezești că ne sfarmă roțile de apă!...

Umflîndu-și pieptul și luînd sapa pe umăr ca pe o armă, Diab strigă, miniat, că are să deschidă la loc cu mina lui spărtura din peretele șanțului, și cui nu i-o plăcea, n-are decât să se ducă să bea din mare, ori dintr-o baltă! Și fără să mai aștepte, se repezi la șanț și-i sparse cu sapa marginea de pămînt. Apa începu din nou să se reverse pe lanurile lui și ale lui Massud. Apoi, căutînd să-și prefacă glasul ca să nu se simtă în el îngrijorarea, mai strigă:

— Ascultă, Abdul Hadi! Am și eu dreptul să folosesc o zi roata de apă, și vecinul meu Massud la fel. Spui că e roata ta, nu? Eu și Massud avem însă dreptul s-o folosim fiecare cîte o zi, și cei de pe hatul de răsărit au și ei două zile. Eu îmi iau ziua mea acum. Așa că, desjugă-ți vaca de la roată, că uite, vine femeia lui Massud cu vita lor.

Era adevărat că sătenii făcuseră o înțelegere de felul ăsta, pentru folosirea roții lui Abdul Hadi. Un dulgher vestit, care locuia pe cealaltă parte a fluviului, construise roata, și sătenii aveau dreptul s-o folosească, fiecare proporțional cu contribuția lui la cheltuială. Dar înțelegerea asta o făcuseră pe vremea cînd perioada de irigație era de zece zile, nu de cinci, și cînd nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că ar putea fi vreodată redusă.

Strigă așa Diab, într-una, până ce sosi femeia lui Massud, cu bivolița lor. Nu era singură. Se tot întorcea ca să le zvîrle înapoi ocările unui cîrd de oameni

care-și mînau din urmă vitele dinspre hatul de răsărit. Cînd se apropiară cu toții, Diab făcu încercarea să și-i alieze împotriva lui Abdul Hadi. Era acum o hărmălaie nemaiauzită de glasuri minioase.

Abdul Hadi se apropie din nou de mal, silindu-se din răspuțeri să se stăpînească. Cu un zîmbet prietenos, îi ceru lui Diab să plece acasă, dacă-i e dragă pacea, ori să lucreze pe malul opus, la celălalt ogor al său, așa cum făcuse de atîtea ori pînă atunci, și să nu mai stîrnească certuri între oameni. Diab, din capul locului, spuse că nu pleacă de-aici, că el nu fură nimic nimănui, nici apă nici altceva, și că nu face decît să-și ia dreptul său, iar Abdul Hadi caută să-și impună voința asupra lui, ca de obicei.

Oamenii dinspre hatul de răsărit, veniți cu nevasta lui Massud, începură și ei să-și dea cu părerea asupra cazului. Își aduseseră toți vacile și bivolițele ca să le înjuge la învîrtit roata, timp de două zile cît aveau dreptul.

Abdul Hadi căută să le arate că lucrurile se schimbaseră, că perioada de irigație se redusese la jumătate, de la zece zile la cinci, așa că acum, pe bună dreptate, ei nu mai trebuiau să folosească roata decît o zi. La asta oamenii începură să protesteze violent. Furia lui Diab era cea mai fioroasă dintr-a tuturor; cu cît se infuria mai strașnic, cu atît se simțea mai ușurat, și vorbele slobode, nerușinate, se rostogoleau una după alta, de-a valma, din gura lui. Turbarea îi cuprinse și pe cei de la hatul răsăritean, care mai pe urmă se certară și cu Diab și cu Abdul Hadi, și ei între ei, pe cînd Abdul Hadi se certa înainte cu Diab. În focul certei, fiecareia i se părea că celălalt caută să-l despoaie de viață.

Deodată Abdul Hadi își aduse aminte că nu mai era nimeni pe cîmp ca să se îngrijească să împrășteie apa după cum trebuie, așa că nu va trece mult și ogoarele tuturoara vor fi inundate.

Dar o femeie îi strigă cu glas batjocoritor că roata nu se mai învîrtea de mult, de cînd veniseră ei! Fugind repede într-acolo, Abdul Hadi își găsi vaca scărpinîndu-și agale ceafa de trunchiul sicomorului; lîngă ea stătea, gură-cască, băiețașul. Mai erau și alți oameni, bărbați și femei, care făcuseră cerc, și la mijloc se afla un bivol cu sacul în cap.

— Bravo, Abdul Hadi; bărbat ești, mintos ești, și cînd colo o femeie a fost de ajuns ca să-ți oprească roata!

Fără să se mai gîndească, Abdul Hadi repezi o palmă zdravănă în obrazul lui Diab.

Tremurînd de mînie, Diab ridică sapa ca să-i dea cu ea în cap lui Abdul Hadi. Dar pînă să cadă spre el lama ei strălucitoare, Abdul Hadi o prinse și o azvîrlî cît colo. Strigătele bărbaților și țipetele ascuțite ale femeilor se întetiră la culme.

Dînd fuga la roata de apă, Abdul Hadi smulse oiștea la care se înjuga vita, și cu parul acela gros, cioplit în patru muchii, începu să izbească în capetele celor din jur, orbește. Cuprinși de violența sentimentului că-și apără ogorul și că-i asigură apa, felahii se năpustiră unul asupra altuia, împărțind și primind lovituri, fără să le mai pese de nimic, ca și cum ar fi fost niște străini, care n-au avut și n-au simțit niciodată vre-o dragoste unul față de celălalt, ca și cum n-ar mai fi fost cu puțință să redevină prieteni vreodată, ca și cum oricare dintre ei ar fi putut să-i facă fratelui său orice, oricît de îngrozitor: să-l taie în bucăți, să-l mînințe, numai să-și aibă fiecare apă pe ogor. Femeile nu erau nici ele mai blînde. Luau de pe jos pietre și azvîrleau în bărbați. Din vinele deschise sîngele curgea, amestecîndu-se cu sîngele vecinului întimplător. Un bărbat căzu la pămînt, pe urmă căzu o femeie, pe urmă Diab, pe urmă alt bărbat și alte două femei, apoi al patrulea și al cincilea bărbat. Ploaia de lovituri nu înceta și femeile

șipau tot timpul. Zgomotul încăierării atrase și alți bărbați, și alte femei, și copii. Din depărtări se auzeau țipetele femeilor care încă nici nu știau bine ce se întâmplase. Printre noii veniți era și Șeih-el-Balad, împiedicat în anterul său lung.

La bostană, Aluani se trezi și veni fuga să potolească pe săteni, strigând la ei să se lase de bătaie. Dar nimeni nu se uita la ce spunea el. Încercă să-și croiască drum printre oameni, dar bitele nu încetau să lovească din toate părțile. Atunci puse și el mina pe o bită, se așeză dos la dos cu Abdul Hadi, și se folosi de bită ca să-l apere de loviturile ce l-ar fi putut surprinde pe la spate.

Șeih-el-Balad se trudea să-i oprească, ținându-se înafara zonei de rotire a bitelor. Dar nimeni nu părea să-i audă nici insultele, nici amenințările. Bitele continuau să zboare ca mai înainte, femeile țipau într-una. Singurul om pe care izbuti să-l scoată din învălmășeală fu Aluani, căruia îi porunci să dea o goană pînă în sat și să cheme straja. Aluani o luă pe o scurtătură, peste lanuri.

Sosi pe urmă și Șeih-Șinaui, gîfîind de cit alergase, cu șiroaie de sudoare pe față, și săltîndu-și burta. Începu să le arunce impreciațiuni pe nerăsuflăte, acuzîndu-i pe bărbați de hulă împotriva lui Alah, și pe femei de o îndrăzneală ce nu se cuvenea să fie văzută la ele. Îi tot lovi o vreme, pe spinări, cu bățul lui scurt, pînă ce-i căzură ochii pe unul mai lung, cu care putea da lovituri mai vîrtoase, păstrîndu-se în același timp înafara razei altor bite. Și nu mai contenea să-i injure și să-i ocărăască: era îngrozitor păcat pentru un musulman, să verse sîngele altui musulman.

Țipetele se mai potoliseră puțin, dar bitele nu încetară să izbească și oamenii să se prăbușească. Atunci un răget înfiorător se auzi dinspre roata de apă. Era atît de înfiorător, încît numai un demon l-ar fi putut scoate. Cineva dete fuga la roată să vadă ce e :

— Bivolîța, veniți să scoateți bivolîța: a căzut în fîntînă !

Încăierarea se sparse brusc. Tăcuți, ținîndu-și respirația, toți făcură cerc, înmărmuriți, în jurul puțului. Începură vaiete și strigăte după ajutor. Șeful străzii dădea ordine pe care nimeni nu le asculta, iar Șeih Șinaui găsi cu cale să se amestece din nou:

— Bagă de seamă, băiete, bagă de seamă, măi ! Nu te mai apropia că o îneci. Spune mai bine rugăciunea de începutul muncii și Allah va avea grijă de bivolîța !

Și ca să le mai dea curaj, începu să le povestească cum vaca profetului Moise, odată . . . Dar nu-și putu continua istorisirea, căci Massud, împingîndu-l mai-mai să-i dea brînci în fîntînă, izbucni:

— Cară-te de aici, Șeihule ! Ce are de-aface vaca lui Moise cu noi ? Haideți, intrați după ea, haideți toți, dați o mîină de ajutor, că se-neacă ! Scăpați-o ! Mi se prăpădește viața ! Asta-i ruina mea ! Pierd tot ce-am muncit o viață ! O viață am muncit ca s-o cumpăr ! — și se așeză pe iarbă, dîndu-și cu pumnii-n cap și vîitîndu-se, doborît de deznădejde.

Abdul Hadi însă, așa istovit cum era și cu sufletul la gură, într-o clipă se lăsă în fîntînă, ținîndu-se de ciuturile roții de apă, și-și trecu brațele pe sub burta bivolîței, ca s-o susțină, proptindu-se cu picioarele în pereții puțului.

Mai coborîră apoi și alții în puț, la fel . . . Unii cu mare greu, căci erau răniți, dar punînd umărul cu toții să fie de ajutor în nenorocirea asta, pe care fiecare o resimțea ca și cum s-ar fi abătut asupra lui însuși. Stăteau acum, toți, de-o parte și de alta a dobitocului, împreunîndu-și brațele pe sub burta lui, și căutînd din

CULTURALĂ

ochi vreun chip de a-l azvîrli afară. În jurul fîntîinii, alții stau și se înghesuiau, privindu-i cu îngrijorare. Șeih-el-Balad dădea în gol ordine peste ordine, iar Șeih Șinaui invoca puterea lui Allah. Massud era cu ochii la fiecare mișcare a lui Abdul Hadi, și scurma nervos cu miinile pămîntul. Se uita cînd la omul din puț, cînd la nevastă-sa, care înlemnise dinaintea lui, galbenă ca un cadavru. Văzu brusc botul bivoliței apărînd pe marginea puțului. În clipa următoare, însă, alunecă din nou înăuntru, și pe Massud îl cuprinse o deznădejde și mai mare.

— S-a dus bivolița! Mi s-a dus pe copcă viața! M-ai dat de ripă, m-ai nenorocit, femeie hăi! Mai bine ai fi căzut tu în puț, în locul ei! Unde mai găsesc eu altă bivoliță?... Ține-te bine, Abdul Hadi, Țineți-vă bine cu toții, voi ailați!...

Oamenii din puț se opinteau din răsputeri, și ori de cîte ori vreunul, de istovit ce era, trebuia să iasă, altul îi lua numaidecît locul.

În cele din urmă eforturile oamenilor izbutiră să scoată bivolița din puț. Îi luară sacul pe care-l avea tras pe cap. Se poticni puțin la început, întinzîndu-și tare picioarele de dinapoi, în timp ce oamenii o tot pipăiau și o plesneau ușurel cu palma. Lui Massud îi veni înima la loc, iar nevastă-sa, ca înviată din morți, începu, laolaltă cu celelalte femei, să scoată strigăte de bucurie. Șeih-el-Balad se răsti la ele să tacă din gură, dar ele nu-l băgară în seamă. Massud își lipi de bivoliță capul însîngerat din încăierare, apoi se întoarse către Abdul Hadi, îl îmbrățișă cu toată puterea care-i mai rămăsese, și pe urmă sărută mîna Șeihului, cerîndu-i iertăciune pentru toate păcatele sale.

Abdul Hadi era la capătul puterilor. Se duse fără să spună o vorbă sub sicomor, la umbră, și se întinse acolo, pe malul fluviului, ștergîndu-și într-una sudoarea de pe frunte și dînd mereu din cap, cu amărăciune.

Șeih-el-Balad prinse a le cuvînta sătenilor, cu o elocvență vrednică de un orășean, cum credea el:

— Am ajuns la loc de unde am plecat! Nu mai găsești azi bunăcuviință la femei și nici rușine la bărbați! Totul e un haos, în care vă încălărați și vă bateți fără de nici o șială în fața mea, în fața reprezentantului guvernului, de fapt în fața guvernului însuși!

O adiere plăcută îi trecu peste obraji în timp ce vorbea. Pe fețele celor ce-l ascultau, adiau însă doar zimbete batjocoritoare. Oamenii simțeau că-i mai leagă între ei și altceva decît oboseala și sudoarea amestecată în efortul comun de a salva bivolița de la înec: această nouă legătură sta în faptul că toți erau înclinați să ridă de aerele pe care și le dădea, și să facă haz de ifosele lui cînd juca pe învățătorul și pe șeful politic.

Unul din ei începu să imite în batjocură glasul lui Șeih-el-Balad cînd dădea porunci peste porunci în pustiu, cit timp ei făcuseră treaba din greu.

— Vino-ncoace, măi! Tu, ăla, coboară pe cealaltă parte! Așa! Și tu pe-acolo! Repede!

Altul adăugă:

— Dar vorbește-n dodii; habar n-are de nimic. Dacă ne-am fi luat după el, bivolița ar fi rămas în puț pînă la anul! Și dacă s-ar fi dat ceva mai aproape, mă prind c-ar fi căzut și el în fîntînă!

Risetele tuturor acoperiră strigătele supărate ale șefului străzii. Oamenii își spălau în apa canalului sîngele care li se usca acum pe obraji.

Și Diab vorbi, ca pentru el, pe un ton care putea răni cu atît mai virtos cu cît părea mai resemnat și mai amărît:

— Aşa, Abdul Hadi, va să zică aşa!... Ai căutat să mă dobori, când m-al văzut singur, fiindcă Muhamed Efendi era plecat şi cu n-aveam pe nimeni lângă mine, eram singur-singurel... Nu mă aşteptam la asta din partea ta...

La auzul acestor vorbe, inima lui Abdul Hadi fu năpădită dintr-o dată de un simţământ de vinovăţie, de simţământul de a fi săvârşit o cruzime. Nu mai putu să rabde şi, luându-şi capul între mâini, izbucni într-un plîns cu hohote, spre marea uimire a celor de faţă. Cuprins de un elan nestăpinit, Diab veni în fugă la el şi încercă să-l liniştească, să-l sărute, când se viră în vorbă Şeih Şinaui, răstindu-se la Abdul Hadi cu o furie rece:

— Ce te-a găsit acum de plîngi? Plînge-ţi-ar să-ţi plîngă alţii la înmormîntare! Cum adică? Mai întîi ucizi omul, şi pe urmă îl duci cu bocete pînă la groapă? Baţi un sat întreg, şi pe urmă arăţi că mori de dragul lui? Fiţi-ar a dracului puterea asta neobrăzată de taur! Parcă ai avea în trup un drac, mai puternic chiar decît Faraonul!

Çiţiva prinseră a rîde: rise şi Şeih Şinaui.

Abia acum simţi Abdul Hadi ca un fel de uşurare, ca o adiere care-i mîngîia inima, şi zîmbi.

Şeih-el-Balad se propti în bîtă. Avea nişte sfaturi de dat: le recomandă să-şi umple rănile cu ţărină; e cel mai bun leac.

— Aşi! Ţărină! — protestă Şeihul Yusif. — Singurul leac pentru răni e cafeaua! Să vină fiecare pe rînd la mine să-i vind cîte un pic de cafea; nu multă: aşa, de un ou, sau de doi ştiuleţi acolo, şi să-şi ungă rănile cu ea. Auzi la el, ţărină!

Se auziră prin mulţime risete, şi cineva spuse în bătaie de joc:

— De ce adică, să nu ne ducem cu toţii la spital, în oraş!

— Sau, mai bine, să-l aducem pe doctor aici? ... zise altul.

Iar un al treilea, aruncîndu-şi vorbele cu chibzuită ironie:

— Dar ce sîntem noi, să ne vină doctorul cînd ne doare ceva? Om fi cumva calul paşei? Sau nişte coconăşi gingaşi? Ori curve din Cairo?

Şeih Yusif le tăie hazul şi glumele, amintindu-le ce propunere făcuse la început Abdul Hadi: n-aveau altceva de făcut decît o spărtură în mal. Să tăie malul şi să lase apa să se reverse peste ogoare, cît e nevoie. Atunci n-are să le mai trebuiască nici roată de apă, nici convenţie cum s-o folosească! Diab exclamă:

— Asta-i cea mai bună treabă! Să ne irigăm pămînturile cum vrem şi cît vrem!

Nurmai Şeih Şinaui găsi ceva de obiectat, însă Abdul Hadi i-o tăie, spunîndu-i că aici nu mai avea nimic de-a face raiul şi iadul, şi că ar fi cu mult mai bine pentru el să tacă din gură!

— Dar o să fie tîmbălău mare dacă spargeţi malul! Să nu credeţi că n-or să vină cu jandarmii să vă împiedice!

— Jandarmii? N-au decît să vină şi să fie sănătoşi! Să poftescă să bea cu noi cafea!

Şeih Yusif îi ţinu partea lui Abdul Hadi. Ce legătură avea spartul malului cu religia şi cu păcatul? Iar jandarmii, ce ştiau ei despre irigaţie? Cît despre Şeih-el-Balad, nu era treaba lui să stea acolo, cu mîna-n şold, şi să dea sfaturi inutil, de parcă el ar fi nici mai mult nici mai puţin decît guvernatorul provinciei!

Asta îl făcu pînă şi pe Şeih-el-Balad să zîmbească. Se declară de acord cu planul: să procedeze ei la irigatul terenurilor cum le place, iar el, din partea lui, le promite să ţină jandarmii la distanţă! De îndată ce plecă, petrecut de cîteva

femel, oamenii se și puseră pe lucru trecînd de la vorbe la fapte, și în scurtă vreme făcuseră o spărtură uriașă, prin care apa se revărsa pe ogoare din plin, și felahii văzură cu voioșie cum li se acoperă lanurile de o apă miloasă și grea.

— Așa se face treaba! — zise Abdul Hadi. — Nu ne mai trebuie scroți de apă! Acum avem mai multă apă decît ar putea să scoată zece roți.

Nurmai Massud părea pesimist:

— Și cît timp o s-o putem ține așa?

Abdul Hadi și Diab o porniră spre sat.

— Noi nu trebuie să ne certăm niciodată — zise Diab. — Fiecare din noi lucrează și pentru bunăstarea celuilalt! Dacă ne încăierăm, e ca și cum ni s-ar încăiera măduarele între ele! Nu trebuie să ne vărsăm unul altuia sîngele, căci toți sîntem de un sînge în satul ăsta!

Pe drumul către sat, se întîlniră cu Abu Suveilim, care venea înspre ei. Le strigă de departe:

— Unde-i Șeih Yusif?

Abu Suveilim arăta mai bătrîn decît îi era vîrsta, ca și cum l-ar fi apăsât un mare necaz. La început Abdul Hadi crezu că arăta așa din pricina încăierării lor de la fluviu.

— S-a sfîrșit cu cearta, ne-am împăcat, zise el, sîntem prieteni ca înainte.

Diab îi întări cu entuziasm spusele. Dar nu asta îl mîhnea pe Abu Suveilim.

— Astea-s fleacuri! — se răsti el violent. — Tu, Diab, du-te de salută-ți fratele!

Diab, fericit, o porni în fugă. Ceilalți doi meraseră împreună tăcuți. Abu Suveilim își lovea unul de celălalt, pumnii. Deodată stătu locului, îl apucă pe Abdul Hadi de braț și începu să-i spună ce-l apasă: petiția cea nouă, pe care Muhamed Efendi și cu Mahmud Bey o duseseră la Cairo, n-avea nimic de-a face cu irigația. Omda trăsese pe sfoară tot satul și, în înțelegere cu Mahmud Bey, îi făcuse pe săteni să semneze cereră de construire a unei șosele care să treacă peste ogoarele lor ca să lege noul palat al Pașei cu șoseaua spre Cairo.

Abu Suveilim, văzîndu-l pe Abdul Hadi cum se uita uluit, îl încredinșă că nu e vis, ci adevărul gol-goluț. Ca trezit dintr-un coșmar, Abdul Hadi nu mai spuse decît:

— Mahmud Bey!

Abu Suveilim continuă:

— Nu vă spuneam eu? Așa fel au pus toată treaba la cale, încît să pară că lucrau în folosul satului, nu împotriva lui! Și-au bătut joc de noi, și noi am tăcut! Ne-au luat apărătorii și noi am tăcut! Ne-au stricat roțile de apă, ne-au închis canalele, și noi am tăcut! Și ne vor mai face și altele, și mai gogonate, cîtă vreme vom sta cu mîinile în sin și vom tăcea!

Cu o voce ce răsuna încă tot ca și cum s-ar fi deșteptat dintr-un vis urît, Abdul Hadi întrebă:

— Și acuma, ce ne facem, Abu Suveilim?

Dar ce putea Abu Suveilim să-i răspundă?

Nu peste multă vreme, Omda primi ordinul să-i aresteze pe toți felabii care-și udaseră ogoarele trăgînd apă direct din fluviu și se făcuseră vinovați de spargerea malului. Omda execută imediat ordinul, punînd să-l aresteze o dată cu alții și pe Abu Suveilim, cu care avea el o veche răfuială, deși acesta nu fusese de față la spargerea malului și nu poseda nici un teren pe malul fluviului. Jalea în sat era de nedescris. Singura speranță era venirea lui Șeih Hassuna, fostul director al școlii din satul vecin, care avea rădăcini în locul acesta unde se născuse.

Șeih Hassuna, la drept vorbind, nu era chiar unchiul lui Muhamed Efendi, fiind cu mama acestuia doar văr de-al doilea. Studiase, cu ani înainte, la universitatea Azhar, apoi fusese învățător în Egiptul de sus, în sate de al căror nume nimeni pe aici n-a auzit vreodată, și acolo avusese parte de paturi împletite din bețe de curmal, unde dormea deasupra cuiburilor de scorpioni. Fusese apoi numit director al școlii din satul vecin. Dar cînd venise la putere « Partidul Poporului », el îi opusese o rezistență dirză, mai cu seamă cu ocazia alegerilor, care se făcuseră cu nesocotirea tuturor celorlalte partide.

Șeih Hassuna îi îndemnase pe săteni să se abțină de la vot și le permisesese însoțitorilor să părăsească școala, în semn de protest. Cu toate acestea, alegerile fuseseră falsificate și partidul ajunsese la putere.

Deputatul « Partidului Poporului », vizitase satul, după ce fusese ales. Șeih Hassuna refuzase să-l primească în școală. Trimisese copiii acasă, și închisese școala. Cînd s-a întîlnit, din întîmplare, cu deputatul pe uliță, l-a prevenit să nu îndrăznească să-i viziteze cumva satul natal, unde mai avea pămînt și rude, dacă nu voia să plece cu capul spart. Un alt sat, învecinat, îl primise pe deputat cu pietre. Îndată ce se văzuse întors la oraș, în siguranță, deputatul ceruse mutarea imediată a lui Șeih Hassuna, sau chiar, dacă era cu puțință, destituirea lui. Astfel, directorul școlii fusese trimis ca simplu învățător într-un sat depărtat cam pe lingă marele Baraj, unde singurele căi de acces le reprezentau vasele fluviale. Cu el plecase și soția lui, dimpreună cu cei cinci copii ai lor. Închiriasse pentru familie o casă la Șubra-al-Balad, unde venea și el la sfîrșit de săptămîină. Restul zilelor, locuia în școală.

Toată lumea însă continua aici să-l numească « domnul director »; chiar și colegii din noua școală îi spuneau așa, ca un omagiu adus atitudinii lui curajoase.

Șeih Hassuna sosise în sat cînd Muhamed Efendi era plecat la Mahmud Bey.

Se opri, pe drum, vreme de o noapte, în orașul apropiat, și se duse de îndată la șpișeria ce servea drept club funcționarilor guvernului și oamenilor cu stare din tîrg. Acolo, pe trotuarul din fața ei, Șeih Hassuna își întîlni vechii prieteni. Cu toții aveau rădăcini în satele învecinate și pe toți îi interesa proiectul șoselei celei noi, care urma să înghită hălci mari din ogoarele sătenilor. Fiecare avea rude cărora trebuia să li se ia pămîntul, dacă planul era dus la îndeplinire.

Kadi-ul, care studiase cu Șeih Hassuna la Azhar, spuse că Pașa a trasat o șosea care face meandre ca un șarpe ca să ocolească orice teren care îi aparținea lui, ori lui Mahmud Bey, sau oricărui altui mare proprietar.

Un tînar din satul Pașei, care lucra acum ca funcționar la cadastru, spuse că statul avea să cheltuiască pentru construirea acestei șosele de zece ori mai mult decît ar fi trebuit pentru repararea celei vechi. (În timp ce vorbea, tînarul se uita cercetător în dreapta și în stînga, de-a lungul trotuarului și înăuntrul farmaciei, ca și cum s-ar fi temut de un atac neașteptat).

Şeih Hassuna îşi lăsase pantofii pe mîna unui lustragiu şi asculta conversaţia în tăcere. Deodată, lustragiul privi în sus şi exclamă:

— De-ar putea fi doborît « Partidul Poporului » înainte de a ne doborî el, pe noi toţi !

Şeih Hassuna zîmbi cu satisfacţie, iar ceilalţi riseră.

Trecu o vinzătoare de smochine, grasă şi veştedă, oferindu-şi marfa în cuvinte lubrice şi făcînd avansuri neruşinate tînărului funcţionar de la tribunal, care, încurcat şi stingherit, se refugie îndărătul ziarului pe care-l citea. Lustragiul o înjură, în risetele celor de faţă.

Funcţionarul, încurcat, îngînă de după ziar:

— Vor să vîndă întreaga ţară englezilor !

— O, asta au făcut-o de mult ! zise Kadi-ul.

— Englezii nu sînt atotştiutori — interveni altul. — Ei sînt deştepti numai cînd au de-a face cu idioţi, ca politicienii noştri !

Mai tirziu, Şeih Hassuna, Kadiul şi alţii se duseră la clubul funcţionarilor. Sălile erau pline de bărbaţi de la diverse instituţii, funcţionari ai guvernului, de la Serviciul Irigaţiei, Poliţie şi diferitele instanţe judecătoreşti. Jucau cu toţi cărţi. Paharele tot soseau pline şi se întorceau mereu goale.

Kadi-ul se uită pieziş cu dezaprobare la chelnerii care forfoteau printre mese, servind alcooluri.

— Ăstia vă sînt, dragii mei, conducătorii ! Alcool, joc de cărţi, toate destrăbălările cu putinţă ! De asta nu-mi place mie clubul şi capetele luminate ce dau tonul aici !

Propuse să se retragă de acolo, cît mai departe de zgomotul zarurilor azvirlite şi de clinchetul paharelor ciocnite. Aşa că se aşezară într-o sală izolată, sărăcăcios mobilată, unde putură sta singuri.

Unul din ei făcu propunerea să se trimită la ziarele opoziţiei telegrame de protest împotriva construirii şoselei. Şeih Hassuna dădu şi el sugestia unei telegrame către Clubul Saadist, şi ambele propuneri fură acceptate. Kadi-ul fu de părere că trebuiau trimise copii ale acestor telegrame, tuturor ziariştilor articliri de primă pagină. Scrise textul, iar Şeih Hassuna strînse de la fiecare banii de telegrame, pe care le semnară cu numele tuturor rudelor lor, cei ale căror ogoare urmau să fie călcate de şoseaua cea nouă.

Unul din funcţionari, într-un elan de temeritate, se offeri să-şi pună alături şi numele lui, amintindu-le tuturor, astfel, de atitudinea curajoasă pe care o avuseseră funcţionarii la 1919. Dar Kadi-ul îl opri, spunînd că prudenţa e mama înţelepciunii: nu încăpea îndoială că guvernul va lovi fără milă în toţi funcţionarii care se amestecau în politică, aplicîndu-le litera legii rigide care le interzicea acest lucru. N-avea nici un rost să se vadă azvirlîi afară din slujbe sau mutaţi disciplinar în cine ştie ce colţ uitat de lume ! Aveau cu toţii copii, la urma urmei !

Cel care propusese acest lucru tăcu, mulţumit că făcuse un asemenea gest, apoi luă telegramele şi plecă la poştă să le expedieze.

Şeih Hassuna află de lupta felahilor împotriva dispoziţiei privitoare la irigaţie. Fu adînc impresionat cînd i se povesti cum spărseseră malul fluviului, şi spuse plin de mîndrie:

— A fost întotdeauna un sat eroic !... E apa lor, e dreptul lor, nu se pot lipsi de ea şi şi-o iau, indiferent pe ce cale ! N-a încetat să fie mîndru de ei nici atunci cînd a auzit de arestări. Îşi spunea sieşi, ca să se liniştească în privinţa lor, că n-are nici o importanţă: arestaţi şi trimişi în surghiun la capătul lumii, la Seychelles, bunăoară, fuseseră şi conducătorii poporului, şi atîţia oameni

mureau acum secerăți de împușcături, pe străzile orașelor, la Cairo sau la Alexandria, la Mansoura, Beni-Sueif și Assiut. Se ridică apoi, spunind cu glas tare că el însuși va trimite procurorului general o telegramă de protest împotriva arestărilor ilegale.

Șeih Hassuna dormi noaptea aceea la un hotel modest. Dimineața, de îndată ce se făcu ora, se duse la poștă și expedie o telegramă Ministrului Justiției și Procurorului General în numele sătenilor, cerind ca arestații să fie anchetați. Trimise o copie presei de opoziție. Luă apoi o birjă și o porni spre sat pe drumul care ținea malul Nilului și cum se uita așa, la ogoare și la fluviu, se minuna cum de se putuse gândi cineva să lase în părăsire drumul acesta frumos și drept, pentru a croi altul, întortocheat, care să le ia țăranilor atita amar de pământ și să coste o grămadă de bani, doar ca să fie pe placul Pașei.

Birja ajunsese în sat și opri drept la casa lui Muhamed Efendi, unde Șeih Hassuna avea de gând să tragă. Ușa era închisă. Se vedeau înăuntru femei pîndind dindărătul geamurilor, cu temerea că birja noului venit ar putea aduce pe capul satului cine știe ce nouă catastrofă. Dar cînd, scrutînd interiorul trăsorii, văzură că nu era în ea nici o uniformă kaki și nici un tarbuș roșu, necum vreo pușcă, suriseră ușurate. Îndărătul birjei se îngrămădeau o liotă de băiețași desculți, pe care nici o înjurătură și nici o amenințare nu-i putea urni din loc.

Șeih Hassuna păși pragul casei, unde-și găsi verișoara, pe mama lui Muhamed Efendi, cu totul zăpăcită de această vizită neașteptată. Șeih Hassuna își trase în jos minciile anterioarei ca să-și acopere palmele și își îmbrățișă verișoara, iar ea îi sărută apoi mîna, urîndu-i bun venit.

Dar unde plecase Muhamed Efendi, așa de devreme?

Ea îi spuse că-și încălecaseră cu noaptea în cap măgărușul ca să se ducă la Mahmud Bey și să-l roage să le dea ajutor în chestiunea eliberării lui Diab și a celorlalți din închisoare. Pe Șeih Hassuna îl irită peste măsură ceea ce auzea. Își lovea pumnii unul de celălalt, și strigă că nepotul lui e un idiot! Ce legătură avea treaba asta cu Mahmud Bey? Se aștepta cineva să miște el vreodată un deget pentru binele satului? El era doar de partea guvernului!

Vorbea de-a surda și-și cheltuia zadarnic gîndurile spunîndu-le femeii, a cărei unică preocupare era acum să-i facă oaspetelui primirea cuvenită. În cîntea lui întîne o rogojină nouă în pragul casei, și pe urmă tăie o rață. Așîță focul ca să fiarbă apa, și se chinci dinaintea vetrei, suflînd mereu în spuză și împrăștiînd fumul. Cum ar mai fi dorit să poată veni și Diab acasă, să aibă și el parte de rața asta! i trecu deodată prin minte că nu mai avea pic de pîine de grîu în casă, ci doar două-trei pite uscate de mîlai. Diab nu mai ajunsese să ducă grîul la moară, și rămăseseră fără făină. Strigă atunci la o fată din vecini și-i zise să dea fuga pînă la Uasifa, să-i ceară cu împrumut trei, sau dacă se poate, chiar patru pîini albe de grîu. Fata se întoarse însă cu mina goală. O trimise din nou, de data asta la nevasta lui Șeih-el-Balad, și fata îi aduse, învelite într-un ștergar curat, trei lipii, proaspăt scoase de la cuptor și mirosînd a pîine caldă.

Dar Șeih Hassuna nu avea multă vreme de pierdut cu verișoara lui. Trebuia să-l viziteze pe Omda, omul care purta vina arestărilor. Mai întîi trecu însă pe la casa lui Abu-Suveilim. Uasifa îi sărută mîna, udîndu-i-o de lacrimi. Șeih Hassuna îi luă capul între mîini, și-i spuse că semăna ca două picături de apă cu fiica lui. Pe mama Uasifei o îmbărbătă și o rugă să aibă încredere. Se oferă să le împrumute bani, dacă aveau nevoie, dar femeia nu primi, clătînînd din cap și uscîndu-și obraji de lacrimi. Șeih Hassuna mai făcu un ocol și pe la casa

@Asociația Ziaristilor Independenți din România
Sculptură populară congoleză

lui Abdul Hadi, și pe la casele celorlalți țărani arestați, unde totul se petrecu în același chip.

Din cei arestați, nici unul nu revenise acasă, după atîta vreme. Într-o zi, Omda veni la Muhamed Efendi, ca să-i întoarcă lui Șeih Hassuna vizita. Pretinse că vinovat de arestarea felahilor era numai inginerul, care descoperise spărtura în mal. Tot inginerul ceruse să fie destituit pe loc Omda, dacă nu-i predă numai-decît lista cu numele celor care-au făcut spărtura.

Calm, Șeih Hassuna îl întrebă cu ironie:

— Era și Abu Suveilim printre cei ce-au spart malul?

Dar pînă să apuce Omda a-i răspunde, Muhamed Efendi izbucni furios:

— Dar Diab, bietul băiat, ce crimă a comis, Omda? Diab nu-i decît un băie-
taș, aproape un copil... ce-a putut adică să facă? Ce rău a făcut, ca să merite
închisoarea?

Șeih Hassuna se întoarse încruntat spre Muhamed Efendi, necăjit că-și
dăduse friu liber sentimentelor față de Omda.

— Du-te și adu cafeaua, Muhamed!

Și cînd Muhamed Efendi ieși, Șeih Hassuna rosti domol:

— Temnița nu-i o rușine; nu-i nici o înjosire să stai în temniță. Însuși
Saad e în temniță! Saad zace în închisori, în vreme ce Adli-Pașa huzurește
în palatele sale și petrece noapte de noapte cu englezii la praznic!

Omda tremura:

— Da, da, sigur, așa e... da, domnule director!

Tăcură amîndoi. Omda se uită la textele agățate pe pereții casei lui Muhamed
Efendi. Unul suna: «*Cel darnic nu duce lipsă de nimic!*» Altul, scris cu litere roșii,
împletite, spunea: «*Intru aceea, lauda binefacerilor Domnului Dumnezeuului tău
să-și afle loc în toate vorbele tale!*» Nu apucă să citească decît primele cuvinte
dintr-al treilea text, cînd Șeih Hassuna oftă și se uită la ceas: se apropia ora
vecerniei, deci și a rugăciunilor. Înserarea revărsa ca o reverberație de lumină
portocalie peste casele satului. El luă dintr-un colț al odăii o rogojină făcută
sul, o desfășură și o întinse pe jos. Muhamed Efendi intră cu altă rogojină.
După ce-și sfîrșiră de spus rugăciunile, Omda zise:

— Acum, că ne-am rugat împreună, îngăduiți-mi, vă rog să mă retrag.

Șeih Hassuna se întoarse spre nepotul său și-l întrebă cu asprime:

— Unde-i cafeaua?

Mai mult fără voce, Muhamed Efendi ieși, bodogănind:

— El îl viră pe Diab la gros, și noi îi dăm cafea! Otrăvi-l-aș mai bine!

Mama lui îi împărțea întru totul sentimentele.

— Ce nerușinare! Să mai îndrăznească să bea și cafea aici! Îmi bagă băiatul
la închisoare, și pe urmă are nas să vină să bea cafea la mine-n casă!

Cu voce sau fără, Muhamed Efendi aduse totuși cafeaua, și-l servi pe Omda,
ca și pe unchiul său. Sorbiră în tăcere felegelele. Apoi Omda spuse:

— Să-ți dea Dumnezeu întotdeauna belșug în casă, domnule director! Să vii
de cîte ori vrei să bei cafea la noi în sat!

În cele din urmă se ridică să plece, Șeih Hassuna conducîndu-l pînă la ușă,
iar Omda rugîndu-l la fiecare pas să nu se deranjeze.

Din pragul ușii, Omda se mai răsuci o dată spre cei dinăuntru:

— Dea Alah să ni se întoarcă oamenii noștri, chiar mîine!

Judecătorul îi spusese, cu totul confidențial, și el repetă acum, la fel de confi-
dențial, că oamenii mai rămăseseră încă reținuți doar pentru că mîine mai mulți

miniștri veneau să-l viziteze pe pașă, dar, cum se întorceau la Cairo chiar a doua zi, n-avea să dureze.

După plecarea lui Omda, Șeih Hassuna intră în casă și-i certă, pe Muhamed Efendi și pe mama sa. Cuvința era cuvînță: n-ar fi trebuit să întîrzie atîta cu servitul cafelei. Muhamed Efendi nu zise nimic, dar maică-sa răspunse că nu se poate aștepta nimeni din partea ei să fie politicoasă, atunci cînd îi zace băiatul în închisoare.

Liniștit, vărul ei îi explică de ce o ceașcă de cafea nu era decît un amănunt fără însemnătate, cînd ceea ce urmărea el avea cu mult mai multă importanță. Se așeză jos, în pragul casei, și Muhamed Efendi stătu lingă el, iar femeia prinse a trebălui înăuntru, în odăi. Muhamed Efendi își întrebă unchiul ce rost avea vizita de care vorbise Omda. Șeih Hassuna spuse că Pașa a invitat mai mulți miniștri dintre liderii Partidului Poporului, să-i vadă noul palat, vrînd cu ocazia asta să le arate și starea în care se găsea drumul cel vechi de pe malul fluviului, și să-i convingă de necesitatea unei șosele noi, care să-i lege palatul cu capitala.

Dar nu răspunsul acesta îl aștepta Muhamed Efendi. El vroia să știe ce legătură avea venirea miniștrilor cu puțința eliberării lui Diab. Șeih Hassuna zîmbi: Muhamed Efendi și cu dînsul avuseseră mare noroc că nu fuseseră arestați și ei, ca să facă parte din alaiul pus la cale pentru primirea miniștrilor. Veniseră ordine de sus de tot, de la Ministrul de Interne la Prefect, de la Prefect la șeful poliției, să li se facă miniștrilor o primire festivă, cu mare pompă, cum nu s-a mai văzut. Nu mai încape nici o îndoială că șeful poliției avea să trimită cu de-a sila mîile de deținuți din închisorile locale, ca să îngroașe alaiul miniștrilor. Avea să le dea straiile de toate zilele, veșmintele obișnuite, bine-înfeles, că doar nu putea să-i lase în haine de pușcăriși!

Încadrați de poliști îmbrăcați civil și de fețe bisericești, de primarii satelor, de Omda, și de alți funcționari, ori de străjile satești, toți pe cîți avea să-i poată aduna de pe ulițe vor fi duși cu sila cu sila să ia parte la primirea festivă, aducînd miniștrilor bunvenitul poporului.

Cînd se întoarse din vizită, Omda găsi un cîrd de femei așteptînd în fața locuinței sale. Unele se așezaseră pe jos. Văzîndu-l, făcură roată în jurul lui, nemaicontenînd să-l întrebe care mai de care cînd i se întoarce acasă bărbatul sau fiul, sau tatăl arestat.

Cu gura încheștată, Omda își croi drum spre locuința lui. Abdul Hadi pășea în urma lui, tot încercînd în zadar să dea femeile mai încolo. Omda se obișnuise de mai multe zile, acum în urmă, cu plîsetele femeilor adunate prin fața casei lui, și poruncise gardienilor să țină ușile încuiate. De cînd venise Șeih Hassuna în sat, Omda se ferise să se mai arate în curtea casei. Nici pe străzile satului nu mai ieșise. Astăzi era prima dată că ieșea.

O femeie îl opri și-l întrebă de fiul ei. Gardianul încercă s-o dea la o parte, dar ea nu se mișcă din loc. Apoi o fată îl întrebă de fratele ei. Iarăși gardianul o dete la o parte. O femeie tină ră și destul de frumușică se apropie de Omda și-l trase de mincă, punîndu-i printre lacrimi întrebări despre bărbatul ei. Omda o împinse la o parte iar gardianul o cercetă, batjocoritor: oare la fel de aprigă ar fi fost și dacă cel arestat i-ar fi tatăl, nu bărbatul? Pînă și Omda îl țină de rîu pentru asemenea vorbe apuse unei femei față de toată lumea.

Se făcuse, dinaintea lui, un zid de femei îmbrăcate în negru, care-i tăiau calea plingând și întinzându-și amenințător spre el, brațele. Omda băgă de seamă că una din ele nu purta rochie neagră, ca toate celelalte. Era zveltă și se vedea cit de colo că e frumoasă, deși plînsul cu hohote îi schimonosea fața. Văzîndu-l pe Omda, începu să se împingă cu coatele în celelalte, pînă ajunse în fața lui, în ciuda gardianului care nu reușise s-o oprească și de aceea ridicase pumnul deasupra creștetului fetei strigîndu-i să se care. Fata zbieră la el:

— Să nu pui mîna pe mine, nemernicule! Să nu îndrăznești să mă atingi!

— Cine-i fata asta?

— E fata șefului străzii.

— A șefului străzii? se miră Omda. Tot el e șeful străzii? Ah, da, tu parcă protejatul lui ai fost, Abdul Aati; știu că Abu Suveilim te-a crescut și te-a ajutat.

— Am vrut să spun, fostul șef al străzii, Excelență, răspunse Abdul Aati. Uasifa făcu un pas înainte:

— Sint Uasifa, fata lui Muhamed Abu Suveilim. Spune-mi, unde-i tatăl meu?

Omda dădu din cap. Ultimele raze ale amurgului se lungeau dinspre fluviu, peste casele întunecate, luminînd în roșu obrazul fetei. Cu un calm prefăcut, Omda rosti:

— Bine! Îți spun. Dar nu ți-e rușine să dai așa din mîini? În fața mea? Uîți că sint mai în vîrstă chiar decît tatăl tău?

Uasifa strigă:

— Să-mi fie mie rușine? Tu vorbești de rușine? Mai îndrăznești să rostești cuvîntul rușine? Ție nu ți-a fost rușine să-l vîri pe tata în temniță?

Omda se uita fără nici o sfilă la dînsa, cîntărindu-i formele trupului, apoi se întoarse către celelalte femei. Spuse mucalit:

— Ești leit icoana maică-tii: la fel de drăguță cum era ea, la fel de isteapă, și la fel de cutezătoare, n-am nici o îndoială!

Femeile pricepură cam unde bătea Omda cu vorbele astea. Una din ele sări infuriată:

— Ce-i treaba dumitale s-o vorbești de rău pe maică-sa? De unde și pînă unde ai scos că era îndrăzneapă?

Alta se vîri și ea:

— Pe Profet îți spun, dacă șeful străzii ar fi acum aici și te-ar auzi cum vorbești, ți-ar trimite în cap două gloanțe, cit bați din palme... Auzi-auzi! Să vorbești de nevasta lui Abu Suveilim cînd nu-i el de față!

O a treia spuse:

— Omda a-mbătrînit, suratelor, da' de nerușinat tot nerușinat a rămas! Șaizeci de ani scîrnavi, lua-l-ar...

Și în timp ce femeile protestau, Uasifa îl apucă de anterior trîgîndu-l cu putere și răcnind la el:

— Vorbești de mama mea? Ai mîncat din același blid cu ea? Adu-l înapoi pe tata. Unde e tata?

Omda încercă să-și smulgă făptura firavă din mîinile ei. Gardienii o văzură pe Uasifa atacîndu-l și auziră țipetele lui îngrozite:

— Dați în ea, băieți, dați în ea! Ce stați? Săriți băieți, ajutați-mă... dați în ele! Lovi-ți-le! Nu vedeți că mă omoară?... Sau vreți să vă concediez pe toți?

Gardienii îi veniră în ajutor, fără nici un chef. Altă dată o să le insulte poate și lor nevestele, tot așa... sau și mai rău chiar. Știa cu toții că Omda era cel care dăduse lista cu numele sătenilor ca să fie arestați; fusese chiar el la postul de poliție ca să facă asta. Și tot Omda îi înșelase cu petiția. Tot ce

făcuse fusese împotriva sătenilor, numai ca să fie pe placul lui Mahmud Bey și al Pașei. Aveau toți rude printre cei înțemnițați; unii erau chiar dintre cei ale căror ogoare urmau să fie jertfite dacă șoseaua se construia. Ce l-ar mai fi miruit ei — fiecare avea cheful s-o facă o dată — cu cite-o bită zdrăvăună trasă în căpățina lui albă, ca pe un șarpe veninos...

Agale, un gardian maimușări vocea lui Omda:

— Haide... plecați... plecați de aici cu toți... sau vreți să vă concediez? Ceilalți își ascunseră risul în pumni. Dar în risul lor era ură, nu voic bună.

Omda tipă la ei, poruncindu-le cu voce fluierată să dea în femei:

— Ce-i cu voi? Parcă ați umbla cu ouă, așa vă purtați. Trageți-i una bună! Dați în ea! Așa... ei, așa, vezi?

Cîțiva dintre gardieni bufniră de ris... Dar Abdul Aadi ridică bastonul și începu să-l rotească deasupra capului. Femeile șipau ascuțit și zbierau care mai de care. Uasifa îl apucă pe Omda de ceafă, ceafa lui pergamentoasă, uscată, pe care atîrnau picile. Abdul Aati o prinse atunci de braț. Fata se răsuci spre el și se năpusti cu ghiarele asupra lui, ca o pisică. El o luă în pumni și o izbi cu picioarele, din toată puterea. Uasifa gemu de durere și începu să plîngă, la gîndul că nu-l avea aici pe tatăl ei, care-ar fi apărat-o. Pentru prima dată o bătea cineva, de cînd nu mai era copil. Și o bătea chiar cel pe care tatăl ei îl crescuse și-l ajutase. Căzu la pămînt.

Din încăierare, Abdul Aati ieși zgîriat pînă la sînge de unghiile Uasifei. Gardienii, cînd văzură sînge curgînd, începură să ia în serios ordinele lui Omda și să dea în femei. Retrăgîndu-se, ele culgeau de pe jos bulgări de pămînt cu care azvîrleau în gardieni. Cînd bulgării își întetiră zborul spre capetele lor, Omda se adăposti în spatele lui Abdul Aati.

Era ceasul cînd se întorceau de la cîmp vitele. În urma lor veneau, ca întotdeauna, femeile, care strîngeau de pe jos baleza, ca să facă turtă de ars în vatră. Aveau pe cap coșarci cu baleză fumegîndă. Ajunseră la locul unde se băteau gardienii cu femeile, și Uasifa, cînd veniră în dreptul ei, puse mîna pe un coș cu baleză și, cu o mișcare rapidă, îl turnă tot, dintr-o dată, în capul lui Omda.

Omda nu se dezmeticea și nu-și credea simțurilor: să i se întîmple lui una ca asta? Fața și gîtul îi erau numai scîrnă! Turbanul lui alb, imaculat, era pe de-a-ntregul năclăit. Ochii abia și-i putea deschide de baleza ce i se lipise pe pleoape. Cu mare greu își liberă gura, ca să strige:

— Tirfele dracului! Țigăncilor!... Ei! Gardienii! Voi ce dracu' păziți? Stați cu mîinile în sîn? Ști-v-ar de știre bezna iadului! Pe toți vă dau afară! Vă concediez!

Au alergat cu toții la Omda.

— Bezna? Vorbești de beznă? Bezna e pe fața ta, Omda... Parcă ai fi Necuratul, și încă ce necurat: miroși a tîmție!

Riseră toți de gluma asta. Se învîrteau în jurul lui Omda, dîndu-i ajutor, să-și steargă de baleză fața, gîtul, caftanul... Femeile stătuseră din plîns și pe fețele lor strălucea încîntarea. Omda le înjura degeaba, nimeni nu-l asculta. Toate plecaseră din fața casei. Plecă și Uasifa, agale, fără chef, simțîndu-și oasele capului și umerii tocate de loviturile primite.

Tot timpul ăsta, Șeih Yusif stătuse în dughena' lui, rîzînd cu gura pînă la urechi. Lîngă el se afla Muhamed Efendi, iar în fața intrării, Aluani.

Rîdeau toți cu poftă de pățania lui Omda.

— Să ne trăiești, Uasifa! Ești vrednică să fii fata lui Abu-Suveilim. Tot coșul îl-a descîrcat în cap lui Omda, cu tot ce era în el. Asta-i bună, fraților!

Grozavă treabă! Și unde mai pui că e făcută de femei! Oare ar fi făcut-o la fel bărbații? Stătu o clipă încruntat, gândindu-se: — Nu, nu, hotărât! — spuse: — Femeile astea fac cît toți bărbații de la noi din sat la un loc!

Peste puțin se întoarseră și bărbații din închisoare. Bătăile și suferințele îndurate li căliseră; tot ce văzuseră și înfeleseră în închisoare, ori cu prilejul primirii miniștrilor, li însușefise și le dăduse curaj. Duși să aclame pe primul ministru, oamenii în loc să strige « Trăiască Maiestatea Sa » și « Trăiască Sidki », așa cum li se poruncise, strigaseră într-un singur glas « Trăiască Libertatea » și « Trăiască Egiptul! »

Construcția șoselei începu totuși, împotriva voinței tuturor sătenilor. La încercările lor de a o sabota, sosi o unitate polițienească armată, să asigure paza lucrărilor. Felabilor nu le rămăsese deocamdată altceva de făcut decît să tacă și să sperie.

O dată cu venirea toamnei, adolescentul care își petrecuse vacanța de vară în satul natal și fusese marșorul acestor întâmplări, plecă din nou la școala din Cairo, îndurerat de soarta consătenilor săi și întrebîndu-se ce le mai rezervă viitorul, dar nădăjduind că trezirea conștiințelor, ce se simțea în jurul său, va aduce cîndva dreptatea dorită și pentru ei.

În romînește de MARIA și ION FRUNZETTI

Ilustrații de P. IACOBI

DENNIS CHUKUDE OSADEBAY

Nigeria

cel
ce-mi
cumpără
gîndurile

*Cel ce-mi cumpără gîndurile,
nu cumpără-un borcan de miere
după gustul oricui.
El cumpără bătaia
milioanelor de suflete
înjometate, goale, bolnave
ce năzuiesc, cer și așteaptă.*

*Cel ce-mi cumpără gîndurile,
nu cumpără o strălucire calpă
de idoli și-oracole.
El cumpără gîndurile
neliniștitului tineret
care încearcă, întreabă și-alege
între culturi.*

*Cel ce-mi cumpără gîndurile,
cumpără spiritul vremii,
un joc de nestins.
În orice inimă nobilă
ce pătimește, el luminează,
luminează pămîntul,
distruge, alungă, purifică.*

În romînește de MARIA BANUȘ

Celula nr. 7 nu mai răspunde

AHMED
AKKAŞ

În aprilie 1957, Ahmed Akkaş, unul dintre secretarii Partidului Comunist din Algeria şi conducător al mişcării de eliberare naţională, a fost arestat de coloniştii francezi şi condamnat la moarte. De atunci nu se mai ştie nimic despre soarta sa. Schiţa *Celula nr. 7 nu mai răspunde* a fost scrisă de Ahmed Akkaş în închisoarea militară din Alger.

SÎNT întemniţat în sectorul celor condamnaţi la moarte. În celulele vecine sînt închişi alţi algerieni osîndiţi; printre ei Giafar, un băiat tînăr de vreo 20 de ani, cu ochi rîzători şi glas tineresc. În fiecare noapte poliţia izbuteşte să găsească noi jertfe — ghilotina din curtea închisorii trebuie să capete de lucru...

Pe nesîmşite am adormit. Un somn de plumb, chinuit de vise. Cred că s-a făcut ora 2 dimineaţa. Prin somn însă, mi se pare că aud un strigăt puternic: « Vin din nou, fraţilor, vin din nou! » Şi într-o clipă, iată că am sărit în picioare de pe culcuşul de paie. Luminile sînt stinse, temniţa zace în întuneric. Lîngă uşa mea aud pe cineva şoptind: « Celula 7! Celula 7! » De jos se aud paşi sonori care urcă, chei zăngănesc, întoarse în broaşte grele de metal, şi atunci desluşesc o voce înăbuşită, vocea unui om, tîrît cu forţa: « Rămîneţi cu bine, fraţilor, curaj! Algeria va trăi! »

Atunci, întreaga închisoare, pe neaşteptat trezită, geme şi urlă de durere şi mînie: « Ucigaşii! Ucigaşii! ». Larma creşte nestăvilită, puternică, de neînfrînt. Ca într-o furtună a răzbunării se rostogolesc tunetele, ecouri nesfîrşite cuprind uriaşele arcade ale clădirii. În marea sală comună, întemniţaţii s-au cocoţat la gratii şi, atîrnaţi, strigă prin măruntele deschizători ale porţilor, lovesc năprasnie în uşă, întovărăşind prin ţipete şi prin cîntecele lor ultimul drum al osînditului.

Se crapă de ziua şi, o dată cu lumina, totul se linişteşte. Un zvon trece din celulă în celulă: « Au luat cinci oameni, printre care Merzak şi Mohamed... » Din pricina beznei, în învălmăşeală, n-au putut fi recunoscuţi ceilalţi...

Din depărtare se aude un strigăt, limpede, cît se poate de limpede, ca o dîrză sfidare, răsunînd peste zidurile curții închisorii: « Trăiască Algeria! Trăiască Libertatea! »

Un tînăr condamnat la moarte rostește murînd: « Jos Franța! » Dar tovarășul său, în aceeași clipă, îl îndreaptă cu vocea liniștită, pătrunsă de o limpede conștiință: « Jos cu colonialismul francez! Trăiască Algeria! »

Aceleași cuvinte pe care le-au rostit nu de multă vreme Yvetin, Geragi, micul marocan și încă alții alții...

Chiar în această clipă se aude căzînd cuțitul ghilotinei, ucigînd un tînăr de douăzeci de ani. Dar puternicul cor al temniței își înalță din nou strigătele de luptă și cu toții rostesc: « Trăiască Algeria — Trăiască Algeria! ».

Un preot mahomedan salută prima jertfă cu rugăciunea morților și glasul lui mișcat rostește cutremurătoare cuvinte, pe care unii întemnițați din cîteva celule, le repetă: « Allah akbar! » — Allah e mare!

Și mai bine de un ceas protestul nostru colectiv, vibrînd de minie, străbate temnița, pînă în ungherele cele mai ascunse și mai întunecate.

S-a sfîrșit... Cei cinci plecați dintre noi nu mai trăiesc decît în amintirea sfîntă a unui întreg popor. Unul după altul, întemnițații cad obosiți pe saltelele de paie. Se aude o ultimă voce răsunînd: « Fraților, veți fi răzbunați! ».

În seara aceasta, încă cinci glasuri tinere și limpezi vor lipsi din frățescul concert al celulelor morții. Nu mai sînt printre noi nici Merzak, nici Mohamed, nici... Și-mi amintesc de ceilalți patrioți, ale căror capete s-au rostogolit în nisip, mi-amintesc de ultimul îndemn al tînărului din celula 7. Ce curaj vrednic de admirație! Cine a fost? Giafar ar putea să mi-o spună. Cu ultimele puteri mă cațăr pe gratii: « Giafar! » Nici un răspuns. De sigur că nu m-a auzit. « Giafar! »

Din nou nimic. Îmi simt gîtlejul gîtit de groază. Strig pentru ultima oară, din toate puterile. Nădăjdiesc din tot sufletul să-i aud încă o dată glasul, glasul cald al unui om tînăr, năzuind încă din plin către viață, muncă și bucurie. Îmi dau seama cît de neliniștiți sînt tovarășii mei din celulele vecine. Nădăjdiesc cu inima strînsă să audă și dinții răspunsul rîvnit. Dar nu se aude nimic — nu se mai aude nimic. Tăcerea de ghiață a morții. Acum am înțeles cu toții. La fel cu Merzak și Mohamed, nici Giafar nu va mai răspunde — Giafar, cel din celula 7...

Sleit, cad pe salteaua mea de paie, cu privirea ațintită asupra umbrelor tulburi. Celula 7 e goală. Prietenul meu, tovarășul meu, fratele meu...

Văd din nou, încă o dată, surîsul său tineresc peste zidul despărțitor al spălatorului, pe deasupra căruia putea să-și arunce privirea.

Mă gîndesc la morții de seamă, la feciorii Franței, ai Greciei, Chinei — la tot acest sînge pe care omenirea, pășind pe calea viitorului, îl varsă...

« Și dacă am putea din nou începe, încă... »¹

Afară s-a făcut ziua. Rîndunelele pornesc să ciripească, parcă încă temătoare și mirate de strania tăcere care a urmat furtunii. O gingașă mireasmă pătrunde în celulă... de undeva... o dată cu dimineața; mireasma iasomiei înflorite pe mormintele jertfiților noștri.

În romînește de N. ARGINTESCU-AMZA

Ilustrație de ION STATE

¹ Începutul unui poem de Argon.

OCHI DE CĂMILA

CINGHIZ AITMATOV

Cinghiz Aitmatov este un tânăr scriitor kirghiz. S-a născut la 12 decembrie 1928, în satul Seker din R.S.S. Kirghiză unde și-a făcut și școala. În 1943, cînd avea 15 ani și populația matură era mobilizată pentru front, a fost secretar al sovietului sătesc. După război își continuă studiile, în 1953 termină Institutul agricol din Kirghizia și e repartizat la ferma experimentală a Institutului de cercetări științifice pentru creșterea vitelor, din Kirghizia. Inginerul e, însă, un poet tainic al patriei sale și al marilor ei transformări. Încă în anii Institutului își face debutul în presa republicană, cu povestiri originale și cu traduceri din limba maternă în rusă. În 1956 e trimis la Institutul Gorki din Moscova. În 1957 e primit în Uniunea Scriitorilor Sovietici. În august 1958, revista *Novii Mir* îi publică micul roman *Djamilia*, care-l face celebru. Louis Aragon însuși îl traduce în franceză și îl prezintă: «Cea mai frumoasă poveste de dragoste din lume» — scria el în prefața la ediția franceză, apărută în 1959: «Și iată că aici, în Parisul acesta trufaș, în Parisul lui Villon, al lui Hugo, al lui Baudelaire, în Parisul Regilor și al Revoluțiilor, în Parisul secular al pictorilor, în care fiecare piatră evocă o istorie sau o legendă și în care au fost atîția îndrăgostiți încît, ca să-i citez, n-aș ști de unde să încep... în acest Paris care a văzut totul, a citit totul, a încercat totul, brusc, nici *Werther*, nici *Berenice*, nici *Antonio* și *Cleopatra*, nici *Manon Lescaut*, nici *Educația Sentimentală* sau *Dominique* nu mai înseamnă nimic pentru mine, deoarece am citit *Djamilia* — nimic nu mai înseamnă pentru mine *Romeo* și *Julietta* nici *Paolo* și *Francesca*, nici *Hernani* și *Dona Sol*..., căci am întîlnit pe *Demiar* și pe *Djamilia*, în vara celui de-al treilea an al războiului, într-o noapte de august 1943, undeva în valea *Kurkuren*, cu căruțele lor încărcate de piine — și cu *Seit*, copilul, care le istorisește povestea...»

(Povestirea de mai jos a apărut în revista *Novii Mir*, nr. 2, 1961).

Abia apucaî să scot din izvor o jumătate de căldare de apă, că în stepă cineva strigă cit îl ținea gura:

— E-hei! Academicianule, ai s-o iei pe coajă!

Am înlemnit. Ascultam încordat. De fapt mă chiamă *Kemel*, dar aici m-au poreclit «academicianul». Mi-am dat seama ce se întîmplase: în cealaltă parte a cîmpului tractorul amuțise și liniștea ce se lăsase era prevestitoare de rele. Cel care-mi promitea c-am s-o iau pe coajă, era *Abakir*. Însemna că

iarăși o să țiepe la mine, o să mă înjure și, cine știe, o să sară și la bătaie. Sint două tractoare, iar eu sint unul singur. Și cu brișca asta cu un cal trebuie să car la tractoare și apă, și combustibil, și ulei, și alte o sumedenie de lucruri. Cu fiecă zi tractoarele se îndepărtează tot mai mult de singurul izvor din ținut. Tot mai departe pleacă de la singura noastră tabără de cîmp, unde într-o cisternă ținem combustibilul. Am încercat să ne mutăm, dar nu e chip — sintem legați de apă. Iar Abakir nu vrea să știe de nimic! « Pentru timpii morți ai s-o iei pe coajă — atîta știe să spună. — Nu mă spetesc aici ca să pierd vremea din pricina unui mucos de student! »

Nu-s de loc student. Nici n-am încercat măcar să intru la institut. După terminarea școlii am venit aici, în Anarhai. La adunarea ținută înaintea plecării ni s-a spus că noi, și deci și eu, sintem « glorioșii cuceritori ai pămînturilor înțelenite, pionierii temerari ai ținuturilor înnoite ». Iată ce-am fost la început. Dar acum? Mi-e și rușine să zic: « academicianul ». Așa m-a poreclit Abakir. Și de vină sint eu. Nu știu să țin în mine gîndurile mele, m-apucă să visez cu voce tare, ca un băiețaș, și mă trezesc că oamenii încep să ridă de mine. Dacă s-ar ști însă că nu atît eu sint vinovat de toate acestea, cît profesorul nostru Aldiarov! Etnograful regional! Mi-a împuiat capul, iar acum trebuie să plătesc...

Fără să mai umplu butoiul, am ieșit din vîlcea în drum. De fapt, nu era nici un fel de drum. Doar ce-am mai bătătorit eu cu brișca mea.

Tractorul e la capătul imensului cîmp negru. Abakir e cocoțat sus pe cabină. Agitîndu-și pumnii țipă la mine și mă înjură cum îi vine la gură. Am dat bici calului. Apa din butoi îmi sare în spate, dar min cît pot.

Eu singur am cerut să fiu trimis aici. Nu m-a obligat nimeni. Alții au plecat în Kazahstan, pe adevăratele pămînturi înțelenite, acelea despre care se scrie în ziare. Iar în Anarhai am plecat numai eu. E doar întîia primăvară că se lucrează aici, și-s numai două tractoare. Acum un an agronomul Sorokin — el e aici mai mare peste toate — a experimentat pe un mic cîmp niște orz. Se zice că n-a mers rău. Dacă și mai departe va merge așa atunci problema nutrețului în stepa Anarhaiului va fi poate rezolvată.

Pînă una alta însă trebuie să procedăm cu precauție. Mult prea secetos și cald este Anarhaiul vara: chiar și micii spinii — taș-tiken — se întîmplă să se usuce de la rădăcină. Colhozurile care aduc aici din toamnă turmele pentru iernat, nu se hotărăsc încă să samene ceva; așteaptă, să mai vedem, ce-o să iasă la alții... De aceea noi cei de-aici putem fi numărați pe degete: doi tractoriști, doi ajutori de tractorist, bucătăreasa, eu — sacagiul — și agronomul Sorokin. Asta-i întreaga armată a cuceritorilor pămînturilor înțelenite. Mă îndoiesc să știe cineva de noi și nici noi nu prea știm ce se mai întîmplă în lumea largă. Doar Sorokin mai vine uneori cu cite o veste. El se duce călare la o stîină învecinată, se ceartă acolo prin radio cu șefii săi și mai transmite rapoarte.

Uite așa, va să zică; iar eu mă gîndeam — pămînturi virgine, întinderi necuprinse! De altfel toate se datoresc istoricului nostru Aldiarov. El este acela care ne-a descris nouă, școlarilor, Anarhaiul: « Neatînsă de veacuri, minunata stepă de pelin, ce se întinde de la podișul Kurdai pînă la stufăriile Balhașului! Așa cum spun legendele, în străvechi timpuri, herghelii întregi dispăreau fără urmă, rătăcite printre colinele Anarhaiului, și multă vreme după aceea se mai întîlneau cîrduri de cai sălbăteciți. Anarhai e martorul mut al epocilor trecute, arena unor grandioase bătălii, leagănul semințiilor nomade. Iar în zilele noastre, platoului Anarhai îi este dat să devină unul

din ținuturile cele mai mănoase pentru creșterea vitelor...» Și uite tot așa și în felul acesta...

Era plăcut pe-atunci să privești Anarhaiul pe hartă, unde nu era mai mare de-o palmă. Dar acum? Din zori umblu de colo pînă colo cu nesuferita asta de saca. Seara desham cu greu calul și-i dau fin presat adus aici cu mașina. Pe urmă măninc fără nici o poftă ce ne dă Aldei a noastră, mă întind în cort și adorm buștean.

Dar că Anarhai este o minunată stepă de pelin, e adevărat. Ceasuri întregi poți să mergi prin ea și să-i admiri frumusețea, numai că n-ai timp pentru așa ceva.

Ar fi toate cum ar fi, un singur lucru nu-l înțeleg: ce arc Abakir cu mine, de ce nu mă poate suferi? Dacă aș fi știut ce mă așteaptă aici... Eram gata să întimpin, ca să zic așa, greutatea enormă. Doar n-am venit aici să petrec. La oamenii cu care aveam să trăiesc și să muncesc laolaltă, nu știu de ce, nu m-am gândit de loc. Oamenii is peste tot cam aceiași...

Două zile și două nopți am făcut cu mașina pînă să ajung aici. În același camion se afla și sacaua asta pe patru roți și nici nu bănuiam pe-atunci că din pricina ei o să înghit atîta amar.

Doar am venit aici ca ajutor de tractorist. Mă gindeam, o să lucrez o primăvară pe lingă tractor, o să mai învăț meseria și o să mă fac și eu tractorist. Așa mi s-a spus la raion. Cu gîndul ăsta am pornit în Anarhai. Iar cînd am ajuns la fața locului posturile de ajutor de tractorist erau ocupate și mi s-a spus c-aș fi fost trimis ca sacagiu. Trebuia bineînțeles să refuz îndată și să mă întorc înapoi acasă. Cu atît mai mult cu cît niciodată n-am avut de-a face cu hamuri și hulube. Și în general nicăieri n-am mai lucrat pînă atunci; doar la munca voluntară de simbătă o mai ajutam pe mama la fabrica de zahăr. Tatăl meu a murit pe front. Nu mi-l aduc aminte. Și iată așa, mă hotărisem să încep să trăiesc de sine stătător... Dar... cred că era totuși mai bine să mă fi întors îndată. Mi-a fost rușine. Atîtea s-au spus atunci la adunarea aceea! De fapt nici mama nu mă lăsa, ea visa să mă vadă medic. Dar am stîruiț, am convins-o, i-am spus c-am s-o ajut. Voiam grozav să plec, n-aveam stare să mai aștept. Cum aș mai fi privit în ochii oamenilor dacă m-aș fi întors îndată după asta? Nu mi-a rămas deci decît să mă fac sacagiu. Dar nefericirea mea n-a pornit de aici.

Încă pe drum încoace, stînd în camion, mă uitam în jurul meu: iată străvechiul, legendarul Anarhai! Mașina gonea pe-un drum ce abia se deslușea în stea înverzită și cu mici movile, iar undeva departe în fața noastră plutea o ceață albastrie. Pămîntul mai păstra mirosul zăpezii topite. Dar în aerul umed se simțea mireasma proaspătă și amăruie a pelinului cenușiu al Anarhaiului care începea să crească lingă rădăcinile uscăturilor rămase din anul trecut. Vîntul ce ne izbea în față aducea foșnetul întinderilor stepei și prospețimea primăverii. Noi goneam să ajungem orizontul care se tot îndepărta dincolo de vîile line și crestele teșite, descoperind dincolo de movile noi și noi întinderi ale Anarhaiului.

Și mi se părea c-aud glasul vremurilor trecute. Se cutremura și viața pămîntul sub tropotul măilor de copite. Ca un val de ocean, cu sălbatec nechezat și țipăt goneau caii nomazilor cu sulite și flamuri. În fața ochilor mei se dădeau teribile bătălii. Zăgăneau săbiile, strigau oamenii, se înțeșteau, caii băteau din copite. Și mă aflam și eu undeva în această încăierare neistovită... Dar iată că lupta înceta și pe întinderile primăvăratice ale Anarhaiului răsăreau corturile albe, deasupra tîrlelor se ridica fum de țizic,

în jur pășteau turme de oi și herghelii de cai și, în sunet de talangă, treceau caravane de cămile, nu se știe de unde și nu se știe încotro . . .

Țiuitul lung și pătrunzător al unei locomotive mă aduse la realitate. Lăsind deasupra vagoanelor rotogoale de fum des, locomotiva se îndepărta și mi se părea că-i un cal în galop cu coama fluturînd și coada întinsă. Așa mi se părea de departe. Iar trenul se făcea tot mai mic și mai mic, pînă l-am văzut doar cît o linie neagră, iar apoi a dispărut de tot.

Am trecut peste linia ferată lingă o haltă de încrucișare și am mers mai departe . . .

De cum am sosit, din prima zi chiar, m-am arătat cum sînt. Nu mă descotorosisem încă de nălucirile din timpul drumului. În apropierea taberei de cîmp se afla, pe o mică movilă, o străveche statuie de piatră reprezentînd o femeie bătrînă. Namila cenușie, dăltuită rudimentar în granit, stătea de vencuri aici, parcă de strajă, împlîntată adînc în pămînt, cu privirea timpă și fără viață ațintită în depărtare. Ochiul ei drept, nișel sașiu, ros de ploii și vinturi, părea scurs, gol și sub apăsarea grea a ceea ce părea să fie o pleoapă te înfiora cu căutătura sa. M-am uitat mult timp la baba aceea, iar apoi m-am dus la cort și l-am întrebat pe Sorokin:

— Ce părere aveți, tovarășe agronom, cine-a ridicat aici statuia asta?

Sorokin se pregătea să plece nu știu unde.

— Probabil calmicii, îmi răspunse, se urcă în șa și plecă.

N-ar fi fost bine să mă mulțumesc cu atîta? Dar nu! Parcă m-ar fi tras careva de limbă și m-am apucat să-i întreb pe tractoriști și ajutorii lor, pe care abia îi cunoscusem:

— Nu, nu poate fi așa. Calmicii au fost pe-aici în secolul al șaptesprezecelea. Iar acesta este un monument funerar din secolul al doisprezecelea. Statuia a fost ridicată probabil de către mongoli în perioada marei năvăliri în Apus. O dată cu ei am venit și noi kirghizii din Enisei în ținuturile Tianșanului. Înainte de asta locuia aici semînția kipciacilor, iar și mai înainte, oameni cu părul roșu și ochi de culoare deschisă.

M-aș fi cufundat și mai mult în istorie dacă nu m-ar fi întrerupt un om îmbrăcat în salopetă, care stătea lingă tractor. Era Abakir.

— Ia, ascultă, puștiule! — Și se uită încruntat la mine. — Învățat mai ești! Du-te în cort și adă sprîțul cu vazelină.

I-am adus sprîțul cu solidol.

— Mă, academicianule! Îmi aruncă el disprețuitor privindu-mă cu ochii săi înțepători, cu vinișoare roșii. — Lecții știi să ne citești, nouă neînvățaților, dar să deosebești o iapă de o cămilă nu ești în stare.

De-aici mi s-a tras porecla «academicianul».

Uite și acum cînd mă apropii cu sacaua, el nu contenește să mă bește-lească. Vine fuga spre mine și-mi arată ogorul.

— Ce naiba, te miști ca un mele! Cît timp crezi că trebuie să te aștept? Am să-ți fac de petrecanie, puștiule, să fie un academician mușos mai puțin!

Mă apropii tăcut de tractor. Ce-aș putea spune să mă dezvinovățesc? Tractorul într-adevăr nu lucrează din pricina mea. Noroc că ajutoarea de tractorist Kalipa îmi ia apărarea:

— Haida-de, liniștește-te, Abakir! Nu folosește la nimic dacă țiipi. Uită-te la el, abia mai răsuflă. I-a ieșit sufletul, sărmanul.

Kalipa ia căldarea din mîinile-mi care tremură și toarnă apa peste radiator.

— Nu-l vezi că se străduiește cât poate. Ia te uită, e ud tot, poți să-l storci...

— Ce mă privește! aruncă furios Abakir. — N-avea decît să stea acasă să citească în cărțile sale.

— Haide, încetează! încearcă să-l potolcască ea. — Prea multă răutate e în tine. Nu-i bine așa, Abakir.

— Dacă le treci toate cu vederea la unii ca ăștia, s-a zis dracului cu tine. De plan răspund eu și nu tu. Cui îi pasă că nătîngul ăsta învățat mă nenorocește!

Nu știi ce-avea el cu învățătura mea. Cine m-a pus să învăț și cum naiba mi-a intrat în cap istoricul Aldiarov?

Caut s-o șterg mai repede de-acolo. Sînt așteptat la celălalt capăt al cîmpului. Acolo e tractoristul Sadabek, om în vîrstă, serios, care chiar dacă e supărat nu țipă.

În spatele meu motorul a început să duduie. Tractorul lui Abakir s-a mișcat din loc și a pornit. Am răsuflat ușurat; pielea mi s-a încrețit sub flaneaua udă. De ce oare Abakir ăsta s-a nimerit să fie atît de răutăcios și nesuferit? Doar nu-i bătrîn, abia a trecut de treizeci de ani. Are, ce-i drept, o față cam aspră, cu pomeții ieșiți în afară, și mîinile îi sînt vinjoase și degetele ca de clește. Altfel arată bine. Doar căutătura îi este rea. Te miri din ce i se înroșesc ochii, și păzește-te atunci, că nu mai știe de nimic.

Nu de mult s-a întîmplat, uite așa! Începuse să plouă de cu seară, toată noaptea a tirîit și ploaia ce se scurgea pe pereții de pîslă ai cortului parcă șoptea ceva trist și monoton. Nici dimineața n-a încetat. Ne era urît să stăm în cort, dar n-aveam ce face. Agronomul Sorokin plecase, el și pe ploaie avea o sumedenie de treburi de făcut! Răspundea și pentru sectorul zootehnic și de aceea n-avea o clipă de răgaz; toată ziua în șa.

Cînd ploaia mai slăbise nițel, ajutorul de tractorist Esirkep, fratele mai mic al lui Sadabek, a înșeuat calul meu și a plecat și el la niște cio-bani. Aldei și Kalipa au luat căldările și s-au dus după apă la izvor. Am rămas în cort noi trei — Abakir, Sadabek și eu.

Tăceam încruntați și ne indeletniceam fiecare cu ale noastre. Abakir ședea cu picioarele întinse și fuma. Sadabek, lingă vatră, se așezase pe o harșa și cu o sulă și-un fir smolit repara o cismă spartă. Eu mă înfundasem într-un colț și citeam.

Era urît și umed în cortul nostru. Pereții uzi de pîslă răspîndeau un miros vag de oaie. Din cînd în cînd de sus cădeau picături mari și galbene ca ceaiul. Iar afară, ploaia tot gîngurea ceva și clipea în băltoace.

Abakir căscă plictisit, se întinse de-i trosniră oasele, își încreți pleoapele și, fără să se uite, aruncă mucul de țigară care căzu pe marginea peretelui de pîslă al cortului. Lina arsă începu îndată să fumege. Sadabek luă mucul și-l aruncă în vatră.

— Ar trebui să fii mai atent, zise el, trecînd firul smolit prin talpă. — Ce, ți-e greu să te scoli?

— Păi da ce s-a întîmplat? întrebă în-ciudat Abakir ridicînd capul.

— S-a aprins pîsla...

— Mare pagubă! Uite ce bogăție! Și Abakir rinji nepăsător. — Cîr-pește-ți cisma ta găurită că altceva tot n-ai de făcut!

— Nu-i vorba de bogăție. Nu stai singur aici și nici nu ești la tine acasă.

— Știu bine că nu-s la mine acasă! Dacă eram acasă nu stăteam de vorbă cu alde tine. Ai înțeles, mutră nesuferită ce ești? M-a pedepsit Dumnezeu să stau în ocna asta de Anarhai unde-i doar de proști ca tine și nevastă-ta!

Sadabek trase cu putere firul smolit. Sula îi scăpă din mâini și căzu jos. El se uită multă vreme la Abakir cu o privire plină de ură, apoi se aplecă amenințător înainte, strângând într-o mână cisma, iar în cealaltă ața întinsă ca o strună.

— Bine, lasă să fiu eu un prost și nevastă-mea tot o proastă c-a venit aici cu mine și ne hrănește pe toți! zise el răsufind greu. — Dar toți ceilalți din Anarhai, sint după tine ocnași? Poate tu cumva i-ai adus aici? Ia, răspunde, secătură! — izbucni Sadabek și sări de pe locul lui apucind cu mina dreaptă carîmbul cisme.

Abakir se repezi să ia cheia fixă care era undeva pe aproape, își trase capul între umeri, gata să lovcască.

M-am speriat. Nu mai era de glumă. Puteau să se omoare unul pe altul.

— Stai, Abakir! m-am repezit spre ei. — Nu da în el! Nu trebuie, Sadabek, lasă-l în pace! — am început să mă rog aruncându-mă la picioarele lor.

Sadabek mă împinse la o parte și ei au început să se miște în cerc prin cort, întocmai ca niște pantere înainte de încăierare, cu privirile ațintite unul în ochii celuilalt. Pe urmă au sărit deodată și cheia fixă a suierat în aer chiar lângă capul lui Sadabek. Dar acesta în ultima clipă s-a ferit și cu amândouă mâinile a prins cheia. Abakir era însă puternic. El l-a trântit pe adversarul său și-a tăbărit asupra lui și s-au rostogolit pe jos icnind și injurind. Am sărit la ei, m-am aruncat cu tot trupul peste cheia pe care Abakir o scăpase și, în sfârșit, apucind-o, am țîșnit afară din cort.

— Aldei! Kalipa! am strigat către cele două femei care veneau cu apa. — Mai repede, mai repede! Se bat, o să se omoare...

Femeile au lăsat jos căldările și s-au repezit spre mine. Când am intrat în cort, Sadabek și Abakir tot se mai tăvăleau pe jos. I-am desprins unul de altul; erau amândoi cu hainele rupte și sîngerau. Aldei încercă să-și tragă bărbatul afară din cort, dar atunci Abakir se smulse din brațele Kalipei.

— Așteaptă, cîne afurisit! Ai să mai îmi ceri să te iert, jigodie spurcată, ai să vezi tu cine-i Abakir!

Scunda și slăbuța Aldei se apropie de Abakir și-i spuse în față:

— Ia să te văd că ridici mîna! Îndrăznește! Am să-ți scot ochii! Nici tu n-ai să te mai recunoști.

Sadabek o trase liniștit pe nevastă-sa de braț.

— Lasă, Aldei. Nu merită asta să te legi de el...

În timpul acela eu am ieșit, am căutat cheia aruncată nu știu unde în zăpăceală, m-am dus departe de cort și-am ascuns-o lângă statuia de piatră. Apoi m-am lăsat jos și-am început să plîng. Hohotele de plîns înăbușite mă gîtuiau și mă făceau să tremur din tot corpul. Nimeni nu mă vedea și nu înțelegeam nici eu ce se petrece cu mine. Doar statuia aceea de piatră înfățișînd o femeie bătrînă, parcă asculta jalea mea și mă privea pieziș cu ochiul ei gol și negru. În jur era stepa udă și cufundată în ceață, tăcută și obosită. Nimic, nici un zgomot nu turbura liniștea ei adîncă, de veacuri, și numai eu suspinam ștergîndu-mi ochii. Am rămas multă vreme în locul acela, pînă s-a întunecat...

Uite așa îmi duc viața în această cea mai minunată stepă de pelin... Mă străduiesc din toată puterile, dar degeaba, căci pînă acum n-am reușit nimic. Adineauri Abakir mi-a tras din nou o săpuneală. Ce să mă fac mai departe, nu mă taie capul. Dar nici să deznădăjduiesc nu se poate. Trebuie să rămîn acolo unde mă aflu. Pînă am să cad.

— Haide, Serko, mișcă-te! Mai iute! Noi doi nu ne putem lăsa pe tinjeală, munca nu așteaptă...

2

A doua zi m-am trezit în zori, mai devreme ca de obicei. Încă de ieri stînd culcat în cort hotărisem în sinca mea: am să fac pe dracu în patru ca nimeni să nu îndrăznească nu numai să mă certe, dar nici măcar să-mi reproșeze ceva. La urma urmei trebuie să arăt că nu sînt mai prejos decît alții.

În primul rînd am adus combustibilul și-am umplut rezervoarele. Pe urmă am pornit cu sacaua la izvor ca pînă la începutul lucrului s-apuc să torn apă în radiatoare. După ce-am terminat cu asta trebuia să-mi fac timp să mănînc ceva pentru ca apoi din nou, fără să pierd o clipă, să încep să car iarăși apă. Pînă una alta, treaba mergea așa cum voiam.

Între timp, dincolo de ceața albicioasă a orizontului începu să apară soarele. Dar răsărea încet, întîrziînd ca și cum s-ar fi ferit să-și arunce privirea asupra necuprinsului pămînt al Anarhaiului. Pe urmă s-a ridicat descoperindu-și o margine. Ce poate fi mai frumos decît stepa în zori de zi! Parcă s-ar fi revărsat o uriașă mare de azur și valurile-i albastre încremenite păreau cînd verzi întunecate, cînd galbene.

O Anarhai, o stepă măreață! De ce taci, la ce te gîndești? Ce tănuiești în tine de veacuri și ce te-așteaptă de-acum încolo?

N-are a face că nu sînt decît un sacagiu. Va veni timpul cînd voi fi stăpîn și peste acest pămînt și peste mașini. Pentru că cele două tractoare ale noastre, ca și ceea ce facem noi aici, nu înseamnă decît începutul începuturilor. Am citit nu știu unde că niște cercetători au descoperit în străfundurile Anarhaiului mari rîuri subterane. E posibil ca totul să nu fie decît o ipoteză. Dar oricum ar fi, sînt convins că oamenii vor potoli setea acestui pămînt și în Anarhai vor fremăta grădini verzi, va curge apă în canale pline de răcoare și vînturile de aici vor trece prin lanurile de aur. Se vor înălța orașe și sate, iar urmașii noștri vor denumi această stepă ținut binecuvîntat al Anarhaiului. Și peste mulți, mulți ani, cînd va veni aici un flăcău ca și mine, sînt convins că nu-i va fi dat să umble toată ziua cu sacaua prin stepă și să-l mai certe pe deasupra cite un nebun.

Și totuși nu-l invidiez, pentru că eu sînt întîiul care am venit aici! M-am oprit cu sacaua privind cîmpul în lumina dimineții. În acea clipă eram omul cel mai fericit, cel mai puternic și chiar cel mai frumos de pe pămînt. Fii binecuvîntat, ținut al Anarhaiului!...

În sfîrșit, soarele s-a ridicat sus pe cer, uriaș și strălucitor. Ziua nu începuse rău. Cel puțin motoarele nu se mai opreau, iar eu pridideam să car apa. Pînă în seară însă mai era mult...

Într-una din cursele mele cu sacaua am văzut lîngă izvor o mică turmă de oi cu miei. Turma fusese minată acolo de către o fată. Ea adusese oile la pîriu pentru adăpat fără să le lase însă să se apropie de izvor. Dar de unde apăruse? M-am gîndit că-i de la stîna ce se afla departe de noi, din-

colo de movila cu două creste unde își aveau sălașul ciobanii. Chipul fetei mi se păru cunoscut. Văzusem mai de mult într-o revistă fotografia unei chinezoaice tinere care avea ca și fata asta părul tăiat scurt pe frunte. De aceea poate mi se păru că o mai văzusem undeva.

Ne-am privit unul pe altul fără să ne spunem nimic. Apariția mea era pentru ea tot atât de neașteptată se pare ca și pentru mine s-o văd acolo. Eu însă, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, am sărit de pe saca și m-am apucat să scot apă din izvor și să umplu butoiul.

Între timp oile se adăpaseră și fata începu să le alunge. Trecînd pe lângă mine, mă întrebă:

— Cum se cheamă izvorul ăsta?

Am rămas o clipă pe gânduri, privind groapa rotundă în care apa turburată de mine avea un luci negru. Într-adevăr, nu se putea să n-aibă un nume singurul nostru izvor. În timp ce mă gîndeam, apa se limpezise, strălucind la suprafață, dar rămînînd întunecată la fund.

— Ochiul cămillei! am răspuns întorcîndu-mă spre fată.

— Izvorul Ochiul cămillei? fata scutură din cap și zîmbi. — Ce frumos! Într-adevăr seamănă cu un ochi de cămilă, îngindurat...

Am intrat în vorbă. Fata s-a nimerit a fi din părțile noastre. Îl cunoștea chiar pe învățătorul meu Aldiarov. Cît de plăcut era să auzi numele învățătorului drag, aici în stepă, de la o fată necunoscută, care, după cum mi se părea, ajunsese și ea în Anarhai sfătuită de el. Terminase școala anul trecut, nu pe-a noastră, ci o alta, iar acum lucra ca ajutor de cioban.

— La noi la stîină apa din fîntînă e sărată, spuse fata. Auzisem că undeva pe-aici e un izvor. Voiam să văd și cu o apă vie și să aduc micii la adăpat aici, să știe și ei cum e apa adevărată. După ce-o să crească, am să-i dau în cîrd, iar la toamnă am să plec să învăț la universitate...

— Am de gînd și eu să mă apuc mai încolo de învățătură, am zis. Pe mine însă mă interesează mecanica. Am fost trimis de fapt să lucrez la tractor, iar ceea ce fac acum, e așa... — și-am arătat sacaua — îi ajut și eu cum pot un timp... E vorba să vină un alt sacagiu...

Bineînțeles am spus-o așa, fără rost, nici eu nu mi-am dat seama cum de mi-a ieșit pe gură. De rușine mi se făcu foarte cald, ca îndată după aceea să mă cuprindă frigul.

— E-hei, academicianule, vezi c-ai s-o ici pe coajă! se auzi de departe vocea nesuferită a lui Abakir.

— Uite, m-am întins la vorbă!

— Dar ce s-a întîmplat? întrebă fata neînțelegînd.

— Nimic, bolborosii eu și mă făcui roșu la față. Trebuie să car apă.

Fata își mină oile pe cărare, iar în celălalt capăt al ocolului, Abakir, cocoțat pe cabina tractorului, țipa cît îl ținea gura și îmi arăta pumnii.

— Uite că vin! Potolește-te! Nu se cade să țipi față de străini! am rostit mai mult pentru mine.

Eram disperat și minam calul cît puteam de tare.

Apa plescăia în butoi, sărea afară, udîndu-mă din cap pînă în picioare. Nu-i nimic! N-are decît să nu rămînă o picătură! Nu mai pot îndura atîta batjocură!

Abakir sări de pe cabină și, ca și data trecută, se repezi la mine. Am oprit brusc calul.

— Dacă mai țipi așa, am să las baltă lucrul și am să plec!

Rămase surprins și nu mai știu ce să zică. Apoi fluieră scurt și începu să mă injure.

— Și fără tine, academician mucos, a fost Anarhai și nici acum n-o să piară, naiba să-l ia! Haide, mișcă, să nu te mai văd aici! Ia uite la el cum i-a sărit țifna, student coate-goale!

Am sărit de pe saca, am aruncat biciul cit colo după tractor și-am plecat.

— Stai, Kemel! Nu se poate așa! Încotro? Stai! strigă Kalipa după mine.

Dar nu făcu decît să mă îndirjească și-am pornit-o și mai repede.

— Lasă-l în pace, n-are decît să se ducă învîrtindu-se! a ajuns pînă la mine vocea lui Abakir. O sū ne descurcăm și fūră el!

— Răule! Nu ești om, ci o fiară! Uite ce-ai făcut! îl ponosea Kalipa.

Am mai auzit multă vreme cum se certau și țipau unul la altul.

Fără să încetinesc pașii, mă îndepărtai tot mai mult și mai mult. Mi-era tot una încotro mă duc. Nu era nimeni, nici un suflet de om împrejurul meu și puteam s-o apuc în orice parte. Am trecut de izvor, de tabăra de cîmpie, apoi în dreptul movilei unde era baba de piatră. Rînjind răutăcios bătrîna mă petrecu cu privirea ei goală și neagră, rămî-nînd să stea pe locul ei, împlîntată adînc în pămînt, așa cum stătea de veacuri.

Mergeam fără să mă gîndesc la ceva anume. Aveam o singură dorință: să plec, să plec de aici cit mai repede și n-avea decît să mă privească din urmă acest blestemat Anarhai.

În fața mea se întindea stepa pustie și nepăsătoare. Toate movilele, rîpele și vilcelele semănau între ele pînă la exasperare. Cine oare crease acea uniformitate moartă și deprîmantă? De ce oare, eu, jîgnit și umilit, trebuia să măsoz nesfîrșitele întinderi cenușii de pelin amar? Oriunde îți îndreptai privirea — peste tot era un pustiu fără viață. Ce căuta omul aici? Nu mai avea parcă alt loc pe pămînt? Visurile mele de dimineață mi se părură rușinos de prostesti.

«Iat-o, minunata stepă de pelin, iată țînutul Anarhaiului!» — îmi ziceam rizînd de mine însumi și simțînd cu toată făptura neputința, apăsarea și îstrăinarea mea.

Deasupra-mi era un cer înalt, înalt, în jurul meu se întindea pămînt cit vezi cu ochii și mi se păru că sînt mic-mic, singur, rătăcit pe-aici de nu se știe unde, un omuleț în pufoaică, în cisme de pinză și cu o șapcă decolorată.

Nu mă opream. Nu era în fața mea nici cărare, nici drum. Mergeam mai departe. «Am să ies undeva la calea ferată, mă gîndeam, am s-o iau de-a lungul liniei și undeva la o haltă am să mă agăț de-un mărțar. Am să plec la oameni...»

Cînd în spatele meu se auzi tropot de copite și fornăit de cal, nici n-am întors privirea. Era Sorokin. Nu putea fi altcineva decît el. Uite, acum o să înceapă să mă dojenească, să mă roage, dar la naiba! n-am să mă întorc, nici nu-mi trece prin cap așa ceva.

— Oprește-te! mă strigă destul de liniștit Sorokin.

M-am oprit, Sorokin se apropie pe calul său asudat. Se uită la mine tăcut cu ochii lui albaștri și cu privirea aceea stăruitoare sub sprince-nele-i decolorate, apoi băgă mîna în geantă și scoase o foaie roșie — foaia

mea de drum comsomolistă, pe care cu atîta mîndrie i-am înmînat-o în ziua sosirii mele.

— Ia-o, asta nu se poate lăsa, și-mi întinse liniștit foaia de drum.

În privirea lui n-am văzut nici mustrare, nici dispreț. Nu mă condamna și nici nu mă compătimea. Era privirea serioasă a omului încărcat de treburi, de multă vreme obișnuit cu tot felul de întimplări neașteptate. Sorokin își frecă cu palma obrazii oboșiți, acoperiți de o barbă roșcată.

— Dacă vrei să ajungi la haltă, ține dreapta. Halta e dincolo de vîlceaua aceea, îmi arătă el și întorcînd calul porni încet înapoi.

Mă uitam înmărmurit în urma lui. De ce nu m-a certat, de ce n-a încercat să mă convingă? De ce pare atît de obosit pe calul său care-și lăsase capul în jos? Familia — soția și copiii — îi sînt undeva departe, iar el, de ani de zile, singur, tot umblă prin stepă. Ce fel de om este, ce-l atrage în pustiu! Anarhai?

Fără să-mi dau seama, am pornit încet în urma lui.

Seara ne-am adunat în cort. Toată lumea tăcea. Era liniște, se auzea doar cum trosneau lemnele în foc. Vinovatul eram bineînțeles eu. Nimeni nu începea vorba dar, judecînd după fața încordată și încruntată a lui Sorokin, el se pregătea să spună ceva.

— E, ce facem așadar? rosti în sfîrșit Sorokin fără să se adreseze cuiva anume.

— Adică? Vine cumva potopul peste Anarhai? — zise răutăcios Abakir.

Sadabek se ridică tăcut și ieși din cort. După bătaia aceea, nu mai vorbea cu Abakir și nici acum, se pare, n-avea de gînd să ia parte la discuție. Fratele lui, ajutorul de tractorist Esirkep, se ridică de asemenea, dar apoi se răzgîndi și rămase.

Abakir nu se împăca nici cu el. S-a întimplat o dată ca la rugămintea mea Esirkep să mă lase o zi la plugul său de la tractorul lui Sadabek, iar el trecu la saca. Și, bineînțeles, a întîrziat nițel cu apa, iar Abakir n-a scăpat prilejul să-l certe. Esirkep însă nu s-a lăsat cu una, cu două, știa el să se bată. Și doar nu-i mai mare ca mine decît cu trei ani.

Nimeni nu-i răspunse lui Abakir.

— Ce mai încolo și încoace? adăugă el. Să răspundă acela care-i vinovat că nu s-a putut lucra azi.

— Nu-i vorba de asta, cine-i vinovat, cine nu-i vinovat! răspunse Sorokin fără să-l privească. — În cazul de față se hotărîște soarta unui om tînăr. Ce-i rămîne de făcut acum?

— Ia te uită, are și ăsta soartă? rinji Abakir. Soarta unor academicieni ca el e de multă vreme hotărîtă, oamenii ăștia nu sînt buni de nimic! — Și făcu un gest disprețuitor cu mîna. — Spune și dumneata, Sorokin, la ce sînt buni ăștia? În timp ce noi dobîndeam cu sudoarea noastră pîinea, ăștia învățau cîte zece ani și chiar mai mult. Noi i-am hrănit, i-am încălțat, i-am îmbrăcat, și ce a ieșit din asta, ce au învățat ei? Mașinile nu le cunosc, sînt înhamate un cal nu-s în stare, nici măcar să stringă o chingă, nimic nu știu... Așa că de ce să mă zbat pentru el? La ce naiba îmi folosește învățătura lui? Uite la el, cunoscător al idolilor de piatră! Dar treaba nu știe s-o facă. Dacă-i așa, atunci mai bine să-și ia vîlea și să nu strice munca altora! Dumneata, Sorokin, să nu-mi spui nimic, eu unul lucrez fără înlocuitor și în urmă n-am să rămîn. Iar dacă n-ai nevoie de mine, mîine nu mă vei vezi pe aici. Ceea ce-am spus, am s-o spun totdeauna: dacă ar fi după mine, eu pe toți academicienii ăștia...

— Destul! îl întrerupse răstit Sorokin, tot așa fără să se uite la el.
— Asta o știm și fără tine. Dar acum e vorba de altceva. Ia zi, Kemel, tu ce gindești?

N-am răspuns îndată. Ascultându-l pe Abakir mi-am dat scama că parcă era o parte de adevăr în cuvintele sale. Dar în ce fel le-a spus, cu câtă răutate și dușmănie! De ce? Sînt eu oare chiar așa, bun de nimica, chiar atît de neîndemînat ec sau un nătîng care niciodată n-o să poată face ceea ce face Abakir? Sau poate învățatura mea mă împiedică? Nu mai pricepeam. Totuși am încercat să-i răspund lui Sorokin cit se poate de liniștit.

— Am venit aici să lucrez ca ajutor de tractorist. Acest lucru este important pentru mine. Iar cît privește hamurile am început să mă descurc. Asta o știu toți și o știe și Abakir. Aș fi putut să lucrez și mai departe așa. Dar sacagiu n-am să fiu. În mod principal n-am să fiu.

— O altă muncă nu avem, zise Sorokin.

— Înseamnă că trebuie să plec, am răspuns.

Kalipa se uită la mine și oftă tristă.

— Dacă vrei, Kemel, ți-aș ceda locul meu și aș trece cu la saca, dar probabil că n-ai să vrei...

A fost ceva cu totul neașteptat. Fie din bunăta te, fie pentru că nu se împăca niciodată cu atitudinea lui Abakir, ca și cum i-ar fi fost rușine de el atunci cînd țipa și injura și ea se străduia să atenueze grosolănia lui — din pricina asta sau nu, dar a spus-o, și eu, surprins, fără să mă gîndesc mult am răspuns:

— Bine!

În cort se lăsă o tăcere deplină. Se auzea doar cum trosnesc și fișie lemnele de foc. Toți mă priveau uimiți. Poate că așteptau că am să mă răzgîndesc și am să refuz? Reieșea că eu însumi intram pe mîinile unui om care mă ura și nu-mi dorea nicidecum binele. Dar am tăcut. Zis și făcut. Sorokin se mai uită o dată la mine întrebător.

— Va să zică rămîne așa? mă întrebă scurt.

— Da.

— Mi-e tot una! zise Abakir și scuipă în foc. Dar te previn: dacă cumva, ceva — păzește-ți ceafa! și ochii ți scăpărară rece și provocator și i-am zărit rinjetul în semiîntunericul din cort.

— Adică cum? Îl ameninți de pe acuma? nu se putu stăpîni Esirkep care pînă atunci nu scosese un cuvînt. O să se descurce, n-ai grijă, nu-i mare lucru! A lucrat și pe plugul meu.

— Nu te-a întrebat nimeni pe tine. Nu te băga unde nu-ți fierbe oala. O să văd eu. Eu răspund pentru tractor, pentru muncă...

— Încetează! îl întrerupse din nou, nemulțumit, Sorokin, și după aceea îmi spuse: — De mîine dimineață te apuci de lucru.

Se ridică apoi și se îndreptă spre ușa cortului.

— Iar acum e timpul să ne odihnim.

În noaptea aceea aproape că n-am dormit. Cum o să lucrez cu Abakir? Pînă acum mă întîlneam cu el doar din cînd în cînd, iar de mîine, necon-tenit, zi și noapte, voi fi sub ascultarea sa. Îndatoririle unui ajutor de tractorist nu prea mă speriau, deși se cerea rezistență și răbdare. Bineînțeles, trebuia să deprind bine mișcările pe care aveam să le fac ridicînd și lăsînd repede brăzdalele unde era nevoie ca să nu întîrzii nici o clipă mersul tractorului. Dar afară de asta mai trebuia să-l ajut pe tractorist

și în îngrijirea și repararea mașinei. Încearcă numai să-i întinzi lui Abakir o altă cheie, sau un alt șurub sau piuliță sau cine mai știe ce...

Nici Aldei n-a dormit. A venit pe întuneric, s-a așezat lângă mine și m-a mângâiat pe cap.

— Mai gindește-te, Kemel. Cum ai să lucrezi cu el? Tu ești blind, nevinovat. O să te mănince. N-ai să-i fii pe plac...

— Nici n-am de gând să-i fiu pe plac. Iar că o să mă mănince, cu asta m-am obișnuit.

— De, poate știi mai bine, rosti ea încet și oftînd se duse la locul ei.

3

Ciocnirea mea cu Abakir avu loc chiar în prima zi.

— Vezi bine, dacă adormi și cazi sub plug, nu răspund! Au fost singurele cuvinte pe care mi le-a aruncat înainte de a începe aratul.

Bineînțeles, nu-mi ardea de somn. Eram plin de încordare, pregătit să lucrez cu precizie și fără greș. Iar dacă te gindești că ai putea să cazi sub plug, mai bine să nu te apuci de treabă.

Sub picioarele mele proptite pe ramă erau fixate pe niște suporturi brăzdarele de oțel. Erau așezate în rînd, pieziș, unul după altul, ridicînd și răsturnînd brazdele fumegînde parcă ale pămîntului înțelenit și plin de ierburi. Împlîntînd pelinul în pămînt tractorul înainta fără să se oprească duduind puternic și grohotînd cu șenilele sale.

Abakir n-a întors capul măcar o dată să vadă ce fac. Vedeam înaintea mea ceafa lui îndesată și încăpățînată. M-am gîndit atunci că o să mă pună la încercare pînă în clipa cînd am să dau înapoi sau pînă se va convinge că rezist. Și, se prea poate că mina atît de tare tractorul, fără să-l oprească de loc, anume ca să mă stoarcă de puteri, să mă facă să dau înapoi. Pentru că Abakir știa foarte bine că nu-i de loc ușor să stai pe scaunul tare de metal, fără nici o amortizare, înghițînd praful și gazele de eșapament. N-aveam însă de gând să mă predau. Eram în acele clipe numai ochi, numai urechi, miinile mi le prinsesem tare de manșele plugului și nervii îmi erau încordați la culme. În tot acest timp n-am scos un cuvînt, am tăcut chiar și atunci cînd Abakir cu o încăpățîinare rea trecu cu tractorul pe locurile pietroase, unde plugul era la tot pasul aruncat din brazdă, unde fiarele se loveau de cremene scăpărînd scînteii și fum, iar eu eram tot timpul săltat de pe scaun. Scara, cînd Abakir a oprit tractorul am simțit o oboseală teribilă cum n-am mai cunoscut vreodată. Gura, nasul, urechile, ochii, totul îmi era îmbicsit de praf și nisip. Îmi venea să mă trîntesc pe pămînt și să adorm îndată. Dar nu m-am mișcat de pe locul meu așteptînd să vorbească mai întîi Abakir.

— Ridică brăzdarele! Îmi strigă scoțînd capul din cabină. Apoi trase tractorul de pe brazdă și oprind motorul se apropie de plug. Se aplecă și încercă ascuțișul fiarelor. — Trebuie să le schimbăm, s-au tocit. Pînă mîine dimineață totul să fie făcut! Îmi spuse.

— Am înțeles, am răspuns. Lasă-mi brăzdare de rezervă și ia tractorul de lângă plug.

El făcu ceea ce-l rugasem și se îndreptă tăcut spre tabăra de cîmp. M-am uitat în urma lui și m-am surprins că nu-mi era numai ciudă pe Abakir, dar îl și invidiam. Uite-l cît de nepăsător părăsește, ca și cum n-ar fi obosit de loc. E-adevărat că a reușit să scoată sufletul din mine, dar

cînd stai să te gîndești nici el nu s-a odihnit o clipă. Uite-l, al naibii, cum știe să lucreze !

Am oftat și m-am apucat să strîng niște iarbă pe care am așezat-o lingă plug. Trebuia să aprind un foc pentru ca să pot să înlocuiesc în timpul nopții brăzdarele. După ce am strîns o căpiță bună m-am dus să mîinc.

Bună Aldei ! Cu cită compătimire se uita la mine în timp ce mîncam repede și tăcut beșbarmacul pe care mi-l lăsase cu grijă. N-aveam timp să stau locului multă vreme. I-am cerut, pentru orice eventualitate, felinarul ce se afla la noi.

— La ce-ți trebuie? mă întrebă ea, întinzîndu-mi felinarul.

— Am nevoie. Trebuie să schimb brăzdarele.

— Cum se poate una ca asta ! izbucni Aldei către Abakir. N-am să îngădui. N-am să las să-ți bați joc de băiat !

— Nu mai pot eu că n-ai să mă lași, îi aruncă Abakir și se întinse să doarmă.

— Tu nu te amesteca ! o opri Sadabek pe soția sa. Kemel știe ce-are de făcut.

— Nu-i nimic, Kemel, o să te ajutăm noi. Haide, Esirkep ! spuse Kalipa și se ridică, pregătindu-se să meargă cu mine.

— Nu-i nevoie, i-am răspuns. Nu vă deranjați. Am să mă descurc și singur.

Spunînd asta am ieșit din cort luminîndu-mi calea cu felinarul. În jurul meu era o noapte mută și fără de sfîrșit. M-am dus la izvor să beau apă. Susurînd molcom, izvorul împrăștiat răcoare și un fel de liniște. Apa luea pe fundul întunecat și tainic. Izvorul semăna într-adevăr cu un ochi de cămilă. Mi-am adus aminte de fata ajutor de cioban. Nici n-am apucat s-o întreb cum o cheamă. Unde-o fi acuma, fata aceea frumoasă cu părul tăiat scurt pe frunte ?

Ajungînd la plug m-am apucat îndată de treabă. Am ridicat brăzdarele atît cît se putea și am aprins focul. Felinarul mi-a fost de folos. Desfăceam piulițele pe care le înșurubam îndată pe buloane și le puneam în chipiu să nu se piardă cumva. Toată noaptea am lucrat la plug. Să prind piulițele era destul de greu, dar mai cu seamă nu-mi era îndemînă. Erau așezate în niște falțuri greu de ajuns. Iar focul mi se tot stîngea. Ca un șarpe tot ieșeam tîrîș de sub plug și stînd întins pe pămînt suflam în foc să-l ațîț. Nu știu cît era ceasul, dar nu m-am liniștit decît atunci cînd am schimbat toate brăzdarele. Iar după aceea, ca prin ceață, m-am dus împleticindu-mă pînă la tractor, am intrat în cabină și am adormit îndată. Mîinile mele julite mă dureau și îmi ardeau în somn.

Dis-de-dimineață m-a trezit Kalipa. Venise cu sacaua.

— Am umplut radiatorul. Vino și te spală, Kemel, mă chemă ea Am să-ți torn.

Nu mă întrebă nimic și îi eram recunoscător pentru asta. Nu totdeauna e plăcut să fii compătimit. După ce m-am spălat, îmi aduse din brîscă o legătură cu mîncare și o sticlă de djarma. Cît de plăcut era să beau kvasul acela acrișor din grăunțe prăjite ! Fără îndoială că Aldei era aceea care avusese grijă de mine.

Veni și Abakir. Nu spuse nimic. De fapt nici n-avea de ce să se lege. Trase tăcut tractorul spre plug, eu l-am prins și am pornit din nou pe cîmp. De data aceasta însă eram mai sigur pe plug. Căpătasem încredere în mine. O dată ce-am trecut de întîia încercare, am să rămîn pînă la capăt !

În fața mea, prin fereștrua din spatele cabinei, vedeam mișcându-se aceeași ceafă îndesată și încăpăținată. Și tot așa, fără întrerupere, cu duduie puternic și cu scrișnet, înainta tractorul. Eu stăteam cu mîinile prinse bine de manșe.

La amiază, Abakir opri pe neașteptate motorul.

— Dă-te jos, zise el. Pauză.

Ne-am așezat tăcuți pe pămînt, în umbra tractorului. Abakir se apucă să fumeze, mușcind nervos din țigară, pe urmă își scoase salopeta și cămașa și se întinse la soare să se bronzeze. Avea un spate lat, mușchiulos și care lucca. Voiam și eu să stau la soare. Mi-am tras cămașa pregătindu-mă s-o întind și să mă culc și eu, dar în aceeași clipă Abakir întoarse spre mine fața sa încruntată și moleșită.

— Scarpină-mă pe spate! îmi porunci el, și fiind convins c-am să-i îndeplinesc îndată dorința, își lăsă capul greu pe brațe.

Nu i-am răspuns nimic.

— Ce, n-auzi? și mișcă amenințător din umeri, fără însă să ridice capul.

— N-am s-o fac!

— Iar eu zic c-ai s-o faci! și cu o mișcare bruscă se ridică în capul oaselor spre mine. E, am să mai aștept mult?

M-am tras nițel de lingă el.

— Îți place să te bați cu pumnul în piept spunînd că ești muncitor! Că tu ești acela care hrănești toată lumea... Dar ești muncitor numai pentru că lucrezi, dar cu sufletul nu ești muncitor. Tu ai fost bun să fii bai*.

— Și-aș fi fost! Iar tu n-ai ce să te bagi în sufletul meu!

Și cu totul pe neașteptate, îmi trase un bobirnac în nas.

M-am ridicat și m-am repezit cu pumnii la el. Abakir parcă ațita aștepta. Toată ura și răutatea sa, adunate în ultimele zile, le-a pus în aceea lovitură teribilă care mă făcu să mă rostogolesc pe pămînt. M-am ridicat cu greu în genunchi și nemaîștiind ce-i cu mine, înnebunit de furie, m-am aruncat din nou asupra lui Abakir. Aproape fiecă lovitură a lui mă arunca la pămînt.

— Vrei să mai îmi miroși pumnul? Las'-c-am să-ți arăt ce-i în sufletul meu! îmi tot zicea el, lovindu-mă cu pumnii săi ca de fier.

Dar din nou și din nou mă ridicam și fără să scot un cuvînt mă repezeam plin de furie la el. Căutam tot timpul să-l nimeresc în față, în mutra lui de fiară, iar el mă lovea fără greș și bine gîndit, în burtă, în coaste, în piept.

Și iată că m-am ridicat din nou și m-am apropiat încet de el. El ridică brațul și icnind ca un măcelar, mișcă din umăr și mă izbi cu pumnul în ceafă. Stăteam întins pe pămînt și-mi mușcam buzele ca să nu iasă din mine nici un gemăt.

— Ai ajuns pe jos, academicianule! Mai vezi și tu cum miroase pămîntul! spuse el răsufînd greu și scuipînd singele de pe buzele zobite. După cum vezi asta-i altceva decît să citești lecții despre idoli de piatră.

Se duse spre locul unde-și lăsase hainele călcate de picioarele noastre și scuturîndu-le începu să se îmbrace fără grabă ca după o treabă dusă la capăt. El însă nu bănuia că acela care cîștigase și această bătălie eram

* Chiabur, bogătaş (Asia mijlocie).

tot eu. Da. Rămăseseam neînvins deși eram întins pe pământ. Mi-am dat seama atunci că pentru adevăr poți să te bați și cu pumnii. Am înțeles că este voie și chiar trebuie să-l bați pe acela care te lovește. Pentru mine a fost o victorie...

În timp ce Abakir își punea salopeta, mi-am tras răsuflarea și am căutat să-mi vin în fire. Când porni motorul, m-am ridicat, m-am îmbrăcat repede și mi-am ocupat locul pe plug.

Tractorul începu să duduie și porni de-a lungul ogorului. Aceeași ceață îndesată și încăpăținată se mișca în fața mea în fereștrua cabinei; iar eu eram, mai departe, același ajutor de tractorist care ținea strîns manșele plugului.

4

În viața noastră se petrecură unele schimbări. Ne-au fost aduși, în niște camioane, doi cai și o căruță pentru transportarea semințelor pe ogor. Și mai veni un om — vizitiul. Pentru sacagiu era mai ușor acum. La semănat a fost repartizat tractorul lui Sadabek și Esirkep, iar eu și cu Abakir continuam să arăm.

Și încă ceva foarte important.

Cu câteva zile în urmă, după ce luasem masa, am pornit cu brișca spre câmp și lângă izvor am văzut-o din nou pe fata ajutor de cioban. Am sărit din brișcă. Vizitiul voi să oprească caii, dar Abakir nu l-a lăsat.

— Mînă înainte, porunci nemulțumit.

Am alergat spre fata aceea și ea și-a lăsat oile și mi-a ieșit în întîmpinare. Dar n-am apucat să mă apropiu de ea; trebuia să ajung din urmă brișca ca să nu întîrzii la lucru. M-am oprit.

— Bună ziua! i-am strigat.

— Bună ziua! mi-a răspuns și s-a oprit și ea.

M-am bucurat foarte mult că am întîlnit-o, dar nu-mi trecea de loc prin minte ce să-i spun.

— De ce nu te-am mai văzut cu sacaua, unde lucrezi acum?

— Sînt pe tractor! i-am răspuns, nu fără mîndrie. Sîntem uite, colo, pe cîmpul acela! Dar acum iartă-mă, sînt foarte grăbit!

— Bine, fugi! și îmi făcu semn cu mîna.

Am pornit-o la fugă ca să ajung din urmă brișca. O singură dată mi-am întors privirea înapoi. Fata rămăsese în același loc și se uita după mine. Brișca mergea înainte. Eu însă alergam de parcă aș fi căpătat aripi. Eram fericit că fata mi-a fluturat cu mîna, eram fericit că alerg prin stepa necuprinsă, scaldată în lumina primăverii...

A doua zi fata a venit lângă cîmpul pe care lucram noi. Stătea nu departe, pe o movilă, și se uita din cînd în cînd după turma de oi. Voinam foarte mult să mă apropiu de ea măcar pentru o clipă, dar parcă Abakir era omul să-mi dea voic, era el în stare de așa ceva? Așa că nici nu m-am rugat de el.

A doua oară cînd fata apărui pe movilă, eu și cu Abakir stăteam amîndoi lângă tractorul care duduia. Abakir controla ceva la motor.

— Ce tot vine fata asta pe-aici? mă întrebă Abakir.

— Nu știu.

— Cum o cheamă?

— Nu știu nici asta.

— Eh, academicianule!

Abakir zîmbi, scîlpă, apoi își întoarse privirea spre locul unde se afla fata.

— Să știi că-i bună de mușcat fata asta...

M-am uitat la el cu ură.

— Haide, treci la locul tău! se răsti el și pornirăm mai departe.

Între timp fata minase oile de pe movilă pe un loc întins, la vreo sută de pași de ogorul nostru. Aș fi vrut să mă reped pînă la ea. să stăm unul lingă altul, să vorbim și să-i mai văd părul tăiat scurt pe frunte...

Deodată tractorul se opri; Abakir scoase capul din cabină.

— Fixează pîrghia și vino încoace!

M-am dat jos de pe plug și neînțelegînd ce se întîmplă m-am apropiat de Abakir. În timpul lucrului el nu mă lăsa să intru în cabină.

— Stai jos. — Și îmi cedă locul său. — Învață să conduci!

Eram uimit. Nu mă așteptam de loc la așa ceva din partea lui. Ce se petrecuse cu Abakir? Nu cumva a început să fie binevoitor cu mine? Fără însă să mă gîndesc mult, m-am pregătit să fac tot ce-o să-mi spună.

— Apasă pe pedală. Cuplează. Așa. Acum dă drumul ușor la pedală. Ține bine cuplajul de fricțiune...

Tractorul începu să duduie, se mișcă din loc, și am pornit de-a lungul cîmpului. De bucurie mi se tăia răsufllarea. Nu mă mai gîndeam la nimic, nu mai îmi păsa de nimic pe lume. Eram cuprins de o singură dorință: să ajung să stăpînesc tractorul și să-i cunosc mecanismul. De-atîta vreme visam asta! Și iată că puternica mașină de tracțiune, ascultînd de mîinile mele, pornise înainte scormonind pămîntul sub șenilele sale. Mî se părea că eu însumi devenisem un mecanism făcut să îndeplinească întocmai mișcările necesare.

Am întors destul de bine la capătul ogorului. Ce-i drept, fără un om pe plug, la cotitură rămîneau destule porțiuni neatînse. Nu era însă mare pagubă: era destul pămînt în Anarhai! În schimb învățam să conduc tractorul!

Am făcut așa cîteva ture. Inima nu mai îmi bătea atît de tare, eram mai sigur de mine.

— Nu-ți fie teamă, academicianule! îmi strigă la ureche Abakir. Eu o să lipsesc nițel. Dacă vezi că nu merge ceva, stinge motorul!

Sări din mers de pe tractor și scuturîndu-se și aranjîndu-și ținuta se îndreptă spre fata ajutor de cioban. Ea era acum foarte aproape. Abia în clipa asta am înțeles ce urmărise Abakir. Nu în mod dezinteresat mă așezase în cabină.

Abakir stătea lingă fată, îi vorbea ceva și părea bine dispus. Ce-i pasă!... Munca merge mai departe, tractorul e lingă el și chiar dacă se-ntîmpla ceva el era pe-aproape.

Nu-mi plăcu tertipul lui Abakir. În același timp eram însă fericit c-ajunsesem să conduc tractorul! Și tot voiam să-i fac un semn cu mîna fetei, să-i spun ceva frumos. Eh, dacă n-ar fi fost Abakir! Ce-i tot vorbește oare și ce-i răspunde ea? Ar fi mai bine să fie mai prudentă, să-l țină mai departe de ea...

Cam un ceas și jumătate nu m-am dat jos de pe tractor. Apoi fata și-a minat oile înapoi. Pe fața lui Abakir n-am putut citi nimic care să fi vorbit despre succesul său. Nimic afară de obișnuita sa mulțumire de sine înfumurată și timpă nu i se citea pe față.

— Haide, academicianule, treci la locul tău! mă bătu cu palma pe umăr și rînji.

N-am spus nimic și am sărit de pe tractor.

Fata veni și a doua zi. Abakir mă lăasă iarăși în cabină și se duse la ea. Mai bine fata n-ar fi venit. Nu puteam lăsa tractorul, dar nici nu puteam rămâne nepăsător la ceea ce se petrecea.

«Cum aş putea oare s-o previn? mă gîndeam privind îngrijorat din cabină la locul unde stăteau ei. N-ar trebui să se întîlnească cu el». Cum poţi însă interzice unor oameni să vorbească unul cu altul? Omul trebuie să-şi dea seama singur cu cine are de-a face.

De data aceasta fata plecă însă repede şi asta m-a bucurat mult. Mîinind tot mai repede oile ea fugea prin stepă fără să-şi întoarcă privirea înapoi.

«Iartă-mă, draga mea, îi spuneam în gîndul meu. E bine că ai plecat atît de repede. Noi însă o să ne mai vedem. Data viitoare n-am să mai rămîn pe tractor şi am să vin eu lingă tine. Iar acum du-te, nu te opri, fată dragă, cu părul tăiat scurt pe frunte... Nici nu ştiu cum te cheamă...»

În zadar aşteptam s-o mai întîlnesc o dată. Fata n-a mai apărut. Vreo trei zile la rînd am aşteptat-o amîndoi, bineînţeles fără să pomenim despre asta. Abakir se arăta mai înrăit şi mai grosolan ca de obicei. Începuse să mă privească iarăşi cu o ură făţişă. Dar acum şi cu nu-mi mai ascundeam dispreţul. Mi-am dat seama că o jignise pe fată şi mă simţeam vinovat faţă de ea, ca şi cum n-aş fi ştiut s-o apăr de ceva rău şi întunecat. Mi-am dat cuvîntul: S-o găsesc neapărat şi să vorbesc cu ea despre toate, să-i împărtăşesc ce am pe suflet. Visam această întîlnire, o doream şi o aşteptam cu speranţă.

Tocmai în zilele acelea ne-a prins ploaia în plin cîmp. Se dezlănţuise cu totul pe neaşteptate. Era o vijelioasă rupere de nori însoţită de grindină. Văzduhul începu să vuiască şi pămîntul se acoperi îndată cu băltoace care parcă fierbeau. Abakir nu opri însă tractorul. Dimpotrivă; îi dădu drumul şi mai repede şi măcar o singură dată nu întoarse capul spre mine. Rămăsesem în ploaie şi grindină.

Brazdele îmbibate de apă nu mai lunecau de pe fierul plugului. Pămîntul umplea plugul, ajungea pe ramă, pînă la picioarele mele. Cred că Abakir n-ar fi oprit de loc tractorul dacă nu s-ar fi prins de şenile bucăţi mari de pămînt care nu se mai deslipeau. Abia atunci stinse motorul şi-şi aprinse o ţigară întinzîndu-se în cabină şi aşteptînd pe semne să mă rog de el să mă lase şi pe mine înăuntru. Dar acum îmi era tot una. Eram ud pînă la piele. Nu m-am dat jos de pe plug şi am rămas în ploaie spălîndu-mă de noroi. Singurul lucru pe care am căutat să-l feresc de apă era carnetul în care aveam cîteva însemnări şi nişte citate din cărţi. Am băgat carnetul după carîmbul cîmei.

Ploaia încetă dintr-o dată ca şi cum o mină ar fi oprit-o. Şi îndată cerul se însenină şi începu să lumineze cu albastrul său străveziu şi nemărginit. Părea să fie o continuare a acelei frumuseţi şi prospeţimi pe care o împrăştia întînderi ale Anarhaiului se făcuseră parcă şi mai largi şi mai fără capăt. Pe întreaga boltă se aşternu deasupra Anarhaiului curcubeul. Se întindea de la un capăt la celălalt al orizontului, rămînînd încremenit în înalături, cuprînzînd în el culorile cele mai gingaşe din lume. Mă uitam plin de admiraţie în jurul meu. Cerul albastru nesfîrşit de albastru şi atît de uşor, irizarea multicoloră a curcubeului şi palida stepă de pelin! Pămîntul se zvînta repede, iar deasupra, sus pe cer, se rotea un vultur cu aripile larg desfăşurate, tari şi nemişcate. Se părea că nu voinţa şi nici aripile lui îl ridicaseră atît de sus, ci puternicul suflu, marea energie a pămîntului.

Din nou m-am simțit puternic și plin de încredere în mine, din nou am început să visez la minunatul ținut Anarhai. Da, acum stăteam trainic cu picioarele pe pământ și nimeni nu-mi putea întuneca visurile, nu mă putea împiedica să cred în viitorul minunat al stepei Anarhaiului. Nu sînt poet, dar se întimplă uneori ca în gazeta de perete a școlii să fie puse și versurile mele. Iată că și acum am scos din carimbul cismeî carnetul și fără să mă gîndesc mult am așternut pe hîrtie întîile cuvinte ce mi-au venit în minte.

*Dincolo de podișul Kurdai se-ntînde
Un ținut ce de veacuri n-a fost călcat,
Răscolit de cumplite vișornîțe
Ars și uscat de groaznice secete,
Anarhai-pămînt îndepărtat,
Dar îi este sortit — eu o știu —
Și ziua ce nu e departe veni-va,
Cînd ținut minunat va fi Anarhai
Cu întinsa sa stepă acoperită de pelin.*

Nu mă gîndeam că versurile ieșiseră proaste și șchioapătă. Mă necăjea altceva: ele nu exprimau nici a suta parte din ceea ce se adunase în sufletul meu și-l răscolea. Îmi băteam capul cum să fac ca să găsesc acele singure cuvinte adevărate care ar fi putut să împărtășească tot ce simțeam. În clipa aceea însă cineva îmi smulse carnetul din mină. Am întors capul.

— Scrii poezioare de dragoste! Începu să ridă cu răutate Abakir și se trase la o parte. Vrei să dai gata fata cu versurile tale?...

— Dă-mi-l înapoi! am sărit la el plin de minic. Nu se cade să citești ce nu te privește!

— N-ai să mă înveți tu ce se cade și ce nu se cade! Știu eu ce se cade! Mișcă de aici!

— Așa va să zică?!

Am alergat la tractor și am luat o șurubelniță.

— Haida-de! mă opri Abakir. Na, ia-ți-o, prostia asta. Îmi dădu înapoi carnetul iar după puțin timp izbucni într-un hohot care răsună în toată stepa. — Ținut minunat al Anarhaiului! Ha, ha, ha! Prost mai ești, mă academicianule! Păi numai de-ăștia ca tine trebuiesc aduși aici, să știți și voi cum și ce! Ia te uită ce ți-e în cap: Ținut minunat al Anarhaiului! Ha, ha, ha! Las'că o să-ți arate el ce poate, ce fel de ținut e! Rămîi aici iarna și n-ai să mai zici așa...

— Pe tine în orice caz n-am să te întreb dacă să rămîn sau nu! Mai bine gîndește-te la tine!

— Ce să mă gîndesc? — Și cu un zîmbet rău pe buze Abakir veni spre mine. — Gîndul meu îl port în mine. Ce-i al meu o pus de o parte. — Și era gata să se ducă dar, aducîndu-și aminte de ceva, se întoarse, veni aproape de tot lingă mine, și-mi spuse cu voce înăbușită: — Vezi bine, mă, academicianule, scoateți-o din cap pe fata aceea, nu te mai gîndi la ea... Altfel o pățești!

— Asta rămîne de văzut!

— Iar eu îți spun nici să nu îndrăznești să te gîndești la ea!

Am simțit atunci, așa dintr-o dată, că-mi era și milă de omul acela care nu mai știa ce face, turbat de ură și furie față de tot ce trăia o altă viață decît el. I-am răspuns liniștit:

— Ești un om matur. Cîteodată spui și lucruri adevărate. Ceea ce-ai zis însă acuma se pare c-ai zis-o fără să-ți dai seama. Trebuie să-ți intre bine în cap că nimeni nu poate să interzică cuiva să gîndească, să dorească, să viseze. Oamenii tocmai prin asta se deosebesc de vite că sînt în stare să gîndescă.

Nu știu dacă cuvintele mele avură vreo înrîurire asupra lui. Dar nu mai spuse nimic. Se îndreptă încruntat spre tractor și învîrti cu putere manivela. Motorul porni ușor și ne-am apucat din nou de treabă...

Din clipa aceea nu m-am mai despărțit de visurile mele. Cîștigasem prin luptă dreptul la ele. Și nici visurile mele nu mă mai părăseau, trăiau cu mine.

Seara, cînd toată lumea dormea, am ieșit din cort și m-am dus la izvor. Mă atrăgea ceva într-acolo. Voiam să stau undeva singur.

Stelele se înghesuiau pe cer și lunecau la orizont pînă în pămînt. Dar multe dintre ele sau poate chiar toate cîte erau deasupra mea încăpeau nu știu cum în izvor răsfrîngîndu-se în micul ochi de apă, ce părea nesfîrșit de adînc. Stele scînteiau și luceau în apă și ți se părea că le poți scoate de acolo și le poți arunca cu scînteieri de foc pe pămînt. Acolo unde curgea pîrîul, stelele se duceau o dată cu el și se împrăștiau în scăpărări pe fundul pietros. Acolo însă unde apa încremenise într-o tăcută îngîndurare, erau la fel de strălucitoare ca și pe cer și m-am gîndit atunci că izvorul din stepă amînește acea stare a omului cînd sufletul îi e plin de lumină și visuri și devine atît de adînc încît cuprinde întreaga lume din jur.

Stăteam lingă izvor, priveam, ascultam, simțind cu toată ființa mea stepa cufundată și tănuită în noapte și în gîndurile mele o vedeam așa cum o voiam eu. Cui să-i povestesc toate acestea, cui să le împărtășesc? Este greu să explic de ce, dar tocmai fata cu breton, al cărei nume nu-l cunoșteam, mi se părea omul cel mai potrivit. Ea m-ar fi înțeles, ea mi-ar fi împărtășit emoția. Era așa poate pentru că prima dată ne-am întîlnit aici, lingă izvor, și l-am botezat Ochiul cămilei?

Unde e acum, și știe oare că mă gîndesc la ea? Curînd vom termina aratul și atunci am s-o găsec, am s-o aduc aici la izvor și am să-i vorbesc despre Anarhai. Nu în versuri — căci cine știe, poate ar ride de mine! Am să-i vorbesc simplu, în cuvinte obișnuite, îi voi spune cum îmi închipui că va fi în viitor viața în Anarhai.

Înainte de a pleca am mai privit o dată cerul împînzit de stele. Ochi mi se bucurau de tot ceea ce vedeam. Dar pe movilă, ca totdeauna, stătea topită în întuneric stana diformă a babei de piatră. Mi-o închipuiam cum arăta acum păstrînd întreaga sa nepăsare față de tot ce era în jur și cu privirea timpă și fără de viață a singurului ochi ațintită în depărtare.

Răsărise luna și am zărit atunci două umbre șovăitoare ce se mișcau dîncolo de arătură. Erau două djeirane — căprioare de stepă. Încotro se-ndreptau? Pesemne la apă. Căprioarele se apropiară de marginea ogonit, necunoscut lor, mirosind a păcură și fier. Au stat multă vreme așa, fără să se miște, în lumina argintie a lunii. Căpriorul, cu coarne rămu-roase, și ciuta mai scundă în greabăn, cu ochii mari care luceau în întuneric. Ciuta se lipi de căprior, ridicînd neliniștită și ea capul. Stăteau

amindoi încremeniți și era în acea nemișcare a lor întrebare și teamă: «Ce se întâmplase cu stepa? Unde a dispărut cărarea cunoscută? Ce forță a răvășit pământul?»

Căprioarele nu îndrăzniră să calce peste ogor. Se întoarseră înapoi în tăcere ducînd pe spatele svelt răsfrîngerea tristă a lunii argintii.

Am mai rămas acolo o bucată de timp pentru ca djeiranele să se îndepărteze neturburate. Pe urmă m-am întors în cort, am căutat pe întuneric locul meu și am mai rămas multă vreme cu ochii deschiși.

Am auzit atunci niște șoapte. Abakir și Kalipa stăteau culcați unul lingă altul. Se prea poate ca și înainte să fi stat așa, numai că eu nu știam. Kalipa suspina și spunea ceva, însă nu puteam să deslușesc ce anume.

— Hai, încetează! Destul! bolborosi somnoros Abakir. O să mergem în oraș și acolo o să aranjăm totul. Ai să stai o zi, două... N-are rost să-ți faci inimă rea!

Kalipa răspunse cu amărăciune:

— Nu asta mă doare... Mă urăsc și mă disprețuiesc... Cum de-am putut să îndrăgesc un om ca tine? Nu înțeleg ce-am găsit la tine... Ai făcut ceva pentru oameni? Nu, și totuși m-am legat de tine ca un ciine...

— N-o să-ți pară rău. Cînd terminăm lucrul aici o să te iau cu mine.

— Ba nu, o să-mi pară rău. Știu că am să mă căiesc toată viața. Și totuși am să mă duc cu tine. Nu vreau să rămîn singură...

— Mai încet! Vino mai aproape. Uite, de mult trebuia așa... Ai udat toată perna cu lacrimile tale.

Am tras pătura peste cap. Voiam să adorm mai repede ca să n-aud ceea ce își spuneau ei și mă întristase.

5

Soarele dogorea cu ficce zi tot mai tare. Sorokin începu să ne viziteze mai des. Ne grăbeam, pământul se usca și trebuia să terminăm lucrul la timp. Ne mai rămăseseră vreo cinci zile de arat și tot atîtea zile mai aveau și cei care semănau.

Sorokin spunea că vom ara acum și toamna, iar la anul vor fi aduse aici multe tractoare și se va înființa o stațiune de întreținere a tractoarelor. La Sorokin totul era prevăzut. El străbătea necontenit stepa, îi cunoștea toate locurile ei, toate ripele și vilcelele. O cunoștea atît de bine încît o avca întregă în mintea sa, o cercetase pînă la ultimul fir de nisip.

Era timpul să renunțăm de a mai transporta nutreț în camioane și avioane, cum se întimpla deseori în Anarhai în timpul iernilor grele. Și Sorokin știa cum se poate ajunge la asta.

Acum, împreună cu Abakir, eram pînă noaptea tirziu. Dormeam în cîmp și o dată cu zorile ne apucam din nou de lucru. Munca era atît de istovitoare încît Abakir mă lăsa în pace. Se părea că nu mă bagă în seamă, că nu-mi acordă nici o atenție. Dar dușmănia înăbușită și tăinuită pe care o nutrea față de mine trăia în privirea sa încruntată. Mie însă nu-mi păsa. Îmi vedeam de treabă și trăiam cu visurile mele. Așteptam ziua cînd mă voi duce la ciobani, la sălașul de dincolo de colină, unde am s-o văd pe fata cu breton.

În zilele acelea începusem să deștelenim o nouă și mare bucată de cimp. Totdeauna ești atras să începi ceva nou atunci când munca îți place și-ți aduce mulțumire. Și în școală îmi plăcea să încep un rind nou, pe o pagină nouă și curată. Îmi plăcea să alerg dimineața pe zăpada neîntinată, să fiu primul care lasă urme pe ea. Îmi plăcea să merg primăvara la poalele dealurilor ca să culeg primele lălele nevăzute încă de nimeni. Este ceva atrăgător în asta, ceva care te cucerește prin noutate și prospețime. Aici în Anarhai, o nouă brazdă pe cimpul înțelenit era pentru mine acel rind nou, acea zăpadă necălcată sau acea lălea ncruptă.

Stăteam pe plug și priveam cu plăcere cum fierul de sub mine răstoarnă întâia brazdă. Împlintate puternic în stratul gros de pământ, căpătînd din pricina frecării un luciu orbitor, brăzdarele tăiau moale și ușor cimpul.

De sub brăzdarul de la margine se ivi deodată ceva lucitor, ca și cum un peștișor ar fi sărit din valul de pământ răsturnat, ceva ce străluci ca focul în oglinda brăzdarului și apoi dispăru din nou în pământ. Am sărit într-o clipă de pe plug, m-am repezit spre locul acela și am scos din pământ o bucată grea de metal de formă alungită. Era ceva atît de frumos, iar eu atît de surprins încît de bucurie am ridicat mîinile în sus și am strigat:

— Aur !

Abakir se uită la mine, opri tractorul și coborî îndată.

— Ce-ai găsit acolo ?

— Aur ! Privește, Abakir, e aur !

Veni spre mine mai întîi încet, iar pe urmă grăbit. I-am întins pe palma mea obiectul acela frumos, cu strălucire de aur.

— Ia să văd !

Luă neîncercăzător bucata și privind-o, începu s-o frece de mîneacă.

— De unde poate să fie aur aici ? rosti cu voce înăbușită și se făcu palid ca și cum l-ar fi cuprins dintr-o dată spaima. — Nu se poate, se sili să zîmbească și începu să curețe cu unghia pămîntul din crăpăturile acelei bucăți de metal.

Și fără să mă privească în ochi, cu vădită nemulțumire, îmi înapoie obiectul.

— Adică de ce să nu fie ! am ripostat aprins. Vezi-l cît e de greu, cîntărește aproape 800 de grame. În secolul al XII-lea au trăit aici mongolii, iar mai înainte, cuceriseră China și scosese ră de acolo mult aur. Uite cum putea să ajungă aici ! — Îi spuneam toate acestea pentru că voiam ca ceea ce găsisem să fie într-adevăr aur. Stăpînit de dorința asta am continuat să născocesc mai departe convingîndu-mă atît pe mine de adevărul celor spuse, cît și pe Abakir, care mă privea turburat și năucit. — Știi cîte secole a stat sub pămînt ? Un alt metal ar fi fost de multă vreme mîncat de rugină, dar acesta s-a păstrat pentru că este aur curat. Aici, în Anarhai, se ciocneau pe vremuri semîințele nomazilor. Dacă ai ști ce hătălii au fost pe aici ! Pe vremea aceea săbiile hanilor erau făurite cu minere de aur. Bucata asta este minerul de aur al săbiei unui han. Ia-l și tu în mînă și vezi cît de bine se ține în palmă.

Abakir îl luă și-l cîntări în palmă.

— Chiar dacă nu e aur, oricum trebuie s-o arătăm cuiva care se pricepe, măcar, așa, din curiozitate ! și băgă în buzunar bucata de metal. Tu ai putea s-o pierzi acolo pe plug, lasă să rămînă la mine.

MEMORANDUM

— Fie, încuviințai.

Abakir se duse la tractor, pipăindu-și buzunarul îngreunat.

Am pornit mai departe. Mă gândeam cum o să-i arăt învățătorului Aldiarov descoperirea mea și cum am să i-o las ca amintire. El arc strînse multe lucruri din astea. Și fără îndoială o să-mi povestească ceva interesant în legătură cu descoperirea mea. Pe urmă, obosit, am uitat de aurul meu. Mă intriga însă mersul neregulat al tractorului. Abakir conducea într-un mod ciudat: ba nehotărit parcă încetineea mersul, ba demara cu putere asurzindu-mă cu vuietul motorului. Fumul negru ieșea din țeava de eșapament și se așternea ca un nor tulbure și înăbușitor peste arătură, intra sub plug și brăzdare.

Am arat așa pînă în asfințit. Soarele se lăsase, dar nu era încă întuneric. Abakir, în cabină, întoarse de cîteva ori capul înapoi, privind-mă într-un fel ciudat. Apoi opri tractorul.

— Vino-neoace! și-mi făcu semn cu mîna.

M-am suit în cabină. Abakir era palid, cu privirea rătăcită. Ștergindu-și sudoarea de pe frunte îmi spuse în duduital motorului:

— N-am avut putere să te strig ca să mă auzi. Du-te și fixează pîrghiile și vino apoi să conduci tu puțin. Nu mă simt bine, nu știu ce am. Vreau să stau nițel la aer poate o să-mi treacă...

— Du-te! i-am spus.

Pînă să mă duc la plug și să mă întorc, Abakir coborîse de pe tractor. Se făcuse dintr-o dată pămîntiu la față. Îl văzui cum se îndepărtează tăcut, aplecăt din spate.

«Da, se pare că într-adevăr se simte rău. O fi pățit ceva cu burta și-l doare», m-am gândit eu, apoi am cuplat și tractorul se mișcă din loc.

Tractorul porni cu un mers egal și încordat. Era din nou supus voinței mele. Ca de fiecare dată eram preocupat să conduc bine, cum trebuie, mașina. Am cotit la capătul ogorului, făcînd cale întoarsă. Începea să se însereze și se lăsa răcoare. Încă două ture și va trebui să aprind farurile, mă gîndii privind înaintea mea, și atunci văzui că cineva se îndepărta repede de-a lungul povîrnișului. Cînd ajunse la curmătură omul acela coborî și dispăru. I-am văzut doar spatele. Era Abakir. Ce se întimplase cu el? Încotro alerga? Poate că zărise ceva. Ajungînd la mijlocul cîmpului, am ieșit din cabină și m-am ridicat în picioare pentru o clipă, dar pe Abakir nu l-am mai văzut. Unde a dispărut? Era doar bolnav. Ciudat. Am oprit tractorul și am trecut motorul la turaj mică.

— Aba-ki-ir! am strigat. Aba-ki-ir!

Nu mi-a răspuns. Atunci am stîns motorul ca s-aud mai bine.

— Abaki-ir! Unde ești? Răspunde! strigam în stepă.

Dar vîlcelele adumbrite în inserarea ce se lăsase tăceau.

Dacă cumva i s-a făcut rău? Mi l-am închipuit ghemuit de durere, tăvălindu-se pe pămînt și neputînd să se ridice. Am sărit de pe tractor și am alergat cit mă țineau puterile. Am trecut de curmătură și m-am uitat în jur. Nu era nimeni. M-am suit pe o culme mai înaltă și de-acolo l-am zărit pe Abakir mergînd pe cîmp. Era deja departe.

— Abakir! Încotro? strigam, dar el nu întorcea capul, iar peste puțin timp nu se mai văzu de loc, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul.

Am mai rămas un timp în locul acela, apoi, neștiind încă ce să fac, am pornit-o îndărăt. Pe cer, ca niște pete palide, se stingeau ultimile lumini ale asfințitului. O întunecime posomorită se lăsa peste coline și peste cîmp.

Mergeam înainte, tulburat și nedumerit. Liniștea aceea tristă și tănuită mi se păru dintr-o dată ciudată și neobișnuită. Stepa parcă-mi asculta pușii și gândurile. Mă gindeam la Abakir. Cînd povesteam despre ceea ce fusese cu adevărat în aceste locuri, își bătea joc de mine și nu credea. Dar cînd am născocit despre acel aur nefericit, el și-a pierdut capul... Nu. Cei ca el nu-și pierd capul! După cum se vede, de multă vreme se gîndea și chiar aducea vorba despre asta, dar parcă numai așa, ca să-l sperie pe Sorokin. Pentru că îi ura pe toți cei de-aici, se certase și se încăierase cu toată lumea. Dar Kalipa? De ea voia cel mai mult să scape. La ce-i trebuia ea, însărcinată și cu dragostea ei! Și totuși, cu o săptămîină înainte de leafă, n-ar fi fugit. Pe cînd acum, ieri primise banii, și nu puțini, și niciodată nu-i ținea în cort, îi purta totdeauna cu el, și nu lucrase prea mult degeaba, doar o singură zi; iar ceea ce găsisem putea fi într-adevăr aur...

Mă gîndeam la toate acestea cînd am auzit vocea Kalipei:

— Abaki-ir! Kemel! Unde sînteți?

Adusese în niște bidoane apă pentru schimbul de noapte.

— Unde-ați dispărut? mă întîmpină nelineștită. Mi s-a făcut frică. Aștept, aștept, tractorul stă, iar voi nicăieri!

Ce puteam să-i răspund? I-am spus adevărul:

— Abakir a plecat! A lăsat lucrul și a plecat.

— Dar... de ce? întrebă ea cu vocea stinsă.

— Nu știu.

Despre aur nu i-am spus nimic, îmi era rușine pentru Abakir.

— Va să zică a plecat?... Rămase tăcută o bucată de timp, pe urmă trase bidonul de pe brișcă și-l lăsă greu pe pămînt. — Pentru ce mai car atunci apa asta? rosti pierdută, mai mult pentru ea.

Am dus bidonul la radiator, iar Kalipa își lipi fața de cabina tractorului și începu să plîngă amar.

Nu mă simțeam de loc bine. Nu știam cum s-o liniștesc.

— Poate o să se întoarcă, am îngăimat fără convingere, apropiindu-mă de ea.

— Nu la el mă gîndesc, spuse Kalipa printre suspine și întoarse brusc spre mine fața udă de lacrimi. Am crezut atîta, am visat! În ce-am crezut? La ce-am visat? izbucni cu atîta putere și deznădejde încît în stepa pustie răsună un ecou tînguitor. — Credeam că-i om muncitor, mă gîndeam că o să iasă răutatea din el. Cu dragoste caldă voiam să-i înmoi sufletul. Și el? Ce pot să-i mai spun... Și calul muncește, dar numai omul, numai la om sufletul e mai presus de toate... Doar atunci găsești fericire în muncă și are rost să muncești... Dar el, el n-a înțeles nimic. Așa cum a fost, așa s-a și dus. Mă doare, o dacă-ai ști cît mă doare!

Nu spuneam nimic, copleșit și simțind că mă apasă ceva. Mi-era milă de Kalipa, mi se rupea inima pentru ea. Nu înțelegeam cum a putut să îndrăgească un astfel de om... Dacă Abakir ar fi știut însă, dacă ar fi înțeles, cîtă fericire adevărată pierduse el în ziua aceea, plecînd de la Kalipa, nu ea ci el, de durere, ar fi urlat ca un lup în gerul iernii.

Kalipa se urcă în brișcă și plecă tăcută.

Stepa Anarhaiului dormea liniștită. De undeva de departe, vibrând și rostogolindu-se deasupra pământurilor de pelin, răsună abia auzit tipătul de sireună al unei locomotive. Poate în clipa aceea Abakir pleca, agățat de-un marfar? . . . Du-te învîrtindu-te, secătură, pe-acolo ți-e drumul ! Nu va pieri Anarhaiul, o să ne descurcăm și fără tine. . .

Nu voiam să mă mai gîndesc la nimic. Trebuia să mă apuc din nou de lucru. M-am chinuit destul pînă am pornit tractorul care sfișie cu duduitalui noaptea întunecată. M-am urcat în cabină și-am aprins farurile.

Acum răspundeam de toate. În clipa aceea doream din toată inima ca lingă mine să fie fata cu breton, cea care-mi era scumpă, și voiam să mă creadă că sălbateca stepă cu pelin va deveni cu adevărat un minunat ținut al Anarhaiului.

În romînește de O. PĂSCĂLUȚĂ

Ilustrație de H. GUTTMAN

CINTECUL MEU DE VINTURI PURTAT

HIDEO
OGUMA

Japonia

*Cum, te-ai angajat într-o slujbă, poetule ?
La comandă pesemne lucrezi mai bine ;
dar scrii pentru oricine ?*

*Răspunde : da sau nu ?
Nu-ți mai visează liberă penița acum,
poetule !*

*Răbdare,
Și-am să-ți răspund la întrebare !
Dacă mâine trandafirii vor îmboboci, pe-nserate
Vei putea tu oare
să-i ajuți c-o simplă cîntare
Să crească spre zare
și să dea flori minunate ?*

Da, m-am angajat în slujba măreşului soare
Şi-mi înţeleg datoria cea mare.
Voi curăţi soarelui petele înnegrite
Care fac să fie pe pământ geruri cumplite.
Şi, din cauza gerurilor necruşătoare
să nu îngheţe totul pe pământ,
Cite-o fierbinte cîntare
încep să cînt.

Servesc revoluţia. Are nevoie de cuvîntul meu.
Sînt hotărît să lupt unde-i mai greu,
Să stau cot-la-cot cu versurile înflăcărâte
Iar inimii fierbinţi şi curate
Să-i prezînt, ostăşeşte, onorul.
Dar în faţa celor orbi şi cu inima îngheţată,
În faţa celor ce nu s-or trezi niciodată,
Voi rămîne mereu cu arma la picior,
N-o voi prezenta nicicînd pentru onor !

Aşa cum ştiu în colţul mesei cu degetul să bat,
Aşa voi ciocăni la porţile inimilor, neîncetat,
Şi doresc din suflet să cred că treptat
Cîntecul meu de vînturi purtat
Şi glasul meu cîstit şi sever
Răsunînd ca un tunet din cer
Va zbura pînă va fi auzit
Şi de prietenul bun şi de duşmanul cumplit !

GUGETARE

FAIZ AHMAD FAIZ
(Pakistan)

Mă întrebi de ce totdeauna-s tăcut ?
Pentru că în inimă am gânduri amare . . .
Nu, ca să-mi ascuți tînguirile nu-mi este plăcut,
Dar nu sînt un om rău după cum mi se pare.
De ce oare inima mi-e tristă mereu ?
De tristețe încărunit-a lumea întreagă
Și nu numai mie și fie ne este greu,
Pe mulți aceeași soartă ne leagă.
Lasă, oricîtă tristețe în mine s-ar strînge
Din ea nu se revarsă nenorociri pe pămînt,
Dar lanțul violentei asupra nu-l vom frînge
De ne-om face arme numai din cuvînt.
Și suferința mea și a ta, la fel mă doare,
În inimă le simt cu aceeași amărăciune arzînd,
Dar fie că ard de minie, sau plîng de disperare,
Amarul tot mai adînc în suflet îl simt apăsînd.
Cum să nu mă copleșească al durerii fior
Cînd tristețea lumii întregi mă apasă
Și cum să nu visez despre un luminos viitor
Care să aducă fericire în orișice casă ?
Pentru ce fericirea să fie numai a lor,
A celor fără griji și plini de bogății ?
Fericirea aceasta o vom împărți tuturor,
Și haini ca ăști domni niciodată n-om fi !
Știu că ne așteaptă o luptă aprigă și grea,
Că o mare de sînge va acoperi pămîntul,
Dar tristețea noastră își va găsi mormîntul ;
Mulți, foarte mulți dintre noi vor cădea,
Dar niciodată tristețea nu va reînvia !

GAZELA

Te-am așteptat o noapte-ntreagă, zadarnic — n-ai venit.
Pînă și zorile te-au căutat pretutindeni — nu te-au găsit.
Dar mi-ai incendiat sîngele și încă arde
chiar dacă mi-ai zvîrlit încolo inima rănită de dragoste.
În timpul zilei nu mă ascund de înțelepții bărbați,
dar noaptea caut poteca pasiunii și mă strecor pînă la tine.
Lasă, nu e nevoie să le placă cititorilor de cărți învechite
toate visele pe care iubirea mi le-a dăruit atît de generoasă.
Ce stranie primăvară mi s-a oprit la geam,
nu pot să rup o floare, să beau un pahar cu vin — iar tu ești departe.
Dacă aș ști pe unde bunul grădinar mi-a risipit florile...
dar nu, doar vîntul mai vine la fereastra închisorii și ne face răcoare
cu aripa.

În romînește de CONSTANTIN NISIPEANU

CITA PRASAD (PAKISTAN)

Copil scriind

ACHDIAT KARTA MIHARDJA
(Indonezia)

SENZAȚIE ÎN VÎRFUL UNUI COCOTIER

Achdiat Karta Mihardja este unul din prozatorii indonezieni contemporani cei mai de seamă. Deși aparține, prin vîrstă, generației mai vechi (s-a născut în 1911), Mihardja, datorită concepției sale despre viață, felului său de a scrie, datorită temelor pe care le tratează cu predilecție, se încadrează în rîndurile tinerei plelade de scriitori. Lucrarea sa cea mai importantă, care de altfel l-a făcut cunoscut și peste hotarele patriei sale, este romanul *Ateul* — zugrăvire a transformării morale a unui tînăr sătean venit la oraș, în urma influenței pe care o exercită asupra sa noli prietenul, în mare parte comuniști. Povestirea de mai jos a fost extrasă dintr-un volum de nuvele și piese de teatru publicate în 1956. Ca și celelalte lucrări cuprinse în culegere, *Senzație în vîrful unui cocotier* (titlul este o ironie la adresa presel în căutare continuă de fapte și evenimente extraordinare, de senzație) redă viața și preocupările oamenilor simpli din mahalalele Djakartei, superstițiile și credințele lor, care constituie una din piedicile în calea ieșirii din mizerie.

USIN deschise pe nesimțite ușa colibei și, strecurîndu-se afară, o închise tot așa de încet.

După ploaia torențială, umezeala rece a nopții îi sfredelea trupul firav. N-avea pe el decît o pereche de pantaloni scurți. La lumina miilor de stele ce străluceau pe cerul limpede, cu greu putea să deosebească bruma de lucruri din bătătură. Pretutindeni tăcere. Nu se mișca nici o frunză, iar țîrîitul greierilor, ici-colo, printre tufișuri, îi întărea impresia de liniște desăvîrșită.

Se îndreptă spre cocotierul din apropierea colibeii și, oprindu-se în fața lui, îl măsoară cu privirea. « *Bismillah* »¹, murmură el și începu să se cădere cu băgare de seamă, pentru că era întuneric și scoarța copacului, lunecoasă.

Cînd ajunse în vîrf, încercă să-și facă loc printre ramuri și ciorchinii mari de nuci. Într-o parte, unde frunzele erau mai rare, reuși să se întindă pe spate în așa fel încît să poată, după voie, să-și lase picioarele să-i atîrne printre ramuri sau să-și adune genunchii sub bărbie.

Se afla la cincisprezece metri înălțime. În față, spre dreapta, licăreau luminile orașului, cu miile, ca și cum ar fi fost presărate pe suprafața unui lac cu malurile crestate. În stînga, la fel. În spate, însă, se întindea bezna neagră, neîțărmită, care înghițise copacii și tufșurile. Doar din loc în loc pîlîia cîte o luminiță în noianul de colibe înecate în întuneric. Foarte aproape, în dreapta, deslușea, printre ramuri, coliba sa, neagră, girbovită sub povara nopții.

« *Bismillah* », rosti din nou Usin după ce se așeză. Strînse tare din ochi și încercă să mediteze.

Cu o zi mai înainte, certîndu-se cu nevastă-sa, își ieșise din minți. Îi venise să înșface toporul și să lovească cu el în stînga și în dreapta. « O să te fac bucățele! » — o amenițase, gata-gata să se năpustească asupra ei. Și s-ar fi întîmplat întocmai, dacă Rusli n-ar fi intrat chiar atunci în colibă. Rusli era *dukun*² slab, cu fața pătrată și, drept sprîncene, două smocuri de păr ce-i atîrnau deasupra ochilor căzuți în orbite. Făcuse repede pace și-l chemase pe Usin la el acasă. După ce-l pusese să-i povestească pricina neînțelegerii dintre el și nevastă-sa, începuse să-i dea povește.

¹ *Bismillah* — « Cu Allah înainte » — formulă folosită de musulmani ori de cîte ori părăd la vreo acțiune.

² *Dukun* — preot musulman și, totodată, vraci.

Întimplările acestea din ajun i se perindeau în minte fără să-i dea pace. Nu putea să mediteze așa cum îl învățase dukun-ul.

Puțin mai târziu, adormi.

Cînd, tresărind, se trezi, o fișie roșie se întindea spre răsărit, cocoșii cîntau în cor și de jos se auzeau vocile oamenilor care aduceau apă. În suflet, începu să-i mișcească un simțămînt de netrebnicie. Știa că nu s-ar fi cuvenit să doarmă, pentru că somnul însemna abaterea atenției și uitare. Trebuia să rămînă treaz, în meditație adîncă, conștientă, repetînd fără întrerupere formulele mistice pe care i le spusese Rusli cu o zi mai înainte — șiruri întregi de cuvinte ciudate, de neînțeles, care începeau cu: «O, atotputernice, atotstăpînitorule, fă ca harul tău să se pogoare asupra mea...» și așa mai departe.

Jos, la apă, ridea un bărbat și risul lui stîrni hazul mai multor femei. Usin îi recunoscuse după glas — erau vecinii săi. Bărbatul era Bang Dul, vînzător de crabi prăjiți; în timp ce scotea apă înveselea suratele cu vreo glumă deochiată.

«Dracu să-i ia!» înjură Usin, furios pe sine și pe cei de jos, pentru că iarăși pierduse șirul rugăciunilor. Încercă să-și astupe urechile.

Dar forfota celor care se duceau după apă crescuse. Neputînd să se mai stăpînească, privi în jos. Ce-i văzură ochii, *astaga*¹! Nerușinarea femeilor nu cunoaștea margini! Se scaldau nepăsătoare, ca nimfele din basmele străvechi. Printre ele se afla și Rogajah, nevasta lui Marto. Marto, care-și ținea zilele reparînd roți de bicicletă, era gelos. «De-ar ști bătrînul Marto...», chicoti Usin, dar repede murmură «*astagafrullah*»² de cîteva ori, dezlipindu-și cu greu privirea de la scena de jos. Își îndreptă capul și strînse tare pleoapele, încercînd să-și reînceapă meditația. Soarele îi ardea spinarea și ceafa.

— Nu l-ai văzut pe Usin?

Era vocea soției sale, Minah.

— Nu.

Răspunse o femeie. Imediat, un bărbat izbucni în ris:

— Nu cumva vrei să spui că l-ai pierdut cu noaptea-n cap?

Riseră și alții, glumind pe socoteala ei, deși vocea nevastei trăda îngrijorare.

— Nu-i la rugăciune, Minah.

Era Pak Brahim, socrul lui Usin. Apoi auzi din nou glasul lui Minah, și mai neliniștit:

— Atunci unde poate fi?

— Dumnezeu știe. Dă-i pace, Minah, nu trebuie să te necăjești. Se întoarce el acasă. Doar nu poate să dispară așa, dintr-o dată!

— Mi-e frică, tată.

— Frică de ce?

Da, frică de ce? Usin nu auzi răspunsul. De ce avea să se teamă? Voia să știe. Ciulii urechile și așteptă. Părea că nici Minah nu știa. Credea că i se

¹ și ² *Astaga, astagafrullah* — diferite exclamații pentru «Allah, ȋartă-mă».

Întimplase ceva ? Un accident de automobil ? Unde ? Așa de dimineață ? Sau poate se temea că fusese prădat, atacat, răpit sau omorît ? De ce ? Pentru care motiv ? N-avea dușmani ; nu se certase niciodată, nici măcar nu vorbise de rău pe cineva, cel puțin nu într-atîta încît să stîrnească dorința de a fi atacat, răpit sau omorît... Nu ! Minah trebuia să știe asta. Dar poate nevastă-sa simțea ceva care, dacă te gîndeai mai bine, îți dădea seama că nu era altceva decît pocăință — fiică de pedeapsă pentru păcatul pe care și-l imputa.

— Frică de ce, Minah ? repetă bătrînul.

— Nu știu, tată.

— Nu te lăsa pradă gîndurilor negre.

— Mi-e frică pentru că ieri...

Usin nu auzi sfîrșitul : un suspin puse capăt explicației. Cînd privi din nou în jos, Minah intra în colibă urmată de Pak Brahim.

Nu se gîndise niciodată la sentimentele pe care Minah le nutrea pentru el. Nu-i trecuse prin cap să ia în seamă dragostea, răutatea, ura sau dezamăgirea pe care el i le trezea. Dar îngrijorarea și tristețea, al căror martor fusese, îi încălziră sufletul, pentru că îl convinseseră că ea îl iubea cu adevărat. Fără el nu se simțea fericită ; și cuvintele tari, pe care Minah le azvîrlea ca pe niște săgeți otrăvite ori de cîte ori se certau, nu erau, la urma urmelor, atît de crude și fără inimă. Acum putea cîntări cum trebuia amenințările și insultele ei : « Pleacă, pleacă ! Nu mai vreau să trăiesc cu tine ! N-ai nici-un căpățîi. Ești un neisprăvit, un prost, un netrebnic ! » După aceea îl amenința întotdeauna cu fuga la Atma, un șofer care odată o ceruse în căsătorie. Erau numai vorbe, pentru că Atma se însurase de mult. Și Minah știa asta, chiar dacă țipa ca o isterică : « Nu-mi pasă, vreau să-i fiu soție. Nu-mi pasă dacă o să fiu a doua, a treia, a patra sau chiar a suta nevastă, nu-mi pasă ! » Acum Usin își dădea seama că toate aceste izbucniri n-aveau nici un temei. Nu încăpea îndoială, Minah îl iubea cu adevărat. Descoperirea aceasta puse capăt tuturor necazurilor care-i otrăviseră sufletul de la cearta din ajun. Se simțea mîndru și plin de duioșie față de Minah.

Răsufli ușurat, apoi încercă din nou să rostească formulele și să mediteze. Dar mai întîi pocni o furnică roșie, care îl ciupise de coapsă. « Ah, bestie mică, de ce mă tulburi ? De-acum încolo nimic nu mă va tulbura. Chiar de-ar veni o sută, o mie și chiar un milion de furnici, n-o să mișc nici măcar un deget. Trebuie să stau liniștit, trebuie ! În numele lui Allah... ».

— Nu-i acolo, Minah. Nici unul din prietenii lui nu știu unde e.

Vocea lui Pak Brahim ajunse din nou, pînă la el.

Usin privi în jos. Minah legăna copilul într-o pînză veche, ale cărei capete erau legate cu sfoară de grinzile acoperișului colibei, deasupra intrării.

— Tată, i-ai spus lui Pak dukun Rusli ?

— Nu-i acasă. S-a dus la nevasta lui cea tînără.

— Lasă-mă să-l caut eu. Poate-i la piață. Tu adu pe cineva care să aibă grijă de copil.

La amiază, tocmai cînd toba de la moschee chema credincioșii la rugăciunea de vineri, Usin auzi tunete, așa, din senin. Vuietul puternic se apropia din ce în ce. Cocotierul începu să se clatine și ramurile îl biciuiau într-atîta încît i se păru că lumea întreagă fusese scoasă din țîlîni. Avionul, care se apropia, zbura jos de tot, mai-mai să reteze copacul cu elicea. Usin închise ochii de groază. Avionul trecu pe deasupra făcînd un zgomot asurzitor. Cînd Usin deschise ochii, dispăruse spre nord.

— Mulțumesc lui Allah », șopti Usin ușurat.

— Hei, uite-l!

Rămase îngrozit de vocea care striga dedesubt:

— Pak Brahîm! Pak Brahîm! E-acolo! Acolo ți-e ginerele! Minah, Minah! E-acolo! Bărbatul tău! Usin!

Privi în jos: era Bang Abang, fără cămașă, doar cu o zdreanță în jurul mijlocului. Fugi înspre colibă, ieși repede de acolo și se îndreptă spre cocotier arătînd în sus cu mina. În spatele lui, Pak Brahîm și Minah cu pruncul în brațe.

— Uite-l acolo, printre ramurile acelea tinere. Priviți!

— Ai dreptate, zise Pak Brahîm. El e. Privește, Minah! El e! Îl vezi? Acolo e. Îi vezi picioarele cum îi atîrnă în spatele ciorchinelui de nuci bătrîne?

Se apropiară. Minah, neîncrezătoare încă, strigă deodată, înnebunită de bucurie:

— Usin... da... el e! Usin, Usin!

Se bucurau toți trei. Minah era atît de fericită de parcă bărbatul pe care-l căuta se ivise din senin și i se aruncase în brațe. Pak Brahîm era mulțumit ca un astrolog a cărui prezicere s-a dovedit adevărată. Bang Abang se simțea tot atît de mîndru ca și Columb, pentru că fusese primul care-l descoperise pe omul căutat de toți. Dar veselia nu ținu mult; foarte curînd făcu loc neli-niștei și îngrijorării. Era limpede că Usin nu voia să coboare. Cînd Pak Brahîm începu să se urce în copac după el, Usin îl amenință că, dacă se apropie, va sări jos. Minah își și văzu bărbatul zăcînd cu țeasta zdrobită, ea, văduvă și copilul lor, orfan. Se îngălbeni și tipă:

— Nu te mai sui, tată! Vino jos! Lasă-l în voia lui!

Și Pak Brahîm își dădu drumul în jos, încet, mormăind ca pentru sine:

— O fi intrat în el spiritul unei maimuțe?

Vestea despre năzdrăvănia lui Usin se împrăstie ca focul năprasnic ce se întinde de la o colibă la alta. Curioși, toți vecinii se strînseseră în jurul copacului, uitîndu-se în sus, dînd dezaprobat din cap sau strigînd:

— Ei, ce faci acolo sus?

— Cauți un drum spre cer?

— Ce, ești maimuță? Te simți mai bine cocoțat printre crengi decît la tine acasă?

Cînd se lăsă întunericul, cîțiva își aprinseră lanternele proiectîndu-le asupra lui. Încercînd să se ferească, Usin se foia printre ramuri ca o panteră. Din colibă răzbeau suspinele lui Minah și scîncetele copilului.

După miezul nopții începu să plouă, la început mărunț, apoi din ce în ce mai tare. Plonia rece îi tăia respirația. Pantalonii se udară leoarcă. Tremura ca o piftie și dinții îi clănțăneau. Foamea făcea să-i fie și mai frig.

— Usin, Usin! Vino jos!

Chemarea lui Minah străbătea perdeaua de apă dintre colibă și palmier. Îl strigă și socru-său. Apoi iarăși Minah, plîngînd:

— Usin... și după aceea liniște.

Dimineața următoare, cînd se trezi, soarele era sus pe cer. Și, ca și în ziua trecută, se simți un netrebnic. «Am adormit din nou», bombăni el. Strănută de cîteva ori și-și șterse nasul cu mina.

Uitîndu-se în jos rămase uimit. «Ce să fie asta? Trebuie că am dormit buștean de n-am băgat de seamă cînd au întins plasa sub mine. Pentru ce o fi?»

— Cum? El o?

— Da, el.

— Ha, ha, ha! Curat caraghios! Unul dintre cele mai bizare lucruri din anul acesta. Ha, ha!

Dinspre dreapta, doi străini se apropiau de copac, conduși de un bărbat scund care ducea un scaun pliant și un geamantănaș de piele. Era Bang Rois. Îl cunoștea: bărbier ambulant, iscusit povestitor, la curent cu toate. Știa oricând să-și istorisească o întâmplare năstrușnică. Unul din străini avea fața prelungă. Purta o cămașă de batic¹ și, trasă pe sprinceană, o șapcă kaki de jocheu, dintre acelea pe care le poartă de obicei băieții de școală. Tovarășul său, solid, cu fața de sugăr și o pereche de ochelari de soare pe nas, ducea un aparat de fotografiat.

— Unde-i nevastă-sa? întrebă cel ce purta cămașa de batic. Vreau să-i pun câteva întrebări.

— Iat-o, răspunse Bang Rois. Minah, Minah!

Minah, care tocmai se ivise în prag, se apropie repede de cei trei bărbați, potrivindu-și *kebaja*². Abia terminase de alăptat copilul.

— Ești nevasta lui?

— Da.

— Ce i-a venit?

— Nu știu.

— Face mereu așa?

Usin deveni atent. Știa că un ascet nu trebuie să tragă cu urechea, dar murea de curiozitate. Ce voiau străinii? Îl văzuse pe grăsun fotografiind-o pe Minah de trei ori, în timp ce răspundea la întrebări, și de două ori palmierul. Apoi zgâlțîi plasa întinsă sub Usin.

— Asta-i plasă de pescar. Cîte kile cîntărește bărbatul tău?

Minah îl privea incurcată.

— Cînd s-a suit în copac? întrebă Cămașe-de-batic.

— Acum două nopți, joi.

— Asta înseamnă că stă acolo de două zile și două nopți.

— Da.

— S-a petrecut ceva între el și tine, joi? Sau între el și altcineva din casă? Mai stă cineva cu voi?

— Tatăl meu.

— S-a petrecut ceva între el și tatăl tău? O ceartă, de pildă?

Pak Brahîm, care tocmai astupase o spărtură în acoperiș, răspunse pe jumătate rîzînd:

— Nimic. De obicei nu ne certăm. Numai acum două zile, cu fiică-mea...

Pak Brahîm tăcu, de parcă s-ar fi întrebat: cine sînt ăștia? De ce pun întrebări? Se cade să le răspund? E treaba lor? Și la ce ajută dacă le spun ce s-a întîmplat? Da, poate că Pak Brahîm dorea mai întîi să știe cine erau.

— Sîntem de la ziar, zise Cămașă-de-batic. Nu te teme. Vrem doar să știm. Povestește-ne ce s-a întîmplat alaltăieri.

Scoase apoi un carnet din buzunarul de la pantaloni.

Reporterii? Usin începu să se neliniștească. Socru-său nu trebuia să le spună nimic. Se va publica totul în ziar. Voia să strige, să-l oprească pe Pak Brahîm.

— Ei, parcă nu știți ce se întîmple între soți, continuă Pak Brahîm, neînțelegeri mărunte.

¹ Batic — plază înflorată, originară din Java.
² Kebaja — un fel de bluză indigenă.

— Deci, s-au certat? (Reporterii vor totdeauna să știe ceea ce nu-i privește, gîndi Usin.) — Pentru ce? Spune-ne, de ce s-au certat? (De ce-și bugă nasul unde nu-i fierbe oala?) De ce s-a certat fata dumatăle cu bărbatul ei? (Asta mă privește numai pe mine și pe Minah. De ce trebuie să scrie în ziar?)

— Nimic neobișnuit. (Ei drăcie, de ce ține neapărat să răspundă?)

— Într-adevăr? Ce era? Bănuia ceva? Fiica dumatăle-i încă tînără și... (Ce obrăznicie!) Sau poate din cauză că ginerele dumatăle e prea bătrîn pentru fată. (Numai să-mi cadă în mîini! Îi scot toți dinții! O să-i zdrobesc nasul ăla obraznic!)

— O nu, nu era nici o bănuială. (Te scoate din sărite. De ce ține morțiș să-i răspundă nebulului ăstuia?) Vezi, noi oamenii săraci avem tot felul de necazuri. Ducem o viață de mizerie. (Ne poate oare ajuta să ieșim la liman?) Cînd vremurile-s grele, femeile-s certărețe. Și ginerele meu n-are noroc și pace. Orice face îi iese prost. Ca marchidan nu cîștigă mai nimic. Ba mai mult, pierde. Așa că, fără să vrea, fiică-mea se face tot mai acră și mai certăreață. (E prea de tot, socru-meu a-nnebunit de-a binelea!)

— Da, e drept. Corupția a luat proporții în zilele noastre. Peste tot află indivizi în stare să fure de la săraci ca să trăiască o viață de huzur. De aceea voi și alții ca voi o duceți din ce în ce mai greu. Pe de altă parte prețurile cresc nebunește. Da. Pot înțelege de ce fata dumatăle își cicălește bărbatul, mai cu seamă dacă-i atît de ghinionist cum spui.

Usin de-abia se mai ținea să nu sară jos, drept în spinarea lui Cămașă-de-batic, să-l strîngă de gît, să-l lovească în burtă, să-l busească de copac, să-i tragă o scatoalcă și-apoi să-l arunce-n lac. Dar se stăpîni și murmură «astagafirullah» încercînd să mediteze în timp ce spunea rugăciunile. De ce te pui e-un nebun? Lasă-i să trîncănească! Doar nu le poți pune lacăt la gură. «Bismillah!»

— Încetați! Încetați! Ce-i scandalul ăsta? De ce-l turburați? Hei, Ibrahim! Ce-i cu asta aici? Nu-i folosește la nimic. Ia-o!

Era dukun-ul Pak Rusli. Vorbea răgușit, tușind într-una.

Usin privi în jos: dukun-ul zgîlția plasa.

— Mi-e frică să nu cadă, Pak dukun.

— Da, Pak dukun, s-a cocoțat atît de sus, adăugă Minah.

— Cum o să cadă? Cum credeți că s-ar putea întimpla vreo nenorocire unui suflet sfios? Spiritele strămoșilor noștri veghează asupra lui! N-o să cadă. Rugați-vă domnului pentru el. Rugăciunea îi va folosi mai mult decît plasa. Soțul tău nu va cobori pînă ce nu-și va atinge țelul.

— Ești dukun-ul? Întrebă Cămașă-de-batic.

— Da, sint dukun-ul Rusli. Tuși încet și, în timp ce-și îndrepta șapca jerpelită, scuipă în lături.

— Ce face omul ăla în virful copacului?

Dukun Rusli zimbi cu țîlc, fără să răspundă. Se întoarse spre Minah:

— Ai răbdare, Minah. De îndată ce reușește, o să vină singur jos. Nu te necăji. Mai de grabă ar trebui să te bucuri și să mulțumești domnului că ai un soț atît de credincios. Ai răbdare, nu mai e mult pînă ce va cobori. Ar fi mai bine și pentru tine să dai de pomană un *salamatan*¹. Fierbi orez în lapte de cocos și amesteci cu șapte ouă tari, cu ardei și ceapă roșie și o

¹ *Salamatan* — mîncare rituală ce se dă drept pomană pentru a preveni o nenorocire.

bucătică de *terasi*¹ prăjit, de mărimea unei deget și un grăunte de sare cât un dinte. Apoi eu o să spun o rugăciune pentru odihna morților, iar pe tine o să te-nvăi o formulă mistică pe care s-o repeți de-o mie de ori înainte de culcare. Du-te și pregătește totul.

Minah zîmbi cu amărăciune; n-o trăgea inima să facă ce-i spusese dukun-ului.

— Pak dukun, ce face omul ăla sus? Cămașă-de-batic repetă întrebarea. Ai lui spun că-i sărac lipit. Speră oare că va găsi acolo cu ce să-și întrețină familia? E cu puțință?

— Hm, poți găsi mâncare, haine și un automobil în virful unui copac? Întrebă fotografu.

Pe Usin îl cuprinsese o furie nemărginită la auzul acestor cuvinte. Golan! Burtă-verde! Auzi obrăznicie! Se-ntoarse și, deodată, din nebăgare de seamă, lovi cu piciorul un roi de furnici roșii, răvășindu-l. Mînioase, gingăniile minuscule atacau orbește. Veneau puhoi, acoperind totul în jur, chiar și picioarele lui Usin, mușcându-le fără oprire. I se suiră pe git, pe bărbie, pe obraji, în urechi și în ochi. Înebbunit de usturime, le aruncă de pe el cu mîinile, le strivi. Multe căzură sau muriră. Dar, dacă pieureau zece, veneau o sută; dacă omora o sută, o mie le luau locul. Usin era neputincios. N-avea mîini destule ca să se apere. Se temea să nu cadă și de aceea, fără să mai stea mult pe gînduri, începu să coboare. Se agăță de-o creagă.

— Priviți! Vine jos! exclamă dukun-ul Rusli, care-l zărise primul. Domnul fie laudat! Și-a atins țelul! Domnul fie laudat!

Nebună de bucurie, Minah strigă:

— Usin!

Alergară spre copac toți în afară de fotograf care, liniștit, își pregătea aparatul. Minah era în frunte, fața-i strălucea de fericire:

— Usin!

Usin bijbiia cu picioarele căutîndu-și un sprijin. Se ținea de ramura jilavă de la ploaia din ajun. Stînga îi alunecă și picioarele îi bălăbăniră în gol. Deodată dădu drumul crengii încercînd să apuce trunchiul cu amîndouă brațele. Dar, vai! Alunecă și...

— Usin...!

Minah își acoperi fața cu mîinile. Celorlalți îi se tăie răsuflarea văzîndu-l cum cade. Se lovi de pămînt cu un zgomot înfundat, gemu, apoi țipă de durere. Îngroziți, se repeziră spre trupul care zăcea la rădăcina copacului, îl duseră repede în colibă și-l întinseră pe pat. O clipă mai tîrziu împietriră cu toții: trupul slab, pe care mișunau încă furnicile, mai zvîcni o dată și gata...

— Domnul a dat, domnul a luat... șopti dukun-ul Rusli.

Usin nu se mai afla printre cei vii. Fața îi rămase tot alît de crispată, de parcă durerile nu încetaseră.

Cămașă-de-batic privi stînjănit în dreapta și-n stînga, nerăbdător să scrie o notă scurtă, ca de obicei, suficient de senzațională, dar lipsită de orice emoție. Fotografu, în timp ce-și ștergea lentilele ochelarilor cu poalele cămășii, se gîndea la o explicație potrivită pentru fotografiile pe care le făcuse. Buzelo lui Bang Rois tremurau ca și cum o mie de cuvinte stăteau gata să izbucnească de pe ele. Ardea de nerăbdare să dea buzna afară și să împărtășească fiecărui cunoscut vestea îngrozitoare, folosindu-și din plin imaginația pentru a stîrni curiozitatea și pentru a ului.

¹ *Terasi* — crustaceu marin folosit ca mirodenie.

— Puterea și voința aparțin numai domnului, șopti dintr-un ungher întunecos dukun-ul Rusli, dînd ușor din cap.

Își întărise convingerea că omul este neputincios, că toată puterea se află în miinile domnului: omul poate plănuî, dar numai domnul hotărăște și înfăptuiește.

— A fost greșeala mea, numai a mea! izbucni Pak Brahim. Trebuia să pun o plasă mai trainică și mai aproape de locul în care a căzut. Și, chinuit de remușcări, se lăsă pe un scaun vechi și șubred.

Numai Minah se purta ca și cum nu se întîmplase nimic. Stătea dreaptă la picioarele mortului și privea înpietrită trupul întins în fața ei.

Ziua următoare, în timp ce dukun-ul Rusli păși în groapă ca să murmure la urechea mortului rugăciunea, și chiar mai tîrziu, cînd groapa fu umplută cu pămînt, Minah nu vărsă o lacrimă. Abia după ce se întoarse acasă se simți copleșită de singurătate. O femeie singură cu un copil mic, care încetul cu încetul își va da seama că este orfan. Cu un suspin sfișietor se prăbuși pe pat și începu să plîngă cu hohote.

Era încă lumină cînd Pak Brahim ieși din colibă cu un topor și o frînghie încolăcită pe braț. Porni întins spre palmier, lăcașul « ascetismului » lui Usin, mormăind printre dinți:

— Îți voi face de petrecanie! Să mai poștească dumnealui, dukun-ul, să facă maimuță și din altcineva!

În romînește de SIMONA DRĂGHICI

Ilustrație de M. ORLOWSKY (POLONIA)

MEȘTERUL TÎMLAR

ÎN dimineața aceasta, o liniște neobișnuită domnea peste câmpuri. Deși soarele era sus pe cer, pe ogoare nu ieșise tipenie de om. În schimb, ulițele satului gemeau de lume. Pe șleaul cel mare curgea șuvoiul zgomotos al oamenilor, unii în căruțe, alții pe jos, purtând coșuri de bambus sau desagi pe umăr, și alții împingând la roabe ce scârțiau de te-asurzeau.

Era tirg în orașelul din apropiere. Într-o zi ca asta peste tot e belșug, peste tot e bucurie și voie bună și chiar cele mai cicălitoare gospodine, cărora nu le-a stat gura tot anul sînt și ele, azi, mai senine.

O astfel de femeie cicălitoare era și nevasta meșterului tîmlar. De cum se scula, cu noaptea în cap, prindea să bombănească. Nu-i vorbă, cu aceeași rîvnă cu care bombănea, lucra și pe ogor în vremea secerișului, cînd, luîndu-se la întrecere cu bărbatu-său, putea să secere, fără conținere, din zori pînă-n amiază.

Filica lor, Tao-e — Frunză de piersic — o fată de toată frumusețea, părea desprinsă de pe o poză colorată de Anul Nou. Maică-sa o iubea ca pe ochii din cap și, firește, nu avea de gînd s-o mărite cu una, cu două. Fata avea mulți prieteni de ispravă. O și pețiseră trei flăcăi. Dar mamei nu-i era nici unul pe plac, așa că le făcu cale-ntoarsă zicînd:

— Fiică-mea nu mai e mică, să facă bine să-și aleagă singură...

Și fata, într-adevăr, nu întîrzie să-și alcagă singură mirele. Și iată, astăzi mirele împreună cu cuscrul aveau să vină pentru prima dată la ei în casă. Asta o făcea pe nevasta meșterului tîmlar să se bucure și totodată să nu-și poată găsi loc de neliniște.

După legile nescrise de mînă omenească, dar statornicite de mult în partea locului, tînarul trebuia să aducă daruri pentru mireasă, iar în casa miresei trebuia să se facă o masă mare. Se mai cuvenea, tot după datină, ca părinții miresei să dăruiască și ei, la rîndul lor, mirelui ceva.

Nevasta tîmlarului nu era o femeie care să nesocotească obiceiurile. E drept că se trăgea din părinți săraci și că o jumătate de viață nu avusese nici după ce bea apă, dar cînd venea vorba de relațiile ei cu oamenii, nu voia să dea nici cel mai mic prilej de birfeală. Și cu atît mai mult astăzi!

Ei, dar bărbatul ei era cu totul altfel. Nu ținea niciodată seama de lucrurile mai mărunte ale vieții, și pînă și într-o zi de sărbătoare ca asta nu numai că nu binevoise să-i dea o mîină de ajutor dar nu arătase nici cel mai mic interes pentru cele ce se petreceau, ca și cînd în casă nu s-ar fi pus la cale nimic. Pe meșterul tîmlar îl preocupau cu totul alte griji.

De aceea nevastei meșterului i se părea că numai ea singură este pătrunsă de neînchipuita însemnătate a celor ce aveau să se petreacă, în timp ce bărbatul cu fîică-sa sînt niște «lasă-mă să te las» față de care nu trebuie să ai nici o îngăduință. Pînă în ziua, bătrîna apucase să-și dăscălească de mai multe ori fata. Tao-e vru s-o ajute la curățatul zarzavaturii, dar maică-sa începu cu gura:

— Cară-te! Cară-te! Cine te-a rugat să te treci așa cu firea? Aici e bucătărie, nu-i brigadă de tineret. Nu te-ai învrednicit până acum nici măcar să te piepteni ca lumea. Azi e doar mare sărbătoare! Și tu? Uită-te cum atăți!

Tao-e zimbi sfioasă și ieși din bucătărie. Nu trecură nici cinci minute că iarăși se auzi gura mamei:

— Tao-e! Tao-e! Ce ai de gând, netrebnico? Ai plecat și nu te mai arăți. Și, mă rog, cită vreme ai să te uiți în oglindă? Dresurile și pudra nu-s pe gratis, ci cumpărate pe bani muncii cu sudoarea frunții. Folosește-le mai cu socoteală!

Altădată Tao-e s-ar fi sfădit cu maică-sa, dar astăzi... Astăzi totul era atît de neobișnuit! Nici chiar soarele ce scintecia deasupra casei nu i se părea cel de totdeauna.

— Vai de mine! Tao-e, unde oi fi zăpăcit tăieței de soia? se auzi iar glasul mamei.

Cotrobăia prin coșuri, în dulapul de bucătărie, dar nu-i găsea nicăieri.

— Mamă, nu mai avem tăieței — zise Tao-e. Ai uitat că i-am fierț alaltăieri pentru învățător?

— Și de ce nu mi-ai spus asta din capul locului? Casa-i plină de oameni, dar cînd e vorba de o treabă mai acătării, nici unul nu-i bun de nimic. Parcă toate m-ar privi numai pe mine. Dacă mi-ai fi amintit la timp, taică-tău ar fi putut să cumpere din piață tăieței, o dată cu darurile. Ce-i de făcut acum?

— Dar tata n-a plecat încă! zise Tao-e.

— C-u-u-m? strigă maică-sa. N-a plecat încă?... Atunci pe unde o fi umblînd de nu se zărește pe nicăieri?

Tao-e făcu semn cu capul înspre ușa deschisă a unei magazii.

— Mi se pare că are treabă...

— Ce treabă? — zise mama aruncînd o privire amenințătoare spre magazia cu pricina, și porni întins într-acolo.

Era o mică încăpere de lemn lipită pe dinăuntru cu lut. Pe un perete atîneau fereștrăie și rindele de toate mărimile. Ceva mai sus era un raft cu tot felul de burghiuri, pile și dalte. Într-un colț erau așezate cu grijă o tesacă, un fereștrău mare de mîna și citeva topoare. Dintr-o singură privire își dădea seama că e vorba de atelierul unui tîmplar. Te prindea însă mirarea că nu vedea nici un obiect de lemn. În schimb, peste tot întîlneai unelte de fier de cele mai ciudate forme: brăzdare cu capete neobișnuit de lungi, coase cu minere lungi și tășuri late, și cite altele...

Meșterul tîmplar ședea pe un scaun fără spetează și cu coatele sprijinite de masă se uita la un desen încă neterminat. Într-o mîna ținea echerul, iar în cealaltă, un penel. Scărpinîndu-și din cînd în cînd tîmpla cu coada penelului, meșterul se uita cu multă luare aminte la schișă, mormăind:

— Cinci țuni, cinci fini... Șapte fini... curbă... Să facem curba mai mare... Cinci țuni¹,... Cinci fini²,... șapte fini...

Ușa se deschise scîrîind, dar meșterul, nici că băgă de seamă.

— A, aici îmi erai, făcătorule de minuni! Aștepți să se pogoare asupra-ți harul, ca să te înalți cu totul în ceruri!

Meșterul tot nu întoarse capul. Socotea mai departe:

— Cinci țuni și cinci fini... Șapte fini...

— Fac taman o grivnă! — îi tăie vorba nevasta cu o voce care nu promitea nimic bun. Mă auzi? Ori ai asurzit de-a binelea?

¹ țun, unitate de lungime egală cu 3,2 cm.

² flo, a zecea parte dintr-un țun.

Și cu o înfățișare războinică, nevasta își îndreptă pașii spre uneltele năzdrăvane. Ca aruncat de un resort, meșterul tîmplar sări de pe scaun și alergă în calea nevastei, apărîndu-și uneltele, cum apără ostașul, de dușman, poarta orașului.

— Ce vrei?

— Ce vreau? Singur nu-ți dai seama ce vreau? Soarele asfințește, iar tu, nici vorbă să pleci. Mai mocăie-te mult și-ai s-ajungi chiar la spartul tîrgului!

— Iacă mă duc, mă duc îndată, făgădui împăciuitoar meșterul.

— Să nu mai zăbovești nici o clipă! Nu avem decît o fată, iar mirele e responsabilul brigăzii de tineret. Ce mai, om înaintat! Nu se cade să ne facem de rușine în fața lui!

— Că bine zici! Că bine zici! Încuviință meșterul. Mă duc îndată. Numai să isprăvesc nițeluş ceva, și m-am dus! Și punîndu-și un picior pe scaun, voi să se apuce din nou de desen. Dar nu-i mai merse. Cu o mină trăgîndu-l de cracul pantalonilor, cu alta ameninșîndu-l cu echerul de pe masă, nevasta declară:

— Dacă ai spus că te duci, du-te! Iar îți faci loc la masă? Și vezi, nu uita să cumperi și o jumătate de tzin de tăieței.

— Bine, mă duc! Dă-mi banii!

— Ce bani?

— Pentru tăiețeiii de soia!

— Ia te uită! Parcă nu ți-am dat bani?

— Ba mi-ai dat, dar pentru ploconul mirelui: o pereche de ciorapi, o șapcă...

— Și alți bani n-ai?

— De unde să am? Întrebă la rîndul lui meșterul.

În ultimii doi ani, de cînd meșterul tîmplar își făcea de lucru cu uneltele astea năzdrăvane, i se topeau toți banii. Atunci nevastă-sa se apucase să conducă ea gospodăria. Ținea banii sub 18 lacăte. Muștrulîndu-l într-una, femeia numără de vreo trei ori banii și i-i dădu în silă. El își strînsese cureaua, își petrecu pe sub braț coșul împletit și luă lacătul de pe masă. Dar cînd să încuie ușa magaziei, cheia, ia-o de unde nu-i! N-o găsi nicăieri. N-avea cu ce să încuie. Suspînă amarnic și zise nevastei:

— Să nu care cumva să-mi umble cineva prin lucrurile mele! Cuvintele lui răsunau de data asta foarte hotărîte. Nevasta îi cunoștea năravul. O asculta la toate, dar cînd venea vorba de flecușetele astea de fier, era mai bine să-l lase în pace.

— Ei, du-te, du-te liniștit! Dar să te întorci repede.

Pe ulițele satului, pe ogoare și pe șleau nu mai era nimeni. Toți plecaseră de mult la tîrg. Abia acum își dădu seama meșterul tîmplar că avusese dreptate nevasta, de-și ieșise din fire.

De mai bine de o lună de zile conducea brigada de tîmplari din cooperativa agricolă de producție. Avea treburi pînă peste cap, iar în puținele clipe de răgaz, se închidea în atelier. Nu mai ieșise de mult pe nicăieri și-acum cîmpurile ce i se așterneau în față îi păreau necunoscute.

Meșterul tîmplar nu se mai sătura privind ogoarele printre care trăise mai bine de o jumătate de veac. Cît era de bine aici!

Singure lujerele spălăcite de bumbac stricau rostul unor întinse loturi de pămînt, încurcînd aratul de toamnă. Ar fi trebuit smulse, dar cîtă muncă s-ar fi irosit cu asta!

Meșterul își pusese în gînd să facă o unealtă, simplă și ușor de mînuit, cu care să smulgă lujerele de bumbac. Plugul obișnuit de lemn pe care s-ar fixa, ar ara pămîntul și ar smulge lujerele de bumbac în același timp.

Trebuie spus că meșterul tâmplar era un constructor-amator de unelte agricole. Se apucase de asta după ce intrase în brigada de într-ajutorare în muncă. Își numea invențiile « jucării ». Unealta pentru smulgerea lujerelor de bumbac era a șasea « jucărie ».

S-au găsit oameni de treabă care au trimis câteva « jucării » la uzina de unelte agricole, dar cei de la uzină nu le puseră încă în folosință. Bătrînul meșter nu se simțea jignit. S-au găsit și unii care susțineau că umblă să-și facă faimă, iar alții, că ar căuta să meșterească niște flecuștețe după chipul și asemănarea celor ce se fac prin țări străine, ca să primească de la guvern bani grei. Cel mai mult îl durea însă că « jucăriile » lui care se bucurau de mare trecere în satele din împrejurimi, erau privite în cooperativa sa cu neîncredere. Cînd le vedea însă pe ogoarele vecine, la lucru, uita de tot necazul, simțind doar o nespusă bucurie...

Meșterul tâmplar mergea cu capul plecat, cufundat în gînduri. Fața-i, cînd se întinca, cînd se lumina de zîmbet, iar buzele-i șopteau neîncetat:

— Cinci țuni, cinci fini... șapte fini... Nu, un țun... un țun!

...Cînd tâmplarul ajunsese în orășel, tîrgul era în toi.

De fapt, ar fi trebuit să se îndrepte spre șirul de tarabe, dar ca și calul bătrîn care, face ce face, dar pînă la urmă tot pe drumul obișnuit o ia, picioarele îl duseră singure pe strada bine cunoscută. Peste tot, șoproane și mici magazioane pline de cazane, grătare pentru cuptoare, brăzdare, sape, lopeți,

secere, grămezi de sape fără coadă, rulmenți, diferite piese de locomobile, roți dințate, semănători, șuruburi și cite altele...

Ele îl atrăgeau irezistibil pe bătrînul tîmplar. Aici era cunoscut, oamenii îl strigau tot timpul, unii îi dădeau binețe și îl întrebau de sănătate, alții făceau glume pe socoteala lui și a nevastei. În adîncul inimii, meșterul socotea această parte a tîrgului ca cel mai minunat loc din lume, iar zornăitul metalului care se auzea peste tot, i se părea cea mai divină muzică.

— Ei! Van «visătorul cel fără astîmpăr»! — se pomeni el strigat. Rămase uimit. Porecla «visătorul cel fără astîmpăr» i-o dăduse, încă pe cînd era calfă, meșterul, socotindu-l prea fără astîmpăr și înclinat spre gînduri ciudate. Trecuseră însă mulți ani, de cînd nu-i mai spusese nimeni astfel. Cine-ar putea fi?

Era Li Șuan, prietenul său de odinioară, de cînd era calfă. Li Șuan nu se ținea de meseria de tîmplar și se-apucase s-o învețe pe cea de zidar, dar după o jumătate de an, se sătură și de meseria asta și intră calfă la un negustor. Mulți ani nu se mai ivise prin locurile de baștină.

— Te-ai întors la vechea meserie? îl întrebă meșterul tîmplar, văzîndu-l că bea ceai lingă o tarabă cu lucruri mărunte de fierărie.

— Ia uită-te aici! — zise cu un zîmbet mulțumit de sine Li Șuan. — Crezi că poți găsi în altă parte o marfă ca asta?

— A-a-a, lucrezi acum în cooperația de aprovizionare-desfacere? făcu meșterul tîmplar, așezîndu-se pe scaunul pe care i-l întinse Li Șuan. Și ochind niște table lungi de fontă: — Ia te uită! Fontă! Marfă, nu glumă! Ai adus-o de la Șansi?

— Întocmai! Se repartizează, de obicei, doar atelierelor de forjerie. Dar am ținut morțiș să se dea și pentru cooperativele agricole de producție. Merită și ele, nu-i așa? Cum am ajuns aici, s-au și vîndut, într-o singură clipită. Au mai rămas doar cîteva fișii! Da-a! Cooperativele de producție sînt acum o mare forță. De multă vreme mă ocup cu negustoria, dar ațiția cumpărători, nu mi-a fost dat să văd. Cumpără tot, și cit ai bate din palme, îți rămîne prăvălia goală-goluță! Nici nu te-ntreabă de preț.

Fără să mai stea pe gînduri, meșterul își viri de grabă mîna în buzunar, scoase banii, îi numără cu luare-aminte și, ca și cum s-ar fi temut să nu-i ia altcineva marfa de sub nas, îi puse pe teighea și ceru zorit:

— Cîntărește patru tzini!

— Ce-ai să faci numai cu atît? se miră Li Șuan, cîntărind fierul. L-ai luat pentru cooperativă? Cam puțin, cooperativa nu vi-i prea înavușită!

— L-am cumpărat pentru mine, zise meșterul.

— A-a-a, așa-i, că bine zici. Uituc mai sînt. Și Li Șuan scoase pe teighea o unealtă de scos ridichi. — Asta-i o invenție de-a ta? Bun lucru, foarte bun! Este cea mai căutată marfă. Se bat cumpărătorii pentru ea. Cu o minunăție ca asta, un-singur om lucrează cît douăzeci!

— Cît douăzeci nu, dar cit zece, s-ar putea! — îl corectă meșterul. Pe cumpărători, fîrtate, nu se cade să-i tragi pe sfoară!

— Păi, vorbesc de membrii brigăzii de șoc care lucrează zi și noapte. Ha-ha-ha! — se dezvinovăți Li Șuan, poftindu-l pe meșterul Van la ceai și țigări.

Era tare bucuros că meșterul nu uitase de vechea lor prietenie.

— Eh, prietene! Te-ai făcut om de vază! Ce mai, și-a mers faima în toată lumea! La începutul lunii, la consfătuirea lucrătorilor din cooperația de aprovizionare-desfacere, președintele comitetului popular județean și-a pomenit numele în cuvîntarea lui. Asta nu-i glumă! O să vină ziua cînd au să te cheme la Pekin!

— Vorbești năzbîtii!

— Te privește! Vrei — crede, nu vrei — nu crede! Dar la consfătuire, ți-au pomenit numele... Da-a, l-au pomenit! — Li Șuan tăcu, clipi din ochi, căutînd parcă să-și aducă aminte de ceva și adăugă: — De trei ori l-au pomenit! Taman de trei ori! Nu vorbesc aiurea. Așa-i că ești acum un client de seamă al băncii? Și în priviri prinseră să-i licărească scipiri de invidie.

— Ce fel de client? îl întrebă nedumerit meșterul.

«Face pe prostul!» — gîndi Li Șuan, dar zise cu totul altceva:

— Ei, unul care depune bani la bancă pe numele lui!

Meșterul tîmplar, înțelegînd în sfîrșit, spuse zîmbind:

— Nicidecum! Nevastă-mea a luat ceva bani de la cooperativă, iar eu, iacă, i-am cheltuit aproape pe toți...

— Firește, firește, ți ținu isonul Li Șuan. Toate se fac cu cheltuială. Dar ce plată o să-ți vină de la autorități?

— Nici una!

— Și pentru ce mă rog, îți îroșești atunci timpul și-ți cheltuiești banii de pomană? Pentru ce?

— Ciudate întrebări îmi pui! mormăi meșterul.

În inima lui clocotea mînia, pe care căuta s-o stăpînească. Iar Li Șuan nu conțenea să tot clatine din cap cu neîncredere. Atunci meșterul tîmplar se ridică de pe scaun, luă o ceașcă goală, merse la vinzătorul de ceai, o umplu, se întoarse și turnă ceaiul în ceainicul lui Li Șuan. Puse apoi în pachetul lui Li Șuan țigara nelincepută încă, își luă cumpărătura și zise scurt:

— Acum sintem chit! — și se depărtă grăbit.

Trecu de-a lungul șirurilor de tarabe, ajunse în capătul străzii și dădu colțul, la fierăria unde lucra acum una din brigăzile atelierului de forjă. Brigadierul Cian era trup și suflet cu meșterul tîmplar. De cum îl văzu apărînd în pervazul ușii, li zîmbi, salutîndu-l voios. Intrînd în încăperea afumată a fierăriei, meșterul îl întrebă:

— Ești tare ocupat?

— Da, nu mă țin de joacă! răspunse Cian, răscolind cu văturaiul în vatra forței, dar trăgînd cu ochiul la tablele de fier din mîinile musafirului. Ai vreo treabă ce nu îngăduie amînare?

— Aș avea de făcut ceva...

— Ai chibzuit totul? — întrebă Cian continuînd să răscolească focul cu văturaiul.

— Totul e gata!

— Lasă-mi schița, ți-o meșteresc diseară.

— N-o am la mine, spuse cu necaz bătrînul.

— Atunci ce-l de făcut? — întrebă brigadierul Cian.

— Țin minte totul pe dinafară. Le meșterim împreună.

Pentru a treia oară nevasta meșterului tîmplar urcă astăzi movila din capătul satului și scrutează neliniștită șleaul ce duce spre centrul raional.

Soarele a apus după pădurice. Deasupra acoperișurilor se ridică rotocoale albe de fum. Primele cîrduri de gîște sălbatice rotesc deasupra cîmpurilor de grîu. De pe prundurile apei răsună focurile de armă ale vînturilor.

Tîrgul s-a terminat de mult și oamenii s-au împrăștiat pe la casele lor. Pe șoseaua ce duce spre orașelul vecin se întorc lucrătorii de la cooperativele de

aprovizionare-desfacere. Merg pe biciclete, cu portbagajele încărcate, sau împing la cărucioare pline cu fel de fel de lucruri.

Cărucioarele și bicicletele au trecut de mult. Pe drum se așterne liniștea. Nu se mai zărește nici un trecător.

«Și pentru ce păcate de-ale străbunilor m-am întâlnit cu un om ca ăsta? Unul ca el te bagă în mormint cu zile» — se gîdea nevasta tîmplarului, coborînd movila să meargă acasă. O așteptau oaspeții. Nu se cădea să-i lase singuri. Tao-e se simțea stingherită. Nu-i venea să vorbească cu mirele de față cu maică-sa și cu vecinii curioși care dăduseră buzna să vadă mirele, așa că nu stătu cu musafirii. Iar dinșa, mama miresei — viitoarea soacră — de-abia a putut lega cu ei cîteva vorbe, despre recoltă. Apoi a tăcut. Ce mai, la un prilej ca ăsta e nevoie de un bărbat! «Iar bărbatul meu?» se gîndi din nou cu năduf mama lui Tao-e «Vai de capul meu! Cum iese din ogradă, e ca pierdut».

«L-am copleșit cu daruri pe mire, n-am ce zice! El a adus pentru Tao-e o bluză, pantalonii, pantofiori de catifea, blocnotes cu copertă de piele vișinie și litere de aur și un stilou cu căpăcel aurit. Mie, o năframă neagră de mătase. Un flăcău și jumătate! Și-a amintit și de viitoarea sa soacră. Nu, Tao-e l-a ochit bine! Și viitorului socru i-a adus o pereche de papuci călduroși de pislă... Hm, în locul lui, nu i-aș fi adus bătrînului nimic! Pe unde-o fi bătînd drumurile? Ce-i de făcut cu darurile? Mirele n-o zice el nimic, dar părinții lui, bătrînii, o să-și ridă de noi cît or trăi!»

Vajnică și descurcăreță de obicei, acum femeia nu se simțea de loc în apele ei. Ce să facă? Ce să facă?...

Cînd ajunse în fața casei, zări cosițele lui Tao-e, care se mistui zorită pe ușa bucătăriei. În curte rămase doar mirele, un flăcău de vreo 22 de ani, îmbrăcat din cap pînă-n picioare în haine noi; pînă și batista ce se zărea din buzunar, era nouă-nouță. O singură dată de-l priveai pe tînărul acesta vinjos, cu fața lui lată și ușor bronzată și cu privirea deschisă și hotărîtă, și rămîneau încredințat că-i un băiat de ispravă. Ieși, zîmbind, în întîmpinarea viitoarei sale soacre, fără să se sfiască nici un pic.

«Nici că-i pasă, parcă mi-ar fi ginere de-un veac! Hm, nu de florile mărlului toți vorbesc astăzi de libertate! Tineretul de astăzi nu mai știe ce-i sfiala!» se gîndi mama lui Tao-e, dar de spus, spuse cu totul altceva:

— Șezi, șezi, de ce te scoli? Fii ca la tine acasă! Rînduielile de-acum nu se potrivesc cu cele vechi: acum, cu cît sînt mai puține fasoane, cu atît e mai bine!

— Mătușică, i-am spus lui Tao-e...

«Of, of! Îi mai spune și pe nume: Tao-e! A pierdut rușinea de tot...» chibzuia bătrîna.

— I-am spus lui Tao-e — reluă mirele, firesc — că o să trec altă dată. Acum e tîrziu, e timpul să mă duc acasă!

— Să nu faci una ca asta! — se neliniști mama lui Tao-e. Nu se cade să pleci fără să fi mîncat ceva!

— E doar brigadier la brigada de tineret — se auzi de după ușă vocea lui Tao-e. În seara asta e ședintă și dînsul nu poate lipsi.

«Brigadier! Mare scofală! Am mai văzut eu brigadierii dintr-ăstia! Nici n-a apucat să se mărîte, că îi și ia partea netrebnicului ei» — gîndi mama lui Tao-e, dar spuse:

— Ai dreptate, numai că e prea devreme să pleci! Oricum, trebuie să-l aștepți pe bătrîn. Voia atît de mult să te vadă! Dacă nu te-o găsi, o să-i pară rău.

— A plecat de mult? se interesă flăcăul.

— Aproape de amiază! zise mama lui Tao-e. Socoti că ar trebui să-și laude bărbatul, pentru ca mai târziu să nu i se năzărească « netrebnicului » să-și privească socrul de sus. — Cu toate că nu ești de la noi, ci dintr-un sat vecin, cred că știi totuși, ce fel de om este socrul tău. Minte harnică. Cît e ziua de mare se gîndește la felurite mașini și unelte agricole noi. Dacă nu mă crezi, du-te singur de vezi. Magazia lui e doldora de lucruri de astea!

— La cooperativa noastră se folosesc toate uneltele lui, zise tînărul cu mult respect.

— Acum, parc-ar fi apucat. Șade în odaia lui și nu iese nicăieri. Zice că trebuie să facă o mașină pentru smulgerea lujerelor de bumbac.

— Pentru smulgerea bumbacului? mai întrebă o dată tînărul cu mult interes.

— Da! Zice că folosind-o, un om poate lucra cît o sută, dacă nu mai mult! Mama lui Tao-e își dădu și ea seama că prea sărise peste cal.

— Oho! Bun lucru, n-am ce zice! spuse flăcăul.

— Mai stai puțin să vină bătrînul, și-ai poți pleca în voie! — Și fără să mai aștepte alte întrebări, mama lui Tao-e merse grăbită în bucătărie. Tao-e ședea bosumflată lîngă plită.

— Nu-l lăsa să plece cu mîinile goale! zise mama. — Nu-și putea găsi locul de turburată ce era. — Du-te, ține-l de vorbă, nu-i da drumul să plece!

— Asta nu mă privește pe mine! zise Tao-e.

— Ei, nu mai spune! Dar pe cine altcineva l-o fi privind dacă nu pe tine? — Își ieși din fire mama. — Du-te, nu mai sta, că de-o pleca, n-am să ți-o iert toată viața! Și cînd te gîndești că toate astea vin numai de la taică-tău. Nu te poți bizui pe el cîtuși de puțin...

Cînd soarele se ascunse după casă și în odaie se făcu întuneric, mama lui Tao-e se mai domoli. Ședea tăcută. În casă și în curte, nici un zgomot. Deodată se auziră, lîngă poartă, pașii cunoscuți, cam tîrșiiți, ai meșterului.

— Tao-e, aștă focul, s-a întors tata! strigă cît o ținea gura, mama. Sări grăbită și prinse să-și dăscălească bărbatul pe șoptite: « Cine a mai văzut una ca asta? Abia acum ți-ai adus aminte că cei de-acasă te așteaptă! »

În clipa asta, apără în ușa bucătăriei meșterul tîmplar în persoană. Întreaga-i înfățișare, și mai cu seamă zîmbetu-i triumfător, îl făcea să semene cu un general întors biruitor din luptă. Ochii lui înguști sclipeau de mulțumire, iar mustățile-i rare, se înfoiau de mîndrie. Pînă și funinginea ce-i acoperea fața, parcă radia de bucurie.

— Aoleu! Prin al cui horn mi-ai umblat de te-ai mînjit în halul ăsta?! Coșar, nu altceva! — zise mama și îndată porunci: — Tao-e! Dă-i fuga apă să se spele!

Tao-e turnă apă într-un lighean de lut, iar meșterul tîmplar puse coșul jos pe pămînt și prinse să se scuture de praf. Apoi, mulțumit, intră în bucătărie.

— De ce-ai lăsat coșul în curte? Apa a dat în clocot de mult, e timpul să-i punem la fiert, se răsti nevastă-sa, încruntîndu-se.

— Ce să punem la fiert?

— Ei, nu, asta-i din cale-afară! Tăietșii, omule, doar n-ai să te apuci să-i mîntinci nefierți!

« Vai de zilele mele! Na, c-am sfeclit-o, ce să-i spun acum? »

Întînd la bănuială, femeia îl întrebă:

— Ce, ai uitat să iei tăietșii de soia? Dar celelalte daruri unde-s?

— Tăieștii... și darurile... se bilbli meșterul timplăru — am uitat să le cumpăr...

— Atunci de ce te-ai dus? — strigă nevastă-sa. Alergă în ogradă și se uită la coș. Era plin pînă în vîrf cu ceea ce numea ea «fiare vechi». Se așează pe prag gemînd: «Doamne, dumnezeule! Ce să fac acum, să plîng sau să rid?» Sta gata-gata să izbucnească în plîns.

Tao-e încercă s-o îmbune:

— Mamă, dacă n-avem daruri, n-avem și gata. Mare lucru! Dacă mirele nu mi-ar fi adus nimic, nu m-aș fi supărat de loc. Așa că nici el n-o să se supere dacă nu i-om dăruia nimic!

— Vezi bine! Are dreptate Tao-e, se grăbi să-și dea părerea meșterul timplăru. Nunta de-acum nu-i ca cea de altădată, cînd nu puteai face nimic fără zece pețitori și șase martori. Atunci mai întîi se tocneau: cîtă pînă o să fie dată ca zestre, cite flori, cite monede de argint și cîți bani o să trebuiască pentru nuntă. Iar acum, flăcăii și fetele...

— Cum de nu ți-e rușine să zici una ca asta? — îi tăie vorba nevasta. Și pentru numele tuturor străbunilor, vorbește mai încet! Nu te gîndești că mucosul ăla ar putea să ne audă și să ne facă de rîsul lumii?

— Cine să ne facă de rîsul lumii?

— Mirele. E doar prin ogradă.

— Ce-e? se miră meșterul. Da eu cum de nu l-am văzut?

— Parcă tu vezi vreodată ceva? îl apostrofă nevasta, prinzînd să se uite prin ogradă. Apoi, sări dintr-o dată și dădu buzna pe ușă afară. — Unde-o fi? Doamne sfînt! A plecat! A plecat!

Tao-e alergă și ea în curte. Mirele nu era nicăieri.

— Și toate, din pricina ta, diavol bătrîn! Ce rușine! — și bătrîna îl privi pe timplăru cu înversunare. Se întoarse apoi la fiică-sa și-i porunci: — Caută-l prin sat, poate s-o fi dus la vreun cunoscut!

Tao-e ieși pe poartă, iar maică-sa o urmă zorită.

Meșterul timplăru se uită după ele, muștrător:

— S-a dus? Treaba lui! Ce zor ai să te-apuci s-alergi după el? Se vede că nu-i nimic de capul lui, dac-a dat bir cu fugiții fără să spună o vorbă.

Bătrînul își suflecă liniștit mincile, se apropie de masă și începu să se spele. Apoi își turnă din termos o ceașcă de apă fiartă, ieși în curte, se așează în fața coșului și se uită mulțumit la cea de a șasea «jucărie» a sa.

Între timp se întoarseră și femeile. Arătau destul de abătute.

Văzînd fața întunecată a nevastei, meșterul pricepu că îndată se va dezlănțui furtuna. Apucă în grabă coșul și pomi spre atelier. Dar abia făcu cîțiva pași și îl auziră strigînd:

— Cine v-a dat voie să deschideți ușa atelierului? Cine?

Mama și fiica își ridicară în același timp capetele și se uitară nedumirite înspre magazin.

Meșterul își străfulgeră nevasta cu o privire minioasă și intră în atelier. Dar ce-o mai fi și asta? Un flăcău ședea în fața mesei, pe scaunul său fără spetează. Într-o mină ținea echerul, iar cu cealaltă scria de zor cu stiloul într-un bloc-notes, șoptînd:

— Cinci țuni și cinci fîni... șapte fîni...

— Ce șapte fîni? Un țun! Cu șapte fîni nu-ți iese nimic! rosti cu vocea răgușită meșterul. Din ce sat ești? Cum ai nimerit aici?

Flăcăul își întoarse repede capul și-și așinti privirile spre meșter. Abia într-un tirziu îngînă:

— Eu... Tao-e... Tao-e... eu îi sint...

— Îi ești? Ce îi ești? Întrebă meșterul, începînd să se dumirească.

— Îi sint... Mă cheamă Sin-a!

Tocmai atunci, pe ușa atelierului, apăru nevasta cu Tao-e.

— Ah! Ah! Ah! Aici îmi erai? zise, și cu bucurie, și cu ciudă, nevasta tîmplarului. Firește, era bine că oaspetele nu plecase. — Da nu cumva le-o fi auzit ciorovăiala? Hotări să știe precis și-l întrebă: — De ce ai șezut tăcînd molcom, fără să scoți o vorbă? Doar am vorbit în gura mare... ori ai asurzit?

— Eu, eu nu știu nimic... Îngînă flăcăul. Am văzut schița... Am început s-o cercetez și nici n-am auzit cînd ați intrat!

— O-o-f! suspină nevasta tîmplarului. În sinea ei, firește, era bucurioasă că tînărul nu auzise nimic. Dar cuvintele băiatului o înciudară. Prin urmare și asta-i în stare să uite totul pentru te miri ce flecuștețe de «fiare vechi»!

Cît despre bătrînul meșter, călcînd în picioare demnitatea lui de viitor socru, îl apucă de mină pe flăcău și prinse să-l bată pe umăr, lăudîndu-l:

— De ispravă, de ispravă băiat! A ales bine Tao-e! A fost înțeleaptă!

Pe fața lui Tao-e apăru un zîmbet sfîos și mulțumit. Iar maică-sa o privea cu compătimire, vrînd parcă să-i spună: «Copila mea, și tu ai parte de aceeași podoabă de care am avut parte și eu! Avem aceeași soartă: ce mi-e socrul, ce mi-e ginerele... Cum e sacul, și peticul!»

— De ispravă, de ispravă băiat! îi tot dădea înainte meșterul.

Tao-e zîmbea într-una, fericită. Privind-o, mama suspină, zîmbi și ea și vrînd să pară totuși severă, îi strigă:

— Tao-e, ce tot stai? Du-te de-l poștește pe cuscru la cină!

În romînește de ASIA GOLUBENKO

Ilustrație de V. PENIȘOARĂ

ISSAM HAMMAD
(Irak)

AȘA-I VORBEA POETULUI NATURA

Lasă-mă!

*M-am săturat de toate aceste cînturi
și ode lăudîndu-mi frumusețea!*

*În ele sînt slăvite
doar ființele de taină ale somnului,
lumina lunii*

*și foșnetul trecînd prin crengi
și pajiștile și repezile rîuri...*

M-am săturat s-aud aceleași stihuri.

Ochii tăi

*nu vor îndrăzni să se desfete
cu clipetele care trec prin trupul nopții,
acum cînd plictiseala,*

*deznadejdea și robia
învăluie cu bezna mii de ochi.*

Cum ai putea

să te cufunzi în ascultarea

îndrăgostitelor păsări ciripind
prin fața lunii,
cînd gemetele
flăminzilor tăi frați
liniștea nopții o străpung ?
Zorile fericirii lumii,
zorile libertății,
sînteți voi, ochi neîntunecați de-amărăciune,
sînteți voi, inimi care uită vrajba !
Fără voi
este zadarnică
frumusețea naturii
a primăverii și a cerului,
a soarelui și apei !
Fellahul
pîrjolit de soare,
eliberează vinul
din ciorchinii aurii;
plugarul
împrăstie în lut semințe.
Fără ei
înseamnă eu oare ceva ?
Lasă-mă !
M-am săturat de toate cînturile
și odele despre frumusețea mea !
Fiecare clipă
dă-o poporului tău !
Durerea poporului
risipește-o prin cîntec !

*Pentru cel tânăr,
pentru mai vîrstnici,
să-ntruchipezi Nădejdea,
să arzi ca steaua zorilor,
în zori
și cu sîngele inimii,
cu sufletul tău zbuciumat,
să-ți chemi frații
către belșug și pace!*

În romînește de ILIE CONSTANTIN

DESEN DE HALID AL-ADER Vechi cartier din Bagdad

KESRAI

(Iran)

TE VISEZ, PRIMĂVARĂ!

În noaptea de iarnă, cernit cînd e tot,
cînd florile-n strat să-nflorească nu pot,
și doar ghiocelul în zorii de lapte
mai tremură-n vîntul din miază-noapte —
ce să spun, pe-nfeles, la oameni și flori,
ce să spun, să le placă, la privighetori,
ce să-ți spun, iarnă, ce-adînc mă-nfiori
cu ochii de ghiasă . . . ?

Cînd verdele ierbii fișni-va la viață,
din nou voi vibra-n melodii inspirate.
Cînd, limpezi, din pietre, izvoare vor bate,
din nou, luminos, voi zîmbi tuturor . . .

Arși de lăstuni mi-or aduce în zbor
miresme de tainice gînduri . . . Pe toate
la oameni le dăru, pe-ariși, tuturor . . .

Și dacă din nou, primăvară, de sîrg
te mai prind, și speranțe vor da-n pîrg,
aceste pustiuri de ghețuri și spini —
atunci miresma-vor ca niște grădini.

Uriase văpăi de maci vor da veste
 că-n purpură arde și piatra din creste!
 Dar, pînă-atunci, din zăpadă, întreg,
 ghiocelule alb, te culeg —
 alte flori n-am să-aleg, . . .
 Credincios îți rămîn, albă mladă,
 cu miez galben arzînd în zăpadă.
 Simt plăpîndul parfum care-mi spune:
 În curînd Primăvara din tunete lungi o să tune
 peste piscuri de albă zăpadă.

În romînște de GEORGE DAN

NAIM ISMAIL (SIRIA)

Drumul satului

SUAT DERVIŞ

IMMORTALITATEA

Scriitoarea turcă Suat Derviş s-a născut în 1903 dintr-o familie de intelectuali din Istanbul. Ca şi Sabahattin Ali, a urmat cursurile Universităţii din Berlin. Revenind în oraşul său natal după o şedere de ani de zile în Europa, Suat Derviş observă cu o ascutită privire critică înapoierea în care e ținut poporul turc şi în deosebi femeia turcă. Demascarea acestei stări de lucruri va forma nucleul întregii sale creaţii.

Activitatea sa literară începe încă la sfârşitul primului război mondial, prin publicarea unor mici studii literare şi povestiri în ziarele şi revistele vremii. În 1922 îi apare primul volum de povestiri, *Kara Kitap* («Cartea neagră»). Urmează apoi o serie de romane ca: *Hic biri* («Nici unul dintre ei» — 1923) *Fatimenin günahî* («Păcatul Fatmei» — 1924), *Emine* — 1931, *Ne bir ses, ne bir nefes* («Nu se aude nimic» — 1932).

Anul 1937 a însemnat o cotitură în viaţa scriitoarei. Este anul în care ea face o vizită mai îndelungată în Uniunea Sovietică, de care, de atunci, a rămas legată printr-o prietenie consecventă. Impresiile sale în legătură cu U.R.S.S., publicate în ziarul turcesc *Tan* şi, în 1944, cartea *Nişin ben Sovyetler Birliğinin dostuyum?* («Pentru ce sînt prietena Uniunii Sovietice?») în care îşi exprimă simpatia poporului turc faţă de eroicul popor sovietic înclăştat în lupta împotriva fascismului — i-au atras acuzaţia de a fi făcut propagandă comunistă. Scriitoarea este judecată şi condamnată la închisoare. După terminarea războiului, Suat Derviş publică romanul *Cilgin gibi* («Ca nebunul») — 1945, iar în 1948, în coloanele ziarului *Gece Postasi*, romanul *Fosforlu Cevriye* («Gevriye fosforescentă»).

Conferinţa de la Taşkent a scriitorilor din ţările Asiei şi Africii, din 1958, a primit din partea scriitoarei Suat Derviş un fierbinte mesaj de adeziune la cauza luptei pentru o cultură mondială pusă în slujba poporului.

Cu toate că singura fereastră a odăii era deschisă larg, înăuntru se simțea aer greu și zăpușeală. Femeia își spuse: «Dacă asudă atîta, înseamnă că e înfiorător de cald!» Se aplecă deasupra bolnavului și-i șterse fruntea cu batista deja umedă de sudoarea lui și lacrimile ei. Plîngea fără să-și dea seama, înțelegînd că bolnavul nu asudă numai din pricina căldurii. El gîfîia, iar privirile-i tulburi erau așintite într-un punct nedefinit undeva, departe.

Se vedea bine că i se apropie sfîrșitul.

De-a lungul vieții sale femeia văzuse mulți oameni murind... niciodată însă, nu-i trecuse prin minte că și bărbatul ei o să moară ca alții. Trăiseră împreună poate treizeci, poate patruzeci de ani — nu-și mai amintea precis — și tot împreună trecuseră prin mari greutăți. Bărbatul ei știuse să îndure lipsa. Toată viața a suferit cu răbdare sărăcia, dar acum... Vai, doamne, ce-o să mă fac fără el? Bătrînul, nu-i era numai soț, ci tot ce avea pe lume. Ea îl iubea ca pe un tată, iar el o ocrotea ca pe mama sa, se purta cu ea cu duioșie și dragoste, ca un frate sau un tovarăș, căruia îi împărtășești totul, iar în ultima vreme luase locul unui copil care-ți da multe griji.

Bătrîna tresări. Ușa se deschise pe neașteptate. În pragul ei stătea o femeie blondă cu părul ciufulit, îmbrăcată într-un capot galben, în picioare cu papuci bărbătești.

— Mătușe Rukiye, toți copiii mahalalei sînt îngroziți de agonia bolnavului. Doar n-ai să ții în casă un om care-și dă suflul.

Rukiye, ducîndu-și un deget la buze, îi făcu semn vecinei să tacă: bolnavul nu trebuia să știe că trage să moară.

Apoi, cu pași înăbușiți, merse la ușă și se dezvinovăți pe șoptite:

— Am vorbit la spital ca să-l ia, dar n-au vrut, mi-au răspuns că nu sînt locuri. De altfel, știu doar că după marca grevă nu i-au mai dat voie să lucreze... așa că...

Nu, vecina nu știa nimic, habar n-avea nici chiar despre marca grevă. De grevă își aminteau doar bătrînii, dar n-aveau curajul să povestească tinerilor nimic despre ea. Vecina, ridicînd din umeri, îi spuse:

— Toate astea nu mă interesează. Dacă știu ceva, apoi știu că copiii mei se tem de mort.

Bătrîna își duse amîndouă mîinile la gură, voind s-o facă pe cealaltă să înțeleagă că nu trebuie să vorbească așa. Cu vocea șoptită, spuse:

— Mort spui? Dar nu vezi că trăiește?

— Ei, trăiește! Uită-te dragă la ochii lui, dac-o mai duce vreo oră, două.

— Adevărat? I-așa cum spui?

Pe fața lui Rukiye se citea spaima și deznădejdea. Vecina se domoli dintr-o dată:

— Ascultă-mă, mătușico, nu plînge. Toți sîntem călători pe drumul vieții. Oricum, a avut parte de-o viață lungă, doar e trecut de optzeci de ani, nu-i așa?

Optzeci de ani? Dacă trecuse de șaizeci și cinci. Dar ce importanță avea asta? Trăise, iar acum murea, murea și-o lăsa printre străini singură-singurică.

★

Se auzeau rîsetele, chiotele și țipetele copiilor care se jucau pe stradă. Se auzea și bîzîit de muște, dar casa, parcă părăsită, zăcea înmormîntată în tăcere. Și, cu toate astea, în cele opt odăi ale ei, trălau opt familii. Altădată felurite zgomote umpleau casa, dar astăzi, dinăuntru nu răzbea nimic altceva decît răsufierea grea a bolnavului în agonie.

Vecina spusese că o să mai dureze o oră. Își inchipuisese că Rukiye nu-și dăduse seama. Nici ea nu era altceva decât o străină.

★

Se așază pe marginea patului de fier și privi bolnavul. În sfârșit, fruntea nu-i mai asuda, fața i se destinsese, învăluită într-o mare liniște, ca și cum ar fi adormit. Tremurând din tot trupul, Rukiye îngăimă:

— Ah, bărbate, sărmanul meu bărbat!

Într-o clipă fu în picioare, se apropie de el, îi închise pleoapele cu degete tremurătoare și așezându-se iarăși în același loc rămase așa, nemișcată.

★

Ușa se deschise încetișor și în spatele ei se auzi o femeie tină ră strigând înfricoșată: «Vai doamne, vai doamne!». Apoi pași fugind. Rukiye vru să se ridice, dar simțind că totul se învîrte cu ea, rămase pe scaun ca pironită în cuie.

Îmboldite de curiozitate, vecinele intrară în cameră una după alta, cu o mină tristă, așa cum se cădea într-o asemenea împrejurare. Se apropiau de ea, îi spuneau cuvinte de consolare și-apoi începeau să vorbească între ele, ca și cum ea n-ar fi fost de față:

— Dacă ai sta să te gîndești, bine c-a scăpat, sărmanul. A suferit destul.

— A murit la timp!

— În sfârșit, o să se mai liniștească și mătușa Rukiye. La anii ei să muncești pentru doi inși, nu-i ușor!

— Ca să îngrijești cum trebuie de un bolnav, îți trebuie bani, bani!

Deodată se auzi o tină ră strigând:

— Dar trebuie făcut ceva! Mortul n-o să rămînă aici peste noapte. Trebuie îngropat înainte de apusul soarelui.

La auzul acestor vorbe, Rukiye se chirci. O altă femeie răspunse:

— Nu, e prea târziu. Nu se pot isprăvi pregătirile de înmormîntare pînă la namaz¹-ul de după masă.

— O, doamne, nu știu! Dar nu putem ține pe căldura asta mortul în apropierea copiilor.

O altă femeie veni lîngă Rukiye:

— Rukiye, soro, ascultă-mă. Îți înțelegem durerea, pierderea ta e mare, dar n-ai încotro. Viii cu viii, morții cu morții. Tu nu mai ai pe nimeni, de-aia, soro, trebuie să te-ngrijești tu de ultimele îndatoriri față de bărbatul tău.

— Da.

— Dacă-i așa, hai, scoală-te de rînduiește tot ce e nevoie pentru înmormîntare.

Rukiye se ridică, se apropie de pat și luă mîna bărbatului între palmele sale:

— Oh, nu se poate, nici mîna nu i s-a răcit încă! Nu-l dau în noaptea asta!

Tină ră interveni cu o voce poruncitoare:

— Nu, mătușe Rukiye. N-ai să poți ține mortul aici. Bietul om s-a dus, s-a dus, acum trebuie să te gîndești la cei rămași în viață, mai cu seamă la copii. Micuților li-e frică, nici unul n-o să poată dormi în noaptea asta.

Rukiye o privi cu ochi ușați. Îngăimă cu buzele arse:

— Spune-mi atunci, ce să fac?

¹ namaz — rugăciune (care la mahomedani se săvîrșește de cinci ori pe zi).

— Să te duci să găsești pe nenea Hasan, paznicul mahalalei. El o să aranjeze totul. Asta-i treaba lui, pentru cîțiva kuruși o să pună totul pe roate.

— Mă simt tare slăbită, nici nu mai pot să mă țin pe picioare.

— Forțază-te un pic, soro. Eu o să-mi trimit băiatul după doctor, să vină să-și dea autorizația pentru înmormintare. Tu du-te și găsește-l pe nenea Hasan.

*

Paznicul Hasan nu era acasă. Plecase la cafeneaua din colț. Apropiindu-se de cafenea, Rukiye întrebă:

— Nenea Hasan i-aici?

— Aici, aici, joacă cărți. Nene Hasan, uite, te caută o bătrinică.

Rukiye se lăsă domol pe-un scaun. Paznicul, după ce isprăvi jocul de cărți, veni lingă ea:

— Ce-i, mătușă Rukiye?

Femeia își aținti pe el privirea rătăcită:

— Bărbatul meu...

— Nu mai spunel și ce bărbat bun era bietul om!

Pe Rukiye o bucură cînd auzi, spuse de altul, cuvintele pe care-ar fi vrut să le strige ea tuturor.

— Fii tare, mătușă Rukiye. Sărmanul om a scăpat de suferință. Gîndește-te că în ultimul timp ajunsese să-i plîngi de milă. Ne-am înțeles. Întoarce-te acasă, eu o să fac ce-i de făcut, și mîine, după namaz-ul de prînz, îl ridicăm.

— Allah să te binecuvînteze.

Apoi Rukiye adăugă cu o voce sfîrșită:

— Știi, vecinele țineau să fie înmormîntat astăzi.

— Nu se poate așa ceva. De altfel e și tirziu. Ce să ajungi cu mortul la gîmbe la namaz-ul de seară? Doar n-o să-l înmormîntăm pe unchiul Șakir ca pe un necredincios!

De cum ieșise din gura paznicului cuvîntul «necredincios» mintea lui Rukiye fu năpădită de gînduri negre. Ce făcuse ea pentru sufletul bărbatului ei? Cînd trăgea să moară nu-i trecuse prin cap nici măcar să-i picure în gură zemzem¹-ul, după datină. Neștiind rugăciunile arabe care se citesc la căpătiul morților, nu se învrednicise să-i spună barem o fatiha². Cel puțin acum trebuia făcut ceva.

Își aduse aminte de Hafiz Cemile, care trecea drept o femeie foarte pioasă. Citise tot Coranul, de la un capăt la altul, și la ea alerga oricine era la strîmtoare.

După ce-o ascultă, Hafiz Cemile zise:

— Una din cerințele religiei musulmane este citirea de rugăciuni pentru sufletul morților.

— Allah să te răsplătească!

— Da, dar pentru bărbatul tău n-am să pot face nimic.

Rukiye tresări:

— De ce?

— Pentru că n-ai cu ce să-mi plătești pe loc ce mi se cuvine.

— Așa-l, dar...

— Pe datorie nu se citesc rugăciuni. Sufletul unui datornic nu-și găsește odihnă.

¹ zemzem — apă dintr-un izvor sînt din Mecca, venerat de musulmani.

² fatiha — rugăciune pentru odihna sufletului mortului (primul verset din Coran).

— Totuși, în religia noastră se îngăduie. Dacă după ce citești rugăciunile spui în fața lui Allah că n-ai nici o pretenție, atunci sufletul răposatului nu-ți mai este dator. Iar eu am să-ți dau banii săptămîna viitoare.

— Ah, nenorocito! Ah! Durerea ți-a luat mințile! *Pe mine* mă iei drept păgîna? Oare poți să ascunzi ceva de Allah?

— Dar eu nu ți-am pretins să-l înșeli pe Allah.

— Haide, du-te acasă și adu-mi hainele mortului.

Rukiye își plecă capul:

— Haina am amanetat-o altăieri, iar pantalonii i-am vîndut să-i fac bietului de el o ciorbă.

— Ce mă mai mir! Așa sînteți toți, la lumea ailaltă nici nu vă gîndiți.

— Dar era foarte bolnav, rămăsese doar pielea și osul.

— Și parcă ciorba ta l-a salvat? Așa-i că nu i-a ajutat?

Rukiye, scoțînd din buzunar o monedă de 25 de kuruși, spuse sfioasă:

— la acușica atîta, apoi om vedea noi...

— Ce vrea să-nsemne asta? Ai mai pomenit vreodată să se citească rugăciuni pentru 25 de kuruși? Cu banii ăștia nu iei nici două luminări de pus la capul mortului!

Vai, așa-i, trebuiau luate și luminări! Nici la asta nu se gîndise.

Băcanul din colț era cunoscut ca un musulman drept-credincios. În fiecare vineri mergea la geamie și nu lăsa să-i scape nici-un namaz. Punînd pe tejghea luminările cerute de Rukiye, o întrebă:

— Ce faci cu luminările astea, mătușă Rukiye?

— Le iau pentru bărbatul meu.

Băcanul pricepu. Ridicîndu-și palmele spre cer, spuse:

— Fie-i sufletul vesel!

Dar chiar în aceeași clipă, văzînd cei 25 de kuruși, își uită de rugăciuni:

— Mai ai de dat încă 25!

— Ți-i aduc mîine.

Băcanul se repezi la luminări și puse una înapoi, pe raft.

— Mare păcat să arzi la capul unui mort luminări luate pe datorie.

Rukiye se întoarse acasă doar cu o singură luminare.

★

Găsi vecinele la capul scării. Una dintre ele vorbea:

— Doctorul a venit și a dat autorizația pentru îngropare. Nenea Hasan o să vie?

— Nu, a spus că e tîrziu, o să vie mîine.

Rukiye intră în odaie, închise ușa, se apropie de pat, îngenunche și, ridicîndu-și mîinile către cer, grăi:

— Allah al meu, știi cît sînt de săracă. N-am bani nici pentru cititul Coranului. Te rog să-l primești în rai, căci a fost un om bun, bun și față de mine și față de alții. I-a fost dragă viața, și-a iubit munca, dar n-a avut parte de nimic, pentru că a crezut că o să poată fi făurită pe pămînt o viață mai bună, că omul simplu va putea cunoaște fericirea. A fost curajos, cu gînduri bune și plin de nădejde. A meritat pe de-a-ntregul mila ta. Eu, bătrîna lui nevastă, care am trăit alături de el ani de zile, ți-l încredințez cu sufletul împăcat.

Rukiye se ridică tremurînd, cu ochii uscați. Apoi, luînd o sticlă, potrivea lumina în gura ei.

Lumina soarelui nu pătrundea niciodată în odaie; la această oră camera era aproape cufundată în întuneric. Rukiye aprinse lumina și citeva clipe ezită, neștiind unde s-o pună: în partea stângă a capului, sau în dreapta? O puse la dreapta și se așază pe scaunul de lângă pat.

★

— Nenea Hasan n-a sosit încă?

Rukiye, desprinzându-și privirile de pe fața bărbatului ei, se uită jur împrejur. Lumina arsesese toată; începuse să se lumineze de ziuă. Vecinele umpluseră odaia. Una din ele ținea în mână o ceașcă cu cafea:

— Mătușe Rukiye, bea asta ca să-ți vii puțin în fire.

Cu un gest al minii, Rukiye refuză:

— Mulțumesc.

— Nu, nu, ia-o.

O alta adăugă:

— De altfel trebuie să te pregătești.

Femeia blondă cu capotul galben spuse:

— Trebuie să se sfârșească o dată treaba asta. De spaimă, copiii mei au plîns din dimineața.

— De ce le-a fost teamă? De ăst biet bătrîn fără viață? Dar ce poate face el copiilor? Toată noaptea i-am vorbit, l-am rugat să-mi spună ceva, măcar un singur cuvînt, dar el nu mi-a răspuns. S-a sfîrșit, totul s-a sfîrșit.

— De ce nu vine nenea Hasan? Poate nu v-ați înțeles în privința banilor. Cîți bani a cerut?

— N-am vorbit de bani.

— Păi de-ala a întîrziat. Mătușe Rukiye, du-te după el, trebuie să-l găsești.

★

Aga Hasan îi spuse:

— Rămășițele pămîntești ale lui nenea Șakir o să fie ridicate după masă. Acum pregătesc înmormîntarea soacrei măcelarului, corpul ei o să fie luat de-acasă pe la prînz.

Și rîzînd, adăogă a scuză:

— Nu te supăra, mătușe Rukiye. În mahalaua noastră nu mor oameni înstăriți în fiecare zi. Asta-i și pentru mine o ocazie. De la tine nu-mi vine să iau mai mult de 15 lire, dar cînd e vorba de măcelar, se schimbă socoteala.

Bătrîna întrebă uluită:

— 15 lire?

— Ei, merge și cu 13. Știu că o duci greu.

— Allah să te răsplătească.

Rukiye se opri în fața unei dughene pe a cărei firmă scria «Vînzări-cumpărări». Intră înăuntru cu o mișcare de nădejde. Apoi, însoțită de negustor, se întoarse acasă. În capul scării o întîmpinară vecinele:

— Ce s-a întîmplat, mătușe Rukiye?

— Nenea Hasan e ocupat pînă peste cap cu înmormîntarea soacrei măcelarului. La noi o să vină după masă.

— Abia după masă?

Rukiye, lăsînd în fața ușei pe negustor, se opri în prag, își trecu scrutații privirea prin odaie și închise binîșor ușa. Apoi, fără nici o ezitare, se apropie

de pat, se aplecă și, ca și cum s-ar fi temut să nu pricinuiască vreo suferință trupului bărbatului ei, îl purtă în brațe pînă la pătul de scinduri din fața fereștrei. Cînd se ridică abia își mai trăgea sufletul.

★

Numără din nou banii căpătați. Pentru patul de fier, cu saltea cu tot, primise douăsprezece lire. Se gîndi: « Nenea Hasan a cerut treisprezece lire, dar restul o să-i dau săptămîna viitoare ».

Se simțea liniștită la gîndul că lucrurile se aranjaseră. În sfîrșit, se va putea întoarce lîngă bărbatul ei și va putea rămîne la căpătiul lui pînă ce-or să vină ceilalși, cu Aga Hasan... Da, ei vor veni și îi vor lua bărbatul. Cînd îngemănă în fața pătului de scinduri, își pierde cunoștința.

★

Desluși o voce la spatele ei:

— Mătușe Rukiye, vii puțin în odaia mea?

Întorcîndu-și capul, își privi lung vecina:

— De ce?

Tînăra nu răspunse. Rukiye simți cum o cuprinde spaima. Întrebă pe nerăsuflăte:

— A și sosit timpul?

Aplecîndu-se, vecina încercă s-o ridice.

— Lasă-mă lîngă el.

Dar toate femeile umplură camera și porniră s-o tîrască afară. Pe scări răsuna zgomot de pași grei.

★

Nici ea nu știa unde se află. Femeile o înconjurau, îi dădeau apă, îi aduceau cafea. Dar ea le refuza printr-un gest al mîinii și nu spunea nimic.

Ca și cum ar fi fost cufundată într-un coșmar, își simțea capul pustiit de gînduri și nu putea articula nici o vorbă. Din casă răzbăteau pași grei, bătăi de ciocan, voci de bărbat. Oameni coborau și urcau scările. Jur împrejurul ei, femei. Șopteau ceva, ieșeau pe ușă și din nou se întorceau. Apoi se auzi un scîrșit, și din nou zgomot de pași.

Bărbații plecară. Femeile rămaseră lîngă bătrîna văduvă. Vechile obiceiuri nu îngăduiau ca ele să urmeze la groapă rămășițele pămîntesti.

Venindu-și în fire, Rukiye tresări. Își spuse: « Toată viața nu mi-am împlinit nici o dorință. Tot ce pentru alții era un fleac, pentru mine rămînea un vis. Acum e altceva. Unica-mi dorință este să deschid fereastra, să mă aplec peste pervaz, să urmăresc cu ochii ultimul drum al bărbatului meu și, ca toate văduvele, să strig și să plîng: Mă părăsești, încotro de duci? N-am avut dreptul să fiu fericită, dar acum sînt stăpîină să bocesc în urma bărbatului meu mort, și să plîng ».

Împlecîndu-se, se îndreptă spre fereastră. Dar era mult prea departe, iar ea, sleită de puteri. I se păru că niciodată n-o să poată ajunge acolo. Da, fereastra era departe. Și zăua în care ei doi își legaseră viața unul de altul rămăsese tare departe în urmă. Își amintea bine acea zi: ca toate fetele tinere își închilpuse și ea c-o să fie îmbrăcată într-o rochie albă, iar pe cap o să poarte vâlul

de mireasă. Dar în acea zi, n-a avut de îmbrăcat altceva decât o rochie de culoarea plumbului învechit.

Dorise să aibă copii zdraveni, roșii la față, ca păpușile. Avuseseră copii ca păpușile, dar ca cele făcute din ceară, fără culoare, galbeni. Nu i-a trăit nici unul. Pe toți i-a pierdut, toți s-au dus. Mai visase pentru bărbatul ei o muncă sigură și permanentă. Dorise să trăiască fără frica zilei de mâine. Dar toate acestea au fost doar visuri care nu s-au împlinit niciodată. Viața, viața ei, ea însăși, fusese lipsită de tot ce și-a dorit. Dar la drept vorbind, nici n-a fost viață, ci o moarte treptată. Iar față de moarte ar fi trebuit să se poarte cu totul altfel.

★

Deschizând fereastra, se aplecă afară, gata să strige de durere. Dar văzînd cosciugul, țipătul îi îngheță pe buze:

— Vai, dumnezeule, ce-i asta?

— Liniștește-te, mătușă Rukiye. Cosciugul pentru săraci de la geamie a fost mai scurt decît statura unchiului Şakir. A trebuit să-l desfacă la un capăt și să-i lase picioarele să atîrne afară.

Rukiye, privind picioarele bărbatului ei, gemu:

— Vai, doamne, doamne!

Patru inși, înaintînd încet pe ulița strîmtă, duceau cosciugul. Picioarele mortului, ca mina unui om care-și ia rămas bun, se clătinau într-una, după mersul celor ce-l purtau.

Bătrîna nu-și putu împlini nici ultima dorință: nu striga, nu gemea de durere. Văzînd picioarele spînzurînd afară din cosciug, în loc de țipete, slobozi hohote de ris. Rîdea într-una, legănîndu-și mină încreștită, ca spre a-și lua adio de la bărbatul ei și, printre hohotele de ris, șiroaie de lacrimi se rostogoleau pe biata-i față răvășită...

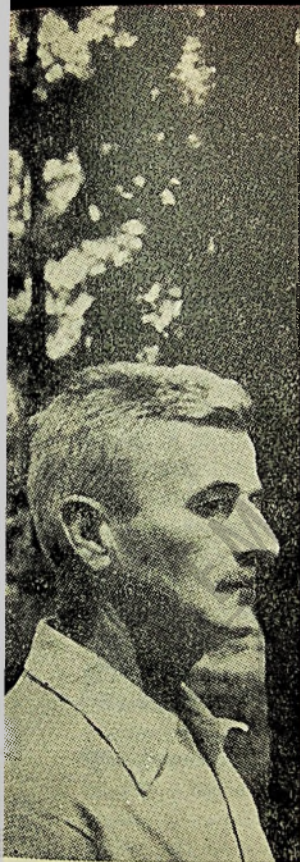
Traducere din limba turcă de V. SZEKELY

Ilustrația de M. GAB.

de vorbă cu:

WILLIAM FAULKNER
NGUYEN KONG HOANG
KONSTANTIN PAUSTOVSKI

W. FAULKNER

Marele romancier american William Faulkner deși, prin natură, zgîrcit în confesiuni și refuzînd de cele mai multe ori să dea interviuri, s-a abătut totuși în decursul timpului de la regula pe care și-a impus-o. Din declarațiile, conferințele și interviurile acordate — destul de puține — Raffaele La Capria a întocmit pentru Radiodifuziunea italiană un «autoportret» al scriitorului, care, deși nu este autentic în sensul că diferitele lui elemente sînt reunite într-un ansamblu de o mîină străină, are meritul de a fi adunat cu grijă prețioasele fragmente într-un complex sistematic și organic.

Fragmentele de interviuri reproduse mai jos ne dezvăluie un Faulkner intim pentru cititorii săi și totuși inedit, care contrazice multe dintre prejudecățile consacrate de critica literară burgheză. Marea lui operă, în ciuda alegorismului ei, rămîne o densă frescă socială, de un dramatic realism, a unei lumi în descompunere. Autoportretul ni-l arată pe autorul acestei fresce, dincolo de declarațiile sale uneori echivoce, ca pe un creator veșnic neliniștit, care caută răspunsuri esențiale la problemele majore ale umanității. Ura pentru exploatarea omului de către om și pentru prigoanirile rasiale, îi străbate opera, și o regăsim și în interviu, obiectivată cu luciditate și clarviziune de sociolog. Ceea ce critica burgheză numește «metafizica faulkneriană», întemeiată pe categorii ca «păcatul originar» și «răscumpărarea păcatelor», constituie o limită a ideologiei scriitorului, vizi-

bilă și în declarațiile de mai jos. Dar pînă și critica burgheză a remarcat că deseori «păcatul originar» la Faulkner depășește orice reprezentare religioasă și capătă o determinare concret istorică și socială referindu-se la păcatul expropriării băștinașilor indieni și a robirii negrilor de către albi cotropitori, iar «răscumpărarea» devine un imperativ moral al contemporaneității. Interviul lui Faulkner desminte categoric aprecierea criticii burgheze despre viziunea lui asupra omului, pe care l-ar concepe într-o galerie monstruoasă, de criminali și degenerați. Cuvintele lui Faulkner însuși relevă, dimpotrivă, o mare dragoste de om și o nelimitată încredere în victoria lui finală asupra condițiilor care-i impun înstrăinarea esenței umane.

— Care au fost începuturile dumneavoastră de scriitor?

F.: Trăiam la New-Orleans și îndeplineam diferite munci care îmi permiteau să am cîțiva bani, cînd aveam nevoie. Atunci l-am cunoscut pe Sherwood Anderson. Ne plimbam împreună prin oraș, după amiezile, și intram în vorbă cu cine se întîmpla. Seara ne întîlneam din nou în fața unei sticle de vin, el vorbea, eu ascultam. Diminețile nu-l vedeam niciodată. Stătea și lucra. Și așa se petreceau lucrurile în fiecare zi. Hotărîi atunci, că, dacă aceasta este viața unui scriitor, în acest caz a deveni scriitor este tocmai ceea ce voiam și eu. Astfel am început să scriu prima mea carte. Și pe neașteptate descoperii că scrisul este distractiv. Il uitasem pînă și pe domnul Anderson, nu-l mai văzusem de trei săptămîni. Pentru prima oară, veni el să mă caute: «Ei ce se întîmplă cu tine? Ce ai cu mine?» — îmi spuse. Răspunsei că scriam o carte. «Doamne sfînte!» exclamă el și plecă. Cînd terminai cartea — care era *Plata soldatului* — o întîlnii pe stradă pe doamna Anderson. Ea mă întrebă ce se întîmplă cu cartea pe care o scriu. «Am terminat-o» — spusei, «Sherwood vrea să facă un pact cu tine» — spuse ea: «dacă nu-l pui să-ți citească manuscrisul, îl va recomanda editorului». «Acceptat» — am răspuns. Iată cum am devenit scriitor.

— Care este cartea care a revelat numele dumneavoastră marelui public?

F.: A fost *Sanctuarul*.

— Cînd a fost scrisă?

F.: O primă versiune, care nu a fost acceptată de editor, în 1929; versiunea definitivă, care a fost apoi publicată, în 1931.

— Așadar pînă în 1929, înainte de *Sanctuarul*, dumneavoastră ați mai scris două romane, *Plata soldatului*, care datează din 1926, epoca întîlnirii cu Sherwood Anderson, și *Tînjarii*, care e scris în 1927.

F.: De fapt scrisesem și cîteva poezii... Da, eu mă consider un poet ratat. Poate că orice prozator vrea să scrie mai întîi poezie, vede însă că nu poate și atunci încearcă să scrie povestiri,

genul cel mai promițător, după poezie. Cînd eşuează și ca autor de povestiri, abia atunci începe să scrie romane. Așa s-a întîmplat cu mine.

— Ați vorbit mai înainte de *Sanctuarul* și de cele două versiuni ale cărții. Puteți să ne spuneți ceva despre ele?

F.: Am scris o introducere la *Sanctuarul*, în care explicam toată istoria cărții și nu mai am nimic de adăugat. Scrisesem pînă atunci două cărți și descoperisem că scrisul pentru mine este un mijloc de distracție, dar într-o zi îmi veni în minte că ar putea fi și un mijloc pentru a scoate ceva bani. Astfel m-am gîndit la o poveste care mi se părea mie mai potrivită și în care puneam mai multă încredere, și am scris-o. Cîneva mi-o va plăti, m-am gîndit. Am trimis-o editorului, care mi-a răspuns: «Doamne dumnezeule, cum să publicăm o asemenea bazaconie? Intrăm în pușcărie amîndoi». Așa că am uitat povestea respectivă și am scris alte trei cărți: *Sartoris*, *Urletul și furia* și în sfîrșit *În timp ce muream*, care au fost publicate, prima în 1929, celelalte două în 1930. Într-o zi primesc șpaltele de la *Sanctuarul*: aceasta se întîmpla în 1931. Am citit șpaltele, era un dezastru: cartea era prost scrisă, povestea stîngaci istorisită. Era, într-un cuvînt, atît de clar că o scrisesem pentru bani încît mi-am zis: nu pot lăsa să apară așa cum e. Dar editorul apucase să pregătească plumbul și unicul mod de a repara răul produs era distrugerea acelor matrițe. Pe vremea aceea editorul meu era un tinerel care abia își începuse cariera, așa că îmi spuse: «Nu pot să distrug matrițele, nu am bani și nu-mi pot permite asemenea glume». Iar eu răspunsei: «Nu pot tipări cartea așa cum e, e o carte ratată». Ne-am înțeles atunci să plătim pe din două noile matrițe. Trebuia totuși să înapoiez 270 de dolari și n-aveam. Învățătura pe care am tras-o a fost aceasta: să nu mai scriu pentru buzunar, ci să scriu cît pot mai bine. Cartea, total refăcută, a fost publicată în 1931 și a avut un mare succes de public, mi-a adus un sac de bani; cartea așa cum se citește azi este ceea ce am putut eu realiza mai bine din povestea aceea.

— Dar care este romanul dumneavoastră cel mai bun ?

F.: După părerea mea nici unul dintre romanele mele nu e destul de bun ; deși au trecut treizeci și cinci de ani de cînd scriu mereu alt roman, sperînd că acest *altul* va fi destul de bun. Pot spune că încerc un soi de tinerețe datorită cărții care mă costă mai mult zburcium, și cartea care m-a chinuit cel mai mult și care a fost cel mai mare eșec al meu, este tot *Urletul și furia*.

— Succesul *Sanctuarului* s-a reflectat și asupra altor cărți ?

F.: Sigur. După *Sanctuarul* s-a vorbit despre *Urletul și furia* care, cînd apăruse, fusese trecută sub tăcere, ca toate cele pe care le scrisesem pînă atunci.

— Unii critici susțin că primii eroi cu adevărat faulknerieni se găsesc în *Urletul și furia* și sînt Compson, Quentin Compson și Jason, fratele său. Acest roman mai este important, spun ei, pentru că din punct de vedere formal, este unul dintre cele mai strălucitoare « tours de force », la care s-a supus un scriitor și care pune în lumină talentul dumneavoastră de a construi o carte, talent care avea să se dezvăluie și mai mult în romanele următoare. Vreți să ne vorbiți despre această carte pe care dumneavoastră, după cum ați spus mai înainte, o considerați cel mai curajos eșec al dumneavoastră ?

F.: La început această carte trebuia să fie doar o povestire fără o intrigă adevărată și scena ce-o aveam în minte era aceea în care o fetiță cocoțată într-un copac povestea frăților ei, rămași jos, cele ce vedea. Și vedea catafalcul bunicii, a cărei moarte fusese ascunsă copiilor, pentru a nu-i tulbura. Apoi am imaginat că pentru a reda mai bine inocența egocentrică a copiilor, unul dintre frățiorii fetei cocoțate în copac trebuie să fie un adevărat inocent, adică un idiot. Acesta a devenit Benji. Mi s-a întîmplat apoi ceea ce se întîmplă multor romancieri: m-am îndrăgostit de unul dintre personajele mele, de acea fetiță cocoțată în copac, și am îndrăgit-o într-atît încît nu mi-a mai ajuns spațiul unei povestiri ca să istorisesc povestea ei. Astfel s-a născut personajul Caddy. Apoi au ieșit la iveală frații ei, și anume Jason, care după

mine e personajul cel mai vinovat, din toate cele create de mine, și Quentin. O dată găsite, personajele aveau nevoie de un protagonist, de cineva care să nareze întâmplarea la persoana întâia. Credeam că ar putea să fie Quentin, el singur, așa că scrisei povestea din punctul lui de vedere. Dar nu era destul. Atunci mă gândii să-l pun pe Benji să povestească experiența acelei zile și scrisei întâmplarea din punctul lui de vedere. Dar nici atât nu era de ajuns, fiindcă Benji nu putea să știe sau să spună, în nici un chip, ceea ce se întâmpla. Mai observai apoi că era nevoie de o contrapondere la istoria așa cum e povestită de Quentin, și astfel se născu monologul lui Jason, care e totodată aceeași întâmplare povestită a treia oară. Ajuns în acest punct, totul devenise destul de confuz și simții nevoia de a scrie o altă parte a cărții, în care evenimentele să nu mai fie narate ca în celelalte din punct de vedere subiectiv, ci în mod obiectiv. Și astfel romanul a luat forma lui definitivă. Este așadar ca și cum aș fi scris aceeași istorie de patru ori: o dată din punctul de vedere al lui Benji, o dată din cel al lui Quentin, apoi din punctul lui Jason și, în sfârșit, din punctul de vedere al autorului; dar cum nici una din aceste părți nu mă satisfăcea, le-am dat la tipar pe toate patru. Așa că nu a fost un «tour de force» cum spuneai dumneata, ci cartea s-a dezvoltat în mod natural în această formă. Pe scurt, am încercat de fiecare dată să povestesc aceeași istorie și de fiecare dată am simțit că am ratat-o, dar pusesem de fiecare dată atîta suferință încît pînă la urmă nu m-am simțit în stare să arunc nici una din aceste părți și le-am reunit pe toate într-o carte. Și motivul pentru care această carte îmi este cea mai dragă, este tocmai faptul că simt că pentru a o scrie am eșuat de patru ori la rînd.

— Care este tehnica scrisului pe care o folosiți?

F.: Dacă pe un scriitor îl interesează tehnica, e mai bine pentru el să se apuce de chirurgie sau să se facă maestru zidar. Nu există nici o metodă mecanică pentru a reuși în scris, nici o potecă. Scriitorul tînăr care ar urma o indicație teoretică ar trebui să fie nebun.

— Atunci dumneavoastră negați importanța tehnicii în scris ?

F. : Nicidecum. Uneori tehnica intervine și conduce ceea ce scriitorul are în cap, înainte de a ști bine despre ce tratează. Aceasta se cheamă « tour de force » și a sfîrși treaba se cheamă pur și simplu a pune, cu precizie, o cărămidă peste alta de îndată ce scriitorul cunoaște deja fiecare cuvînt al cărții, de la primul la ultimul, încă înainte de a le pune pe hîrtie. Așa mi s-a întîmplat pe cînd scriam *În timp ce muream*, romanul pe care l-am publicat în același an cu *Urletul și furia*, adică în 1930. Nu spun că a fost ușor: nici o muncă cinstită nu e ușoară. Era simplu în sensul că aveam tot materialul în minte. Mi-au ajuns aproximativ șase săptămîni, deși lucram în momentele libere lăsate de o muncă manuală care îmi lua 12 ore pe zi.

— Ce meserie făceați pe vremea aceea ?

F. : Pierdusem orice speranță de a putea trăi din scris, așa că mă apucasem să lucrez într-o centrală electrică. Trebuia să car cărbunele din depozit la cazan, iar noaptea scriam la o masă improvizată: pe spatele unei roabe. Cu zgomotul dinamului în urechi. Scriam începînd de la miezul nopții pînă la orele 4 dimineața, și în șase săptămîni, fără nici o ștersătură, dusei la bun sfîrșit *În timp ce muream*.

— Mai înainte ați spus că *Urletul și furia* reprezintă cea mai bună manieră a dumneavoastră de a eșua. Vreți să ne explicați mai exact ce înțelegeți prin asta ?

F. : Voiam să spun că noi toți, scriitorii contemporani, am eșuat în realizarea visului nostru de perfecțiune — unicul chip de a judeca și evalua importanța eșecului nostru. Eu cred că aș putea reîncepe să scriu de la început toate cărțile mele, și sînt convins că le-aș scrie mai bine: aceasta e destul de mult pentru un artist. De aceea orice artist continuă să scrie și să încerce din nou. El crede, de fiecare dată, că va izbuti, va ajunge la fundul sacului. Firește, nu reușește și tocmai din această condiție a sa derivă și forța lui. Fiîndcă dacă ar reuși într-adevăr pe deplin în intențiile sale, nu i-ar mai rămîne nimic de spus și singurul lucru pe

care ar putea să-l mai facă ar fi să se arunce cu capul în jos de pe acea culme a perfecțiunii — sinuciderea.

— Am voi să vă întrebăm cum se desfășoară viața dumneavoastră de scriitor ?

F. : La drept vorbind eu nu sînt un scriitor în sensul în care spuneți dumneavoastră. Viața mea avea un aspect definit încă înainte de a începe să scriu. Eu sînt un țăran. Îmi petrec viața pe cîmp ; îmi place să dresiez caii și acestei îndeletniciri îi consacră cea mai mare parte din timp. Am început să scriu pur și simplu pentru că îmi plăcea și acum am ajuns la vîrsta cînd lucrez numai dacă e vreme rea. Dacă e soare ies pe afară dacă, dimpotrivă, plouă, intru în casă și mă așez la masa de lucru. Ziua mea e împărțită între ogoare și masa de lucru, dar scriu numai cînd îmi rămîne timp și dacă am ceva de scris găsesc oricînd timp. Așadar « a face pe scriitorul » nu înseamnă toată viața mea. Pentru mine scrisul nu vine înainte de toate celelalte.

— Ați putea să ne spuneți care sînt cărțile dumneavoastră preferate ?

F. : Eu nu urmăresc prea mult literatura contemporană, prefer să recitesc unele cărți care îmi par importante. Astfel recitesc Don Quijote cel puțin o dată pe an, recitesc Moby Dick, Madame Bovary și Frații Karamazov, o dată la patru-cinci ani, la fiecare zece ani recitesc Vechiul Testament. Port totdeauna cu mine o ediție de buzunar din Shakespeare și-l recitesc cînd pot, citesc ceva din Dickens cel puțin o dată pe an, și la fel din Conrad.

— Care sînt, după părerea dumneavoastră, primii cinci mari scriitori americani din secolul 19 ?

F. : Mark Twain, Herman Melville, Theodore Dreiser . . . Mi-e greu să-i numesc pe ceilalți doi : aș putea cita operele diverșilor scriitori de prim rang. Voi aminti numai pe cele care mi-au lăsat o impresie mai profundă, care poate au avut oarecare influență asupra formației mele și pe care mi-ar place să-i recitesc : înțeleg prin asta : Willa Cather, Sherwood Anderson, Sinclair Lewis. În schimb, după părerea mea, Hawthorne și James nu pot fi

considerați ca adevărați scriitori americani: ei se raliază ca și Poë unei tradiții europene. Nu sînt americani în sensul că nu s-au dezvoltat în cadrul unei culturi complet indigene, cum s-a întîmplat spre exemplu cu Whitman, Mark Twain și poetul Carl Sandburg.

— L-ați citat pe Mark Twain înaintea oricărui alt scriitor american, înainte chiar de Melville. Puteți să ne spuneți opinia dumneavoastră asupra lui?

F.: După mine, Mark Twain a fost primul scriitor cu adevărat american și noi toți, cei care am venit după, sîntem moștenitorii și descendenții săi. Înaintea lui nu a existat o literatură care să se poată numai cu adevărat americană, deși mulți erau scriitorii care își ziceau americani. În realitate, cultura, tradiția acestor scriitori era de origină europeană. Numai cu Mark Twain și Whitman au fost puse bazele unei adevărate, originale culturi americane. Firește, Whitman este cronologic înainte, dar Whitman era un experimentator care intuise că ar putea să existe o adevărată literatură americană. Twain a fost primul care și-a dezvoltat opera în certitudinea că există o cultură americană din care face parte el însuși. De aceea el este pentru mine părintele literaturii americane, deși cronologic nu e primul.

— Ați cunoscut vreun scriitor din « generația pierdută », dintre acei care frecventau casa Gertrudei Stein, vreau să zic Francis Scott Fitzgerald, Hemingway etc? Ce părere aveți de expatriații « generației pierdute »?

F.: Aceasta este o etichetă inventată de Stein pentru scriitorii care o înconjurau în acel timp, Scott Fitzgerald și alții. Hemingway nu, nu era destul de cunoscut atunci... Ei, Stein — Stein voia să spună că avusese loc un război teribil care distrusese atîția tineri și schimbase fața lumii, cum s-a întîmplat și după acest ultim război. Din punctul ei de vedere, ea credea că cine a supraviețuit aceluia război se va resimți pentru totdeauna, ca și cum ar fi fost foarte grav rănit, și deci acei supraviețuitori aparțineau unei generații pierdute. Eu n-am crezut niciodată în aceste lucruri;

eu cred că o anumită doză de dezastru pentru un om nu e un rău. Nu cred că Fitzgerald sau însuși Hemingway se consideră într-adevăr ca aparținând unei generații pierdute. Au acceptat această etichetă fiindcă suna bine, era bine găsită, dar nu cred că un scriitor poate vreodată să se considere ca aparținând unei generații pierdute. El se consideră ca aparținând rasei umane; poate ar dori să trăiască într-o altă epocă dacă alegerea ar depinde de el, dar aceasta nu e important în fond. Deci nu e nici un motiv ca să spunem: «Aceasta e o epocă tristă, am trecut printr-un război orbil și nu-i mai rămîne nimic de sperat unui tînăr, nimic în care să creadă». Eu cred că aceasta e o greșeală, fiindcă omul e destul de rezistent ca să depășească dezastrul și să suporte ceea ce vine după dezastru. Omul este tot ce e mai rezistent din univers. Omul supraviețuiește dezastrului, tuturor dezastrelor sale, și cine vrea să scrie nu trebuie să se preocupe dacă timpurile sînt bune sau rele: trebuie să scrie și gata.

— Dar pe Freud l-ați citit?

F.: Toți vorbeau de Freud cînd eram la New-Orleans, dar eu nu l-am citit niciodată. Nici Shakespeare nu l-a citit. Cred că nici Melville nu l-a cunoscut și mai mult ca sigur Moby Dick îl ignora cu totul.

— Cît anume din ceea ce ați scris se bazează pe o experiență personală?

F.: N-aș putea spune. N-am făcut niciodată socoteala. Deoarece *cît* nu e important. Un scriitor are nevoie de trei lucruri: experiență, observație și imaginație. Uneori ajung și două din aceste calități, și alteori, chiar una singură poate suplini lipsa artei. De obicei pentru mine o povestire începe cu o idee, o amintire, o scenă. Și a scrie o povestire înseamnă pentru mine a ajunge la acest moment, a explica cum și de ce se întîmplă în acel mod, și ce va determina desfășurarea evenimentelor. Un scriitor, după părerea mea, trebuie să creeze personaje credibile care să se miște în situații credibile — și să exprime toate acestea într-un înalt grad emoțional. Unul din instrumentele de care se poate servi,

evident, este mediul pe care-l cunoaște mai bine, fiindcă l-a văzut sau i-a făcut experiența. Poate muzica este maniera cea mai ușoară de a te exprima, dar fiindcă eu am de-a face cu cuvintele, trebuie să folosesc cuvintele ca să exprim ceea ce, poate, muzica ar fi spus mai bine.

— Ați vorbit de experiență, observație și imaginație, nu ați spus nimic de inspirație?

F.: Nu știu nimic despre inspirație. Ce este? N-am auzit-o vorbind și n-am văzut-o niciodată.

— Dar de ce personajele dumneavoastră ajung atât de des pe culmea damnațiunii și a josniciei?

F.: Cred că motivul trebuie căutat înainte de toate în dragostea pe care o port regiunii mele, Sudului SUA, unde sînt născut. O iubesc destul pentru a dori să stăvilesc răul care o minează și să-o vindec. Unicul mod în care pot s-o fac, în limitele posibilităților și vocației mele de scriitor, este să scot răul la lumină, să-l scot din vizuină, să-l arăt oamenilor, făcîndu-i să se rușineze. Pe de altă parte, împreună cu răul, josnicia și degenerarea am căutat să arăt momentele de onestitate, de integritate și de mîndrie care totuși au rămas pe acest glorios pămînt.

— Criticul Malcolm Cowley spune că personajele dumneavoastră poartă, în spate, un soi de resemnare, de supunere în fața propriului lor destin.

F.: Asta e părerea lui. Eu aș zice că unele dintre ele sînt înge-nunchiate și altele nu. De exemplu aș spune că Lena Grove din *Lumina de august*, a luptat destul cu destinul său. Și același lucru aș spune despre familia Burden din *În timp ce muream*; și Dilsey, slujnica ncăgră din *Urletul și furia* își dă destulă osteneală pentru a ține în picioare o casă cum e aceea a familiei Compson.

— Aș voi să vă pun o altă întrebare care interesează pe mulți critici. Ei se întreabă ce v-a determinat ca, după ce ați scris *Plata soldatului* și *Țînzarii*, să începeți cu *Sartoris* acea «comedie umană» a Sudului, compusă din toată seria de romane care au urmat?

F.: Cu *Plata soldatului* mi-am dat seama că îmi place să scriu. Dar am observat, apoi, că nu numai o carte singură trebuie să aibă un plan, o structură, ci toată opera unui scriitor. Cu *Plata soldatului* și cu *Tințarii* deci, scrisul devenise un exercițiu amuzant. Dar începînd cu *Sartoris* descoperii că acea băsmăluță care e pămîntul meu natal, merită să fie înfățișată și că nu o voi cunoaște niciodată destul ca s-o înfățișez toată; că transformînd regiunea reală într-una inventată, cum este tocmai Yoknapatawpha, aș avea maxima libertate de a întrebuița talentul meu ca s-o descriu. Astfel descoperii în fantezia mea un filon de aur, făurii personaje, și pe scurt creai o lume a mea. În această lume eu sînt ca un zeu, pot să mișc personajele mele cum vreau, în spațiu și în timp. Faptul că eu, după voința mea, am reușit să mișc personajele mele în timp, confirmă ceea ce am gîndit întotdeauna: și anume că timpul este o condiție fluidă, care nu are existență decît în apariția momentană a unei singure persoane, este reprezentat de ea și e evident. Nu mai există *era* ci *este*. Dacă *era* existase într-adevăr, nu vom cunoaște teama și durerea. Mi-ar place să cred că lumea creată de mine este un fel de cheie de boltă în univers, care oricît de mică, dacă ar fi nimicită, ar face să se prăbușească universul însuși.

— Criticul Malcolm Cowley, în ediția americană a ediției de buzunar, «Faulkner» a scris o introducere care descrie tocmai regiunea Yoknapatawpha și a întocmit și o hartă geografică care să-l orienteze pe cititor. Vreți să ne spuneți de unde ați luat acest nume și să ne explicați cum de s-a precizat geografic în fantezia lui?

F.: Cuvîntul Yoknapatawpha vine de la Chicksaw, un dialect vorbit de indienii care locuiau înainte de venirea albilor regiunea de Sud, unde m-am născut eu. Cuvîntul înseamnă «apă leneșă care curge de-a lungul cîmpiei», ceea ce mi se părea o imagine mai degrabă frumoasă, deși cuvîntul, el însuși, sună poate mai bine la urechea unui indian decît la a noastră. De ce am preferat să inventez o regiune în loc s-o

descriu pe cea reală? Am mai spus: ca să fiu liber să introduc toate personajele pe care le vreau, ca să simplific, să economisesc. Și pot să adaug încă ceva la ceea ce am spus vorbind despre stilul meu: voiam să închid întreaga mea experiență de viață, într-o singură, compactă reprezentare, în ceva care să poată conține tot și care să fie sinteza absolută a tot.

— Care sînt sentimentele dumneavoastră față de această regiune, în general față de Sud?

F.: Îl iubesc și îl urăsc. Unele lucruri nu-mi plac de fel, dar sînt născut aici, aici se află casa mea, și deși îl urăsc îl voi apăra totdeauna.

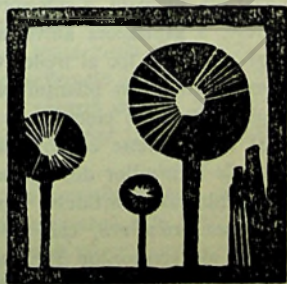
— Conflictele rasiale dintre albi și negri derivă, după opinia dumneavoastră, din prejudecăți, din complexul de superioritate al albilor sau din motive de instinct și de rasă?

F.: Nu, ca să spunem adevărul, depind de rațiuni economice, mai ales economice. Agricultorul din Sud poate să cîștige mai mult dacă găsește mîna de lucru la preț scăzut. Dacă deci va reuși să țină pe negri într-o condiție de inferioritate față de albi, fie din punct de vedere material mai mult decît cultural, va găsi totdeauna negrul care se va mulțumi cu plata pe care i-o oferă. Albii, în regiunea aceea, se tem că dacă vor face vreo concesie pentru a ameliora starea socială a negrilor, aceștia nu se vor mai mulțumi cu prețurile mizerabile și în consecință profiturile (pe care albii le scot mai ales din bumbac) vor scădea. Nenorocirea este că albii, în loc să spună lucrurilor pe nume, inventează orice alt pretext ca să se justifice: invocă religia și spun că Dumnezeu a făcut pe omul alb mai bun decît pe cel negru. Toate sînt evident prostii. Ei vor numai să evite de a plăti mîna de lucru albă, la prețuri mai ridicate.

— Puteți să ne spuneți dacă astăzi, în epoca bombei atomice, omul se poate simți autorizat să gîndească că-și poate învinge destinul?

F.: Omul are totdeauna la dispoziția sa mai multe mijloace ca să se distrugă fizic, dar, poate, de sute și sute de ani n-a găsit nimic

nou ca să se distrugă spiritualicește. Numai lumea externă se modifică. Omul trebuie să se adapteze, să se obișnuiască, dar va avea întotdeauna aceleași lucruri de înfruntat. Uneori omul comite acțiuni care îl fac să pară nedemn de a supraviețui, dar în alte momente se răscumpără și descoperă cu surprindere că este mai curajos și mai demn decât credea. De aceea va supraviețui. Eu refuz să accept sfârșitul omului. E prea ușor să spui că omul este etern pentru că va dura și că atunci când ceasul lui din urmă va bate, când culmile cele mai înalte vor reflecta inutil ultimul reflex al crepusculului, pînă și atunci un alt sunet se va auzi: acela al vocii subțiri și inextingibile a omului care continuă să vorbească. Eu refuz să accept acest sfârșit. Eu cred că omul nu numai că va supraviețui: omul va învinge. Este nemuritor nu numai pentru că el singur dintre toate celelalte făpturi are o voce care nu se stinge, dar pentru că are un suflet, un spirit capabil de compasiune, de sacrificiu, de îndurare. Datoria scriitorului, a poetului, este să vorbească de aceste lucruri. Este privilegiul său acela de a fi în stare să ajute omul să reziste amintindu-i curajul, onoarea, speranța, mîndria, pietatea, compasiunea și sacrificiul care au fost totdeauna gloria trecutului său. Vocea poetului nu trebuie numai să înregistreze efemera trecere a omului: trebuie să fie ca o piatră de moară, un imbold care să-l ajute să rabde și să învingă.

NGUYEN KONG HOANG

— În calitatea dumneavoastră de Secretar al Uniunii Scriitorilor din R. D. Vietnam și ca fruntaș al vieții literare din patria dumneavoastră, ce ne puteți spune despre situația actuală a literaturii vietnameze ?

N. K. H.: În anul 1960, în țara noastră s-au sărbătorit importante evenimente: treizeci de ani de la întemeierea Partidului oamenilor muncii din Vietnam, a cincisprezecea aniversare a Republicii Democrate, a șaptezecua aniversare a tovarășului Ho Și Min. În același an, a avut loc al treilea Congres al Partidului oamenilor muncii. Am făcut bilanțul planului tricinal și am trecut la noul plan economic cincinal.

După cum era și firesc, aceste evenimente au produs un avânt creator în rîndurile scriitorilor din Vietnam și și-au găsit expresia în literatură. Jubileului Partidului nostru i-a fost consacrată culegerea *Lumina primăverii*, care a cuprins lucrările deosebit de interesante ale scriitorilor To Huu, Hoang Chung Thong, Nguyen Hong, Thép Moi și alții. În legătură cu aceiași

eveniment, poate fi amintită apariția volumului *Eroicul nostru popor*, în care au fost publicate amintiri ale unor importanți conducători de partid și de stat, transcrise și prelucrate de scriitori, piesa *Membrul de partid* a dramaturgului Hoc Phi, culegerea *Zilele lui August*, în care au fost incluse povestiri și schițe închinete Revoluției din August 1945.

Un important eveniment al vieții literare din țara noastră l-a constituit apariția volumului de versuri ale tovarășului Ho Și Min, *Jurnal de închisoare*.

Dintre aparițiile anului 1960, de o înaltă și justă apreciere din partea cititorilor și criticilor s-au bucurat romanul lui Dao Vu, *Curtea pavată cu cărămizi*, povestirea scriitoarei Vu Thi Thuong, *Verșă* (în ele se vorbește despre noile transformări din viața satului vietnamez), volumele de versuri *De atunci* de To Huu și *Pe zi ce trece, cerul e mai senin* de Huy Can. De asemenea, de un deosebit interes s-au bucurat *Povestirile femeilor-scriitoare*, lucrările pline de talent ale tinerilor prozatori Nguyen Chai, Bui Duc Ai și noile poezii despre actualitate ale lui Hoang Chung Thong.

Construirea socialismului și lupta pentru unificarea țării, sînt importante teme ale literaturii vietnameze din ultimii ani. Mulți scriitori din Vietnamul de Sud care locuiesc în prezent în Nord, cum ar fi prozatorul Doan Zoi, poetul Te Hanh, scriu de asemeni despre viața Vietnamului democrat. Trebuie să subliniez că majoritatea cărților noi sînt consacrate satului, problemelor colectivizării, în timp ce activitatea creatoare a muncitorilor, viața de toate zilele a acestora, problemele dezvoltării industriale sînt reflectate insuficient în literatura noastră. Este adevărat că și în această direcție au fost scrise în ultimul timp lucrări valoroase cum sînt cele datorate scriitorilor Nguyen Ngoc și Le Minh.

— Care dintre genurile literare se bucură de cea mai mare popularitate și reputează cele mai mari succese?

N. K. H.: După părerea mea, scriitorii noștri au dobîndit cele mai mari succese în genul «prozei scurte», în special în

nuvelă. Se dezvoltă de asemeni și genul dramaturgiei cinematografice — un domeniu cu totul nou pentru literatura vietnameză. Lucrul acesta ni-l dovedesc interesantele scenarii *Soții A-Fu* de To Hoai și *Gardul viu* de Nguyen Huu Thung.

— Cum vă îngrijiți de creșterea și formarea noii generații de literați? Cum este sprijinită la dumneavoastră literatura?

N. K. H.: Partidul înlesnește întărirea legăturii scriitorilor cu viața, îi ajută să se deplaseze în raioanele sătești, pe noile șantiere, la unitățile militare, pentru ca ei să poată vedea cu proprii lor ochi fenomenul noului din viață. O să amintesc, printre altele, că de curînd au luat ființă cursuri la care scriitorii au posibilitatea să studieze diferite probleme politice, de filozofie, istorie etc. În anul 1960, au fost organizate la Hanoi și Haifon seminarii de creație pentru tinerii scriitori, cursurile fiind ținute de cei mai de seamă literați din țară.

Cu scopul de a perfecționa măiestria artistică a scriitorilor, se vor organiza în mod sistematic discuții cu privire la noile lucrări literare apărute. Partidul cheamă continuu pe creatori să dezvolte tradițiile naționale ale culturii vietnameze și să învețe din cele mai bune exemple ale literaturii străine.

O mare importanță o au diferitele concursuri inițiate periodic de gazetele, revistele și editurile noastre. Astfel, în timpul concursului organizat de gazeta *Van Hoi* («Literatura»), juriul a cercetat peste 1500 de povestiri primite din diferite orașe ale țării. Firește că printre ele erau și destule lucrări slabe. Dar scopul nostru era de a lărgi cît mai mult cu puțință cercul scriitorilor începători talentați.

În gazetele de perete, care se bucură de-o mare popularitate în întreprinderile, cooperativele și atelierile noastre, apar nenumărate poezii și schițe care, uneori, prezintă mare interes din punct de vedere artistic. Uniunea Scriitorilor acordă o mare atenție acestui fel de creații. Noi urmărim gazetele de perete și avem intenția de-a aduna, prelucra și edita în volume cele mai bune lucrări apărute acolo.

— Cum valorifică scriitorii tezaurul artistic adunat de poporul vietnamez de-a lungul veacurilor ?

N. K. H.: Poporul nostru are o bogată tradiție literară ale cărei începuturi se pierd departe, în antichitate. Dat fiind că, în trecut, o mare parte a poporului era analfabetă, această tradiție ființa e drept, mai ales, pe cale orală.

O mare răspîndire o are, la noi, un gen de cîntec popular, numit *cazao*, care a pătruns adînc în obiceiul poporului. Aceste *cazao* sînt scrise în versuri, iar valoarea lor nu e numai istorico-literară. Ele trăiesc și astăzi îmbogățindu-se cu un nou conținut. Asemenea legendelor, basmelor, snoavelor populare umoristice, *cazao* face parte din tezaurul literaturii noastre. Colonialiștii însă nu acordau nici o importanță moștenirii literare a poporului. Exemplare ale creației populare orale erau strînse și păstrate doar datorită eforturilor unui mănuchi de entuziaști. Trebuie să spun să scriitorii care crează pe cele mai arzătoare teme ale vieții contemporane, folosesc din plin materialul folcloric. În felul acesta, creațiile lor se îmbogățesc și devin accesibile celor mai largi cercuri de cititori, atrag asupra lor interesul viu al poporului. Chiar și în cel mai îndepărtat sat din Vietnam pot fi auzite cîntece țărănești care amintesc de rimatele *cazao*.

Noi nu precupețim nici un efort pentru a aduna și edita operele creației populare, pentru traducerea în limba curentă actuală a operelor clasice scrise în ieroglife. Strîngem de asemeni și operele literare aparținînd unui trecut mai puțin îndepărtat, dar în care răzbat accente antif feudale și anticolonialiste, opere care mai înainte nu puteau exista sub formă tipărită.

— Care sînt raporturile dintre scriitorii din R. D. Vietnam și cei din Vietnamul de Sud ?

N. K. H.: Este limpede că nu poate fi vorba de-o literatură a Vietnamului de Nord și alta a celui de Sud: două literaturi vietnameze nu pot exista. Dar, în ultimii ani, cînd țara noastră s-a văzut sfîșiată în două, nu se poate vorbi despre o literatură adevărată, o literatură mare în Vietnamul de Sud. Spuneam mai

Înainte că mulți reprezentanți de talent ai poeziei și prozei se află acum în Nord, deoarece regimul lui Ngo Dinh Diem este un regim de teroare politică. În Vietnamul de Sud, acela care îndrăznește să creeze ca un adevărat artist și să înfățișeze veridic viața, riscă să ajungă la închisoare. Noi cunoaștem mulți scriitori din Vietnamul de Sud care, pentru a supraviețui, au fost nevoiți să-și schimbe profesiunea.

Scriitorii din Vietnamul de Sud caută permanent posibilitatea de-a transmite în Nord lucrările lor. Noi tipărim unele dintre aceste lucrări, dar le semnăm cu alte nume. Aceste lucrări joacă un rol important în literatura noastră națională. Dintre acestea, aș aminti *Culegerea de versuri din Sud* apărută la Hanoi și alcătuită în întregime din lucrări venite de dincolo de paralela 17.

Tot ce se tipărește în Vietnamul de Sud este conceput pe baza fișicilor pe care departamentul culturii lui Ngo Dinh Diem le vîră sub nasul scriitorilor și redactorilor. Conținutul acestor fișici nu e decît calomnie împotriva Vietnamului de Nord, și propagandă deșănțată împotriva unificării țării.

— Care sînt legăturile literaturii contemporane din R. D. Vietnam cu celelalte literaturi ale lumii ?

N. K. H.: Noua literatură vietnameză a împlinit cincisprezece ani. Dar, tocmai datorită tinereții sale, ea mai are încă mult de învățat din experiența literaturii țărilor prietene. Scriitorii noștri urmăresc cu o deosebită atenție experiența creatoare, în special a literaturii țărilor socialiste și a literaturii progresiste din Apusul burghez. Apreciem mai ales literatura sovietică, literatură revoluționară, care are o tradiție de peste patruzeci de ani și se sprijină pe tradițiile clasice, ceea ce pentru noi este foarte important.

Interesul nostru pentru literatura chineză e profund, cu atît mai mult cu cît ea se apropie de literatura vietnameză în privința formei artistice.

Avem suficienți specialiști în limbi străine. În general, la noi, traducerile se fac din patru limbi: chineză, rusă, engleză

și franceză. În privința celorlalte limbi, specialiștii noștri traducători nu au dat rezultate artistice satisfăcătoare, pentru care motiv recurgem la traduceri intermediare. Institutul nostru de cercetări literare și-a luat angajamentul de-a edita, începînd din anul viitor, o revistă de literatură universală.

Revista noastră, intitulată *Cercetări literare*, publică cu regularitate articole care tratează cele mai variate probleme privind literatura noastră națională sau străină, în special cea sovietică. De curînd, revista a început să publice o culegere de articole cu privire la traduceri literare.

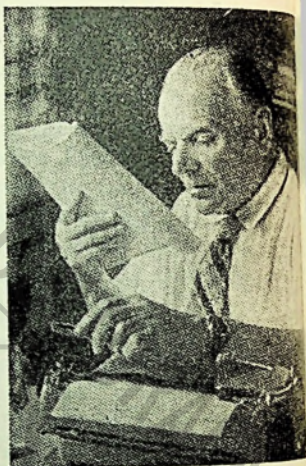
— Ce a determinat, după dumneavoastră, avîntul literaturii și al întregii culturi din R. D. Vietnam ? Care este linia de dezvoltare a literaturii vietnameze noi ?

N. K. H.: Toate succesele literaturii vietnameze au fost dobîndite ca rezultat al îndrumării primite din partea partidului oamenilor muncii. Ele au apărut ca rezultat al marilor transformări istorice din viața poporului nostru, al victoriei Revoluției. Realizările noastre sînt și mai evidente în comparație cu starea înapoiată în care se afla literatura din țara noastră pînă la revoluție și cu starea în care se află ea acum în Vietnamul de Sud.

Pînă la victoria Revoluției din August, în țara noastră literatura revoluționară era ilegală; abia după 1945, a devenit o literatură cunoscută tuturor. Destinele și interesele ei sînt strîns împletite cu destinele și interesele poporului nostru, cu lupta lui, iar importante etape de dezvoltare coincid cu etapele revoluției noastre.

Succesele literaturii noastre se datoresc incontestabil faptului că partidul ne-a arătat calea apropierei de popor, calea cercetării atente și a justei reflectări a vieții poporului. Realitatea revoluționară este un nesecat izvor de teme pentru creația literară, iar știința marxist-leninistă luminează scriitorilor adevărata cale spre realismul socialist, care, după părerea noastră, este cea mai bună metodă creatoare.

După « *Inostrannaia literatura* »

Konstantin Paustovski este unul dintre cei mai populari scriitori sovietici. Romanele sale au fost adesea reeditate și de curînd a apărut o ediție a operelor sale în șase volume. Publicul așteaptă acum partea a doua a cărții sale despre munca scriitorului, *Trandafirul de aur*. Un redactor al revistei *Oeuvres et Opinions*, venit să-i ia un interviu lui Konstantin Paustovski, era hotărît să angajeze convorbirea asupra acestui subiect. Dar scriitorul i-a vorbit mai întîi de altceva.

K.P.: Știi ce-mi procură cea mai mare plăcere? Scrisorile cititorilor! Primesc în fiecare zi o mulțime de scrisori de la cititori, pînă la două mii pe lună. Sînt încîntat de gustul, de inteligența lor. Viitorul literaturii îi pasionează nu mai puțin decît pe noi, scriitorii. Cititorii îmi semnalează evenimente rămase în afara cîmpului cărții mele, îmi reamintesc fapte interesante. Cînd memoria colectivă începe să funcționeze, multe lucruri ce păreau uitate îți revin în minte. Și sînt foarte recunoscător cititorilor. Tuturor, celor sovietici ca și celor străini.

Primesc în prezent scrisori nu numai de la cititorii din țara mea, ci și din numeroase țări din Europa, Asia, America de Nord și de Sud, Australia.

Îmi pare nespus de rău că nu pot răspunde la toate. Dar izbutesc să le cercetez pe toate. Cunosc franceza, poloneza și, puțin, germana.

În majoritatea lor, aceste scrisori exprimă idei interesante, aprecieri pătrunzătoare asupra meșteșugului scriitoricesc: cititorul e foarte dornic de opere cu adevărat frumoase! El nu iartă scriitorului nici spiritul superfi-

cial, nici neglijențele de stil. Cred că din fragmente ale acestor scrisori s-ar putea alcătui o carte care ar merita din plin să fie citită.

După o pauză, Paustovski continuă:

— Vrei să știi la ce lucrez acum? Termin partea a cincea a romanului meu autobiografic *Povestea unei vieți*. Această parte îmbrățișează perioada dintre anii 1922 și 1924. Acțiunea se petrece în Armenia, în Georgia, în Iran. Umblam atunci pe urmele Revoluției. Îi văzusem începutul la Moscova, desfășurarea în Ucraina, la Odesa, și în sfârșit, triumful în Caucaz. Acolo, situația era foarte complexă și primii doi ani de după instaurarea regimului sovietic fură bogați în evenimente excepționale.

Sosisem în Abhazia de la Odesa, cu primul și singurul vapor care izbutise ca prin minune să traverseze Marea Neagră.

La Batumi, am fost redactor-șef al ziarului local *Maiak*. Apoi am lucrat, la Tbilisi, în redacția marelui ziar *Zaria Vostoka*. Am trăit la Subumi și la Erevan. La epoca aceasta, Abhazia amintea intrucitva de *Republica Anșuria* din *Regii și verzele* de O'Henri. Ea era ruptă de restul lumii, pentru că podurile și căile din munți, la Nord și la Sud, fuseseră tăiate iar trecătorile închise. Bani nu mai erau: primeam salariile în natură.

Multe lucruri curioase se petreceau pe atunci. În amestecul fantastic dintre tradițiile feudale și noile raporturi sociale pe care le năștea revoluția îți era, uneori, aproape imposibil să te recunoști.

Ca și în părțile precedente, evoc în această carte o seamă de scriitori și pictori cunoscuți și alte personalități interesante cu care m-am întâlnit și am legat prietenie. Un capitol e consacrat picturii georgiene, convorbirilor cu reprezentanții culturii georgiene.

Cartea nu are încă un titlu; în mod obișnuit, nu-l aleg decît în clipa cînd lucrarea e terminată, fiindcă el trebuie determinat de însuși conținutul operei.

A șasea parte din *Povestea unei vieți*, pe care îmi propun s-o încep în anul viitor, va fi povestirea întoarcerii mele la Moscova și a vieții literare de după 1925. Îmi vor trebui probabil încă cinci cărți pentru a duce această autobiografie pînă în zilele noastre. Și am șizeceșiopt de ani. Dar trebuie s-o duc pînă la capăt — și o voi duce. . .

— Ultimele dumneavoastră cărți au aproximativ aceleași dimensiuni, zece sau unsprezece coli de tipar. Pentru ce?

K.P.: E, cred, proporția cea mai nimerită pentru un roman scurt. Autorul e nevoit să se limiteze, să vizeze o concizie strictă, să caute cuvîntul cel mai plin de substanță.

Limba rusă e una din marile minuni ale lumii. Timp de secole, Rusia a fost săracă, oprimată și incultă. Dar cu toate acestea, poporul nostru a creat o limbă cu adevărat genială, scînteietoare, melodioasă, colorată, uimitor de bogată. Misiunea scriitorului constă în a lupta pentru o limbă generoasă, nesfîrșit de variată și expresivă, demnă de epoca sa. Literatura noastră sovietică a produs mărețe exemple de o astfel de limbă, de n-ar fi decît romanele lui Alexei Tolstoi, Prișvin, Fedin, Leonov, Șolohov, printre alții.

— Mai aveți și alte proiecte literare?

K.P.: Da. Vreau să scriu, în anul acesta, cîteva povestiri. Și am în perspectivă o serie de biografii de oameni de talent, pe nedrept uitați. Fiecăruia dintre ei îi va fi consacrat un capitol din cartea mea. Mă gîndesc, de pildă, la poetul Lipetski, cu atît de interesantul său destin, care a scris cîteva

splendide poeme în primii ani ai secolului 20. Mă gândesc, de asemeni, la un scriitor sovietic de talent, Andrei Platonov. Nuvela sa, *Furtuna*, care n-are mai mult de șase pagini, este o adevărată capodoperă. Un capitol va trebui, de asemeni, consacrat contemporanului nostru, scriitorul sovietic Ruvim Freiermann a cărui nuvelă *Cîinele sălbatec* Dingo o prețuiesc mult. Această culegere va cuprinde și biografiile citorva pictori. Am conceput și ideea unei cărți prea puțin obișnuită: vreau să-mi scriu viața așa cum ar fi putut ea să fie, dacă mi-aș fi făcut-o eu, independent de hazardul existenței. În imaginație, poți ride cu Pușkin, stringe mîna descarnată a lui Dickens și găsi într-un riu înghețat florile albastre ale Oșelici. În această carte mă voi întîlni ca prieten cu Alexandr Blok cu toate că, în realitate, nu l-am cunoscut niciodată. Va fi o operă fantastică și în același timp filozofică.

— Cum lucrați?

K.P.: Nu mă slujesc de carnete și de nici un fel de note, n-am. Scot din memorie totul și mă încred în ea. Mă tem că, după atîția ani, ea ar putea să mă trădeze, dar pînă în prezent mi-e credincioasă. Și uite, e curios: închipuiește-ți că, ajungînd în *Povestea unei vieți* la capitolul despre care nu am decît o vagă amintire — două sau trei episoade cel mult — cînd încep să scriu, se întîmplă un fapt uimitor: memoria mea reconstituie epoca cu o fidelitate și o precizie extremă, ea îmi « restituie » amănunte pe care le credeam definitiv pierdute și uitate.

Pe vremuri scriam foarte repede. E suficient să amintesc de *Colchida*, care a fost scrisă într-o lună (ceea ce n-am mărturisit editorului de teamă să nu fiu învinuit că lucrarea a fost « expedită »). Asta nu înseamnă nicidecum, de altfel, că aș fi putut scrie nu știu care alta dintre operele mele într-un timp la fel de scurt.

Acum scriu cu mult mai încet. Puterile mele slăbesc, evident. Dau mai mult timp corijării decît compoziției. Revizuirile și îndreptările consituie o muncă minunată și pasionantă care îți dă mari satisfacții.

Scriu cu mîna. Mașina, e adevărat, e un motor, și opera scriitorului e un lucru absolut intim. Ea cere o completă solitudine. Înainte de a te așeza la masa de lucru, e necesară o totală reculegere a sufletului și a inimii, trebuie să înceteze orice constrîngere de sine...

... Scriitorul și poporul. Acest subiect l-a pasionat întotdeauna pe Konstantin Paustovski. El scria de curînd: « Nimic nu mi-e mai scump pe lume ca poporul meu, ca minunata limbă rusă, ca natura noastră care te farmecă oricînd cu puterea, cu melancolia sau cu pacea ei luminoasă ».

Paustovski vorbește cu înflăcărată convingere:

— Trebuie să trăiești aceeași viață cu poporul, să suferi de chinurile lui și să te bucuri de fericirea lui. Trebuie să te identifice cu poporul, așa cum făceau Gorki, Prișvin, Maiakovski, Alexei Tolstoi, așa cum face Șolohov. Din manuscritele noastre trebuie să se înalțe mireasma cîmpurilor, a rășinei pinilor, a apei lacurilor, a grîului și a fumului vapoarelor. Legătura scriitorului cu poporul nu se crează artificial. Nici un voiaj de studii nu poate folosi scriitorului, dacă el urmărește exclusiv « observația » — studiul premeditat al vieții populare — cu chestionarele obligatorii cu care sînt copleșiți oamenii, referitoare la treburile și munca lor, ca și celelalte procedee, ținînd de amatorism și turism, cu care se obișnuiește a se face apropierea de popor, în vederea culegerii unei documentări literare. Adevăratul, auten-

ticul scriitor, din toate timpurile și din toate țările, a învățat întotdeauna la școala poporului și a fost întotdeauna legat organic de el. Altfel, n-ar putea exista nici literatură, nici poezie, nici pictură.

— Sinteți în corespondență cu scriitorii străini?

K.P.: Schimb cărți cu câțiva scriitori. Cu Carlo Levi, de pildă. Cunosce personal pe Pierre Camarra. Un om foarte interesant. Am primit de curind o scrisoare de la Halldor Laxness care-mi cere să-i trimit ceva scris de mine. Sint destul de strâns legat cu Asociația «Polonia—U.R.S.S.» de la Varșovia. Aceasta mi-a decernat un premiu național pentru contribuția mea la stringerea prieteniei dintre popoarele noastre. Din nenorocire, eram bolnav și n-am putut fi de față la ceremonia înmînării premiilor.

— Printre scriitorii străini care sînt autorii dumneavoastră preferați?

K.P.: Vreau să-l numesc în primul rînd pe Ernest Hemingway. E un mare scriitor. E mare în totul: în cărți, ca și în viață. Îmi place mult William Saroyan. A fost la Moscova și va mai veni în curînd. Remarque îmi place mult. Se spune că e prea monoton, că se repetă. Dar aceasta e dovada îndrîjirii și a forței sale. Această monotonie sugerează mentalitatea, starea de spirit, atmosfera epocii și a evenimentelor. Am citit cu mare interes *The Summing Up* a lui Somerset Maugham. În ciuda unor anumite pretenții și a unui anumit manierism, e o carte bună. Îmi plac mult scriitorii francezi, mai cu seamă cărțile lui Aragon pe care le-am citit cu plăcere.

— O ultimă întrebare: pe cine apreciați mai mult dintre tinerii scriitori sovietici?

K.P.: În toate domeniile artei, problema schimbului de mîine ne preocupă mult. Acest schimb se formează folosind experiența vechilor generații. Avem, oare, în domeniul literelor, un schimb demn de acest nume, tineri de talent care să știe cu adevărat să lucreze? Da, avem. Un mîndru și strălucitor schimb de mîine. Și scriitorii mai bătrîni au, cîteodată, motive serioase să-i invidieze. E greu a enumera pe toți cei care se înfățișează să ia locul vechii generații literare, dar voi numi totuși pe câțiva: Iurii Kazakov, Serghei Nikitin, Natalia Tarasenkova, Vladimir Tendriakov, Iurii Trifonov, Rici Dostian, Iurii Bondarev, Iossif Dik, Grigori Baklanov, Inna Goff, și o întreagă legiune de tineri scriitori.

Am condus timp de cincisprezece ani un grup de studii la Institutul Gorki și îmi place să recunosc printre cei pe care i-am numit pe mulți din tinerii care lucraseră cu mine.

Dintre poeți, cunosc mai puțini (vorbesec de cei tineri). Evghenii Evtușenko și Bella Akhmaddulina îmi par mai cu osebire dăruți. Evtușenko mai e încă, adesea, inegal, dar versurile sale cele mai bune nu înșală: e un poet de mare viitor.

Prezintă multă gravitate atît încurajarea și ajutorul acordat începătorilor cit și elogiarea lor exagerată. Succesul primei cărți amețește uneori prea mult pe tineri. Talentul, curiozitatea se sclerozează repede. Acea «neliniște sacră» proprie oricărui om în căutare de mai bine, dispăre. Și, în general, trebuie să spun că, după părerea mea, există mai puțini scriitori cenușii, incolori, neinteresanți, decît talente. Aceasta înseamnă că literatura noastră nu va sărăci niciodată, că ea va fi întotdeauna bogată în cărți bune.

S I N T E Z E

HARTA LITERARĂ A LUMII

K. ZELINSKI

Revoluțiile sociale și naționale, pe care le înfăptuiesc astăzi popoarele globului pămîntesc, determină tocmai esența secolului 20. Nu trebuie să posezi însușiri de oracol sau profet pentru a prevesti că întreaga jumătate a doua a secolului 20 pășește neîndoielnic sub semnul acestor revoluții. Omenirea trăiește marea eră a transformării întregii vieți. Despre aceasta Lenin a scris de mult. În prezent, în mijlocul veacului nostru, noi putem stabili și enumera câteva rezultate ale acestei restructurări revoluționare a lumii. În sensul social-economic și politic, ele se exprimă prin ceea ce vorbea N. S. Hrusciiov la una din ultimele sesiuni ale Organizației Națiunilor Unite. Sînt șapte care nu pot fi tăgăduite : mai mult de o treime din omenire (în care intră U.R.S.S., China, țările de democrație populară) își reorganizează viața după principiile comunismului. O parte uriașă a lumii, continente întregi, s-au eliberat sau se eliberează de sub jugul colonial (Africa, India, Indonezia), sute de popoare revin după dependența și oprimarea seculară, începînd să-și construiască o cultură a lor proprie. Vechile state civilizate (din Europa și din America), a căror populație alcătuiește după toate probabilitățile mai puțin de o treime din omenire, continuă să-și apere vechile lor poziții, dreptul la individualismul economic și la dominația omului asupra omului. Aceasta se înfăptuiește uneori sub semnul apărării așa-numitei libertăți. Practic, însă, aceste state pășesc pe drumul unei totale organizări fasciste (de pildă S.U.A.).

Renașterea sutelor de popoare duce și la renașterea sau chiar la nașterea literaturilor lor naționale independente. Se pune întrebarea : ce noi idei și valori artistice opun aceste literaturi noi (atît socialiste, cît și ale popoarelor

eliberate de sub jugul colonial), marii literaturi create de străvechile popoare civilizate ale Europei și, parțial, ale Americii și Chinei? Și ce adaugă aceste noi literaturi la ceea ce a fost creat de omenire? Ce legi determină dezvoltarea acestor literaturi?

Și în trecut (de pildă, la sfârșitul secolului 19 și începutul secolului nostru), în universități se predau cursurile așa-numitei literaturi universale. Acest curs includea de obicei literaturile engleză, franceză, germană și italiană. Astăzi, în universitățile sovietice, cursul de literaturi străine conține peste

Logodnici

GAZILIYA SIRRY (CAIRO)

douăzeci de literaturi, câteodată chiar douăzeci și cinci. Aceasta, ce-i drept, crează, uneori, pentru studenți, dificultăți incomensurabile. Dar cum ar putea omul civilizat de astăzi să nu știe, mai precis să nu audă despre aliașii noștri ideologici în lupta literară: despre chinezul Lu Sin, chilianul Neruda, turcul Hikmet, cubanul Guillen, de asemenea despre francezul Aragon sau italianul Quasimodo, despre românul Sadoveanu, polonezul Kruczkowski, maghiarul Petöffi, rusul Maiakovski, ucraineanul Ticina, bielorusul Brouka și zeci de alte nume de mari scriitori și poeți.

Procesul revoluționar de însemnătate istorico-mondială, procesul restructurării vieții omenești pe baze noi, ne surprinde într-o perioadă, în primul rînd, de extremă sărăcire lingvistică a popoarelor, în al doilea rînd, cînd popoarele și triburile antrenate în construirea unei culturi noi se află pe cele mai diferite trepte de dezvoltare social-economică și culturală. Toate acestea exercită o influență nemijlocită asupra dezvoltării popoarelor lumii și a literaturilor lor naționale. După cum se știe, în prezent, în lume există pînă la 2.500 limbi naționale. Nu toate popoarele au fost în stare să-și creeze literaturi proprii sau chiar un alfabet. La sute de popoare, întîlnim numai o poezie orală, care la ele este singurul gen de creație literară. Dar, într-un fel sau altul, dacă ne închipuim o hartă literară a lumii (înțelegînd sub aceasta literatura scrisă, incluzînd toate genurile: poezia, proza, dramaturgia ca și critica), și în acest caz, această hartă va avea un caracter extrem de sărăcit și pestrîț. Iar ceea ce numim valori artistice, va apare răspîndit pe suprafața pămîntului la fel de neuniform, ca și mineralele prețioase, de pildă diamantele, sau uraniul.

În acest articol restrîns, voi atinge doar o singură problemă: unele tendințe în dezvoltarea literaturii popoarelor africane și, legată de aceasta, însemnătatea pe care o are pentru ele experiența dezvoltării literare a scriitorilor din Orientul sovietic și Asia Mijlocie. Destinele literaturilor africane prezintă astăzi un deosebit interes datorită faptului că mișcarea de eliberare din rîndul acestor popoare are un caracter furtunos și atotcuprînzător. Este interesant de urmărit pe ce anume se sprijină aceste popoare din punct de vedere spiritual și în ce direcție se poate orienta dezvoltarea lor.

Dacă integrăm în popoarele africane (și avem firește pentru aceasta toate temeiurile) și acele popoare care au trăit pe țărmurile Nilului, trebuie să ne înclinăm în fața lor ca în fața strămoșilor noștri, de la care am luat, ca și anticii greci, rudimentele literaturii și dezvoltării noastre spirituale. După mărturia sirianului neoplatonician Iamblih, în străvechile biserici egiptene s-au păstrat peste 20.000 volume de cărți cu conținut istoric, științific și beletristic. Herodot istorisește că le-a mai apucat. Dar tot ceea ce a fost creat în Egiptul Antic (ulterior, după cum se știe, majoritatea covîrșitoare a vechilor papirusuri a pierit), din păcate aproape că nu a ajuns populației negre

băstinașe a Africii. Astăzi, ea ni se înfățișează ca o populație jefuită, chinuită de colonialiști, lipsită în masa ei covârșitoare, nu numai de literatură, dar chiar și de cele mai elementare condiții culturale. După cum foarte bine scria E. Galperina în documentatul său articol, Problemele realismului și modernismului în literatura actuală a Africii¹, pînă acum, în țările Africii din sudul Saharei, literatura beletristică se dezvoltă în mare măsură pe baza limbilor europene. Practic, aceasta înseamnă inaccesibilitatea ei pentru popor, care, în imensa sa majoritate, se află încă în stadiul de analfabetism. Astăzi, un scriitor african se adresează mai mult păturii culte din țara sa, tineretului care învață, opiniei publice a lumii întregi, decît direct poporului său. Dar, după cît se vede, tendința de unificare a Africii duce la promovarea din multitudinea limbilor și dialectelor africane a uneia sau mai multor limbi, care vor putea deveni baza lingvistică a dezvoltării ulterioare a culturii. Încă de pe acum se fac propuneri și se duce o activitate susținută pentru crearea și reglementarea unui alfabet. Pînă atunci însă, oamenii de literă africani scriu într-o limbă străină lor, cel mai des în limba asupritorilor lor.

De altfel, un tablou similar se observă și în India, unde limba engleză, limba colonialiștilor, este pînă acum principalul mijloc de comunicare al intelectualilor din zecile de naționalități care populează această imensă țară. Și asta în timp ce unele popoare ale Indiei de sud, de pildă tamilii, numără peste 26 de milioane de oameni! Totuși, literatura tamilă aproape că este necunoscută în Apus. Limba hindi, foarte apropiată de urdu, are o întindere mai mare decît limba rusă. În limba bengală, vorbesc peste 70 de milioane de oameni, și totuși, din scriitorii bengalezi, numai Rabindranath Tagore s-a bucurat de o largă popularitate în lumea apuseană. Nu numai lectorul obișnuit, dar chiar și știința a pătruns foarte puțin în tezaurul artistic al altor popoare.

În prezent, în Africa se vorbesc peste 120 de limbi (aparținînd aproximativ la 11 grupe lingvistice), fără să mai socotim dialectele. Patrice Lumumba făcea parte din grupul etnic mutateli, care vorbește într-unul din dialectele limbii bantu (grupa ciado-hamilă).

Antropologul francez Charles Letourneau scria în cartea sa Dezvoltarea literară a diferitelor triburi și popoare, apărută la sfîrșitul veacului trecut, că negrii din Africa se află într-o stare de extremă barbarie și că «a face o clasificare detaliată a băștinașilor din Africa neagră ar fi de prisoa». Dar într-o jumătate de veac multe s-au schimbat, deși acel cîntec polinezian, pe care îl citează Letourneau în cartea sa, l-ar putea fredona și îl mai fredonează azi, zeci de popoare africane:

¹ Voprosi literatury, nr. 12, 1959.

«... Albii au început să cotopească pământul bun, care rodește fără a fi muncit; ei au silit pe tineri și pe femei să le slujească; ei ne-au luat și ne-au răpit totul. Albii ne-au promis cerul și pământul, dar nu ne-au dat nimic, nimic în afară de amărăciune. Ei au pus mina pe toate golfurile unde ne țineam pirogile. Ei și-au construit așezările pe cursul fluviilor, sub umbra palmierilor de cocos, acolo unde ne-am înălțat și noi colibeale noastre. Ei calcă în picioare cu dispreț ogoarele noastre, pentru că noi n-avem altceva în afară de bețe pentru a ne lucra pământul, și totuși ei au nevoie și de ceea ce ne-a mai rămas. Și pesemne că s-au simțit nefericiți acasă la ei, dacă au venit aici, în țara obștei, tocmai de cealaltă parte a apei. Ce v-a minat oare încoace, oameni albi? Ce vînt vă poartă pasul?»

Astăzi, scriitorii negri, care scriu mai ales în limba franceză și cea engleză, care se consideră ei înșiși un fel de « elită tragică », aflîndu-se oarecum între două culturi, caută cu străduință drumurile viitoare ale literaturilor lor. De pildă, în raportul său, Spiritul negrului de civilizație africană, prezentat la Congresul de la Paris al oamenilor de cultură neagră, din 1956, L. Senghor exprimă clar mesianismul propriu unor scriitori. Africanilor, negrilor, li se atribuie un tip deosebit de gîndire (umanismul, caracterul artistic, emoțional, sentimentul ritmului etc.), spre deosebire de albi, contaminați de raționalism și tehnicism. Aceste probleme sînt înfățișate și în romanul scriitorului din Uniunea Sud-Africană, Peter Abrahams, Cunună pentru Udomo, tradus și în limba rusă.

După cum bine scrie revista Voprosi Literaturi, tocmai prin tendința de a se ridica caracterul civilizației proprii, căile specifice ale dezvoltării sale, se poate explica interesul puternic și furtunos pentru istorie al ideologilor actuali din Africa, apariția unci serii de lucrări istorice despre statele africane străvechi, despre epoca venirii europenilor și a primelor etape ale sclaviei; referirile la istorie, imagini ale măreției antice a Africii, pătrund și în poezie. Reconstruirea vieții acestor civilizații străvechi, tragicele episoade ale comerțului de sclavi, și rezistența și mai eroică a triburilor africane față de cotoptorii albi — toate acestea reprezintă un material dramatic pentru literatură, teatru, cinematograf și, fără îndoială, că va fi folosit cu timpul. După cît se pare, încă de pe acum, istoricii pregătesc drumul spre aceste domenii. Încă în anul 1931, a apărut romanul scriitorului sud-african, Thomas Mofolo, Ceaka, consacrat renumitului conducător al zulușilor. În 1938, a fost publicat la Paris, și distins cu premiul Academiei franceze de științe, romanul istoric al scriitorului din Dahomey, Paul Hazoume, Doghisimi, încercare de reconstituire de către scriitorul etnograf a vieții din Dahomey din prima jumătate a secolului 19, din timpul domniei regelui Ghezo. Cartea prezintă interes datorită amănuntelor privind viața de aici; totuși, ea înfățișează cu atîta savoare ororile capetelor tăiate de băștinași și subliniază în așa

măsură misiunea deosebită de civilizare a francezilor, încât interesul Academiei franceze pentru acest roman nu este surprinzător. Această carte este în prezent desuetă.

O serie de romane apărute în 1950—1960 abordează problemele dezvoltării Africii pe o temă contemporană.

Aceste cărți — mlădițe ale noii proze africane — pun așa cum trebuie acutele probleme ale vieții africane. Un loc proeminent printre prozatori l-au ocupat tinerii scriitori ai Camerunului Benjamin Matip și, în special, Ferdinand Oyono și tânărul romancier care scrie sub pseudonimele Eza Boto și Mongo Beti. Dintre scriitorii mai vechi, putem numi pe A. Sadjî și Bernard Dadié, precum și pe senegalezul Semben Usman.

La aceștia întâlnim primele încercări de a schișa noul chip al tânărului african, care a azvîrlit umilința și servilismul, impuse în trecut de coloniaști. În cărțile autobiografice, se vorbește despre dispariția iluziilor, despre deșteptarea tineretului african. Aceasta începe să aibă o concepție independentă asupra colonialiștilor albi, care și-au pierdut aureola de zei invincibili — o concepție absolut nouă, adîncă și disprețuitoare. La acest tineret apare și credința în forțele proprii — forțele Africii tinere. Școala îi rupe pe acești africani tineri de vechii lor zei, iar viața năruie dogmele catolicismului, care le-au fost impuse. Ei apreciază lucid și sever activitatea misiunilor catolice care i-au educat pe mulți. În cărțile lor apar cele două fețe ale noilor mari orașe africane — orașe ale cruzimii și amoralității și, totodată, orașe unde se plămădește un nou tip de oameni — muncitorii africani, capabili să lupte și să învingă. Pentru majoritatea acestor autori, opoziția dintre cele două civilizații nu mai pare tragică și de nesoluționat, și ei sînt departe de a mai sta pe pozițiile unei idealizări totale și necondiționate a vechii vieți africane patriarhale; dimpotrivă, ei dau lovituri puternice acelor care, întruchipînd starea ei de înapoiere, sînt una cu puterile coloniale.

Nu este posibil nici măcar să enumerăm cărțile pe care le editează scriitorii africani în limbile franceză și engleză. Iată numai cartea lui Ferdinand Oyono, *Bătrînul negru și medalia* (1956). Este o carte scrisă cu multă ironie și subtilitate, îmbinînd o parodie a naturalismului cu motive umaniste, care pot aminti Umiliții și obidiții a lui Dostoievski, sau Mantaua lui Gogol. Nuvela a fost tradusă în limba rusă și tipărită în revista *Inostranniaia Literatura*. Sensul ei este că și în conștiința «sălbaticilor ignoranți» ajunge ideea protestului. Dar se pot cita și alte tendințe, moderniste, în literaturile unor țări africane, just arătate de E. Galperina. Astfel este de pildă cartea scriitorului din Guinea, Camara Laye, *Privirea regelui* (1945), sau revista *Orfeu negru*, editată de germani în limba engleză la Ibadan. Revista este ilustrată de Suzanna Weindger, pictoriță austriacă, adeptă a lui Freud, care, dezamăgită de civi-

lizația europeană, s-a mutat acum 10 ani în Nigeria, ocupînd aici funcția de ... preoteasă păgînă.

Nu este greu de înțeles că o asemenea formă de refugiu din civilizația europeană în junglele sau pustiurile Africii, în magia ei — nu este decît unul din drumurile false pe care alunecă scriitorii africani mai noi, îndepărtîndu-se de pseudo-civilizația lumii capitaliste. Bine a scris E. Galperina pe care am citat-o: « Ar fi ciudat astăzi, în epoca uriașei revoluții a reprezentărilor științifice, cînd întreaga lume este cuprinsă de entuziasm uimire față de primul salt al omenirii pe lună, să negăm importanța acestor teme și a acestor imagini de artă. Și totuși, excluderea persistentă a picturii și sculpturii din bogata lume complexă a relațiilor sociale, ar putea numai să dăuneze artei, al cărei centru a fost, este și va fi, omul, în toată plenitudinea vieții sale. Deosebit de absurd este cînd aceasta se argumentează cu principiul african al intensivității forțelor vitale. Tuturor acestor încercări de a exclude un artist din viața socială contemporană, li se pot opune numeroase manifestări ale activităților pe tărîm social, publiciștilor și scriitorilor din Africa, care îi cheamă pe artiști să se angreneze în lupta de eliberare națională a popoarelor lor. În mesajul său către Congresul de la Roma al oamenilor de cultură neagră, președintele Republicii Guineea, Seku Ture, îi chema pe artiști să devină o parte din energia populară, mobilizată total pentru eliberare. În rezoluțiile acestui congres în problemele literaturii, a fost subliniată răspunderea scriitorului față de poporul său. Ș. A. Diop, autorul cărții Națiunile negre și cultura, definind sarcinile artistului de azi, îl chema să stea în centrul vieții, să rezolve în arta sa problemele sociale și « să trezească pe cei ce dorm ». După cum vedem, prăpastia dintre ideologii populari ai Africii și moderniști este destul de mare.

Vorbînd despre căile de reorganizare a literaturilor africane în limbile naționale și de nașterea unor literaturi în limbile natale ale popoarelor africane, trebuie să avem în vedere următorul fapt important: astăzi, viața însăși începe să pătrundă năvalnic și zgomotos în lumea literară, făcîndu-se cunoscută prin evenimente mari și tragice. Eroul Africii negre, Patrice Lumumba, care a terminat școala franceză și a scris în limba franceză, a început totuși să editeze la Stanleyville ziarul Uguru (Libertatea) și în limba sa natală. El a scris poezii care amintesc prin pasiunea și mesajul lor politic versurile lui Maiakovski. Iată pe ce temelie va crește noua literatură africană. Noi nu trebuie să uităm nici un minut că generația noastră participă la evenimente pe care le putem aprecia numai privind îndărăt și, în același timp, preconizînd viitorul. Sîntem martori la încheierea uneia din cele mai mărețe tragedii istorice pe care le-a adus colonialismul (pentru închipuirea căreia, shakespeareii lor mai vin încă în Africa și Asia). Noi participăm la sfîrșitul colonialismului, la nașterea unui Orient nou și la transformarea sa revoluționară.

Nu este cu putință de enumerat, nici măcar de imaginat, chinurile nemai-pomenite pe care capitalismul și imperialismul le-au provocat numeroaselor generații de oameni de rasă neagră și galbenă, popoarelor din țările Asiei, Africei și Polineziei. Colonialismul poate pricinui și acum răni adinci și singeroase (de pildă, în Uniunea Sud-Africană). Dar, suelor de milioane de oameni din Africa și Asia, care s-au ridicat la luptă pentru eliberarea lor națională, le este clar că, în prezent, colonialismul înseamnă ziua de ieri a omenirii.

Civilizația capitalistă, pătrunzând în țările în care dominau și, într-o oarecare măsură, domină până în prezent, relațiile feudale și chiar rămășițe ale orînduirii primitive, a pus popoarele în condițiile unei asuprii extreme. Dar civilizația capitalistă a adus cu sine și o cultură mai înaintată, și — lucrul cel mai important — a trezit conștiința revoluționară a popoarelor. Influența culturii capitaliste a avut și are un dublu caracter: ea trezește în popoarele oprite forțele rezistenței revoluționare și, în același timp, inoculează unor pături superioare ale intelectualității din țările Africii și Asiei ideile modernismului și decandentismului.

Literatura care se dezvoltă în prezent la popoarele care și-au scuturat jugul colonial, de pildă în India, Indonezia și Africa — în Ghana, Nigeria, Guineea, Etiopia, pe de-o parte, demonstrează larga renaștere a tradițiilor folclorice naționale, transformarea realistă a acestor tradiții în spiritul luptei de eliberare, iar pe de altă parte, mărturisește despre pătrunderea multilaterală în tinerele literaturi africane și asiatice a esteticii modernismului din Europa occidentală în cele mai diferite forme ale sale.

Acest tablou îl observăm astăzi la scriitorii din Republica Arabă Unită și Madagascar, din insulele Africii apusene ca și din Indonezia.

În aceste condiții, o însemnătate principală o are experiența scriitorilor sovietici. Nu este împlător uriașul interes al scriitorilor Orientului care s-a deșteptat, al scriitorilor din țările Asiei și Africii, față de cădăturile creatoare și realizările scriitorilor din orientul nostru sovietic.

Ce întruchipare și-au găsit toate aceste evenimente istorico-mondiale ale zilelor noastre în creația scriitorilor sovietici? Sprijinindu-se pe care tradiții literare și întrupat în ce forme estetice, decurgo oare acest proces?

Ce caracterizează literaturile popoarelor din Asia Mijlocie? În primul rînd influența mult mai redusă a orientării modernisto-decadentiste decît în acele literaturi din Orient create de scriitorii care au studiat în capitalele țărilor capitaliste (în special la Londra și Paris), în ale căror colegii au învățat cei mai mulți din scriitorii negri, arabi, indieni, indonezieni și alți scriitori contemporani.

A doua trăsătură, care caracterizează dezvoltarea literaturii sovietice din Asia Mijlocie și, în general, din orientul nostru, este scoaterea mai deplînd la iveală a tradițiilor naționale.

A treia trăsătură distinctivă constă în folosirea de către literatura Orientului sovietic a experienței creatoare a literaturii clasice ruse și sovietice.

Toate acestea pun sub raport ideologic literaturile popoarelor din Orientul sovietic într-o situație avantajoasă în comparație cu tinerele literaturi ale țărilor coloniale, care au suferit într-o anumită măsură influența culturii capitaliste. În sfârșit, o importanță hotărâtoare pentru dezvoltarea în Orient a literaturii noi, ideologic progresiste, o are însăși realitatea sovietică, uriașa înflorire a economiei și culturii, dezvoltarea spirituală a oamenilor înșiși. Într-un cuvânt, tot ceea ce se întâmplă în viața republicilor din Orientul sovietic,

Popoarele acestor republici, eliberându-se nu numai de sub jugul colonial, dar și de sub cel capitalist, au creat o literatură realist-socialistă, care reprezintă o valoare însemnată nu numai pe plan artistic, dar și pentru cunoașterea căilor de dezvoltare a literaturii mondiale în Orient.

Literatura sovietică a promovat multe nume de poeți și scriitori remarcabili, capabili să înfățișeze cu o mare forță artistică marea reînnoire a vieții, care a avut loc în U.R.S.S., în Orient. Este suficient să amintim numele lui Hamza Hakim-Zade, Hamid Alimdjani și Gafur Guliam în Uzbekistan, al lui Aali Tokombaev, în Kirgizia, Berdi Kerbabaev în Turkmenia și alții. Kazahstanul și Tadjikistanul au dat o pleiadă întreagă de poeți. Creația lui Sadridin Aini are și ea o mare însemnătate și pentru știința literară, și pentru cunoașterea acelor căi pe care se înfăptuiește transformarea tradițiilor vechi, încă feudale, în literatura realist-socialistă.

Din această pleiadă de scriitori remarcabili ai Orientului sovietic fac parte și Mirzo Tursun-Zade, care a înfățișat în operele sale mărețele transformări petrecute în Orientul sovietic. Mirzo Tursun-Zade este, în adevăratul sens al cuvântului, poetul noii istorii, revoluționare, a Orientului — Istorie cu literă mare. Temele și subiectele operelor sale, precum și însăși poetica lor — toate acestea reprezintă un tablou reliefat al îmbinării tradiționalului cu elementele noi aduse în poezia sa de viața însăși. Cea mai importantă trăsătură din creația lui Mirzo Tursun-Zade este profundul său realism.

În acest articol, eu n-am posibilitatea de a trece nici măcar sumar în revistă acele opere care au fost create de scriitorii sovietici din Asia Mijlocie, Kazahstan și Adjerbaidjan. Examinarea acestei teme poate deveni ea însăși obiectul nu unei singure, ci a citorva cărți. Dar iată ce doresc să menționez în primul rând: diapazonul extrem de larg al genurilor și formelor literare — de la modestul cîntec așuga (cîntecul popular oral), pînă la romanul social psihologic de largă respirație, ca, de pildă, romanul scriitorului kazah, Muhtar Auezov, Abai. Este un fel de Război și pace al literaturii kazahe, o întreagă enciclopedie a vieții kazahe din a doua jumătate a secolului 19.

Trebuie să mai menționez încă o trăsătură însemnată în dezvoltarea literaturilor Asiei Mijlocii: importantul rol al folclorului și izvoarelor folclorice.

Moștenirea poeziei populare orale a fost tocmai acel material poetic elementar (un arsenal de subiecte și poetică), care a stat la temelia primelor opere poetice și dramatice. Primele piese care au apărut pe scenele teatrelor naționale din Kazahstan, Kirgizia, Uzbekistan, Turkmenia, au fost de obicei construite pe baza materialului folcloric binecunoscut spectatorului. Un han sau un bogătaş urmărind o fată tânără pe care o salvează un tânăr erou care se sprijină pe ajutorul poporului — iată, în general, subiectul acestor piese.

Fără îndoială, că materialul folcloric are și va avea pentru literaturile popoarelor africane o mare însemnătate pe măsură ce scriitorii vor dori să opună exotismului decadent sau propriei lor «mistice a junglei» ceva mult mai sănătos, care să exprime energia creatoare a popoarelor în lupta lor pentru eliberarea națională.

La Congresul al III-lea al scriitorilor sovietici din mai 1959, am făcut cunoștință cu scriitorul negru Jacques Alexis din insula Haiti. Deși această insulă aparține grupului de insule din Marea Caraibelor, și chiar Alexis scrie în limba franceză, ceea ce mi-a povestit el poate să se refere în multe privințe și la literaturile africane. Jacques Alexis și tovarășii săi, scriitori progresiști din republica neagră, au creat un teatru popular, sprijinindu-se în întregime pe subiecte din folclor, adaptate însă la condițiile actuale. Ei au vrut totodată să se smulgă de literatura importată, care a pătruns aici din S.U.A. și Europa. Și succesul lor a fost deplin. Teatrul creat de ei s-a bucurat de o neobișnuită popularitate în rîndul maselor.

La o înfrînire cu vietnamezii în Institutul de Literatură Mondială «Maxim Gorki», al Academiei de Științe a U.R.S.S., am atras de asemenea atenția asupra însemnătății excepționale pe care o acordă popoarele Orientului care s-au deșteptat felului în care se stabilește în U.R.S.S. legătura cu folclorul și în care se editează, după anumite principii științifice, legendele folclorice epice din trecut.

Fără îndoială că folclorul a jucat un rol important în literatura Orientului sovietic. Dar aș păcătui împotriva adevărului, dacă n-aș arde și latura negativă a influențelor folclorice. Nu toate formele, nu toate subiectele sînt cele mai indicate ca să exprime construirea noii societăți socialiste.

Scriitorul indian, Kumar Goșal, care trăiește în America și scrie în limba engleză, afirma în cartea sa, *Poporul în colonii* (apărută în 1948), că «din experiența Uniunii Sovietice, leaderii popoarelor coloniale și-au însușit adevărul că o rapidă dezvoltare multilaterală se poate obține numai pe baza unui plan rațional. Ei înțeleg că popoarele lor trebuie să săvîrșească în cel mai scurt timp un mare salt și că, în acest scop, este necesar un plan, care să fiind seama, alături de nevoile lor culturale, și de cele economice».

Harta literară a lumii, sugrăvind dezvoltarea și mișcarea rapidă, îmbrățișînd o neobișnuită diversitate de forme ale esteticii literare din toate colțurile

globului pămîntesc, reprezintă astăzi în cel mai înalt grad un obiect ademenitor și interesant pentru știință. Un deosebit interes îl prezintă problema corelației și influenței reciproce a diferitelor literaturi naționale, schimbul de experiență. Cred că cuvintele lui Kumar Goșal sînt juste nu numai în ce privește dezvoltarea economică. Cred că pentru popoarele Asiei și, în special, ale Africei, experiența literaturilor din U.R.S.S. și, în deosebi, a literaturilor din Asia Mijlocie, trebuie să prezinte, fără îndoială, un interes primordial. Din exemplul literaturilor sovietice, scriitorii africani pot simți concret, drumul prin care lupta poporului pentru scopurile sale istorice pătrunde în literatură, formele care se nasc cu această ocazie și ce înseamnă cuvintele care au devenit stindardul nostru — ce înseamnă realismul socialist? Adică arătarea veridică în artă a acelor forțe sociale care împing viața către o restructurare după principiile socialismului.

(În exclusivitate pentru « Secolul 20 »)

Copil chinez

GINA HAGIU

UNITATEA CULTURII NEGRE

DE M. ROȘCA

Se vorbește, azi, în mod curent, despre o «cultură neagră». Noțiunea constituie firește o generalizare, după cum aceea de «cultură europeană» presupune atâtea fenomene culturale naționale. Este vorba de un anumit spirit, de unele tendințe de dezvoltare comune mai multor popoare care își aduc contribuția lor specifică la patrimoniul civilizației. Și de când muzica, dansul, artele plastice, poezia din diferite țări dovedesc certe influențe negre, se înregistrează pe de o parte un interes tot mai atent și o studiere tot mai probă a manifestărilor culturale africane și, pe de altă parte, o lepădare tot mai hotărâtă a creatorilor africani de secularul lor complex de inferioritate.

Noțiunea propriu zisă este însă mult mai veche. Când, la sfârșitul secolului trecut, un cercetător german, Leo Frobenius, a avut temeritatea să alăture termenii de «african» și de «cultură» (*Der Ursprung der afrikanischen Kulturen*, 1898) faptul a fost privit cu nedumerire și considerat ca fantezia unui savant în căutare de originalitate cu orice preț. Nu numai în concepția generală, dar și în aceea a oamenilor de știință burghezi, negrul era un primitiv și primitivul era un fel de sub-om. Iar un om de știință de talia și reputația lui Lucian Lévy-Bruhl, într-un faimos ciclu de lucrări dedicat «mentalității primitive», descoperind «aversiunea» primitivului pentru operațiile discursive ale gândirii, absența reflexiei și restrângerea cîmpului de interes intelectual la un număr minimal de obiective, condamna parcă pentru eternitate pe indigenul african sau australian la o iremediabilă inferioritate. A sublinia în ce măsură asemenea concepție ajungea să justifice politica puterilor coloniale este desigur de prisos. Zadarnic Frobenius repeta cu încăpăținare pînă la sfârșitul vieții sale că «negrii sint civilizați pînă în măduva oaselor: ideea negrului barbar este o invenție europeană» (*Kultugeschichte Afrikas*, 1933). Iar *Carnetele* lui Lévy-Bruhl, care revizuiu și renegau în bună parte concepțiile sale anterioare, nu s-au bucurat nici pe departe de popularitatea și voga lucrărilor sale fundamentale.

E nelindoiios astăzi că «negrul a devenit barbar cînd albul și-a dat seama de avantajul barbariei» (Jacques Rabemananjara: *L'Europe et nous*). Între secolele al 15-lea și al 17-lea, exploratori curioși și neperverșiți (un d'Elbée, un des Marchais, un Pigafetta) înregistraseră între Mediterana și Capul Bunei Speranțe, între Golful Guineei și Strîmtoarea Mozambicului, vaste cîmpuri roditoare și șosele bine întreținute, regate înfloritoare foarte populate, indigeni vioi și harnici, îmbrăcați «în mătase și catifea» o industrie relativ dezvoltată, obiceiuri generoase și nobile, o artă populară originală și interesantă. «Civilizație pînă în măduva oaselor», nu era deci o butadă de bătrîn savant bizar. Dar conchistadorii capitalismului debutant, în goană după brațe de muncă și bogății nesfîrșite, au travestit imaginea Africii încrezătoare în omul alb. Colonialiștii au instalat astfel rapid concepția «misiunii civilizatoare» a Europei, care camufla operațiile expediționare ale vînatărilor de sclavi și pomparea de nimic limitată a comorilor solului și subsolului african. Ce a urmat, se știe: tragica depopularizare a continentului negru și adinca prăbușire și fărîmîtare a unei culturi cu tradiție milenară. Rezultatele nemijlocite ale artei perfide de asasinare a civilizației africane au fost teoretizate doct în opusuri pretențioase. Pentru ca să se înțeleagă pur și simplu că negrul este pentru totdeauna condamnat la minorat cultural și la tutelă paternalistă occidentală, un istoric al culturii, Arnold Toynbee (*Le monde et l'Occident*) a inventat «legea refracțiunii»: «Dacă raza unei civilizații lovește un corp social străin, rezistența corpului străin refractă raza culturală descompunînd-o, așa cum prisma descompune razele și dă culorile spectrului... Rezistența corpului social străin, care se opune difuzării totale a unei culturi într-o altă și operează un fel de selecție cu totul fizică, nu reține de altfel decît elementele cele mai puțin importante și mai nocive». Cu alte cuvinte: refractar la cultura contemporană, negrul nu poate reține din ea decît ceea ce i-ar putea dăuna. E drept că un etnolog cînstit, Malinowski (*The dynamics of culture*), exprima o idee diametral opusă. «Dintre toate elementele situației coloniale, „darul selectiv” influențează poate cel mai mult procesul de transformare culturală. Ceea ce europenii aleg ca să dăruiască este în același timp și semnificativ și bine determinat. Este un refuz care tinde să retragă din procesul contactului

cultural toate elementele care ar constitui beneficiile economice, politice și juridice ale culturii superioare. Dacă puterea, bogățiile, avantajele sociale ar fi date indigenilor, transformarea culturală ar fi relativ ușoară. Numai absența acestor factori, „darul nostru selectiv” face atât de dificilă și de complicată transformarea culturală». Este o părere judicioasă, categorică, rezultatul unei vieți de cercetări serioase și care, mai puțin alambicat exprimată, ar constitui o condamnare fără apel a colonialismului mascat în « misiunea civilizatoare ». Dar voci ca acestea, izolate, au găsit ecou slab și tardiv. Ele au devenit armă ideologică abia după ce rezultatele politicii sovietice în rezolvarea problemei naționale au început a fi cunoscute în întreaga lume. Nu s-a putut nega și ascunde multă vreme faptul că, din 76 popoare sovietice, multe zeci au sărit cu pași gigantici de la primitivism la societatea socialistă: că tot atâtea limbi literare au înflorit acolo unde nu se cunoștea alfabetul; că uriașa confluență a atitor culturi cu incontestabile caractere naționale în marele fluviu al culturii sovietice a avut un efect pentru ansamblul acesteia, în cadrul căreia limba rusă are misiunea de coeziune și coordonare.

Cînd o parte minusculă a populațiilor africane a început să se bucure de luminile culturii europene, de accesul la tezaurele pe care le ascundeau pînă atunci franceza și engleza, spaniola și portugheza, s-au creat bazele unei intelectualități. O pleiadă de strălucite personalități, și în primul rînd poeți — *poeta vates* — a apărut între cele două războaie mondiale, pregătind terenul pe care avea să se dezvolte și să triumfe mai tirziu activitatea politică a unui Seku Ture, a unui Lumumba sau a unui N'Krumah. Nume ca Senghor și Rabemamanjara Castro Soromenho și P. Abrahams, făcînd cinste geniului african, constituie azi parte integrantă din cea mai autentică literatură de expresie franceză, portugheză sau engleză. Romancierii negri au fost « best sellers » în librăriile londonze sau au obținut premiul Goncourt după cel de al doilea război mondial. Ideea inferiorității culturale a negrilor s-a risipit mai repede ca așteptările cele mai optimiste și a precedat la scurt interval puternica mișcare de independență politică a Africii subjugate puterilor colonialiste.

Există azi și se dezvoltă pe zi ce trece tot mai mult o serioasă intelectualitate africană. Exemplul negrilor americani — care a desmințit mai de mult prejudecata superiorității rasiale a asupritorilor lor — a contribuit la dezvoltarea unor centre de difuziune culturală. Accra sau Tananarive, Dakar sau Lagos iradiază azi lumina salutară. Dar pe cînd, în America, limbile engleză, franceză, spaniolă sau portugheză au devenit de multă vreme singurul mod de expresie al populațiilor de culoare, în Africa aceste limbi sînt apanajul unei minorități. Mai mult încă: transmițînd mesajul Africii către popoarele occidentale, scriitorii și gînditorii africani, exprimîndu-se într-o limbă străină populațiilor din sinul cărora s-au ridicat, au rămas de cele mai multe ori inaccesibili acestora. O asemenea situație este fără îndoială tragică. Acum cîțiva ani, cînd pe o suprafață de 22 de milioane kilometri pătrați și la o populație de aproximativ 140 de milioane oameni numai cinci țări se bucurau de suveranitate națională, situația aceasta nu cerea imperios soluții urgente. Azi însă, cînd numărul teritoriilor dependente s-a redus fulgerător și prevestește foarte apropiata eliberare a întregului continent negru, problema unui examen de ansamblu al aspectelor și perspectivelor culturii africane se impune impetuos.

La Paris (în septembrie 1956) la Tașkent (în octombrie 1958 împreună cu scriitorii Asiei—) la Roma (în martie 1959), scriitorii și artiștii negri s-au întrunit nu numai pentru o luare de contact și un schimb de idei, ci și pentru

fixarea liniilor generale ale unui plan de acțiune imediată și coerentă. Așa cum se întâmplase la Delhi la sfârșitul lui 1956, cu ocazia primei conferințe a scriitorilor din Asia, oamenii de literă și artiștii adunați în capitalele Franței, Italiei și R.S.S. Uzbece, deși deosebiți ca opinii politice și religioase, au fost de acord în toate problemele esențiale și, în deosebi, asupra rolului omului de cultură în viața poporului respectiv și a omenirii: afirmarea idealurilor umaniste, înfrângerea imperialismului și colonialismului, lupta pentru libertate și fericire. S-a subliniat categoric, în toate trei rîndurile, că nu se intenționează opunerea Africii (și Asiei) noțiunii de lume europeană, ci se urmărește dimpotrivă imbinarea valorilor culturale incontestabile ale continentului negru (și ale celui asiatic) cu mărețul spirit al umanismului. Rapoartele prezentate și discuțiile purtate (așa cum sînt consemnate în numerele speciale din *Présence Africaine* și în *Lucrările conferinței de la Taşkent*) denotă adinca seriozitate și înaltul nivel academic la care au fost examinate problemele majore și urgente ale culturii popoarelor de culoare. Cît de departe ne aflăm de răposatul Kipling și de răsufleta lui profeție asupra înstrăinării iremediabile a Occidentului de Orient! Premizele colaborării, influenței reciproce a culturilor naționale și a unității organice a civilizației umane au constituit linii călăuzitoare și zone de durură între deosebirile de concepții ale participanților.

În cadrul acestor discuții s-au profilat pregnant cîteva probleme, asupra cărora europeanul este în genere puțin informat și care merită atenție deosebită, dacă vrem ca dezvoltarea, ce se anunță vertiginoasă, a Africii, să nu ne surprindă. S-a ridicat, în primul rînd, chestiunea «redescoperirii» lumii negre și africane. Reluîndu-se și dezvoltîndu-se ideile unui studiu anterior al omului de știință negru Cheih Anta Diop (*Nations nègres et culture*) s-a insistat (*Apports et perspectives culturels de l'Afrique*) asupra contribuției efective a Africii la istoria lumii. Studiînd informațiile lui Herodot, Diodor din Sicilia, Strabon etc., asupra originii negroide a civilizației egiptene s-a urmărit atît combaterea tezei importurilor asiatice cît și re-crearea unei conștiințe istorice fără de care marile națiuni nu sînt posibile. Pe o linie paralelă s-a situat revizuirea reprezentărilor care justifică colonialismul și zguduirea narcisismului colectiv în care a trăit timp de secole omul alb prin cultivarea sentimentului de superioritate absolută (Emmanuel C. Paul: *L'ethnologie et les cultures noires*). Într-adevăr, etnologii și sociologii au creat un corp de teorii pe care le-au impus la un moment dat chiar negrilor. Complexul de inferioritate al acestora era în egală măsură fructul colonizării și al concepțiilor care situau negrul pe treptele inferioare ale speței umane, într-o regiune oarecum limitrofă primatelor. În acest sens, revalorizarea nu înseamnă numai zvrîlirea peste bord a teoriilor despre nulitatea aportului negru la civilizație, ci un motiv de mîndrie și o rațiune de a crede în viitorul culturii africane. Pe o asemenea linie, luptînd pentru spulberarea prejudecăților rasiale, congresiștii au subliniat în numeroase rînduri că revizuirile și revalorizarea istorică nu trebuiesc înțelese ca reacția și răspunsul unui alt rasism, îndreptat de astă dată împotriva omului alb.

Problema limbii este primordială și prezintă dificultăți serioase. Pojghița subțire a intelectualității africane s-a format prin adopțiunea limbilor occidentale ca mijloc de gîndire și expresie. Cultura de masă, pe care o cere școlarizarea întregii populații, nu mai poate trece cu vederea în viitor limbile naționale. Dar Africa este un mozaic lingvistic dintre cele mai încurcate. Nici una din limbile africane, în momentul de față, nu oferă tehnicianului sau

死の灰、黒い雨は、ごめんだ！

原水爆禁止日本委員会

KIYOSHI AWAZU (JAPONIA)

Afiș

al Comitetului de luptă

@Asociația Ziaristilor Independenți din România

GAZIBYA SIRRY (R.A.U.)

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Fată în balcon

ginditorului un bagaj cît de modest pentru arsenalul noțional al lumii moderne. Fără a se renunța deci la limbile occidentale (așa cum s-a procedat cu engleza în India nouă și cu rusa în rîndul popoarelor sovietice), se impune, pe de o parte, o muncă îndelungată și stăruitoare pentru selectarea cîtorva limbi mai proprii unificării lingvistice a continentului și, pe de altă parte, modernizarea și îmbogățirea acestora, pentru a le face apte să transmită gîndirea la nivelul exigențelor contemporane. Cu alte cuvinte, limbile străine nu sînt acceptate ca necesitate stringentă decît în faza inițială. definitivarea unei asemenea situații constituind o înstrăinare culturală față de popor. Cu toate acestea, folosirea limbilor străine nu poate fi definitiv evitată imediat tocmai din necesitatea centralizării, prin renunțarea la micile grupuri lingvistice (așa cum s-a procedat, de pildă, în Franța). Sînt contradicții a căror importanță nu poate fi bagatelizată, dar care nu implică în nici un caz să privim de la început cu scepticism greaua sarcină pe care o ia asupra sa firava dar temerara intelectualitate neagră. În tot cazul, este evident că, renunțînd la limbile occidentale ca mijloc de expresie viitoare a propriei gîndiri și sensibilități. oamenii de cultură africani vor să evite pericolul asimilării cosmopolite. Aceasta a corespuns tipului de relații umane preconizat și impus de colonizare. Dar, respingînd asimilarea cosmopolită, nu se urmărește izolarea, închistarea în propriile lor culturi, mai mult sau mai puțin provinciale. Dimpotrivă, cultura este privită de africani ca un contact permanent, ca un dialog, fructuos pentru ambele părți (Alioune Diop: *Discours d'ouverture au I-er Congrès*).

Direct legată de limbă este necesitatea înregistrării și comentării literaturii orale pentru introducerea ei ulterioară în programele școlare. Așa cum a arătat la Tașkent Cameron Duodu (Ghana) în afara literaturii de expresie occidentală, nu exista o literatură scrisă națională. « Tot ce crea poporul trecea din gură în gură, dar nimeni nu încerca să aștearnă pe hîrtie legende și basmele. Aceasta din două motive: primul era teama că imperialiștii vor rîde și-și vor bate joc de operele create de poporul nostru; al doilea motiv era acela că pur și simplu nu știam să ne exprimăm sentimentele și gîndurile pe hîrtie. » Firește că, după cucerirea independenței atîtor state africane, situația s-a schimbat. Dar va mai trece încă multă vreme pînă cînd toate comorile multiseculare ale literaturii orale vor fi colecționate și accesibile maselor largi. Esențial este începutul, pentru că, în ritmul în care se succed azi lucrurile, nu este exclus ca etapele să fie mai scurte decît așteptările.

E semnificativ că, ori de cîte ori au vorbit despre literatură (*în limbi străine sau naționale*), despre artă (*muzică, plastică, dans*), oamenii de cultură africani nu s-au gîndit la formele lor « pure », la situarea lor în zone depărtate și străine de necesitățile nemijlocite, economice și politice. ale ridicării contienței negru. Fără să fie totdeauna marxiști, ei au înțeles că literatura, că nentului negru. Fără să fie totdeauna marxiști, ei au înțeles că literatura, că arta lor este angajată, că poartă pe umeri o mare responsabilitate istorică și că, a fugi de ea, înseamnă înaltă trădare. « *Ne-a reunit convingerea — glăsuiește apelul către scriitorii din întreaga lume, adaptat la Tașkent — că soarta literaturii este indisolubil legată de soarta popoarelor noastre, că adevărata înflorire a literaturii este posibilă numai în condițiile libertății independenței și suveranității popoarelor și că lichidarea colonialismului și rasismului constituie condiția necesară pentru deplina dezvoltare a creației literare.* »

Integrată în circuitul culturii universale, cultura neagră va aduce incontestabila ei contribuție de originalitate și prospețime, o contribuție de înțelegere adîncă și frățietate, pe care năpăstuitele popoare africane au învățat să le prețuiască în atîtea secole de barbarie colonizatoare.

ORIENTĂRI ÎN PROZA JAPONEZĂ ACTUALĂ

Literatura japoneză postbelică e în plină refacere, după lunga perioadă de stagnare pe care o adusese dictatura fascistă în alianță cu hitlerismul.

Din jurul anului 1932 până la sfârșitul războiului, singura literatură admisă de autorități fusese aceea a cultului naționalist-șovin și războinic. Scriitorii infeudați imperialismului agresiv cîntaseră aventurile soldatului nipon cotropitor pe pămîntul Chinei și exaltaseră ficțiunea unui apostolat japonez în fascizarea Asiei Orientale. Literatura japoneză cu străveche tradiție, care își însușise de-a lungul vremii influențele culturilor coreene, chineze și indiene și începuse să se înnoiască în contact cu marea literatură a umanismului european, căzuse în extazul dirijat al „Kultur”-ii naziste.

Anii de după război au readus la suprafață mișcările literare din perioada antebelică, ascuțind vechile contradicții, dezvăluind impasurile și relevînd exigențele unei epoci noi. În mod evident, școlile anterioare, chiar păstrîndu-și o aparentă continuitate, se desfac și se divid, sub presiunea mișcării social-politice. Față în față cu literatura care se închină dominației americane înlocuind cultul nazismului cu cel al modului de viață de peste ocean, se ridică literatura care reflectă impetuoasa afirmare a luptei poporului japonez împotriva stăpînirii yankee și a imperialismului, pentru libertate națională și socială, pentru democrație și pace. Adeseori sub firma școlilor de altădată se ascunde, de fapt, această înfruntare de poziții antagoniste, cel puțin sub forma tendințelor încă dibuitoare și confuze. Ultimul deceniu reliefează pregnant înflorirea unei literaturi cu profund caracter popular și muncitoresc, strîns legată de ofensiva forțelor progresiste din Japonia.

Ca și pe plan social-politic, și pe planul receptării artistice se formează o nouă opinie publică. muncitorească și populară, care schimbă calitativ ideea tradițională a scriitorilor japonezi despre cititor. Înainte de război, unii dintre cei mai de seamă literați proclamaseră fuga de «vulg», de acea parte a cititorilor, disprețuită, care cerea o literatură ieftină, de senzații tari, eroticopolitistă și, adeseori, superficial socială. «Vulgul» era masa cititorilor semiculti, proveniți din mica burghezie parvenită sau aspirantă la parvenire. Situația de după război s-a schimbat structural. A apărut publicul cititor muncitoresc, însetat de o literatură a actualității evidente, a temelor majore din viața poporului. Reacțiile opiniei publice față de aparițiile literare se precizează cu diferite prilejuri, în sondajele făcute de marile ziare ca și prin

scrisorile primite de edituri. O anchetă a unui cotidian burghez releva, de pildă, preferințele majoritare pentru povestirile lui Nagai și cărțile lui Tanidzaki. Aceste preferințe sînt semnificative pentru căutările cititorilor din rîndurile intelectualității, căutări confuze și contradictorii. Kiyoshi Nagai, medic de profesie, a murit în 1951, în urma radiațiilor atomice din 1945. Cărțile sale, *Clopoțele din Nagasaki* (1947) și *Iată copiii mei* (1948), deși impregnate de misticism creștin, rămîn mărturie zguduitoare ale celor ce au trăit, ca și Nagai însuși, groaza morții atomice. Spre deosebire de acest favorit al publicului intelectual, Dziunitiro Tanidzaki, novelist valoros din vechea generație, e agreat pentru romanul său *Cheia*, apărut în 1956, care marchează alunecarea evidentă spre decadentismul erotist al celei mai ieftine mode americane. În vreme ce intelectualitatea oscilează astfel între contradicții, marele public își exprimă satisfacția pentru o literatură a sa. Editura Riron-sha fusese, în primăvara lui 1951, realmente invadată de scriori de mulțumire, după ce tipărise romanul *Apele Hakonei* al marelui scriitor Teru Takakura. «*Sînt un simplu zefar, un om sărac care abia își duce traiul de azi pe mîine*» — scrisese un cititor. — «*Cartea costă două sute de yen. Pentru mine e o sumă considerabilă... M-am hotărît totuși să cumpăr cartea, cu riscul de a răbda apoi de foame...* După mine, aceasta este o literatură populară, o adevărată literatură muncitorească». (I. Lvova, Un bel ouvrage de la littérature progressiste du Japon — Littérature soviétique, nr. 12/1952).

Teru Takakura e un scriitor care s-a străduit toată viața să se identifice cu poporul, nu numai în tematică, ci și în limbaj și hieroglife. Opera lui, profund realistă și populară, se opune de la sine numeroaselor școli și școlite care s-au proclamat cu mare zarvă, în anii de după război, autointitulîndu-se uneori chiar *realiste*. Ne referim, de pildă, la «*Grupul realist Waseda*», care glorifică modul de viață american și împrăstie o atmosferă de marasm și neîncredere în forțele progresiste mondiale, avînd ca leit motiv omul — ființă neputincioasă în fața soartei implacabile. (I. Lvova, Les écrivains réactionnaires du Japon, Littérature Soviétique, nr. 6, 1952).

Vechii cîntăreți ai Japoniei fasciste și ai războiului agresiv și-au găsit refugiu și în *literatura carnală* ai cărei promotori au devenit. Vorbînd despre Tamura Jasujiro, adept și propagandist al acestei școli, criticul progresist Iwakawi Junici spune: «...el zugrăvește oamenii... ca pe niște jucării ale instinctului sexual», trasînd astfel în linii mari metodele prin care literatura carnală absolvă omul de preocupări și realizări superioare, justificînd adesea crima și, pe plan mondial, imperialismul. Dacă în *Sabia și cîntecul*, scris în timpul războiului, Hayashi Fusao glorifica tendința Japoniei de a cucerii întreaga Asie Orientală, în articolul *Colonii liniștite* același Hayashi Fusao, acum gravitînd în jurul formulei de literatură carnală își reduce apetitul imperialist la regiuni îndepărtate și depopulate, pentru care imperialismul ar fi un agent binefăcător, lipsit de violență și regenerativ.

De o amploare mult mai mare decît aceste curențe postbelice, cu scopuri destul de transparente și decalchiate vădit după scrierile decadente americane și franceze, este curentul *literaturii pure* care, încă dinaintea celui de al doilea război mondial preocupa intens cercurile estetice japoneze, fiind considerat de specialiști drept *culmea a literaturii japoneze*. Inițial, el îngloba scriitorii care preconizau realizarea unui ideal artistic departe de orice mercantilism dar și de zbuciumul social și politic. *Literatura pură* era de fapt literatura turnului de fildeș, a trăirilor personale descrise cu cea mai mare scrupulozitate; o literatură despre sine, a individualismului și a singurătății, a cîtorva

inițiați rafinați pentru cițiva inițiați. Acestea erau aspirațiile declarate ale « literaturii pure » la apariția ei. Acestea îi sînt și acum exigențele, după cum susțin în termeni expresi apărătorii ei teoretici. Examinînd în prezent operele reunite sub eticheta *literaturii pure*, se impun cu totul alte concluzii.

În ultimii ani, atît P.E.N. clubul Japonez cit și Asociația scriitorilor japonezi au căutat să activeze cit mai mult principiul *literaturii pure*. S-au organizat sistematic concursuri pentru a se lărgi, cu noi talente din tînăra generație, cadrele ei consacrate. Cele două culegeri de opere alese din proza japoneză (1957—1958), considerate ca reprezentative pentru literatura pură, probează de fapt deruta, impasul în care se află azi acest curent idealist.

Prestigiul « literaturii pure » începuse să se clatine încă în anii războiului. Atunci, la comanda fascismului japonez, marea majoritate a reprezentanților acestui « curent de elită », lipsiți de perspectivă și de înțelegerea faptelor, rupți de realitatea contemporană, au colaborat, unii resemnați, alții chiar cu pasiune. Puțini dintre ei și-au păstrat integritatea, retrăgîndu-se și mai mult în sine, fără să manifeste însă vreun semn de rezistență activă față de fascism. Naoya Shiga, acest virtuos al genului scurt, înzestrat cu o profundă analiză psihologică și putere emoțională, după nuvelele *Ce s-a petrecut în seara de 3 noiembrie* și *Yamagata*, prin care a protestat împotriva monarhiei și militarismului, a scris, o dată cu accentuarea fascismului, tot mai puțin. (Sunao Tokunaga, *Le conte japonais, in Littérature soviétique*, nr. 6/1955).

Dar cele două culegeri de opere alese selectate după criteriile *literaturii pure* nu cuprind doar scriitori din cea mai veche generație, ci și pe cei mai proeminenți reprezentanți ai grupului scriitorilor de cîncizeci de ani, toți participanți activi la viața artistică contemporană, și ai grupului postbelic *Sengo-ha*, cu viguroase talente, orientate spre realism și critică socială. (I. Lvova, *Insemnări despre literatura japoneză contemporană, Inostrannaia Literatura*, nr. 4/1959).

În deosebi tinerele talente incluse în volumele antologice, surprind pe bună dreptate, trădînd noi orientări și tendințe, străine de principiile declarate ale « literaturii pure ».

Iată, de pildă, creația lui Siusaku Endo. Mai posedă ea caracteristicile atît de categoric cerute de « literatura pură »? Tînărul scriitor a debutat cu două nuvele îndreptate împotriva discriminărilor rasiale și naționale: *Omul alb* și *Omul negru*. Romanul său *Marea și iadul*, premiat de revista Mainiti și editura Sintiosia, a apărut în anul 1958. Deși hotărît îndreptat împotriva războiului și a crimelor odioase pe care le generează, cartea are o atmosferă morbidă, patologică, pervertită, demnă de « maeștri » decadenți ai Apusului. Un oraș din sudul Japoniei, cu puțin înainte de înfrîngere. În atmosfera surescitată a sfîrșitului iminent, profesorul doctor Hasimoto — chirurgul-șef al unui spital — împreună cu doi asistenți cu complexe psihologice — Suguro și Toda — și cu două surori de caritate efectuează în spital, într-o stare ambiguă de voluptate și remușcări, de luciditate și inconștiență, experiențe criminale, folosînd prizonieri americani.

Această tendință spre senzational care înecă efectul mesajului de idei, constructiv, e evidentă în opera lui Siusaku Endo; ea pare o preocupare în proza tinerilor scriitori contemporani japonezi. Aceeași orientare, spre împlătirea dintre demascarea ororilor de război de o parte și senzationalul morbid de altă parte, reiese din povestirea scriitorului Taidziun Takeda, *Tsuru-Don Quijotele nostru* și a lui Seyiti Edsaki, *Prizonierul plutitor*, de asemenea incluse în culegerea de « literatură pură ». În prima, este arătată mizeria morală a

unui ofițer aviator japonez homosexual, înainte de capitulare. În cea de a doua, eroul principal îl constituie nu omul viu — un soldat naufragiat — ci... cadavrul prietenului său, ucis de o explozie.

Contradicțiile de acest fel sînt deosebit de pregnante în opera tînărului și talentatului scriitor Kendzaburo Oe. «Într-un regim colonial, toți oamenii se simt ca niște întemnițați», spune indirect Oe în operele sale, cu toată zguduirea și căutările pe care i-o dau această revelație (Dziun Eto, Tinerii Scriitori ai Japoniei, în *Inostrannaia Literatura* nr. 4/1961). Ilustrarea acestei dramatice concluzii de viață este însă făcută printr-o optică deformată. În cele două povestiri ale sale, *Fiarele izgonite* și *În cușcă*, întâlnești doar oameni deveniți fiare, oameni care se zbat fără scăpare într-o lume dușmănoasă, în care nimic nu poate fi frumos, bun, atrăgător. Un aviator negru, prizonier american, într-un acces de frică paroxistică se aruncă asupra tînărului care l-a îngrijit, gata să-l ucidă; tatăl tînărului atacat îl doboară cu toporul, «ca pe un cîine turbat». O altă nuvelă a sa *Picioare străine*, e considerată ca reprezentativă pentru «literatura pură», în stadiul actual. Într-un sanatoriu în care zac pe viață bolnavi sortiți nemîșcării, pătrunde un tînăr student, de asemenea candidat la această viață de vegetare dezagregantă. El aduce aerul sănătos de afară și treptat, treptat, e îndrăgit de cei care nu cunoșteau decît ura și disperarea. Supus unei operații, studentul este salvat. Dar, o dată sănătos, nu se mai interesează de prietenii săi din sanatoriu care-l așteaptă cu înfrigurare, ci le întoarce spatele, plecînd fără un cuvînt. Deznădejdea, izolarea chinuitoare, conștiința inutilității, pun din nou stăpînire pe bolnavii vremelnici înviorați prin aparenta bunătate și putere de dăruire a tînărului.

Critica japoneză din ultimii ani sesizează ea însăși caracterul tot mai vădit reacționar al *literaturii pure*. «În literatură nu pot exista nici un fel de *trebuie* și nu *trebuie*, nici un fel de obligații, întrucît obligațiile n-au contingență cu esența literaturii», spune criticul idealist Hiko Takahasi. Dar Dziunitiro Sako, înfierînd frumosul abstract cu implicațiile sale individualiste, ca «țel al literaturii» exclamă: «Trăiască literatura care nu desparte pe oameni, ci îi leagă și mai strîns unul de altul.»

În momentul de față «literatura pură» se apropie pe de o parte de așa numita «literatură vulgară», cu scopuri strict comerciale, de care susține cu încăpăținare că se deosebește radical; pe de altă parte, talentele cu adevărat mari din mijlocul ei rup îngrădirile și se îndreaptă vădit către viața socială, către mișcarea democratică. Grăitor în acest sens este cazul lui Kadzuo Hirotsu, (n.1891). În 1949, ca să contracareze mișcarea muncitorească în plină creștere, forțele reacționare japoneze în unire cu spionajul american au înscenat un act de diversiune: un accident de tren, pus pe seama unui grup de muncitori, activiști sindicali de la căile ferate și cîteva uzine. Ca rezultat al înscenării, peste douăzeci de muncitori au fost condamnați la închisoare și moarte. Procesul, cunoscut sub numele de «Afacerea Matsukawa» a durat zece ani (1949—1958) din pricina largului său răsunet în opinia publică japoneză și de peste hotare. Kadzuo Hirotsu, impresionat de scrisorile și apelurile acuzaților către opinia publică, a căutat să afle adevărul. Cercetările sale, făcute cu minuțiozitate și inventivitate, i-au dovedit nevinovăția acuzaților. Atunci și-a răspîndit convingerile, publicîndu-le într-o serie de reportaje și articole, contribuind în mare măsură la reexaminarea cazului — ca și Naoya Shiga prin manifestul său.

«Literatura vulgară», își continuă și astăzi producția sa de duzină, periferică, popularizată cu multă vîlvă de cercurile interesate. Așa s-a petrecut

cu romanul *Elegie* al scriitoarei Yasko Harada, o poveste siropoasă de iubire dintre o fetiță și un bărbat vîrstnic însurat. Locul cavalerilor medievali a fost luat, în anii de după război, de gangsterii și detectivii de tip american, iar pe cel al prințeselor gingașe, de dansatoare sau de femei mondene. Dar frământările sociale care cuprind masele populare tot mai largi încep să se facă simțite și aici. Unii scriitori, firește cei cu talent autentic, se apropie, confuz încă, de realitatea social-politică a Japoniei contemporane, orientîndu-se vădit spre critica socială. Tipice pentru aceasta sînt ultimele creații ale lui Kiyoharu Matsumoto și Dziumppei Gomigava.

Kiyoharu Matsumoto — un foarte popular scriitor de romane polițiste, a publicat în 1959 romanul *Ceața neagră*. Punctul de plecare: guvernul japonez — de fapt comandamentul armatei americane de ocupație — hotărăște concedierea tuturor muncitorilor feroviari comuniști sau simpatizanți cu comuniștii. În ajunul executării acestui ordin, Președintele Departamentului Căilor Ferate de Stat este găsit mort, pe o linie ferată. Nu s-a aflat nici pînă astăzi dacă a fost vorba de o sinucidere sau omor. (Cazul este autentic și s-a petrecut cam în aceeași perioadă cu «Afacerea Matsukawa»). Kiyoharu Matsumoto folosește această înfîptare ca să-și exprime convingerea că în spatele multor asemenea «enigme» petrecute în anii postbelici, se ascunde mina spionajului american.

Dziumppei Gomigava este autorul romanului *Condițiile vieții umane*, care s-a publicat în anul 1959 într-un tiraj de cinci sute de mii de exemplare, fiind considerat de critica oficială japoneză ca un produs tipic pentru «literatura vulgară». Romanul însă, este departe de a fi o operă făcută pentru a distra și a se vinde. În el trăiește Japonia din timpul războiului. Intelectualul Kadzi — eroul principal — nu dorea războiul. De aceea, cînd i se ivește posibilitatea să schimbe frontul cu un post într-o regiune minieră din îndepărtata Manciurie primește bucurios. Dar condițiile cu totul inumane în care trăiesc și lucrează muncitorii, felul cum sînt tratați aici prizonierii de război, îi răpesc orice liniște. Kadzi încearcă să intervină pentru muncitori și este arestat. În 1944 toți bărbații din închisori în stare să țină arma în mînă sînt vărsați pe front. Și printre ei, ca simplu soldat, e și Kadzi. Autorul descrie foarte realist viața de cazarmă în Japonia fascistă: batjocură, bătai, disciplină sub care se frînge orice urmă de demnitate umană. Cînd, în primele zile ale lui august 1945, Armata Sovietică își începe ofensiva împotriva Japoniei, Kadzi se teme pentru crimele comise de japonezi în Manciuria și fuge spre sud. De acum încep peregrinările sale, pline de întrebări chinuitoare, care iau sfîrșit doar o dată cu moartea sa. Într-o pădure, e surprins de furtună. Sleit de frig și foame, se lasă pradă somnului și peste cîtva timp în locul acela rămîne o movilă singuratecă, acoperită de zăpadă.

Independent de curentele «literaturii pure» și «literaturii vulgare», Japonia de azi trăiește curentul literar proletar. Născut în jurul anului 1920 sub influența ideilor Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a literaturii sovietice, mișcarea literară proletară devine ținta atacurilor polițienești de tot felul. Takiji Kobayashi, fondatorul literaturii militante japoneze (1903—1933) n-a putut aborda, datorită grelelor condiții ale ilegalității, decît genul scurt (nuvelele: *A trăi pentru Partid*, *Celula de fabrică*, *Organizatorul*, *Pescuitul de*

crabi). El a pierit torturat de poliție (Sunao Tokunaga, *Le conte japonais, Littérature soviétique* nr. 6/1955). Yuriko Miyamoto (1899—1951), prețuita scriitoare cu vederi progresiste (cunoscută mai ales prin povestirile *Zorile lui 4 martie*, *Sinul*, *Adierea dimineții* și prin romanele *Nobuko* și *Cimpia Banshu*) și Shigeharu Nakano au fost privați de dreptul de a publica. La fel și Sunao Tokunaga, ale cărui romane, *Strada fără soare* și *Tokio, cetatea șomerilor* (1929—1930) l-au trecut în rîndul celor mai valoroși scriitori de avangardă ai Japoniei. Ajunul celui de al doilea război mondial găsește pe toți scriitorii mișcării literare proletare în închisoare.

Îndată după capitulare, continuatorii acestei mișcări s-au grupat în jurul revistei literare *Shin Nihon Bungaku* (Literatura japoneză nouă) care continuă eforturile în direcția unei literaturi veridice, oglindă a frământărilor Japoniei contemporane.

Sunao Tokunaga, unul din promotorii revistei, își reîncepe activitatea mult timp întreruptă. În romanul *Dormi în pace, soția mea*, ca și în alte scrieri, el zugrăvește viața tragică a intelectualilor în condițiile dictaturii fasciste. Cartea *În munții liniștiți* (apărută și la noi în 1954) o amplă frescă a vieții politice și sociale a Japoniei de după război, prilejuiește autorului să arate coeziunea poporului japonez — muncitori, țărani și intelectuali — în jurul Partidului Comunist, ca singura forță capabilă să ducă la dobîndirea și păstrarea drepturilor vitale.

Concludent pentru modul în care acest curent literar sănătos abordează problemele realității, este romanul lui Seidzi Shimoda *Insula Okinawa*. Sint zugrăvite aici suferințele populației din insulele aflate sub ocupația armatei americane, lupta împotriva samavolnicilor ocupanților, represiiunile crîncene la care sînt supuși toți patrioții.

Nucleul acestui curent de literatură proletară este lărgit prin activitatea literară a unor scriitori progresiști strînși în jurul revistei *Kindai Bungaku* (Literatura Modernă). În paginile acestei reviste au fost publicate primele nuvele ale lui Hiroshi Noma, care zugrăvesc mișcarea de rezistență a studenților desfășurată în regiunea Osaka și Kioto, în ajunul celui de al doilea război mondial. (Trebuie spus că în antologia de « literatură pură » a fost inclus și acest combativ realist, ceea ce, firește, clatină și mai mult criteriile ei selective). În romanul *Zona Vacuum*, una din cele mai remarcabile opere literare îndreptate împotriva militarismului japonez, scriitorul denunță viața din cazarmile Japoniei fasciste, care « zmulg individului orice personalitate și orice reflex uman ». (Amis du livre progressiste, martie 1955). În ultima sa carte, *Jocul de noroc*. (Amis du livre progressiste, martie 1955). În ultima sa carte, *Jocul de noroc*, apărută anul trecut, viața tînărului remizier de bursă Ogaki — personajul principal — care încearcă să se împotrivescă marilor concerne, este doar un pretext. « În fața cititorilor — scrie revista *Shin Nihon Bungaku* — este dezvăluit mecanismul gigantic al capitalismului contemporan, substratul mașinațiunilor și afacerilor care se petrec la bursă și în spatele cărora se află întotdeauna interesele cercurilor politice » (Literaturnaia Gazeta nr. 123/1960).

Takeshi Kaiko, un alt tînăr scriitor progresist, demască în scrierile sale racilele războiului. Romanul său ultim, *Opera japoneză de cinci parale* (titlul inspirat, firește, după Bertolt Brecht) apărut în anul 1959, se axează pe viața reală a zecilor de vagabonzi din orașul Osaka îndată după război. Uniți spontan într-un foarte eterogen așezămint al vagabonzilor, care încearcă să trăiască

valorificând fierul vechi din ruine, nu rezistă multă vreme presiunilor poliției și se împrăștie. Nu în lupta anarhică împotriva autorităților trebuie căutată rezolvarea șomajului și a rănilor războiului, sugerează, pe bună dreptate, autorul *).

Așa cum probează însăși existența, tot mai bogată, a operelor progresiste, între cei doi poli ai « literaturii pure » — idealiste — și ai « literaturii vulgare » lipsită de valoare, se află literatura prezentului, realistă și populară. De aceasta nu mai poate face abstracție nici un critic literar cit de cit obiectiv. Drumul literaturii japoneze nu mai este drumul literaturii « pure » de ieri, nici cel al literaturii « vulgare, » ci drumul unei literaturi majore, care corespunde aspirațiilor poporului japonez.

VIORICA DINESCU

Informații date de studentul japonez Aisushi Naono.

TAPISERIE INDIANĂ (Artă populară)

P R O F I L U R I

RICHARD WRIGHT

La 29 noiembrie 1960, inima a cedat. Și numai astfel a luat sfârșit lupta neîntreruptă, timp de 40 de ani, a unui *Om*, a unui *Negru*, a unui *American* pentru libertate. Numele lui era Richard Wright.

Îmi amintesc tristeșea mea, într-o zi de toamnă, cu prilejul unei vizite pe care voiam să i-o fac la Paris. Doamna Richard Wright, la locuința lor din strada Monsieur le Prince, mi-a suris amabil și mi-a anunțat plecarea soțului ei într-un voiaj de studii. Eram întristat. Tocmai citisem *Uncle Tom's children* (Copiii unchiul Tom) și *Native son* (Copil băștinăș). Negru, strămoșii mei cunoscuseră sclavia, eu însumi fiind supus regimului colonial, nu înțelegeam bine totuși pe frații mei din S.U.A., negrii « neadevărați » — cum îi numește Richard Wright. Numai cel care descrisese atât de bine dramaticile peripecii suferite ale lui Bigger Thomas, ale lui Johnny-boy putea să mă lămurească...

Îl revăd apoi la Sorbonne, în sala Descartes, cu prilejul primului Congres al Scriitorilor Negri. Era în prezidiu, alături de Aliune Diop (*Senegal*), de Dr. Price Mars (*Haiti*), de Rabemananjara (*Madagascar*) și Aimée Cesaire (*Martinica*), frații lui de luptă, cu capul sprijinit în palmă, cu privirea ațintită asupra mulțimii nemișcate, cugeta probabil la saltul înregistrat de « problema neagră » care nu este de altfel decât o « problemă ne-albă ». (Nu — răspunde el prietenului său Maurice Nadeau în 1946: « Ce problemă neagră! Nu există în S.U.A. o problemă neagră, ci o problemă albă; albi sînt cei care își fac probleme în legătură cu noi! »). Negrii progresaseră, se afirmaseră în fața lumii în asemenea măsură încît organizaseră congresul lor închinat unei autentice culturi de culoare. Veniseră cu toții. Nu numai cei din patria lor natală — Africa — ci și din S.U.A., Haiti, Martinica, Guadelupa, Brazilia... etc. Se adunaseră pentru a-și afirma dorința lor de a fi considerați oameni « liberi ». Nimic mai mult. Nimic mai puțin. Pentru Richard Wright, începea realizarea visului său din tinerețe. Dar partida era încă departe de a fi câștigată. El știa, dar visul său, născut o dată cu el în Mississippi, plin de speranță, de forță, începea să devină realitate.

Natchez, Mississippi, 1909. A trecut de-atunci mult timp și totuși puțin. La 4 septembrie 1909 se naște acest mic «nigger» — încă unul! — într-un Mississippi, imens ghetto negru, imensă închisoare în care albi sînt temnicierii iar negrii, deținuții. Și mișcarea de integrare a negrilor, care se schițează, n-a atins încă acest stat. Richard Wright trebuie să urmeze peregrinările părinților săi, care, în căutarea unei vieți cît de cît mai ușoare, își schimbă mereu domiciliul fugind de acel Jim Crow (Jim Corbul), în diferitele orașele ale statului său natal ca și în Arkansas-ul vecin. Dorința de libertate, simpatia sa pentru oameni sînt repede reprimare de Jim Crow, prezent pretutindeni: școală Jim Crow, biserică Jim Crow, restaurant Jim Crow, cîmp și cimitir Jim Crow. Negrul trebuie să îndure o discriminare rasială care nu abdică nici măcar în fața morții. Trebuie să se integreze într-un ansamblu de concepții morale, de obiceiuri adînc înrădăcinate care dictează atitudinea noastră unii față de alții. Împotriva acestui sistem el se revoltă de pe acum. Și suferă. Nu înțelege de ce — în clipa cînd ia pentru prima dată contact cu Jim Crow, în Arkansas — niște copii albi îl aruncă o sticlă în cap și-l umplu de sînge. Mama lui, bucătăreasă la albi îl bate fiindcă a fost rănit de un alb. Nici o explicație! Dar o explicație există: nu trebuie să te pui în situația de a fi lovit de albi... La opticianul alb, la care lucrează, în orașul Jackson (Mississippi) el crede că-și va putea realiza visul — fiindcă și negrii visează — adică va putea munci fără să fie împiedicat. Dar doi funcționari albi Pease și Morrie, cu ranga în mîină îl silesc să pronunțe primul său yes, sir, și no, sir (da, domnule; nu, domnule) și apoi să fugă imediat. Altcă dată, e lovit — pentru un singur no, care nu e urmat de domnule — cu o sticlă de Whisky plină, drept în frunte. Căzut pe caldarim, aproape în stare de inconștiență, el aude pe cineva care-i spune: fii fericit, bastarde, căci acum ar fi trebuit să fi mort. Ceea ce-l enervează este că tovarășii săi negri, în curent cu nenorocirile lui, îi răspund: un negru trebuie să fie la locul lui. Plătește scump și cu sîngele lui, educația sa de Jim Crow. Simte că se înăbușă, nu vrea să se adapteze și se hotărăște să părăsească Sudul pentru totdeauna. La Memphis, în statul Tennessee, se întâlnește din nou cu Jim Crow, dar aici a găsit totuși posibilitatea, la 15 ani, de a cîdi toate cărțile din Biblioteca municipală, datorită unui șiretlic. Un permis fals dat de un catolic, rătăcit și el în această țară de protestanți, urmărit de o discriminare de astă dată religioasă, îi permite să se prezînte la bibliotecă, luîndu-și un aer cît mai idiot posibil ca să nu dea de bănuît. Servitor într-un bordel, unde simplul fapt de a fi privit o femeie albă era o vină pasibilă de pedeapsa cu moartea, se hotărăște să fugă din Sud, împreună cu cei 3000 de negri care părăseau lunar regiunea, și să se îndrepte spre Nordul presupus a fi mai clement (*Fugeam mai de grabă de ceva de cît mă îndreptam către ceva*). A sosit la Chicago în 1934 unde întâlnește un climat mai puțin viciat. Asociația pentru emanciparea oamenilor de culoare (NNACP), înființată în 1910, duce o activitate neîntreruptă pentru denunțarea stărilor de inferioritate în care este ținut negrul și pentru difuzarea culturii în rîndurile populației de culoare. Agent al unei case de asigurare, hotărît să devină un om, un om liber, să iasă din îngrădirile stabilite de secole între albi și negri, Richard Wright avea să atragă atenția Statelor Unite și chiar a lumii întregi asupra problemelor oamenilor de culoare. Vrea să dezlănțule o furtună. La Chicago ia pentru prima oară contact cu marxismul și descoperă adevăratele culise ale socie-

tăți americane. Primele sale poezii, îmbinate de protest, apar în revistele progresiste: New Masses, International Literature, Anvil, Midland, Left, New Caravan. Din acest timp datează: *Sint un negru, am văzut mîini negre, milioane de milioane de mîini negre*. Cu toată psihoza războiului, în 1938 apare *Uncle Tom's children* (Copiii unchiului Tom) — adevărat strigăt de revoltă prin care autorul urmărește să zguduie conștiința omului alb și anume a celui alb care nu urăște pe negru, ci îl iubește dar ca un om care noaptea, în pat, își îndrăgește stîlca cu apă caldă... cîndu-ți place să profite de pe urma negrului, să-l speculeze. Sintem departe de imageria tradițională creată de Harriet Stowe cu a ei *Colibă a unchiului Tom*. Richard Wright nu se mai prefacă. El vrea să prezinte realitatea cea crudă: negrii învinși în Sud, sint lînșați, fiindcă au vrut să se scalde într-un rîu rezervat albilor. Copiii, nepoții unchiului Tom au crescut; epoca nu mai îngăduie resemnarea de odinioară. Ei vor să fie oameni — și fără libertate, omul nu e decît un animal, nici măcar superior. Cartea lui crează o stare de spirit care se traduce prin acordarea premiului *Story Magazine*. Ca să împiedice «fetele de bancher» în căutare de senzații tari, să se îndușeze la lectura cărții sale, Richard Wright concepe o nouă carte, pe care o vrea și mai crudă și mai denunțătoare, o carte «extrem de brutală» a cărei sinceritate să nu lase în pace pe nici unul dintre cititorii ei: *Native Son* (Copilul băstinaș). Bigger Thomas, eroul cărții, s-a născut în Sud și trăiește în Sud. El nu e imaginea idealizată a negrilor, confecționată de literatura edulcorată și creștină. Bigger Thomas are și defecte: este lăș și poltron, este un produs tipic al Sudului, al acestei societăți dezechilibrate și sfîșiată de patimi rasiste. Dar Bigger Thomas este un om care vrea să-și trăiască viața și nu poate, fiindcă convențiile sociale îl împiedică. El le violentează. Societatea răspunde trimîndu-l pe scaunul electric. Accastă carte produce mare senzație printre cei cinci sute de mii de cititori ai Book Month Club-ului, care îi atribuie lui Richard Wright premiul său lunar. Mai mult, Orson Welles acceptă pe Broadway o adaptare teatrală — care în curînd e considerată cea mai bună piesă a stagiunii 1940—1941. Albil surprinși veneau să asculte un negru care le striga în față: *Sint un personaj pe care albil l-au făcut să fie așa cum e. La început nu eram nici bun, nici rău... condamndu-mă, voi vă condamnați pe voi înșivă*. Richard Wright crede că atît albil cît și negril joacă o comedie, tragică și că, dacă Sudul și-ar putea învinge teama, ura, moștenirea de crime, de singe, povara lui de frică, de cruzime furibundă, care are ca bază lășitatea, ar putea fi foarte frumos. Voința, speranța, încrederea sălășlăuiesc în Richard Wright. Trei sute de mii de cititori în rea săptămîinii *Native Son* nu pare totuși să fi zdruncinat felul obișnuit de viață al celor o sută patruzeci de milioane de pragmatici. Aceștia găsesc ca de obicei la ușa lor automobilele, în același loc, metrourile la aceeași oră, ziarul *New-York-Times* la același chioșc, și sint preocupăți de progresul hitlerismului în Europa și dezastrul vaselor de la Pearl Harbour în Pacific... Problema ne-albă rămîne mai departe o problemă care-l interesează mai puțin... Popularitatea celor două cărți (numărul exemplarelor vindute depășește un milion) nu pare să fi influențat asupra condițiilor de viață ale negrilor din S.U.A. Richard Wright întreprinde atunci autobiografia adevărată și zguduitoare. În 1945 — el o termină mărturisind cu îndrăzneală și acuzînd societatea americană care vrea să facă din

omul negru o brută; *Black Boy*: Am furat. M-am bătut și poate numai printr-o întâmplare nu am omorât. În plină glorie literară, dar într-o atmosferă devenită irespirabilă pentru el, nu-i mai rămâne la îndemână decât o singură soluție: exilul. Luptase pînă atunci la fața locului. Fără succes. Pentru a duce mai departe lupta, pentru a ieși de sub influența negrilor neadevărați — adică a acelor care « privesc valorile albilor cu ochi de negri, care au absorbit valorile societății în care trăiesc ». (*Fishbelly* — Visul negru), care și-au falsificat viziunea asupra lumii împrumutînd de la asupritorii lor tocmai ideologia otrăvită de rasism a acestora, Richard Wright vine în Europa ca să cunoască și altfel de negri, care trăiesc în alt mediu și proiectează să plece în Africa, în casa părintescă, părăsită de trei secole. El pleacă din S.U.A. pentru totdeauna și vine la Paris în 1946 unde restricțiile sociale sînt mai mici dar există totuși — și unde — cu un an înainte — apăruse versiunea franțuzească a romanului *Native Son*, în editura Albin Michel. Mediul intelectual parizian îl sărbătorește. Revista *Temps Modernes* îi oferă paginile sale. Cartierul Latin este cartierul în care se stabilește împreună cu soția și fiica lui. La cafeurile Cartierului Latin, Richard Wright poate să bea această apă proaspătă și rece, să renască la căldura unui alt soare, și... să înflorească... El e departe de Sudul S.U.A., dar această regiune îl obsedează. Rodul frământărilor sale este *The Outsider* (Transfugul), nouă mărturie îndreptată împotriva societății rău întocmite, rău concepută... Cu toată puternica sa dorință de a trăi, transfugul intră într-un labirint, fără să aibă la îndemână firul Ariadnei, către moartea care-i va aduce eliberarea. În ultima lui clipă, el acuză însă: *Voiam să fiu liber...*

În cursul șederii sale la Paris, Richard Wright stabilește un contact permanent cu negrii veniți din Africa și cu redacția revistei *Presence africaine*. Nu înțelege totdeauna modul lor de a formula problemele fiindcă, american, el luptă pentru integrarea negrilor într-o constituție existentă în America, pe cînd africanii luptă împotriva colonialismului european, de care vor să se debaraseze. Ca să-și dea seama mai bine de modul de viață al negrilor africani, din ramura căroră au fost rupți strămoșii săi colonizați în America, Richard Wright pleacă în Africa (Ghana, Nigeria). Ca să asiste la prima manifestare a popoarelor africane și asiatice libere, el se duce la Bandung. Două prețioase reportaje rezultă: *Puterea neagră și 1.400.000.000 de oameni*. El sugerează celor adunați la Bandung: *Voi sînteți numărul și voi sînteți de acum înainte forța, voi veți urma albilor dar folosiți cum trebuie forța voastră, aveți ceva mai bun de făcut decît să deveniți și voi rasiști!* Europeanilor colonizatori, el le spune: *nu mai există altă cale de salvare pentru voi decît: recunoașterea dreptului de a fi oameni, ca și voi, oamenilor care au evadat din starea de sub-umanitate la care i-ați redus*. La primul congres al scriitorilor negri, ținut la Paris în 1956, el anunță sentențios și cu autoritate: *Freedom is indivisible. (Libertatea este indivizibilă)*.

Tragedia poporului spaniol, aflat sub tirania franchistă și o oarecare stare temporară de apatie a poporului spaniol, subalimentat, slăbit, sfîșiat — îl atrage ca un magnet. Revine din peninsula iberică cu *Spania pîgînd* (1957). Pe malurile Guadalquivirului nu a găsit oameni liberi...

Aceste citeva reportaje ar putea lăsa impresia că a uitat Sudul său. NU! În 1954, *Savage Holiday* (Vacanța sălbatecă), în 1956, *Coloured curtain* (Cortina de culoare) și recent, în 1960, *The fishbelly* (Visul negru)-visul

negrului american care luptă pentru aplicarea reală a constituției americane, constituția lui, fiindcă în realitate *dacă un negru american ar avea pretenția de a-și exercita integral drepturile pe care această constituție i le conferă, el riscă să fie linșat*. Iată visul negrului.

Strigătul de revoltă al lui Richard Wright nu are însă același ecou în S.U.A., unde concetățenii săi din Chicago, din Tuskegee University, tind să părăsească *experiența lor în calitate de negri*. Starea lor psihologică s-a schimbat după cel de-al doilea război mondial în sensul că au devenit tot mai mult adepții unui curent ideologic eronat, care cere continuarea luptei pentru integrarea negrilor în societatea americană, în mod pașnic. Ultimele sale cărți sînt mai puțin gustate, fiindcă amărăciunea care le străbate, datorită și exilului său, nu găsește ecoul dorit în rîndurile tinerei generații de negri americani. Aceștia, tulburători ai liniștii *albe* datorită grevelor lor de *brațe încrucișate*, tăcute și calme, preferă romanele care elogiază sgomotos speranța, optimismul, dragostea și strălucirea naturii, fiindcă amărăciunea o cunosc prea bine pe propria lor piele.

Negru by accident, by an act of history (printr-o întimplare, printr-un fapt al istoriei) Richard Wright, scriitor de mare talent, dar om, înainte de toate, și-a închinat viața luptei pentru libertate a fraților săi, negrii din S.U.A. și din întreaga lume. El a făcut din suferința acestor oameni un subiect universal, care tulbură întreaga lume. După cum spunea atît de bine revista *Presence africaine* în omagiul închinat scriitorului: *Toată viața dumneavoastră este rezumată în această frază: Freedom is indivisible.*

Datorită dragostei sale de viață și rolului acuzator îndreptat împotriva unei societăți întocmite pe nedreptate, Richard Wright rămîne unul dintre cei mai mari oameni al epocii sale și unul dintre cei mai mari scriitori ai epocii sale.

NESTOR ROURA

IMAGINEA PREZENTULUI ÎN LUME

BIBLIOTECA LUI LENIN

Zvezda

În ultimii ani, tezaurul nemuritor al moștenirii leniniste s-a îmbogățit prin descoperirea unor noi materiale, care demonstrează încă o dată prezența activă a lui Lenin în toate domeniile de activitate. Unele din aceste documente vin să întregască cunoștințele noastre despre opiniile lui Lenin asupra literaturii și artei, despre interesul deosebit pe care geniul Revoluției proletare l-a acordat acestui domeniu al activității omenești.

Iată numai câteva date, pe care criticul sovietic B. Meilah le subliniază într-un articol, apărut în revista sovietică *Zvezda* nr. 4/1961, intitulat *Noi materiale despre opiniile lui Lenin asupra literaturii și artei*. Nu a existat în viața lui Lenin — scrie autorul articolului — nici o perioadă, în care interesul mare pe care l-a avut față de literatură și artă, să slăbească. În exilul din Siberia, în emigrație, la Londra sau la Paris, peste tot pe unde Lenin și-a desfășurat activitatea revoluționară, se poate urmări interesul deosebit pe care l-a acordat literaturii. Bibliotecile din Paris și Londra păstrează catalogul cărților studiate de Lenin, unde, alături de autorii unor opere din diferite domenii, se află clasici ai literaturii universale, lucrări de istorie literară, estetică, pictură etc.

În prima noapte după asaltul Palatului de iarnă, Lenin dă indicații lui Lunacearski în legătură cu reorganizarea editurilor și bibliotecilor. La 24 decembrie 1917, apare Decretul despre Editura de stat, în care, printre altele, se cere să se treacă imediat la publicarea operelor classicilor ruși în ediții de masă cîți mai ieftine. Criza de hirtie nu a împiedicat editarea, în mai puțin de un an, a peste un milion de volume. Pușkin și Cernișevski, Herțen și Belinski, Nekrasov și Cehov, iată cîțiva din scriitorii și tovarășii de drum ai lui V. I. Lenin.

Pentru a ilustra sfera preocupărilor literare ale lui Lenin, B. Meilah citează cîțiva scriitori ale căror opere se află în cabinetul lui Lenin din Kremlin. Autorul găsește această enumerare foarte semnificativă, întrucît, după afirmațiile fostei bibliotecare a lui Lenin, S. M. Manucearianț, Lenin a păstrat în cabinetul său numai acele cărți, pe care voia să le aibă oricînd la îndemînă. Aci sînt prezenți, mai ales, reprezentanții literaturii ruse, printre care Radîșcev, Pușkin, Griboedov, Gogol, Krîlov, Nekrasov, Turgheniev, Șcedrin, Pisarev, Dostoievski, L. N. Tolstoi, Uspenski, Cehov, Korolenko etc.

B. Meilah anunță că se pregătește editarea unui catalog care va cuprinde toate materialele din biblioteca personală a lui Lenin. Acest catalog cuprinde peste 10.000 de volume din domeniile cele mai diferite: marxism, istorie, filozofie, economie politică, teoria statului și a dreptului, diferite științe sociale etc.

În ceea ce privește literatura, ea este bogat reprezentată. Alături de clasicii literaturii ruse, vom întâlni pe cei mai noi reprezentanți ai literaturii: Gorki, Maiakovski, Demian Bednii, Blok, Briusov, A. Tolstoi, Esenin, Ehrenburg, Tihonov etc. Nu vor lipsi nici scriitori de seamă ai literaturii universale: Rabindranath Tagore, Martin Andersen Nexö, Barbusse, Bernard Shaw, și mulți alții. Sînt, de asemenea, bogat reprezentate istoria și teoria literaturii, critica literară, estetica, istoria teatrului etc. Nu lipsesc nici monografiile unor mari compozitori ca Glinka, Musorgski, Beethoven, Wagner, Chopin.

Sînt interesante cărțile cu dedicație, pe care V. I. Lenin le-a primit de la diferiți scriitori. Iată una din aceste dedicații: *Lui Lenin, singurului om de stat din Europa, al cărui talent și caracter, ale cărui cunoștințe corespund poziției sale de mare răspundere. 16 iunie 1921, de la Bernard Shaw.*

Referindu-se la sarcinile care stau în fața cercetătorilor diferitelor documente despre Lenin, autorul articolului arată că mai sînt foarte multe de făcut. Există documente, manuscrise care se mai primesc încă de la diferite instituții, muzee, arhive, sau persoane particulare.

Nu de mult au fost predate Uniunii Sovietice 250 documente despre Lenin, descoperite de colaboratorii Arhivei de stat din Kracovia; alte 179 au fost obținute de la Biblioteca Universității din Columbia (SUA).

Este cunoscută atenția deosebită pe care Lenin a acordat-o, după Revoluție, dezvoltării culturii socialiste. El a criticat cu vehemență încercările de a se revizui bazele ideologice ale culturii socialiste, a luptat împotriva infiltrării unei ideologii străine marxismului, în domeniul literaturii, artei etc. Atitudinea sa față de proletcultiști se cunoaște din proiectul pe care l-a scris pentru Congresul Proletcultului din întreaga Rusie, din cuvîntarea la Congresul al III-lea al Comsomolului etc.

Din unele materiale noi, aflăm de participarea directă a lui Lenin la elaborarea scrisorii Comitetului Central despre proletcultiști, apărută în *Pravda* la 1 decembrie 1920.

Aflăm de asemenea noi date pe tema *Lenin și Gorki*, reconstituindu-se astfel istoria adevărată a unei mari prietenii, începută încă din perioada primei revoluții ruse.

N. ROȘIANU

Fetișă

LI-PING-FAN (CHINA)

CARTEA GHEȚURILOR

În toamna anului 1957, scriitorul eston Iuhan Smuul pleca într-o lungă călătorie spre cel de al șaselea continent. Știa că nu este decît un însoțitor al cercetătorilor Antarcticii, că oricît îl vor captiva o serie întreagă de probleme, nu va ajunge să le afle amănunțita explicație accesibilă numai specialistului, și că nici nu va lua parte la expedițiile cele mai temerare în inima continentului. Dar știa că, timp de cîteva luni, va trăi alături de

SALAH ABDEL KARIM (R.A.U.)

Ceramică

oamenii care muncesc și luptă în mijlocul ghețurilor veșnice, care nu demonstreză în fața greutăților, înscriind în biografia lor minunate fapte de eroism, și aceasta îi era de ajuns. Altceva poate ar fi recreat mai plastic albul peisaj antarctic și reverberația luminii pe imenșii icebergi, sau ar fi povestit cu mai multă competență despre noutatea ultimelor metode de investigație științifică. Iuhan Smuul și-a îndreptat însă atenția asupra cutezătorilor plecați să dezlege tainele pustiului de gheață, asupra vieții lor de fiecă zi, și acesta este miezul cărții sale.

Pare-se că nu este de loc ușor să fi original în niște note de călătorie, oricât de interesant ar fi itinerariul (avînd în vedere că nu există loc pe pămînt despre care să nu se fi scris), să eviți clișeele, să vezi altfel decît alții, să simți ceea ce este nou cu adevărat. Lipsa de rigoare a genului, posibilitatea de a vorbi despre orice sînt de multe ori derutante. Există însă și o mare artă în acest gen, de mult încetățenit în literatura universală, și jurnalul de drum al lui Smuul *Cartea ghețurilor*, scris cu acea autentică măiestrie artistică datorită căreia tot ce e consemnat de autor devine interesant, ne face să ne gîndim la o mulțime de aspecte legate de viața omului din zilele noastre, să rămînem captivați de tonul sincer al scriitorului și, cînd o vrea el, să zîmbim. Poate de aceea, însemnările de pe bordul navei sovietice pornite spre uriașele ghețuri sau cele de la uimitorul așezare omenească, *Mirni*, nu se uită atît de ușor.

La cîteva sute de kilometri de țărmul oceanului, pe formidabila calotă de gheață și zăpadă cu altitudini de mii de metri, patru oameni sovietici se pregătesc să întîmpine în stațiunea *Komsomolskaia* (unde temperatura nu urcă peste —40 de grade și lipsa de oxigen istovește), umbra iarnă polară. Îi așteaptă geruri neînchipuite de —80 de grade cînd numai furtunile de zăpadă vor mai aminti că există mișcare în acest univers înghețat și fără viață; o deplină izolare îi așteaptă pe cei patru, mai grea poate decît orice altceva, dar nici unul dintre ei nu se gîndește măcar o clipă să dea înapoi. Smuul rămîne cîva timp cu ei în această imensitate albă de gheață, și își dă seama că oricît de meșteșugit ar fi potrivite cuvintele unui imn închinat celor patru, eroismul lor cere altceva, ceva care în clipele grele, de vremelnice neîncredere în sine sau de delăsare, să mobilizeze oamenii, amintindu-le cum au știut să muncească și să trăiască alții la fel cu ei; cum, după douăsprezece ore de muncă neîntreruptă, cînd simpla rostogolire a unui butoi de benzină cerea eforturi neobișnuite, oamenii de la *Komsomolskaia* erau cuprinși de acea mulțumire adîncă, pe care o dă numai datoria împlinită.

Peste tot, în aceste note de drum, pe primul plan se află omul. Cel adevărat, cel despre care autorul nu vrea și nu poate să nu spună totul. Dar, cînd un scriitor australian îi sugerează lui Smuul o variantă tipică literaturii decadente occidentale, a iernii polare a celor patru, în care, după o îndelungă coabitare, oamenii ar trebui să ajungă să nu se suferă unii pe alții, autorul nu înțelege ce vrea să spună colegul său din Australia. Își aduce aminte în acea clipă de băieții din *Komsomolskaia* și își dă seama cît de departe de adevăr pot fi unii. Pentru că ceea ce a văzut el acolo a fost în primul rînd acea prietenie bărbătească, cimentată prin slujirea acelui-ași scop nobil, pe care nici o noapte polară și nici o izolare nu le pot altera.

Iar în această viață dusă în condiții neobișnuite, pe care scriitorul australian o vedea evoluînd spre o absurdă ură față de aproape, întîlim, de fapt, cele mai firești năzuințe, preocupări și comportări omenești. În

răgazul pe care li-l lasă cercetările științifice și extenuantele deplasări pe acoperământul de gheață, oamenii din cele câteva stațiuni sovietice din Antarctica, discută, vizionează filme, după care urmează fie spontane simpozioane despre filmul italian *Ana Zaccaro* sau despre ultimul roman al Galinei Nikolaeva, fie aprinse dispute asupra performanțelor sportive. Și toți știu să ridă și să glumească. Undeva în notele sale, Iuhan Smuul îl citează pe Cehov: *Cu omul care nu știe de glumă nu-i nimic de făcut*. Alături de evocarea neliteraturizată a muncii eroice a cercetătorilor, tractoriștilor, aviatorilor polari, autorul nu uită să consemneze și cotidianul — în aparență nesemnificativ — al vieții lor, în care se întâmplă de toate, și vizita curioasă a unei expediții științifice americane, și păcăleala nevinovată repovestită totdeauna cu haz, și emoționantele gânduri pentru cei de acasă, și așteptarea încordată a scrisorilor lor.

Este foarte multă calitate în umorul la care Smuul recurge, deseori, în notele sale scrise degajat și cu deplină sinceritate. Cîteodată, însă, umorul se transformă în ironie necruțătoare, de pildă atunci cînd e vorba despre acel membru al expediției, singurul de altfel, care era dispus să mai rămînă încă o iarnă în Antarctica, numai de dragul diurnei pe care avea s-o încaseze întorcîndu-se acasă.

Poet la origine, autor al unor volume de versuri apreciate, Smuul aduce în această proză de jurnal căldură și o remarcabilă sensibilitate. Îl interesează și-l impresionează aproape totul și, cînd are prilejul, ne face sau prezentarea unei galerii de pictură din Australia, sau cronica filmului american *Război și pace*, sau se ocupă de îndatoririle scriitorului, avînd însă totdeauna tactul, care ține de arta sa, de a vorbi numai atunci cînd are într-adevăr ceva de spus.

Cartea Ghețurilor a fost distinsă cu Premiul Lenin, ca o valoroasă realizare a publicisticii sovietice și contemporane. Fără îndoială că date și călătorii mai recente vor îmbogăți și înnoi paginile, încă puține, despre lumea nu de ajuns de cunoscută a Antarcticii și despre cercetătorii ei. Credem însă că jurnalul lui Smuul va avea o viață îndelungată, deoarece a fost închinat acelor oameni ale căror fapte și realizări, menite să cimenteze prietenia sinceră între popoare, ne vor impresiona întodeauna.

O. PĂSCĂLUȚĂ

MAIAKOVSKI

ȘI

ESENIN

Вопросы ЛИТЕРАТУРЫ

Anii în care lua naștere poezia sovietică au cunoscut ascutite dispute literare și confruntări de opinii și orientări; a fost o perioadă frământată și plină de inedit, rămasă ca un document viu pînă în zilele noastre, o

perioadă în care creația și concepția politică și artistică, în multe privințe diferită, a lui Maiakovski și Esenin, constituie, fără îndoială, unul din capitolele cele mai interesante. Timpul scurt de-atunci a aruncat de o parte ceea ce era nesemnificativ și numeroasele reconstituiri întreprinse au clarificat într-o bună măsură ceea ce se arăta a fi, mai de mult, incert și echivoc. Bineînțeles, domeniul este departe de a fi epuizat.

Unul din vechii interpreți ai lui Maiakovski, criticul literar V. Perțov, se ocupă în *Voprosi literatury* (nr. 3) de o problemă în care, deseori, s-au înregistrat opinii neîntemeiate sau verdicte părtinitoare: *problema relațiilor dintre Maiakovski și Esenin*.

V. Perțov l-a cunoscut pe Maiakovski din 1921, a luat parte la întîile consfătuiri ale Lef-ului, a participat nemijlocit la viața literară a acelor ani. El ni-l arată pe marele poet sovietic ca o fire artistică extrem de receptivă, sensibilă la orice încercare sinceră de înnoire poetică, știind să întrevadă — în focul celor mai însemnate polemici — în contemporanul său Esenin pe scriitorul ce se apropia, urmînd o cale a sa, de ideologia proletară. Este semnalat în această privință un fapt probabil puțin cunoscut. În 1926, Maiakovski se pregătea (încheind un contract cu Gosizdat) să scrie un amplu roman despre viața literară și lupta dintre diverse școli din acea epocă. Deci un Maiakovski care înțelegea să ia parte activă la tot ce era legat de dezvoltarea noii literaturi sovietice.

Poezia lui Esenin se bucura de o largă popularitate și nu putea fi trecută cu vederea în acei ani, ca și mai tirziu, iar o greșită interpretare a creației marelui poet era la fel de neîngăduit. Folosind un bogat material istorico-literar, V. Perțov stăruie asupra faptului că Maiakovski a fost unul dintre cei care au știut să-l despărță pe Esenin de *eseninism* și să observe o *trăsătură nouă la Esenin cel îndrăgostit de sine, care privea cu o anume invidie pe poeții ce se contopiseră organic cu revoluția*.

Atracția către ceea ce era nou în viața țării, dorința sinceră de a înțelege și de a se integra în marile prefaceri, manifestate de poetul satului (*Întoar-*

cere în patrie, Rusia sovietică, Rusia ce se duce), l-au făcut pe Maiakovski să încerce de a-l apropia pe Esenin de orientarea cu adevărat nouă a literaturii. V. Perțov reproduce aici o interesantă amintire a poetului N. Ascev: *Era vorba de intrarea în Lef a lui Esenin. Acesta, de la început, a pretins intrarea întregului grup (al imaginiștilor — V. P.). Maiakovski, oarecum supărat, dar zîmbind, a răspuns că numai atunci cînd termini școala se obișnuiește să te pozezi în grup, și Esenin n-ar trebui s-o facă. « Voi însă nu sînteți un grup? » ripostă Esenin. « Noi nu sîntem un grup, ci întreaga planetă ! ». Esenin a fost de acord. În general, el nu ținea prea mult la intrarea întregului grup.*

În lupta și confruntarea manifestelor poetice ale diferitelor grupuri din acea vreme s-au emis și s-au folosit caracterizări ce nu s-au uitat poate, dar care numai pentru un cercetător neatenț sau neavizat pot fi concludente. Adevărul apare din analiza integrală a împrejurărilor istorice și literare în care a fost scrisă și s-a impus poezia lui Maiakovski și cea a lui Esenin. Este ceea ce își propune s-o facă în studiul său V. Perțov.

N-a fost ușor, se arată în *Voprosi literaturi*, de a respinge afirmația acelor care, asemenea lui Voronski, vedeau în Esenin doar pe un poet al vechiului sat, o victimă a orașului, pe cel care nu era în stare să înțeleagă inevitabilitatea noului; n-a fost ușor, cu atât mai mult, cu cît poezia eseninistă era în mare măsură tributară unei astfel de orientări. Dar nu putea fi ignorat, nu se putea să nu fie sprijinit filonul nou ivit în poezia sa, și care-l îndrepta — bineînțeles nu dintr-o dată — spre revoluție. Trebuia, totodată, indicat obiectivul principal al luptei poetice — *eseninismul* cu orientarea sa retrogradă, al acelor care pe nedrept încercau să și-l revendice pe Esenin drept reprezentant. Cea mai eficace armă în această luptă era versul și Maiakovski a înțeles-o și l-a folosit.

Atitudinea sa clară și hotărîtă (nu pot fi uitate aici versurile scrise la moartea tragică a lui Esenin) a avut o însemnătate deosebită pentru dezvoltarea ulterioară a poeziei sovietice. Maiakovski a respins cu tărie versiunea dușmănoasă după care Esenin ar fi fost dezamăgit de revoluție. Strădania sinceră a poetului satului rus de a se apropia de ideologia proletară n-a rămas străină lui Maiakovski. Cu pasiunea și energia sa clocotitoare, așa cum arată V. Perțov, Maiakovski n-a ostenit să aplece tot ce este valoros, cîstiat și de o neobișnuită forță artistică în poezia contemporanului său.

O. P.

Surori

DJAMINI ROY (INDIA)

UN ROMAN AL VIETȚII UZBEKISTANULUI

Eroina romanului *Mai tare decât furtuna* apare și într-o carte anterioară a lui Șaraf Rașidov, *Învingătorii*. Este vorba de Aikiz, președinta sovietului sătesc din pitorescul și înșoritul Altînsai. Nu întâmplător, în ultima vreme, unele din lucrările cele mai izbutite ale scriitorilor uzbeki au, ca figură centrală, femeia. Femeia sovietică de tip nou, cu înaltele sale însușiri morale, ilustrează în chipul cel mai strălucit uriașele transformări sociale petrecute în viața regiunilor înapoiate odinioară, reflectate atât de pregnant în conștiința oamenilor. Această femeie seamănă și, în același timp, nu mai seamănă cu țărancă uzbekă dinainte de revoluție. Calitățile sale înnăscute

— abnegația, modestia, puterea de muncă, tenacitatea — care atîta amar de vreme au trecut neobservate, dată fiind situația înșositoare a femeilor în trecut, roabe ale bărbatului și unelte de muncă a cîmpului, au înflorit ca prin minune în anii puterii sovietice, căpătînd noi și profunde sensuri. Aikiz nu face decît să confirme, la cel mai înalt grad, acest mare adevăr.

Dacă tema principală a romanului *Învîingătorii* era lupta pentru apă, în *Mai tare decît furtuna*, bătălia se duce pentru desțelenirea pămîntului. Ea se desfășoară aprig, perseverent și necurmat, în pofida istovitoarelor furtuni de nisip, în pofida îndărătniciei celor cu mentalitate retrogradă. Aikiz este un om simplu, cu contradicții lăuntrice proprii femeii, sporite și de influența mamei sale, adînc îngropată în prejudecățile lumii vechi. Dar mintea cutezătoare și dreaptă a eroinei o ajută să se înarmeze cu răbdare și hotărîre, pentru a putea ține piept tuturor încercărilor. Dușmanii ei, care sînt, în același timp, dușmanii progresului însuși, ocupă, momentan, poziții încă puternice, avînd funcții de răspundere în colhoz și în comitetul raional. Din motive egoiste, din comoditate, ei se împotrivesc din răsuputeri noului, folosind în acest scop toate mijloacele de care dispun. Aikiz nu luptă, însă, singură. Viața ei se împletește organic cu viața colectivității, își soarbe tăria din acest plus mai puternic decît al ei. Munca ei nu este decît un strop din uriașul torent al muncii colective. Ea știe că are alături tovarăși cinstiți și credincioși, pe adevărații comuniști care o susțin. Unul din marii prieteni ai Aikizei este chiar tatăl ei, înțeleptul și vrednicul Umurzak-ata, pe care îl pierde însă într-unul din momentele cele mai dramatice ale conflictului. Moartea acestuia a fost accelerată, în mare măsură, de uneltirile și clevetirile vrăjmașilor. Aikiz suferă nespus de mult de pe urma acestei noi și neașteptate lovituri. Slăbiciunea și descurajarea o cuprind. Sînt într-adevăr emoționante paginile care descriu noaptea petrecută de Aikiz, după înmormîntare, fără să închidă o clipă ochii. La crăpatul zorilor, ea iese afară din casă, golită de puteri și nădejdi. Dar forța și farmecul ce emană din pămîntul plin de sevă pe care-l îndrăgește atît, din fiecare frunză și firicel de nisip, din fiecare acoperiș nou, clădit prin înverșunată muncă, o învăluie treptat, treptat. Va ști să ducă lupta mai departe spre izbîndă. Și va învinge!

De fapt, s-ar putea spune că tema acestui roman nu-i atît lupta pentru desțelenirea pămîntului, mai puternică decît furtuna de nisip, ci istoria inevitabilei victorii a oamenilor cu inimă de comunist, asupra celor care nu înțeleg glasul vremurilor noi. Dar această bătălie nu se încheie încă. Ea rămîne deschisă: *Pămîntul a fost desțelenit, dar bătălia nu s-a terminat, Aikiz! Tu și ai tăi, mai aveți de răscolit, de preschimbat, de curățat iarba rea din suflătele unora dintre consădenii voștri... Zilele ce vor veni și viitorul îndepărtat își rezervă noi și noi planuri și împliniri, noi și noi lupte și victorii...*

V. RUSSO

ÎN TRE TATĂ

ȘI FIU

ОКТАБРЬ

Vizitîndu-ne țara în toamna lui 1959, Semion Petrovici Babaevski a dezvăluit cititorilor romîni o parte din planurile sale de creație. Lucrarea pe care o avea în vedere, era, după spusele scriitorului însuși, un roman pe o temă de actualitate. S. P. Babaevski credea pe atunci că își va numi romanul: *Tatăl și fiul*, sau *Ivan-fiul*, sau chiar *Doi Ivani*. Rodul căutărilor sale creatoare a fost împărtășit cititorilor sovietici în primele trei numere ale revistei *Oktiabr* pe 1961, în care romanul a apărut sub titlul *Răzvrătirea fiului*.

Fixînd locul acțiunii într-un colhoz din Cuban, autorul dezbate probleme referitoare în primul rînd la profilul moral, la orizontul și idealul omului menit să construiască comunismul. Conflictul dintre tată și fiu, asupra căruia ne orientează titlul romanului, capătă implicații mai largi, devenind un conflict între nou și vechi.

Ivan Kniga — tatăl, reușește prin calități reale să ridice după război colhozul din Juravli — al cărui președinte este — la situația de colhoz milionar, devenind astfel vestit în toată țara. Strădaniile lui s-au oprit însă la dorința de a nu se lăsa întrecut, de a fi mereu primul în fruntea celui mai bogat colhoz.

În timp ce tatăl se cramponează de ideea că oamenilor le ajunge bogăția pentru a fi fericiți, Ivan Kniga — fiul, arhitect ce-și pregătește diploma, trezește în sufletul colhoznicilor o veche și încă neîmplinită dorință — aceea de a trăi civilizată în căsuțe luminoase și comode cu confortul de care se bucură orice orășan, scurttînd distanțele cu autobuze rapide pe șosele asfaltate, bucurîndu-se în sat de tot ce le-ar îmbogăți spiritul.

Ivan — tatăl, altădată atît de receptiv la nou, nu înțelege contradicția creată între creșterea nivelului material al colhoznicilor lui și gradul încă înapoiat de civilizație al modului de viață din Juravli.

Că idealul bogăție-fericire este plafonat, intuiește însuși Ivan — tatăl, dar nu face pasul ce-l desparte de înțelegerea clară a acestui lucru. Orice deziderat exprimat de colaboratorii săi, pornit din cele mai bune intenții, este primit de Ivan Kniga ca un atentat la bunul său renume de președinte iscusit. De aceea respinge tot ce ar putea, după părerea lui, să schimbe ordinea introdusă de el. Cu atît mai înverșunat se opune proiectului de reconstruire a satului, cu cît acest proiect vine din partea fiului său, critic necruțător al vederilor tatălui.

Fiul este aparent învins de autoritatea și viclenia tatălui ca și în urmă cu zece ani, cînd aproape copil, se răzvrătise înțlia dată împotriva lui, în momentul în care îndrăznise să-i lovească mama.

Cititorul simte însă că victoria aparține noului, că în cele din urmă și Ivan — tatăl va fi convins de imperioasa necesitate a înfăptuirii acestui nou.

Autorul crează în persoana președintelui colhozului un caracter puternic, complicat și contradictoriu — îndărătnic uneori pînă la absurd, însă capabil să dezlănțuie o mare energie, devotat pînă la uitare de sine, dar mergînd cu orgoliul personal pînă la frinarea mersului înainte al colhozului. În schimb, Zahamîșnii, secretarul de partid al colhozului și locțiitorul lui Ivan Kniga, se reliefează ca un om cu profundă experiență de viață politică, plin de tact, știind să se apropie de sufletul oamenilor, exprimînd tocmai esența politicii partidului comunist: un înalt nivel de trai nu înseamnă numai bogăție materială, dar și un înalt grad de civilizație.

Este păcat că autorul nu ni-l apropie întru totul pe Ivan — fiul. Acesta ne apare uneori rigid, lipsit de sensibilitate și căldură sufletească — atribute necesare unui tînăr entuziast călăuzit de un nobil țel social.

Deosebit de reușită este în roman dezvoltarea individualismului, a atitudinii diferite față de « al meu » și « al nostru », rămășiță înrădăcinată a conștiinței înapoiate, a simțului de proprietate care sugrumă omenescul din oameni.

Narațiunea iscusită, prezența permanentă a autorului, multe personaje izbutite create cu dragoste și plasate în decorul specific al Cubanului atît de binecunoscut autorului, fac din romanul *Răzvrătirea fiului* o realizare remarcabilă în creația lui S. Babaevski.

M. ARVINTE

MARELE ÎNVĂȚĂTOR BIRMAN

La începutul deceniului al IV-lea al secolului nostru, prințul de Walles, moștenitorul tronului, în călătorie prin vastul imperiu britanic, s-a oprit și în Birmania. Guvernul colonialist de aici a cerut celui mai reprezentativ poet birman să-i închine un poem care, după tradiția feudală viguros păstrată în colonii, să-i fie închinat viitorului rege Eduard al VIII-lea. Poetul solicitat — Takin Kodo Hmain — a refuzat.

Într-adevăr, întreaga viață a poetului este străbătută de strădania de a participa la eliberarea patriei sale devenită colonie britanică la jumătatea secolului al XIX-lea. Acest fapt i-a atras denumirea de « *poetul insurecționist* », dată de criticul literar marxist Tein Phe Min, și aceea de Takin adoptată de el însuși încă din deceniul al IV-lea, cînd s-a alăturat cu fermitate puternicei mișcări antiengleze a Takini-lor — « *stăpîni ai pămîntului lor* ».

Născut în 1875, Takin Kodo Hmain s-a manifestat, încă din tinerețe, ca un spirit activ și multilateral. Ca istoric, a cules și a publicat o colecție de manuscrise vechi birmane. Ca dramaturg, a scris aproape de optzeci de piese, printre

care cele mai cunoscute sînt: «*Gloriosul Asaki*»; «*Marele Mabatada*», «*Upaka și Sova*». Activist obștesc neobosit, Hmain a organizat prima universitate națională birmană la Rangun, în 1928. Publicist, escist, romancier, dar mai cu seamă poet, Hmain a fost preocupat de timpuriu de ideea de a-și servi patria înrobită. Într-o vreme în care țărani își vedeau mica gospodărie risipită și luau în masă drumul spre sud, căutînd, acolo, zadarnic, tihna pierdută, poetul a cîntat în poeme și cîntece revenirea la viața rustică. Deruta țaranului care se simte apăsător de vremuri fără să le înțeleagă, este ideea poeziei «*Cîntece despre darurile nupțiale*».

Numeroasele sale poeme care evocă nostalgic epoca ultimilor regi birmani nu reprezintă întoarcerea spre trecut, ci protestul împotriva stăpînirii străine. În anul 1930 de pildă, cînd izbucnește insurecția plugarilor, poetul se ridică împotriva conducătorilor oportuniști care încercau s-o zădărnicească. El este hotărît alături de răsculații din Galoum «*partizanii lui Shai Sam, stăpîni pe junglă și pe luminări*». În poeziile sale, Hmain se împotrivește de asemenea vrăjbei între diferitele popoare din Birmania. El arată că, birmani și indieni, au cu toții același dușman comun pe care, ca să-l înfrîngă, trebuie să-l întîmpine uniți.

Takin Kodo Hmain a contribuit prin scrierile sale la unirea tuturor forțelor populare birmane de la orașe și sate în lupta împotriva colonialismului. În timpul celui de al II-lea război mondial, cînd fasciștii japonezi au ocupat Birmania, el a devenit pentru birmani simbolul rezistenței antifasciste iar după terminarea războiului, adept consecvent și activ al luptei pentru pace. În 1952 a fost ales Președinte al Comitetului Național al Partizanilor Păcii și membru al Consiliului Mondial al Păcii; în 1954 i s-a decernat marele premiu internațional «*Pentru întărirea păcii între popoare*».

«*Marele Invățător*», cum i se mai zice în Birmania, se bucură de o deosebită prețuire din partea poporului său. Au devenit clasice comentariile sale despre evenimentele politice curente, scrise în versuri alternînd cu proză.

Limba folosită de el este firească, influențată de vorbirea țărănească, ușor accesibilă, ceea ce sporește marea sa popularitate.

Creația lui Hmain a pregătit dezvoltarea literaturii birmane moderne, făcînd trecerea de la literatura valoroasă a trecutului la literatura progresistă a zilelor noastre. El este primul scriitor birman care a folosit literatura în lupta și agitația politică, declarînd întotdeauna că datoria unui scriitor este să alujească poporul și numai poporul.

V. DINESCU

RUINE ȘI SPERANȚE

Anna Lubitzke este romanul primelor momente de reconstruire a Berlinului răsăritean și, totodată, romanul unui început de formare a conștiinței sociale noi. Aleea Frankfurt (acum Aleea Stalin), purta și ea, poate mai mult ca alte cartiere ale capitalei germane, rănilor larg deschise ale războiului ajuns chiar în locul de unde — de fapt — și-a pornit paranoica aventură. În această alee frământată de bombe, cîndva arteră de mare circulație, își plasează scriitorul Ludwig Turek cadrul cărții sale.

Un grup de femei infometate, împovărate de mizerie, se adună zilnic la *ciocănitul* pietrelor, care vor servi la refacerea străzii. Munca este aspră, consecințele dezastruoase ale anilor de dictatură fascistă sînt necruțătoare; dar munca și solidaritatea care se naște între aceste femei aduc o perspectivă mai luminoasă în viața lor și ghiarele foamei, datorită efortului comun slăbesc, tristețea singurătății se risipește. Mai mult: cu fiecare cărămidă smulsă munților de ruine, crește și speranța într-o lume mai bună, refăcută, pașnică, anunțată încă din această toamnă ploioasă și rece a anului 1945.

Din rîndul acestor femei ai căror soți au căzut în tranșee sau au rămas în captivitate în urma prăbușirii Germaniei fasciste, se remarcă personalitatea Annei Lubitzke, conducătoarea eroice echiipe de lucru. Asupra ei se concentrează simpatia scriitorului.

Anna are îndărătul ei un trecut trist, o existență torturată de un soț ticălos, care nici după revenirea lui din război nu va arăta că a învățat ceva din lecția deosebit de clară a istoriei. În psihologia Annei se dezvoltă germeii conștiinței noi ajutate, firește, de realitatea din jur. Întrebărilor legitime care se nasc în mintea femeilor din echipa ei de lucru, ca le găsește deseori răspunsuri convingătoare și exacte. Anna merge din ce în ce mai hotărît pe drumul arătat de partidul comunist german, la ajutorul căruia apelează într-un moment greu; întreprinderea particulară care patronează munca acestor femei falimentează, zădărnindu-le activitatea.

Dacă Anna Lubitzke prefigurează o nouă tipologie umană, aflîndu-se mereu în fruntea inițiativelor constructive, în viața tovarășelor ei există încă destule momente nebulosase. Ele trăiesc totuși o înviorare sufletească, în creștere accentuată, pe măsură ce noile experiențe aduc convingătoare dovezi pozitive, pe măsură ce se schimbă raportul de forțe sociale. Întreprinderea *Scharrhahn & Riegel* devine prin naționalizare bun comun, în fruntea ei fiind aleasă harnica și dîrza Anna Lubitzke. Așa se face că primăvara anului 1946 aduce în existența acestor femei o lumină caldă, îndreptînd speranța celei care spune: *Acum, în primăvară, nu se va mai muri*. Soartă lor a fost hotărîtă la locul de muncă. De aici s-a pornit nu numai la salvarea unui copil de pripas ori la construirea măruntului cămin (*Villa Solidarität*) atît de necesar muribundeii Sierlich, ci la cucerirea unui mandat, care le va da dreptul la o viață radical deosebită de cea a trecutului.

Turek scrie o proză viguroasă (are doar îndărăt experiența unei literaturi moderne realiste de bogată și interesantă), caracteristică

căutarea unei « semnificații » îi face de obicei pe scriitori să devină « moralisti », în loc să rămână scriitori. După părerea lui Simon, căutarea unei semnificații a evenimentelor înseamnă o abatere de la menirea artei, care ar consta în descrierea strictă a ceea ce cade în raza de experiență a scriitorului și de aceea, orice încercare de a găsi sensul istoric al societății, de a construi o carte care să degaje o idee conducătoare, este o încercare de a substitui adevărului vieții, cunoașterii imediate, sensoriale — după el singura valabilă — dogmele proprii scriitorului. (*Experiența devine materia pe care se sprijină naratorul care trebuie în acest caz să nu se încreadă în idei, fiindcă ele falsifică percepția directă — și din propria sa percepție trebuie să încerce să distingă ceea ce a crezut că vede de ceea ce a văzut într-adevăr*). De aici și unele dintre titlurile romanelor anterioare: *Iarba*, *Vintul* — sugerind lipsa lor de finalitate, procesul natural și nedirijat pe care-l reprezintă și care reiese și mai clar din motto-ul primului dintre ele: *Nimeni nu face istoria, ea nu se vede, după cum nu se vede iarba crescând*.

Consecințele practice ale acestor opinii se traduc, în cărțile lui Claude Simon, printr-o povestire întortochiată și confuză, greu de urmărit — din pricina unei scrupulozități excesive în redarea minuțios exactă a tuturor detaliilor — care nu urmărește, firește, să demonstreze nimic decît că viața nu are nici un sens, nici un înțeles. (*Ce aveam de spus? Neantul: nici un mesaj, nici o revelație miraculoasă de transmis. Dacă lumea are o semnificație, aceasta înseamnă că nu are nici una.*) Conform principiilor sale în privința experienței, conținutul cărților sale nu este altceva decît o reconstituire imperfectă a unor evenimente, cu ajutorul memoriei, singura funcțiune intelectuală pe care se bazează scriitorul — ea însăși un instrument infidel, care nu ne restituie niciodată decît fragmente ale trecutului nostru (Interviu acordat revistei « *Les lettres nouvelles* » dec. 1960). Dacă Stendhal ținea să facă din opera sa o oglindă care se plimbă de-a lungul unui drum, Claude Simon vrea ca această oglindă să fie spartă și să nu reflecte decît fragmente. (În același interviu a declarat că la început a intenționat, din acest motiv, să-și intituleze cartea: *Descriere fragmentară a unui dezastru*, — după cum *Vintul* purta subtitlul « *Tentativă de reconstituire a unei catapetesme în stil baroc* »). *La Route des Flandres* nu este altceva decît o « reconstituire » incompletă și neconcludentă a înfringerii suferite de armata franceză în primăvara anului 1940. Dezastrul militar al Franței care a dus la ocupația nazistă a țării, este descris de Claude Simon cu « obiectivitatea » biologului, căruia nimeni nu-i cere să declare: *Acești microbi sînt rădăcioși așa fel încît barbaria fascistă nu numai că nu este condamnată, dar apare ca un fenomen firesc, suportabil ca orice altă împlinire a suveranei vieți, a istoriei care se dezvoltă inconștient, așa cum crește iarba* . . . Fundalul cărții este alcătuit de deruta armatei înfrinte, care răătăcește dezorientată, sfîșiată, pe drumuri necunoscute — uneori învîrtindu-se de fapt în același loc — sub ploaia care mărește confuzia, disoluția, și face să dispară timpul, să se anihileze spațiul, să se identifice începutul cu sfîrșitul. În acest haos, intenționat ales și mărit de scriitor, evoluează personajele principale purtătoare ale subiectului — dacă subiect poate fi numită dezordinea voită a împlinirilor narate. Georges este mobilizat la izbucnirea războiului și repartizat într-un regiment de dragoni, al cărui căpitan este Reixach, vărul mamei sale Sabine. Reixach, descendent al unei familii aristocrate, deși în vîrstă, se căsătorise înainte de război cu o femeie tînără, Corinne, care-l convinsese să părăsească armata și să se dedice creșterii cailor pur-sînge. Dar Corinne îl înșală pe Reixach cu jockeyul Iglésia, devenit acum ordonanța

lui Reixach. Poate din această pricină, poate deziluzionat de înfrângerea militară, Reixach se lasă să fie omorât pe front. În anii de captivitate, care urmează înfringerii, Georges împreună cu camaradul lui, Blum, ajutați de omul primitiv și mărginit care e Iglésia, încearcă să reconstituie istoria sau mai bine zis legenda familiei Reixach. După sfârșitul războiului, Georges se întoarce în țară și într-o zi reușește să o cunoască pe Corinne, cu care are o scurtă legătură...

Subiectul cărții vorbește de la sine. Evenimentele istorice pe fundalul cărora se desfășoară și-au pierdut în cartea lui Simon orice semnificație. De altfel, în mod voit, scriitorul a evitat orice referire concretă, așa încât numai o paralelă foarte vagă dăinuie între faptul real și cel din carte. Ca și Alain Robbe-Grillet, care evoca același moment istoric în romanul *In labirint*, căutând să introducă intenționat *nepotriviri* istorice, pentru a crea o atemporalitate, o nouă *realitate materială* existentă numai în carte, dar *nealegorică*, — Claude Simon goleşte de conținutul ei istoric și de semnificația ei prăbușirea din 1940 a Franței. Imparțialitatea și «*gratuitatea*» operei sale, care — pentru a-l parafraza — dacă nu are nici o semnificație, aceasta înseamnă că totuși are una și anume că fascismul el însuși nu are nici o semnificație și că prin urmare trebuie întâmpinat cu aceeași obiectivitate și neputință, cu care lăsăm să crească iarba... Aceasta să fie oare *gratuitate* urmărită, aceasta să fie oare *experiența* pe care a trăit-o scriitorul (el însuși participant la înfrângerea din mai 1940, în urma căreia a fost făcut prizonier), aceasta să fie oare *obiectivitatea* biologului care, dacă ar fi să continuăm comparația lui Simon, trebuie să lase microbilor deplină libertate pentru a-și manifesta, îmbolnăvind umanitatea, lipsa lor de semnificație? Se pare că în vederile scriitorului însuși nu intră asemenea «*semnificații*», deoarece el și-a pus semnătura pe manifestul celor 121. Întrebat de un ziarist (același interviu acordat revistei *Les lettres nouvelles*) cum împacă cele două atitudini atât de diferite, el a răspuns: *Romancierul din mine nu poate să rămână străin la ceea ce se petrece în jurul meu. De altfel, ceea ce fac ca romancier și ceea ce fac ca cetățean este același lucru, care se petrece pe două planuri diferite, dar paralele: să numim acest lucru, dacă vreți, contestare. Contestare, pe de o parte, a formelor stabilite și, mi se pare mie, perimate, moarte: pe de altă parte, contestare a structurilor sociale stabilite și, mi se pare mie, perimate și acestea. Separația aceasta netă între politică și artă, este după cum se știe iluzorie, dovadă că chiar opera lui Claude Simon care se întoarce împotriva propriilor convingeri ale scriitorului. Socotind că moralistul și scriitorul, omul cu o gândire politică matură și artistul trebuie să facă abstracție unul de celălalt, Claude Simon, ca de altfel și ceilalți reprezentanți ai noului val, cad în vechea greșală a intelectualului, care crede în puritatea apolitismului — în fond, o formă criptică, uneori inconștientă, de complicitate cu burghezia.*

★

Dar să vedem ce efecte artistice au opiniile teoretice ale scriitorului. Pornind de la ideea că îndeplinește o operă de contestație, Simon atacă toate elementele tradiționale pe care se bazează genul romanului. El își construiește cartea pe fragmentele restituite de o memorie infidelă ca orice memorie, pe detaliile concrete la îndemâna simțurilor, dând întâmplărilor lipsite de semnificație trăite de eroii săi, un contur neprecis, o neclaritate provenind din incertitudinea de principiu a scriitorului care, limitat la *experiența*

sa individuală, subiectivă, unilaterală, se simte dator să nu știe dacă lucrurile s-au petrecut într-un fel sau într-altul. Ca urmare a acestui mod de construcție, de situare a faptelor într-un *posibil*, reconstituit aproximativ și nesigur, nici nu poate fi vorba de o definire a personajelor, de expresivitatea lor, sau de o precizare a acțiunilor lor. Nu numai motivarea acțiunilor rămâne obscură, dar faptele înșile plutesc într-un mister lipsit de interes: nu știm dacă Reixach a intenționat într-adevăr să se lase omorât sau moartea lui a fost o simplă întâmplare, după cum nu știm dacă strămoșul lui, un Reixach de pe timpul Convenției s-a sinucis din motive politice sau din pricina nevastei care, poate, îl înșela, după cum nu știm dacă Reixach e un adevărat Reixach, pentru că dacă nevasta îl înșela pe strămoșul său, atunci... Scriitorul pretinde ca autorul să colaboreze cu el, oferind propria lui interpretare subiectivă, deoarece autorul însuși nu e în stare decât tot de o interpretare personală și unilaterală.

Subiectul cărții, reproducind și el dezordinea, lipsa de semnificație a universului, așa cum îi apare el scriitorului, nu cunoaște firește o dezvoltare, un început și un sfârșit ci se prezintă sub forma unor insule care apar din când în când din neant pentru a dispărea apoi din nou, într-un mod tot atât de neînțeles. Narațiunea, care în romanul tradițional se desfășoară din unghiul de vedere al scriitorului, al unei persoane obiective, sau a unui personaj, deci a unei persoane subiective, cunoaște aici și ea o opacizare, deoarece perspectiva naratorului obiectiv se amestecă pe neașteptate cu cea a personajelor, așa fel încât nu mai poți distinge la un moment dat cine-i acel ce-ți spune, vorba poetului, povestea pe de rost.

Ca stil, cartea lui Claude Simon se prezintă, în afara dificultăților nu totdeauna surmontabile, sub aspectul unei fraze de o maximă scrupulozitate în redarea tuturor detaliilor și posibilităților, care din pricina mării exactități devine confuză și ambiguă. Această frază reflectă iremediabila contradicție în care se zbate autorul: pe de o parte scrisul, prin însăși natura lui tinde să descrie o realitate, să o definească, pe de altă parte dorința subiectivă a autorului tinde să tulbure imaginea realității, să o încețoșeze. De aceea, îndată după stabilirea unui adevăr, urmează nuanțarea lui, desmembrarea lui, punerea lui sub semnul îndoielii etc. Ca de pildă: *Și după o clipă îl recunosc: ceea ce era, nu o grămadă colțuroasă de noroi uscat (labele osoase, împreunate și aduse ca pentru rugăciune, scheletul pe jumătate acoperit, absorbit de crusta de argilă — ca și cum pământul ar fi început de-acum să o digere — cu, sub coaja dură și friabilă, aspectul său, morfologia sa de insectă și de crustaceu în același timp) un cal, sau mai degrabă ceea ce fusese un cal (nechezând, tăvălindu-se prin pașiștile verzi) și se întorcea acum, sau se întorsese deja în pământul natal fără să aibă, după cum părea, nevoie să mui treacă prin stadiul intermediar de putrefacție, adică printr-un soi de transmutare sau de transubstanțialitate accelerată, ca și cum marginea de timp necesară în mod normal trecerii dintr-un regn într-altul (de la animal la mineral) fusese sărită în acest caz dintr-o dată.*

Gradul zero al scrisului pe care urmărește să-l realizeze Claude Simon, împreună cu ceilalți reprezentanți ai noului val, demonstrează și el că *gratuitatea* atât de dorită se întoarce și de data aceasta împotriva intențiilor de pornire; devenind nu numai un obstacol în calea percepției conținutului, sulul suferă el însuși o degradare și o dezmembrare în elemente separate.

★

Campania deziluzionată de adepții noului val, a romanului alb, a romanului experimental, împotriva noului genului nu a ajuns la rezultate prea fericite, nu numai din punctul nostru de vedere, care sîntem partizanii artei încărcate

cunoaște viața și oamenii ca puțini alții, Romain Gary a rămas la o viziune inexplicabil de limitată și de confuză a realității.

Orice carte are o cheie care îți rămîne o vreme întipărită în minte după ce ai întors ultima pagină. *Adevărul* — mărturisește la un moment dat Romain Gary în «Făgăduiala din zori» — *este că am fost înfrînt... și nu am învățat nimic.*

Totul dovedește în cărțile lui că într-adevăr, nici oamenii nici împrejurările cele mai tragice nu l-au învățat prea mult. De aceea a putut să scrie în *Educația europeană* — primul său roman, distins în 1945 cu Premiul Criticilor: *speranța nu-i dădă o vilenie a lui Dumnezeu ca să dea oamenilor tăria de a îndura mereu alte dureri.* Și după ce înfățișa cu o zguduitoare putere de evocare ororile săvîrșite de hitleriști în Polonia și cu un sarcasm tragic trădările celor ce le serviseră drept unelte, strecura pasagi de acest fel: *Glasul lui Janek îi răsună iarăși în auz: «La Stalingrad oamenii se bat ca să nu mai fie război.» Ea știa însă de pe acum că nu era adevărat, că oamenii nu se bat niciodată pentru o idee ci pur și simplu se bat cu alți oameni, că puterea soldatului nu este indignarea, ci nepăsarea și că urmele civilizației stîni și vor fi ruinele.*

Morel, personajul principal al romanului *Rădăcinile cerului* (premiul Goncourt pe anul 1956) fost luptător în Rezistență, fost deținut într-un lagăr din Germania, devine un înșingurat dezgustat de oameni, și se consacră elefanților, pe care-i socotește superiori oamenilor. Împreună cu cîteva epave care-i împărtășesc disprețul pentru om, se duce în Africa unde dă naștere la grave turburări din pricina cruciadei pornite, împotriva vinătorilor de elefanți.

În același roman, găsim însă și vehemente diatribe împotriva *civilizației* occidentale, îndeosebi împotriva celei nord americane precum și cel mai sincer protest împotriva războiului, a lagărelor morții, a torturilor polițienesci, a armelor atomice. Dar deși protestul e sincer, poziția autorului rămîne confuză, dorința lui fiind aceea de a ameliora forma existentă a societății capitaliste și nu înlocuirea ei.

În *Făgăduiala din zori* scriitorul evocă la început viața mamei sale, cu mijloace simple dar puternice. Portretul femeii care nu a cunoscut în viață decît o singură mare dragoste, adevărată pasiune: aceea pentru fiul ei, este de neuitat. Chiar cînd această pasiune o împinge pînă la ridicol — în așa măsură încît însăși fiul ei se rușinează de ea — mama rămîne, pe plan uman, plină de o adevărată măreție. Totuși, mentalitatea ei ne obligă și ea să ne punem o serie întregă de întrebări. Această femeie, inteligentă, înzestrată cu o puternică personalitate, nelipsită nici de oarecare cultură, a avut nespuse suferințe de pe urma societății burgheze din vechea Rusie și a prejudecăților ei. Cum de nu a înțeles nimic din clocotul înnoitor al Marelui Revoluții din Octombrie în mijlocul căreia a trăit cîțva timp, jucînd chiar pe scena unor teatre muncitorești? Emigrată în Polonia, a cunoscut cumpline umilinte din partea aceluiasi tip de societate burgheză, ipocrit conformistă, care o făcuse să suferă și în trecut. În loc să se întrebe care erau adevăratele pricini ale suferinței sale, în loc să respingă societatea care o socotea drept o intrusă și să-și îndemne fiul să lupte, pentru răsturnarea și înlocuirea ei cu o orînduire dreaptă, ea o acceptă implicit, nerîvnind nimic altceva decît un loc mai bun într-o lume nedreaptă. Cînd cineva o insultă sau o umilește, mama lui Gary strigă, cuprinsă de un fel de extaz profetic: *Fiul meu va fi călășean francez, mare scriitor — un Hugo sau un d'Annunzio — ambasador al Franței și se va îmbrăca la Londra.*

Fiul ei s-a străduit (numai din dragoste aproape fanatică și respect orb pentru mama lui — ne asigură el și ne străduim și noi să-l credem) să ajungă cetățean francez, să se poarte ca un adevărat erou în război (nu pentru Franța cea reală —

precizează el de asemenea — care l-a dezamăgit, ci pentru imaginea pe care mama lui și-o făcuse din tinerețe despre Franța) să fie scriitor și să intre apoi în cariera diplomatică.

Din partea unui fiu, este emoționantă strădania de a transforma într-o realitate aidoma visul mamei sale. Dar din partea unui om, lucid, a unui scriitor, pe care viața l-a ținut permanent în centrul unor evenimente revelatoare, este cel puțin ciudată și în orice caz insuficientă aspirația aceasta mistuitoare de a realiza un ideal atît de minor.

Este adevărat că Romain Gary recunoaște: *greșeala mea a fost că am crezut prea mult în izbînzile individuale.*

Făgăduiala din zori să însemne oare bilanțul și linia trasă hotărît sub un trecut încheiat? Și, conștient de eroare, Romain Gary să pornească pe o cale nouă? Mărturisim că ne îndoiim. Nu atît din pricina pesimismului și amărăciunii care mustește în paginile cărții, ci mai ales din pricina aceleiași idei a *reformării* societății care revine din nou și în care autorul este foarte confortabil ancorat. Reținem paginile de admirabil sarcasm și de vehementă indignare în care sînt denunțate monstruozitățile războiului, aberațiile și corupția lumii capitaliste din cartea lui Gary, exprimîndu-ne totodată părerea de rău pentru lipsa de înțelegere pe care o vedește în fața adevăratelor probleme ale vremii noastre.

I. IGIROȘIANU

SCRIITORII MORȚI ÎN RĂZBOI

Asociația scriitorilor combatanți din Franța a editat recent o *Antologie a scriitorilor morți în război* (1939—1945) (Ed. Albin Michel, Paris, 1960). Antologia cuprinde prezentarea a 197 de scriitori (și publiciști), cu scurte texte ilustrative. Autorii prezentărilor sînt, de multe ori, scriitori de prestigiu, ca *Roland Dorgelès*, *Jean Cocteau*, *Claude Sernet*, *Fernand Gregh*, *Albert Camus*, *Georges Cogniot*, *Georges Sadoul*, *Jean Cassou* (în ordinea prezentărilor).

Printre scriitorii comemorați: *Victor Basch* (1863 — 1944) cunoscut oricărui cercetător al istoriei estetice, monograf al lui Kant și al lui Hegel; *Benjamin Crémieux*, romancier dar mai ales excelent eseist al istoriei literare; *Benjamin Fondane* (1898—1944) poetul care fusese mai întîi al *Priveliștelor* românești; vechiul prieten al lui Apollinaire, poetul *Max Jacob* (1876—1944); *Gabriel Péri* (1902—1941) crou al clasei muncitoare; filozoful marxist *Georges Politzer* (1903—1942); remarcabilul eseist (dar și romancier și poet) *Jean Pré vost* (1901—1944); neuitatul *Antoine de Saint Exupéry* (1900—1944); poetul *Saint-Pol Roux* (1861—1940)...

Lectura antologiei, mai săracă în texte decît în prezentări, e de un dramatism instructiv. Războiul a ucis, numai în Franța, 197 de literați! În sine, faptul acuză războaiele, distrugătoare de incommensurabilă forță umană — spirituală și materială. Dar războiul pe care l-am trecut cu toții n-a asasinat numai pe fronturi. Majoritatea celor comemorați de antologie au fost omorîți în închisori și în lagăre. Inamicul Franței în războiul din 1939—1945 a fost inamicul omenirii întregi, același care, dincolo de fronturi, a organizat în teritoriul vremelnice ocupat al unor țări, și în primul rînd în U.R.S.S., asasinarea în masă a zeci de mii de luptători pentru libertate, a sute de mii de oameni civili, bătrîni, femei și copii dezarmați. Antologia scriitorilor combatanți ai Franței e, în primul rînd, un document anti-nazist, un document demascator al forțelor germane revanșarde care azi, cu voia autorităților actuale ale Franței, pătrund din nou pe pămîntul lui Gabriel Péri.

Antologia pe care am citit-o relevă puternic, mai mult decît a fost, poate, în intenția alcătuitoarelor ei, că în fața fascismului scriitorul nu poate sta deoparte, « apolitic », că simpla lui demnitate umană, conștiința sa profesională, îl situează de partea celor pe care fascismul nu-i iartă. Nu toți dintre cei morți sub cisma fascistă au fost militanți. În vreme ce Gabriel Péri sau Georges Politzer au combătut prin toate mijloacele, înarmați cu înțelegerea clară a misiunii lor sociale, de pe pozițiile proletariatului revoluționar, alții au încercat să se izoleze într-o splendidă singurătate, condam-nînd pasiv cîmpirea fascistă și ideologia feroce care i-a stat la bază. Bătrî-nul Victor Basch coborîse în arenă încă în perioada vestitului caz Dreyfus.

Se întâlneau pe poziții cu Jaurès, pe care-l iubea și-l admira. Octogenar în anii cuceririi naziste, el a încercat să protesteze numai printr-o autentică activitate intelectuală, verificându-și valorile spirituale pe care le-a cultivat. La 81 de ani, hitleriștii l-au ridicat din casă, împreună cu soția, asasinându-i la marginea drumului. Benjamin Fondane, ascuns în locuința sa, aproape izolat de viața înconjurătoare, scria versuri senine, încărcate de vitalitate. Gestapo-ul l-a ridicat într-o dimineață. Poetul lui *Ulysse* a fost ars în crematoriile de la Birkenau.

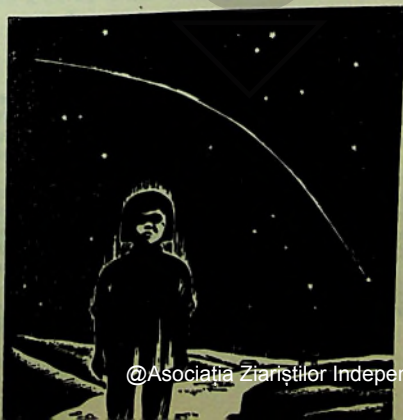
Documentele acestor cutremurătoare acuză și mobilizează. După un astfel de război, nu între armate doar, ci între omenie și bestialitate, între progresul social și regresul criminal, scriitorii nu mai pot fi « *neutri* ». E lecția pe care au înțeles-o cei mai mulți dintre cei cinstiți, deși limitarea viziunii lor politice și ideologice îi condamnă, pe unii, la impas.

Antologia poezilor francezi morți în război demonstrează că singura revoltă adevărată și rodnică este aceea manifestată prin lupta eficace împotriva societății care generează războiul și crima.

S. B.

Singur

HSIN PO (CHINA)

EUGEN POPA

Peisaj din China

PRIVIRI ÎN TRECUT

Publicația trimestrială „Rivista di letterature moderne e comparate”, redactată la Florența sub direcția lui Carlo Pellegrini și Vittorio Santoli publică articole închinat în cea mai mare parte studiului literaturii comparate. Remarcăm articolul interesant al lui Georg Weise intitulat « Manierismo e letteratura ». Noutatea studiului lui Weise constă în faptul că autorul își propune întâi de toate să transplanteze în literatură un termen consacrat artelor figurative, acela de manierism, deoarece, după cum spunea Weise, literatura în perioada în care artele figurative se numeau manieriste prezenta, ținând bine înțeles seama de mijloacele ei proprii de expresie, aceleași manifestări determinate, în genere, de aceleași influențe culturale ale timpului. O dată stabilită această chestiune de principiu autorul trece la fixarea manierismului în epocă și la stabilirea trăsăturilor sale caracteristice, studiarea diferitelor aspecte pe care le ia, în diverse țări, cu deosebire

în Italia, și totodată raporturile între acest curent și cele premergătoare sau următoare lui.

Manierismul, pe care Weise îl definește ca pe un curent de preocupări formale, de prezentare artistică și nu de conținut, este curentul predominant în lirica veacului al XVI-lea, manifestat pentru prima oară în Italia, unde tendințele majore ale Renașterii și umanismului erau înlocuite, prin reacția anti-clasică și revenirea la formele medievale, cu convenționalismul și abstractizările stilnoviste sau petrarchiste. Manierismul se caracterizează prin îndreptarea întregii atenții asupra formei operelor literare prin exagerata lor cizelare, prin crearea de imagini abstracte și cerebrale, construite pe aceleași contraste, copiate de obicei din vre-un sonet al lui Petrarca. Autorul reușește să ne prezinte apariția și dezvoltarea acestui curent. Articolul prezintă însă și unele lipsuri, pe care le atribuim în mare parte întregii orientări ideologice a revistei, care se mulțumește de obicei să prezinte faptele mai mult descriptiv, fără să cerceteze cauzele de ordin social care le-au produs.

Considerând probabil că manierismul în literatură constituie o problemă mai mult de stil, de realizare artistică și deci legată de realitatea socială doar indirect, autorul se mulțumește să ne prezinte manierismul ca atare, ca simplul efect, iar când încearcă să lămurească originile lui recurge doar la influențele unuia sau altuia din curențele literare, fără să ia în considerație că însăși manifestarea acestor influențe nu este întâmplătoare, ci se datorește, la rîndul ei, unui întreg complex de împrejurări politice, istorice, ale perioadei respective.

Dispariția din literatura timpului a ideilor majore, inspirate din ideile unitare ale Renașterii, alambicarea formelor artistice sînt consecințe ale unei atmosfere generale, predominantă în *Cinquecentoul*, caracterizat pe plan politico-social de dominația străină, stagnare economică și revenire în mare parte la relațiile de tip feudal, iar pe plan ideologic de teroarea Contrareforme și a Conciliului din Trento.

A. VANCEI

ÎN ADÎNCUL EI ZACE MÎNIA

Cîntecele cunoscute sub numele de *negro-spirituals*, mult difuzate de programele radiofonice și revistele muzicale, fac parte din folclorul negru american împreună cu *blues*-urile, cu cîntecele de protest (*songs of protest*), cîntecele de muncă (*work songs*) și vechile balade, astăzi aproape uitate.

★

Sînt cam trei secole de cînd pinzele vaselor engleze soseau în sudul Statelor Unite, avînd la bord încărcătura lor de eben: negrii africani din Golful Benin deveneau scalvi ai colonilor albi, care aveau să-i supună la grele încercări fizice și morale. Pentru a-și manifesta revolta, africanii, oameni veseli din fire, puternici și rezistenți, n-au făcut apel numai la violență, ci și la cîntec și la humor. Pînă la sfîrșitul războiului de secesiune (1870) cîntecele negrilor din America, adevărate « tranșee de viață », deoarece reprezintă o poezie fără nimic gratuit, strîns legată de munca și de suferințele foștilor oameni liberi

din Africa, transplantați pe aceste meleaguri, nu erau cunoscute, nici apreciate. După abolirea sclaviei, în 1864, Charlotte Forten a întocmit prima culegere de *negro-spirituals*. În 1870 au apărut în revista cea mai importantă a epocii, «*Atlantic Monthly*», câteva articole despre cîntecele care se cîntau în regimintele de soldați negri. În 1871, corala studenților Fisk University, condusă de George White, pleacă în turneu în nordul Statelor Unite și apoi în Europa. Triumf! În timpul acestui lung turneu (1871–1875), studenții coralei au făcut cunoscute unui larg public internațional aceste cîntece ale negrilor din America, izvorite din durerea părinților lor, care trăiseră în sclavie, ca și baladele purtătoare ale aceluia farmec inimitabil, rămase moștenire de la străbunii lor, veniți de pe celălalt țărm al Atlanticului. De la această primă ieșire pe scena mondială a folclorului negru american, interesul publicului și al oamenilor de specialitate pentru muzica neagră a crescut tot mai mult, făcînd ca ea să fie exploatată, în bine și rău, difuzată, prelucrată, comercializată, deformată și contrafăcută. Stăpînii au adoptat muzica sclavilor de cele mai multe ori fără a-i înțelege adevărata semnificație.

Negro-spiritual-ul este un cîntec creat de sclavi, spre deosebire de jaz care este muzica negrilor eliberați, născută după abolirea sclaviei. *Negro-spiritual-ul* este produsul artistic original al negrilor creștinați de colonii albi, care voiau să salveze de la focul veșnic sufletele acestor «*barbari*». Merită să fie amintită contestația pe care au adus-o unii muzicologi europeni, fără să întreprindă pentru aceasta un examen obiectiv, caracterului tipic negru al acestor cîntece. Dar nici negrii cei mai șovini — și sînt foarte puțini! — nu contestă influența artei vocale europene, cu care au luat contact în special prin intermediul muzicii creștine bisericești. După cum semnalează în 1926 specialistul german de la Universitatea din Berlin, Erich von Hornbostel: «*caracterul specific al acestor cîntece nu rezidă numai în tema lor, ci și în interpretare. acest fel de a cînta al negrului este identic în Africa, America și este cu totul diferit de cel al oricărei alte rase*». Mulți au vrut să vadă în *negro-spiritual* o expresie a religiozității negrilor, pentru că multe fac aluzie la dumnezeul lui Israel. Dar explicația este simplă. Colonii n-au apreciat de la început asemenea cîntece interpretate în mari colective de sclavi, adunați fie pe întinsele ogoare de porumb fie în timpul repaosului în preajma colibelor lor. Ca să înlăture temerile și să se evite represaliile stăpînilor, negrii au populat cîntecele lor cu figuri luate din mitologia creștină, a căror semnificație adevărată nu era însă înțeleasă decît de ei. Nu există nici un *negro-spiritual* care să glorifice deschis dragostea lor de libertate și să îndemne la lupta pentru redobîndirea ei. Sclavii, nu atît de naivi, cunoșteau isteria stăpînilor lor și de aceea foloseau un limbaj esopic care să înșele suspiciunea mereu trează a împilatorilor. În *Negro Caravan*, antologie a culturii negrilor din America, la capitolul «*Literatura populară*» citim: «*dacă e să ne încredem în autobiografiile sclavilor fugiți, referințele la starea de sclavie, la libertate, nu erau directe ; trebuie să faci apel la imaginație ca să înțelegi paralela dintre încercările prin care a trecut poporul lui Israel și cele ale sclavilor negri : faraonul și armata sa închipuiau pe coloni, Egiptul, sudul Statelor Unite »*. Acest limbaj ambiguu al *negro-spiritual-elor* permitea negrilor să-și exprime dorința lor puternică de libertate. Dar și aluziile la revoltă uneori sînt destul de clare. De exemplu:

*Îmi petrec viața într-o lume ostilă,
Sînt un orb care merge pe drum și strigă,
Strigă : Dumnezeu meu, dumnezeul meu, izbăvește-mă...*

Ceea ce uimește la audierea acestor *negro-spirituals* este veselia care se degajă din felul cum sînt interpretate aceste cîntece, născute din suferință. Ritmul sincopat exprimă bucuria, — dar bucuria de a evada din infernul, care este viața negrilor căzuți în sclavia oamenilor albi. Negrii nu sînt nicio-dată melancolici sau triști; din cîntecele lor se degajă o mare vitalitate și o mare dragoste de viață, pentru că ele sînt un mijloc de eliberare a unei energii clocotitoare, și prin intermediul lor putem să ne facem o idee mai exactă asupra oprimării fizice și morale la care sînt supuși negrii din America.

Cu toate că *blues*-ul și jazzul, născute după abolirea sclaviei, au pus pe al doilea plan *negro-spiritual*-ul, negrul american, oricărui mediu ar aparține el, interpretează sau ascultă pios, în familie, acest cîntec închinat vieții libere și născut din revolta împotriva unei sclavii care n-a dispărut cu totul.

N. R.

UN ROMAN DESPRE AFRICA DE SUD *)

Apartheid-ul — politica ultrareacționară de discriminare politică și economică îndreptată cu ferocitate crescîndă împotriva populației de culoare de către cercurile guvernante din Uniunea Sud-Africană — a stîrnit indignarea tuturor oamenilor cinstiți din lume. Acțiunile teroriste, arestările în masă și masacrele, care sînt rezultatul direct și palpabil al acestei politici rasiste și care dovedesc teama și neputința colonialiștilor albi în fața mișcării de eliberare a popoarelor Africii, și-au găsit ecou și în sfera artei și literaturii.

Artiștii plastici și scriitorii albi și negri, dușmani ai nedreptății, zugrăvesc în operele lor lupta pe viață și pe moarte dintre cotropitori și populația băștinașă, demascînd fărădelegile săvîrșite pentru cucerirea libertății în Africa care și-au pus talentul în slujba luptei pentru cucerirea libertății în Africa de Sud se numără și Harry Bloom, autorul romanului *Transvaal Episode*. Prozator, dramaturg, ziarist, regizor și pe deasupra și jurist, Harry Bloom este un mare prieten al negrilor pentru a căror eliberare luptă sub toate formele pe care le ia variata lui activitate. Ca scriitor, în *Transvaal Episode*, el denunță cu mijloace artistice atrocitățile la care se dedau actualii stăpîni ai Africii de Sud și demonstrează absurditatea și anacronismul apartheid-ului. Pe de altă parte, autorul încearcă să surprindă procesul de cristalizare a conștiinței sociale în rîndurile celor oprimați și progresele realizate în organizarea luptei lor.

Harry Bloom își situează acțiunea într-un oraș fictiv din Transvaal-Nelstroom — așezare urbană de mărime mijlocie, semiindustrială, înconjurată de ferme, și în general, destul de izolată.

*) Harry Bloom: *Transvaal Episode*, Seven Seas Books, Berlin, 1960.

Nelstroom-ul este alcătuit din două părți distincte: cea europeană, în care este concentrată viața industrială, culturală și mondenă a orașului, cu bănci, hoteluri, baruri strălucitoare, cafenele, cinematografe, vile cu grădini, și cea locuită de populația indigenă, despărțită de prima prin terasamentul de cale ferată îngrădită cu sîrmă ghimpată, și avînd aerul unui lagăr de prizonieri. Aici nu există nici lumină electrică, nici canalizare, majoritatea caselor sînt colibe acoperite cu paie sau cu foi de carton gudronat. Cînd locuitorii cartierului își permit luxul de a locui într-o casă acoperită cu tablă, atunci aceasta a fost tăiată din butoaiele de benzină. . .

Existența fiecărui locuitor al orașului negru, denumit *Location*, este îngrădită, pînă în cele mai absurde forme, de reguli emise de administratorul alb, numit de guvern, ciine de pază al politicii apartheid-ului.

Într-o zi un incident de o banalitate grotescă în comparație cu urmarea pe care a avut-o dezlănțuie furtuna: din legătura de rufe spălate de negresa Mary Lukhele pentru doamna Beckett lipsește gulerul unei cămăși. Doamna Beckett, furioasă, refuză să-i plătească pentru spălat, învinuind-o pe Mary de furt. Aceasta neputîndu-și stăpîni mînia, își îmbrîncește clienta, ia legătura de rufe și pleacă. Puțin după aceea este prinsă și arestată de poliție, în ciuda manifestației spontane de protest pe care o fac vecinii ei. În aceeași noapte, un grup de polițiști întreprinde un raid de intimidare, care se soldează cu cîțiva morți și răniți. Două zile mai tîrziu, administratorul alb, Du Toit — om religios, cu vederi calviniste, și care se consideră tatăl populației negre, sortită — după el — de providență să rămînă inferioară, avînd chiar nevoie să fie proteguită împotriva ei înșiși — aduce la cunoștința adunării generale a locuitorilor orașului negru o nouă hotărîre a sa, mai absurdă și mai inumană decît cele de pînă atunci. El obligă toate femeile de culoare să posede cărți de liberă trecere din orașul negru în cel alb. Cărțile urmează să le obțină numai cele care lucrează, iar cele, care în timp de două săptămîni, nu-și găsesc un serviciu permanent, trebuie să părăsească Nelstroomul. Existența șomajului cronic, însă, le împiedică să se conformeze acestei noi măsuri, care are menirea să destrame familiile negrilor și întregul *Location*. Lipsa de înțelegere din partea administratorului stirnește mînia adunării, care se revoltă. Ura mocnită izbucnește împotriva a tot ceea ce reprezintă așa zisa *civilizație* a albilor. Represiunile sînt sălbătice dar, conștientă de puterea sa, mulțimea împilaților va continua lupta, trăgînd învîntăminte din eșecuri și organizîndu-le.

Harry Bloom nu prezintă însă lupta dintre albi și negri ca o luptă între două tabere compacte, care se opun una alteia, ci reușește să distingă în mijlocul fiecăreia elementele cinstite, devotate luptei împotriva apartheid-ului de cele care, prin concepțiile lor, prin poziția lor socială, se situează în afara luptei de eliberare sau de-a dreptul împotriva ei — adică reușește să imprime cărții sale o autentică viziune de rasă și nu substituie un punct de vedere rasist altui punct de vedere rasist. Semnificativă astfel este figura jalnică, prin mimicria sa, a dulgherului de la calea ferată, Saul Sibande, individualist feroce, care trădează mișcarea în momentele ei cele mai critice, demonstrînd astfel presiunea corupătoare a colonialismului și tragedia internă a mișcării de eliberare a popoarelor africane.

Harry Bloom a reușit să creeze o imagine vie și tulburătoare, a luptei de eliberare, folosînd un limbaj concis, lapidar; fraza scurtă, portretele de mică întindere intercalate în acțiune, descrierile făcute cu zgîrcenie crează

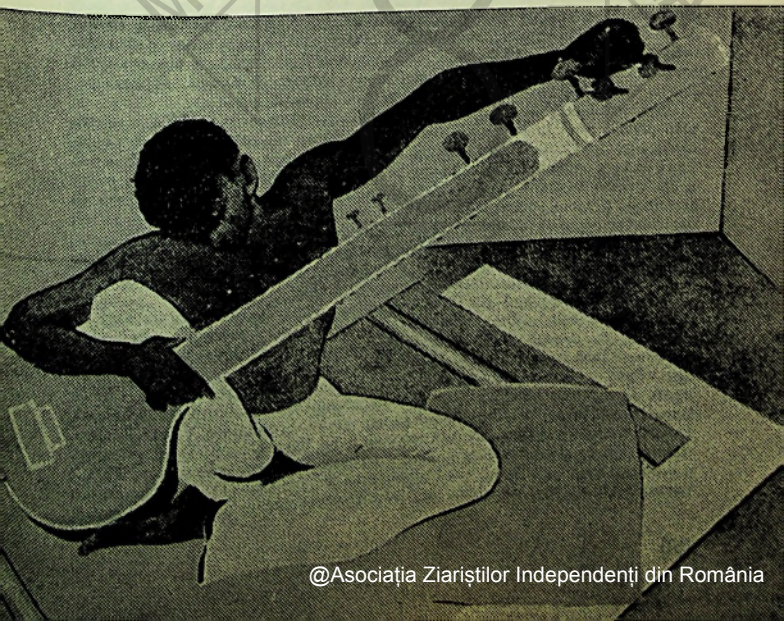
o impresie de ritmicitate în relatare și scot și mai mult în relief dramatica tensiune a cîrții.

Transvaal Episode nu-și propune să înfățișeze pînă la epuizare aspectele și problemele vieții unor oameni care în ultimul timp au atras asupra lor privirile întregii lumi ci — după cum spune însuși autorul — numai ce se întîmplă cînd divergențele rasiale ating punctul lor maxim. Și e destul. . .

SIMONA DRĂGHICI

E. SAIAC (INDIA)

Muzicant

DOCUMENTAR DESPRE DRAMATURGIA ACTUALĂ A INDIEI

În comparație cu alte ramuri literare, dramaturgia este slab dezvoltată în India. Pricina o constituie, în primul rând, lipsa unei rețele organizate de teatre de stat sau particulare. În al doilea rând, în multe din Statele Indiei s-au cultivat cu stăruință doar vechile forme dramatice, bazate pe o sinteză a tradițiilor dramei sanscrite și a tradițiilor locale respective. Este cazul dramei populare, îmbinare de dans și cîntec, denumită *nautanki*, din provincia Uttar Pradeș, *burrakatha* din provincia Andhra, *rasalila*, *ramalila*, *krișnalila* sau *suanga* din Orya și alte provincii.

Apariția dramei în sensul modern este legată în India de apariția burgheziei. Contradicțiile idealurilor burgheziei în opoziție totală cu idealurile clasei feudale în descompunere — iată nucleul primelor drame moderne indiene. Pînă în 1947 — anul eliberării naționale a Indiei — literatura dramatică indiană a fost un important instrument în slujba luptei pentru eliberare.

Mulțimea de limbi literare din India îngreuiază cercetarea dramaturgiei în ansamblul ei. Ne vom limita deci în a trece în revistă evoluția dramei indiene în cele mai răspindite limbi, și anume *hindi*, *bengală*, *punjabi*, *urdu*, *gujerati*, *asameză* și *malayalam*.

În dezvoltarea dramei scrisă în hindi — ca de altfel și în celelalte limbi ale Indiei — un rol de seamă l-a jucat *Asociația teatrală a poporului indian* (*Indian People's Theatre Association*, prescurtat IPTA) care a unit și stimulat cercurile teatrale de amatori. Munca sa a fost completată de alte instituții asemănătoare, ca de pildă *Yatiya Natya Parișad*, *Bahurupi*, *Biswaroopa*, *Natya Unnayan Parikalpana*, Teatrul mic de copii și altele.

Înființată în 1941 de către intelectualitatea progresistă, IPTA a reușit, prin piesele puse în scenă, să contribuie la lupta împotriva regimului colonialist, iar în ultimul timp sprijină efectiv lupta pentru pace, avînd ca țel, după cum a reieșit din conferința pe țară din 1953, o *artă pentru popor* și în *strînsă legătură cu poporul*, militînd pentru piese teatrale care să cheme la progres social și la dreptate socială (v. S. Potabenko, *K istorii razvitiia sceniceskoi dramaturgii i teatra hindustani*, în *Literatură Indii*, Moscova 1958). Din inițiativa ei s-au pus în scenă, în ultimul deceniu, piese cu o înaltă conștiință politică ca, de exemplu, *Ningalenne Communistakki* («*Oi m-ați făcut comunist*») de Thoppil Bhasi.

Jayașankar Prasad și Sumitranandan Pant, primii dramaturgi în hindi, au suferit influența curentului romantic *Chhayavada*. Prasad a exprimat în drame realiste sentimente antimilitariste, patriotice, menținîndu-se însă în limitele unui umanism general, cu concepții mai înaintate. Pant a biruit influența curentului romantic, atacînd teme sociale legate de contemporaneitate, ca și scriitorii mai noi Lakșmi Narayan Mișra, Upendranth Așk, Brindabanlal Varma, Vișnu Prabhakar, Vilma Luthra, Jadgdișciandra Mathur. Drama istorică a lui Seth Govind Das, intitulată *Apoka* (rege budhist din secolul III î.e.n.) ca și *Andhigali* («*Uragan pe uliță*») și volumul de piese într-un act *Indradhanus* («*Curcubeul*») al lui Ramkumar Varma s-au bucurat de succes în rîndurile spectatorilor din ultimii trei ani.

Drama în limba bengală cunoaște o mai mare înflorire decât cea în hindi. Dar, de la primul ei dramaturg, *Dinabaudhu Mitra* (a doua jumătate a secolului 19) ea s-a orientat spre melodramă.

Deosebit de prețuite sînt în bengali dramele istorice și mitologice (Manmatha Ray cu piesa *Karagar* («Închisoarea») și altele cu vădite elemente progresiste; scriitorul Sachindranath Sen Gupta pune accentul, în piesele sale istorice, asupra unității hindușilor și a mahomedanilor, folosind adesea și teme populare din Rajput; Mahendra Gupta are predelecție pentru teme care slăvesc patriotismul și înfieriază dominația colonialistă. Paralel cu dramele istorice se dezvoltă drama cu subiecte moderne; în centrul ei nu stă satul bengal, ci orașele industriale, cu marea lor diversitate de probleme. (Asutoș Bhattacharyya, *Bengali Drama in Indian Literature*, I, 2, New Delhi, 1958, pp. 80—86). Dramaturgul Bidhayak Bhattacharyya este considerat de critica indiană oficială ca un scriitor de drame sociale. Dar în realitate, atît dramele *Matir Ghar* («Credința familiei»), cit și *Megha-Mukti* («Norul eliberator») tratează probleme care rămîn tot în cadrul strict al marci burgheziei, iar în dramele sale mai recente, se mărginește a se ocupa exclusiv de mica burghezie. Ca și la Pramathnath Bisi, așa-zisa analiză a problemelor sociale pe care le-o atribuie critica literară indiană, se reduce de fapt la satirizarea — uneori aspră — a unora din aspectele rezultate din împărțirea societății în clase antagoniste, fără însă a avea vreo perspectivă istorică.

Lipsa, în bengali, a dramelor care să ridice probleme sociale majore, este cu atît mai semnificativă, cu cît în alte ramuri literare — romanul de pildă — există o sumă de opere cu un accentuat caracter social progresist. Activitatea literară a lui Gopal Halder — scriitor și critic literar, este un exemplu de combativitate (lui i s-a datorat traducerea, încă din 1919, a romanului lui Gorki, *Mama*; trilogia pe care o deschide cu romanul *Ekada* («Ciudva») — scris în închisoare, și o continuă cu *Anya Din* («O altă zi») — 1950 și *Ar-ek Din* («Încă o zi») — 1951, zugrăvește viața aspră a revoluționarilor indieni în luptă cu regimul colonialist și culminează cu luptele politice pentru eliberarea Indiei.

Literatura modernă în punjabi începe să se desfășoare sub influența scriitorului progresist Gurbakș Singh și a fiului său, Navtej Singh. Ei au imprimat întregii literaturi punjabi vederi avansate. Ișwar Ciand Nanda analizează în dramele sale din preajma anului 1920 corupția societății capitaliste și în special a clerului. Harcharan Singh într-una din numeroasele sale piese, *Ratta Salu* («Șalul roșu») apărută în 1956, zugrăvește lupta țărănilor arendași împotriva feudalilor. Dar cea mai reprezentativă figură de dramaturg contemporan în punjabi rămîne Balwant Gargi. După prima sa piesă, *Loha-kut* (1940) a urmat, în 1943, *Girhan* («Gaia»), iar în 1946, sa piesă, *Mogha* («Canalul de irigație»), care condamnă colonialismul și sistemul semi-feudal din India, sprijinit de englezi. Aceasta i-a atras o sumă de persecuții, feudal din India, sprijinit de englezi. Aceasta i-a atras o sumă de persecuții, feudal din India, sprijinit de englezi. Aceasta i-a atras o sumă de persecuții, feudal din India, sprijinit de englezi. După o perioadă începînd cu pierderea serviciului de la *All India Radio*. După o perioadă începînd cu pierderea serviciului de la *All India Radio*. După o perioadă începînd cu pierderea serviciului de la *All India Radio*. După doi ani cînd, retras în satul său natal, a trăit printre țărani, Balwant Gargi se întoarce în oraș și colaborează la IPTA. În 1948 scrie piesa în trei acte *Bisvedar* («Moșierul») în care descrie lupta țăranilor împotriva moșierilor, avînd ca temă lupta pentru pace. În 1950 lor, iar în 1949, piesa *Porumbesii*, avînd ca temă lupta pentru pace. În 1950 a apărut o piesă îndreptată împotriva agresiunii din Coreea, *Gloanțe pentru orez*! Pe bună dreptate, se consideră că în piesele sale vorbește însuși sufletul Punjabului.

Kartar Singh Duggal, cel mai apreciat autor de povestiri scurte în limba punjabi, a scris încă în 1950 o piesă într-un act, în versuri, *Diva Bujh Giya* («Lampa s-a stins»), care a cunoscut un mare succes. În ea autorul descrie sacrificiul unei mame și a fiului ei pentru Cașmir. O altă operă a sa, *Miutha Pani* («Apă dulce» — 1957), este prima piesă avînd ca tematică construirea Indiei moderne.

În general lipsa de teatre se resimte din plin și în Punjabi. Majoritatea pieselor nu pot vedea lumina rampei, ele rămînînd doar un material literar pentru reviste sau radio.

În limba urdu, promovarea dramei a fost încetinită mult datorită activității nefaste jucate de întreprinderile teatrale *parsi*, *Parsi Theatrical Companies*, care împinziseră marile orașe Bombay și Lucknow și care și-au încetat activitatea abia în cel de al treilea deceniu al secolului 20 (v. Sajjad Zaheer, *Urdu Drama*, în *India Literature*, I, 2). Aceste întreprinderi teatrale puneau în scenă doar piese în limba engleză, îndepărtînd voit orice operă care avea contingență cu realitatea Indiei.

În ultimul deceniu scriitorii mai vîrstnici, ca: Khadja Ahmad Abbas, Sajjad Zaheer, scriitoarea Ismat Ciugtai, își unesc eforturile cu o pleiadă de tineri dramaturgi (Muhammed Mujib, Abid Husain, Ahmad Dehlavi, Muhammed Husain, etc) pentru a crea o dramă originală, care să reflecte problemele la ordinea zilei. Cei mai remarcabili dramaturgi în limba urdu sînt renumitul stilist Rajinder Singh Bedi care arată cum ordinea socială burgheză nimicește dorința de viață fericită a omului simplu, scriitoarea Rasid Jahan (nu de mult decedată la Moscova), care scrie veridic despre viața păturii mijlocii, satirizînd cu talent moravurile burgheziei, Upendranath Așk, care, ocupîndu-se de mica burghezie, militează pentru schimbarea structurii sociale în sensul unei îmbunătățiri a condițiilor de viață și a unei primeniri morale, și Khadja Ahmad Abbas, cunoscut publicului nostru prin filmele *Vagabondul*, *Nemernicul*, *Pe caldarîmul orașului mare*, *Sub acoperișul nopții*, ale căror scenarii le-a scris.

Drama în limba gujerati are o vechime de o sută de ani. Ea se dezvoltă sub dubla influență a vechii drame sanscrite și a teatrului european, mai cu seamă cel englez. Astfel scriitorul Ramanbhai Nilkanth este influențat de Shakespeare, Nanalal Kavi, de Shelley și Goethe, Pranjivar Pathak și Batubhai Umarwadia, de Ibsen. Datorită activității susținute a unor dramaturgi (Ciandravadan Mevta și Kanayalal Maneklal Munși) care au dat un mare număr de piese bune într-un act, cercurile dramatice de amatori s-au organizat într-o mișcare activă cu centre la Ahmedabad, Surat, Baroda, Bombay, Rajkot (v. *Contemporary Indian Literature*, New Delhi, 1959 și Anantrai Raval *Gujarati Drama* în *Indian Literature*, I, 2, 1958), sîlînd astfel teatrul profesional subvenționat de întreprinderile *parsi* să dispară.

S-a ajuns în acest fel la piese originale de valoare, ca cele ale lui Uma-gankar Joși, care descriu realist viața satului și denunță racilele societății capitaliste, sau ale lui Ciandravadan Mehta și Javanti Dalal, deasemeni scriitori realști.

Apărînd, la început sub semnul romantismului (creația lui Bez Barua, de la începutul secolului 20), drama în limba asameză s-a orientat, nu după mult timp, spre realism. Prima lucrare dramatică realistă este *Gaoburak* («Primarul satului») a scriitorului Padmanath Gohain Barua. Ea zugrăvește poporul simplu, cu viața lui autentică, supusă la tot felul de umilințe

și suferințe de către funcționarii englezi. Drama în limba asameză, cu o puternică coloratură populară, a luptat pentru formarea unei conștiințe naționale puternice, ajutând în mare măsură la eliberarea națională. În anii premergători eliberării, temele privind mica burghezie cu furtunile ei într-un pahar cu apă, au fost părăsite; lupta împotriva colonialismului și tiraniei, patosul revoluționar, iată principala preocupare a dramaturgilor asamezi Ciandrakanta Phukan, Prakin Phuka, Surendranath Saikia.

În ultimii ani această direcție sănătoasă a cedat loc, din păcate, melo-dramiei, pieselor muzicale, și pieselor într-un act, adeseori fără valoare.

În malayalam, arta dramatică populară, *kathakali*, cu o tradiție de peste 300 de ani, a împiedicat multă vreme dezvoltarea dramei moderne. În jurul anului 1936, în literatura malayalam a apărut un curent progresist, *Purogamana Vadan* susținut de valoroși critici literari Joseph Mundassery, M. P. Paul, A. Balakrișna Pillai.

Denunțând adevăratele obiective ale literaturii reacționare, ei au ajutat la formarea unor scriitori de o reală valoare, legați de aspirațiile poporului. În aceste condiții s-a dezvoltat și o puternică dramă socială. Dacă până în 1936 literatura era apărătoarea claselor mijlocii, de atunci în colo ea a devenit un slujitor înflăcărat al celor mai exploatare clase, țărănimea și muncitorimea, prinse în luptă împotriva exploatarelor. Multe dintre piese, ca *Pratima* (« Statuia ») și *Vellappokkam* (« Inundația ») ambele datorate lui K. Ramakrișna, au fost interzise de autoritățile reacționare de atunci.

Piesa lui Toppil Bhasi, *Ningalenne Communistakki* (« Voi m-ați făcut comunist ») în care eroul, înțelegând în sfârșit mecanismul exploatareii capitaliste, devine comunist, a fost primită cu mult entuziasm de publicul Kerali, fiind jucată de peste 600 de ori și tipărită în sute de mii de exemplare. Keșav Dev cu piesa *Jnanippam Communistavum* (« Vreau să mă fac comunist ») și Idasseri Govindan Nair cu piesa *Kootu Kriși* (« Agricultură colectivă »), în care indică lupta, ca singura cale pe care trebuie s-o urmeze țărănimea ca să scape de exploatarea capitalistă, reprezintă drama indiană combatantă, conștientă de forța și menirea ei.

VLAD BĂNĂȚEANU

ÎNSEMĂRI DESPRE LITERATURA INDONEZIEI

De-a lungul secolelor, literatura din insulele indoneziene a fost influențată, rind pe rind, de cultura chineză, hindusă, arabă și mult mai târziu de cea vest-europeană. Literatura tradițională, dezvoltată la curțile prinților feudali, proslăvea originea divină, faptele, drepturile și strămoșii acestora, întrebuintând cuvinte, imagini și personaje din mitologia asiatică. Funcția acestei literaturi mistico-fantastice era de a întări autoritatea stăpînitorilor. Insula Java a fost regiunea în care acest gen de literatură a cunoscut o adevărată perioadă de glorie. La început, operele au fost scrise în sanscrită, iar mai târziu, în javaneză, limbă vorbită de cea mai numeroasă naționalitate din arhipelagul Indoneziei și care reprezenta gradul cel mai înalt de cultură. Totuși, limba javaneză nu a devenit limba noii culturi indoneziene, în această limbă nefiind create opere de valoare.

Creșterea mișcării de eliberare națională cit și intensificarea activității politice au impus folosirea și răspîndirea limbii malaeze, ca limbă a unității politice și culturale a populației din întreg arhipelagul. În 1928, *Bahasa Indonesia*, care are la bază vechea malaeză, a fost adoptată ca limbă oficială. Odată cu aceasta a început epoca modernă a culturii indoneziene, deoarece se găsește astfel un mijloc comun de transmitere a ideilor, aspirațiilor și sentimentelor întregului popor din arhipelag.

Literatura indoneziană își are așadar izvoarele în literatura locală scrisă în limba malaeză. Evident însă că literatura indoneziană contemporană este moștenitoarea tradițiilor folclorice și a tendințelor progresiste din literaturile tuturor naționalităților de pe teritoriul Indoneziei.

În general, procesul de constituire a literaturii indoneziene—care reflectă etapa dezvoltării relațiilor capitaliste din arhipelagul Indoneziei, cit și mișcarea de eliberare națională respectivă—poate fi considerat ca terminat în jurul anului 1941. Deși apărută mai târziu, această literatură indoneziană de factură nouă s-a dezvoltat cu repeziciune, asimilînd tot ce aveau mai bun în folclor și în literatură celelalte populații băștinașe din arhipelag.

De la începuturile sale, literatura indoneziană modernă a avut de luptat împotriva influenței occidentale, care amenința să înăbușe caracterul ei specific național. Mulți scriitori au căutat forme noi de exprimare prin care să valorifice moștenirea culturală și totodată s-o îmbogățească, tratînd teme actuale din viața și lupta poporului pentru independență și o viață mai bună. Un anumit rol în răspîndirea literaturii naționale moderne, a operelor clasice și a unor traduceri din literatura universală, l-a avut editura *Balai Pustaka* («Casa literaturii»), înființată în anul 1917 și devenită în prezent editura oficială a Republicii Indonezia. Multă vreme sub regimul colonial, ea nu a putut publica decît literatură autohtonă veche și autori occidentali, dar treptat ea a reușit să editeze și opere originale mai noi. În deceniul al treilea al secolului nostru, se afirmă în domeniul poeziei o serie de talente tinere, insuflete de un profund spirit patriotic, cum a fost *Muhamad Iamin*, autorul unei culegeri de versuri publicată în 1922 sub titlul *Tanah Air* (Patria). *Sanusi Pane* și *Rustam Effendi*, poeți și totodată prozatori cu puternice trăsături lirice, se situează în avangarda literaturii

legate de viața clasei muncitoare de la orașe și sate, interes provenit și din influența pe care a exercitat-o în această perioadă literatura rusă și în special cea sovietică. Ideile propagate de curentul *Pudjangga Baru* sînt acum depășite. Noua generație de scriitori, denumită *generația din 1945* și reprezentată prin literați ca Pramudia Ananta Tur, Achdiat Karta Mihardja, Aoh K. Hadimadja, cărora li se alătură și o parte din cei ce aparțin vechii generații, cum sînt Idrus, Rosihan Anwar, Asrul Sani și alții, militează pentru o artă realistă inspirată din lupta revoluționară. O problemă capitală, pe care a avut-o de rezolvat *generația din 1945* a fost aceea a orientării artei pe făgașul operei de construire, necesară dezvoltării patriei independente, orientare la fel de importantă ca aceea inspirată de războiul pentru eliberare. În această perioadă romanul cîștigă în intensitate și vigoare. O mare înflorire cunoaște nuvela, care devine genul preferat al multora dintre scriitorii indonezieni, printre care Idrus și Rosihan Anwar.

Figura cea mai reprezentativă a noii generații de literați este Pramudia Ananta Tur, cunoscut cititorilor din țara noastră prin culegerea sa *Povestiri indoneziene*, a cărei traducere a apărut la noi în 1960. Străbătînd alături de poporul său drumul anevoios dar plin de glorie al eliberării de sub jugul apăsător al colonialiștilor olandezi și al ocupanților japonezi care l-au aruncat în închisoare, el a zugrăvit portrete viguroase de victime ale sîngeroasei exploatare coloniale sau ale misticismului și corupției ce se cuibăriseră în țară înainte de cucerirea independenței. Pramudia Ananta Tur descrie cu predilecție viața oamenilor simpli legată de momentele febrile ale luptei de eliberare și ale făuririi vieții noi în țara stoarsă de colonialiști timp de mai bine de trei secole. Aceasta este tematica romanelor sale *Urmărirea* și *Pe malul riului Becasi*. În prezent, Pramudia Ananta Tur este un membru marcant al organizației progresiste *Lekra* și deține conducerea secției de literatură modernă a editurii *Pustaka Balai*.

În ciuda scurtei sale activități pe tărîmul literaturii, regretatul poet-patriot Chairil Anwar, mort la vîrsta de 27 de ani, a contribuit prin volumul de versuri: *Un amestec de zgomot și praf*, publicat postum, la dezvoltarea noii poezii indoneziene eliberată de canoanele tradiționaliste.

Și teatrul indonezian modern cunoaște o puternică înflorire tot după anul 1945. Creațiile dramatice au căpătat din ce în ce mai mult un conținut nou, abordînd probleme de actualitate. *Uragan deasupra Asiei* și alte piese scrise de El Hakim (Abu Hanifah) se bucură de mult succes în rîndurile iubitorilor de teatru.

Indonezia este astăzi o țară independentă, al cărei popor de 90 de milioane luptă pentru lichidarea racilelor rămase de pe urma colonialiștilor, pentru o viață mai bună, pentru pace. Varietatea problemelor sociale, bogăția folclorică a țărilor de insule prezintă o tematică vastă pentru noua generație de scriitori, care prin operele lor contribuie la înflorirea culturii indoneziene, făcînd totodată cunoscute lumii întregi realizările și aspirațiile poporului lor.

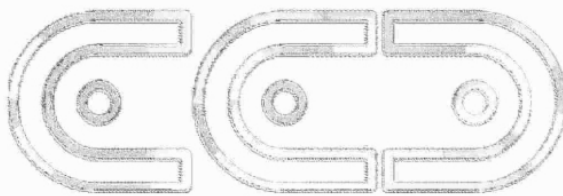
AL. GHEORGHIU

Prezentarea artistică :	Eugen Mihăescu
Tehnoredactarea :	Andronica Popescu
Corectura :	Lida Igiroșlanu

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică nr. 4

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

